

© TERÜLET ÉS NÉPESSÉG ©

Sopron népességének fejlődése és összetétele.

Le développement et la composition de la population de Sopron.

Résumé. Devenue dès le moyen âge une des villes les plus considérables de la Hongrie, Sopron avait en 1678 une population d'environ 8500 âmes, et le nombre de ses habitants s'accroissait progressivement, s'élevant en 1850 à 16.726 et en 1930 à 35.887. Depuis l'annexion à l'Autriche d'une partie de la Hongrie occidentale, la population de Sopron augmente moins rapidement, et un nombre considérable d'habitants ont été obligés par la crise économique à quitter la ville. Seule la moitié de la population est originaire de Sopron; la proportion des immigrés, venus de différents points du pays, augmente continuellement. Dans les derniers temps, la répartition par âge de la population a essentiellement changé, la proportion des enfants ayant diminué et le nombre des adultes fort augmenté.

Tandis qu'au XVIIe siècle la plupart des habitants de Sopron (66%) étaient luthériens et les catholiques peu nombreux, le nombre de ces derniers s'accrut fort depuis la fin du XVIIIe siècle et dépassa celui des luthériens au cours du siècle dernier. Depuis, les catholiques sont en majorité à Sopron; aujourd'hui, ils représentent 65% de la population et les luthériens 28% seulement. On y trouve peu de calvinistes et un nombre notable d'israélites; le pourcentage de ces derniers est tombé à 5.2% depuis 1900 (7.3%).

La majorité de la population était de langue allemande. Les familles hongroises de jadis s'étaient presque toutes éteintes. L'élément hongrois ne reprit du terrain que depuis le milieu du siècle dernier; depuis, sous l'influence des écoles hongroises et surtout du fait d'une forte immigration provenant de régions hongroises, il s'accrut tant qu'il représente aujourd'hui 57% de la population, et l'élément allemand n'y est plus que de 41%. Le nombre des Croates fut autrefois notable à Sopron; il a fort diminué surtout à cause de l'annexion à l'Autriche des communes croates voisines, de sorte que l'élément croate ne dépasse pas actuellement 1%. Les calvinistes sont presque tous Hongrois;

parmi les catholiques, il y a 55.6% de Hongrois; parmi les luthériens, 26% seulement; par contre, parmi les israélites, on compte 65.8% de Hongrois. La population autochtone comprend 33.7% de Hongrois; cette proportion est bien plus forte (65.3%) pour les immigrés. Dans la population de langue étrangère, qui apprend de plus en plus le hongrois, la proportion des individus parlant hongrois s'est élevé depuis 1880 de 26.3 à 62.5%.

Depuis les temps les plus reculés, Sopron s'est distingué sur le terrain de la culture intellectuelle. La proportion des illettrés y fut toujours inférieure à celle des autres villes de la Hongrie; elle n'est aujourd'hui que de 4%. Cette proportion est particulièrement basse parmi les luthériens et les calvinistes. A Sopron, il n'y a plus d'illettrés parmi les enfants de plus de 6 ans, obligés d'aller à l'école. Au point de vue du degré d'instruction des habitants, Sopron offre un tableau très favorable; sous ce rapport, il vient immédiatement après Budapest, devançant toutes les autres villes de Hongrie. C'est à Sopron qu'on trouve le plus d'habitants ayant fait l'école secondaire ou une haute école.

Les professions y exercées reflètent l'effet de la crise économique actuelle. La proportion de la population industrielle est inférieure à celle d'autres villes de Hongrie. Les habitants vivant d'industrie et de commerce représentent 48.4% de la population totale; ceux se livrant à la production du sol, 14.8%; les mineurs, 4.5%; les habitants de la catégorie services publics et professions libérales, 12.6%; les domestiques, 3.9%. Pour la proportion de ces deux dernières catégories de professions, Sopron occupe le premier rang parmi les villes de Hongrie.

★

A Magyar Statisztikai Társaság vidéki ünnepi ülési alkalmat adtak arra, hogy a Magyar kir. Központi Statisztikai Hivatal elnöke, Kovács Alajos dr. Debrecen, Pécs és Miskolc városok népességének fejlődéséről és összetételéről tanulmányokat te-

gyen közzé,¹⁾ melyekben az illető városoknak statisztikai tükörképet nyújtott saját városuk lakosságáról, annak fejlődéséről, vallási, nemzetiségi, foglalkozási és társadalmi tagozódásáról. Most, hogy a Magyar Statisztikai Társaság Nyugatmagyarországot keresi fel, nekem jutott a szerencse, hogy szülővárosomról, Sopronról, hasonló tanulmányt közölhessek, amely tanulmány — a létrejöttét előidéző ünnepi alkalmon kívül — talán az is ad némi aktualitást, hogy az utolsó évtized Sopronra nézve a megpróbáltatás ideje volt s így jogos az érdeklődés aziránt, hogy a *Civitas fidelissima*, mely hazánk legnagyobb szerencsétlenségének idejében s megalázottságának mélypontján oly lélekemelő jelét adta a hazához való ragaszkodásának és tántoríthatatlan hűségének, miként bírt megküzdni a nyugati határszélek elcsatolása folytán rászakadt kritikus helyzettel még súlyosbított általános gazdasági válsággal, melynek nyűgét a hátsó vidéküktől megfosztott nyugatmagyarországi városok — Sopron, Kőszeg, Szombathely — egyaránt érzik.

Annak a bő irodalomnak láttára, mely Sopron multjával és jelenével, kulturális életével és turistajelentőségével foglalkozik, szinte meglepő, hogy a város népességének fejlődése, melynek e nyugati, túlnyomóan németajkú határvidék erős megmagyarosodása különös érdekességet ad, eddig statisztikai irodalmunkban méltatást alig talált. Mert azon ifjúkori cikkeimen kívül, melyeket a soproni helyi lapban félszázaddal ezelőtt²⁾ — mint fiatal egyetemi hallgató — közzétettem volt, e kérdéssel nem foglalkozott senki s így Sopron irodalma e tekintetben felette hiányos. Ez annál feltűnőbb, mivel a Magyar kir. Központi Statisztikai Hivatal népszámlálási munkái rendkívül bő anyagot tartalmaznak, mely a város demografiai, kulturális és gazdasági viszonyainak megismerését minden irányban lehetővé teszi és a hivatal könyvtárában őrzött — kiadásra nem

került — feldolgozási táblázatok még ezen túlmenőleg is a legapróbb részletekbe menő kutatásra nyújtanak — a hivatal előzékenysége folytán — alkalmat. Az alábbi fejtegetésekben a hivatalos anyagon kívül felhasználtam még az irodalomban fellelhető mindazon adatokat is, melyek a népesség fejlődéséről — különösen a hivatalos népszámlálásokat megelőző időre vonatkozólag — képet nyújthatnak. Ez adatok természetesen nem tarthatnak igényt abszolút pontosságra, de a fejlődés nagy vonalainak felismerésére eléggé alkalmasak. Felhasználtam továbbá az 1804—1847. években végrehajtott conscrip-tioknak az Országos Levéltárban őrzött, eddig nyilvánosságra nem hozott táblázatait, melyek népességünk ezen félszázad alatti mozgalmának megismeréséhez értékes anyagot nyújtanak.

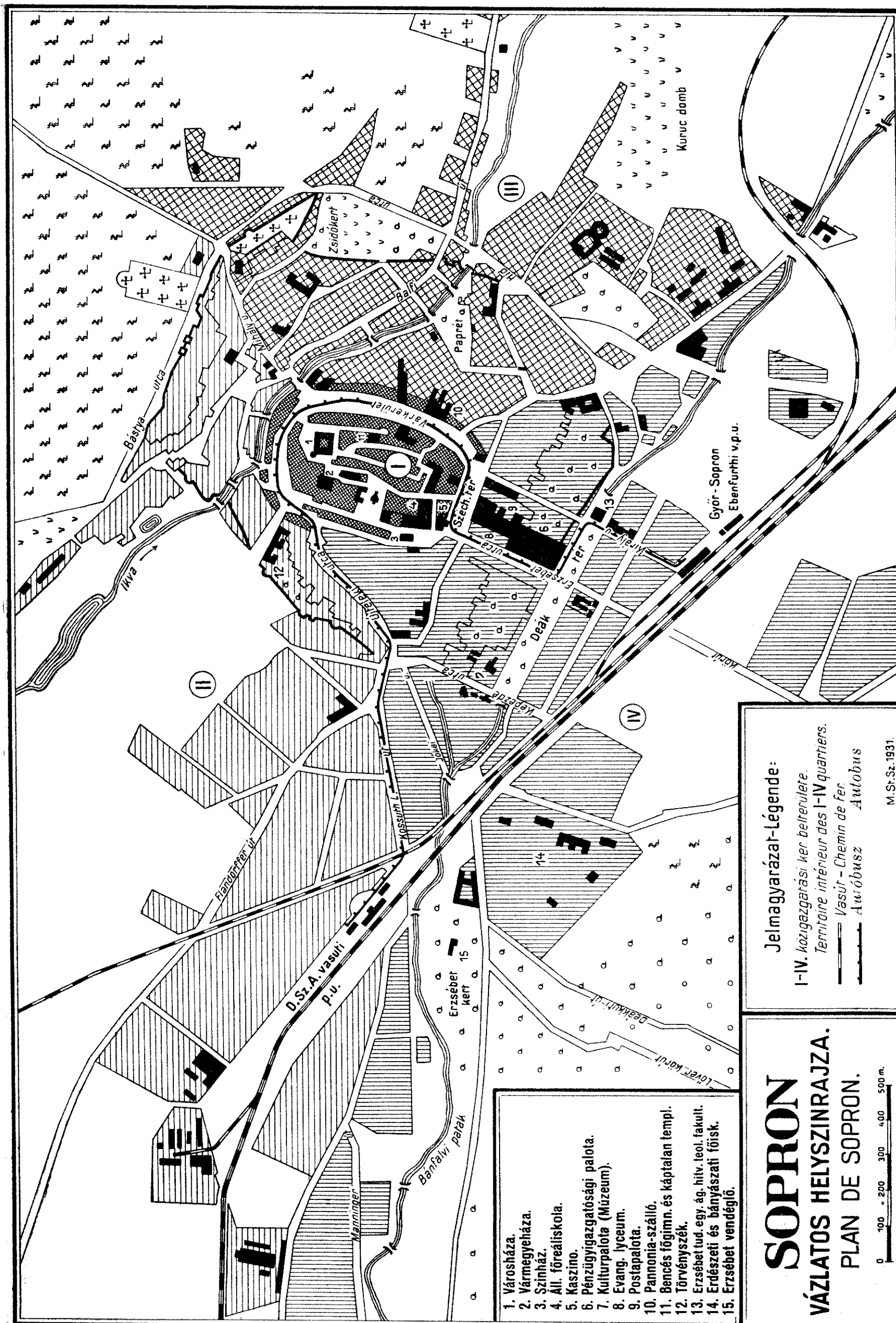
1. A népesség fejlődése a középkortól napjainkig.

Magyarország városai közül Sopron azok közé tartozik, melyeknek multja a legmesszebb nyúlik vissza. *Castrum Sopron* hazánk várszerkezetének egyik fővédelmi pontja volt már az Árpád-házi királyság első századától fogva, de várossá való emelkedésének első jelei IV. Béla idejénél nem mennek messzebb vissza. A király iránt való törhetetlen hűségét úgy IV. Béla, mint IV. László jelentős kiváltságokkal jutalmazta s utóbbi király vette ki Sopront 1277-ben az ispán joghatósága alól s testületi önkormányzatot adva neki, várossá emelte a szó szoros értelmében. Mekkora lehetett Sopron város lakossága abban az időben, arra közvetlen adataink nincsenek; de a városnak az a történelmi hivatása, hogy „az osztrák határszélen az ország kapuja legyen a békében és az ország erőssége legyen a háborúban“³⁾ arra utal, hogy már akkor is az ország egyik jelentékeny városa lehetett, melynek a szent koronához való tántoríthatatlan hűsége számtalan királyi kiváltságban és birtokadományban (a város 8 község és ezáltal nagy vagyon tulajdonosa lett) nyert elismerést és jutalmat.

¹⁾ Kovács Alajos dr.: Debrecen lakosságának összetétele. (Magyar Statisztikai Szemle, V. évfolyam, 1927, 375—393. lap.) — Pécs lakosságának összetétele. (u. o., VI. évfolyam, 1928, 349—374. lap). — Miskolc lakosságának összetétele (u. o., VIII. évfolyam, 1930, 353—378. lap).

²⁾ Thirring Gusztáv: Az 1880-iki népszámlálás sopronmegyei eredményei régebbi adatokkal. (Sopron, 11. évfolyam 1881, 57—61. szám) és: Sopron megye jelen állapota a társadalmi statisztika szempontjából (u. o. 12. évfolyam, 1882, 18—27. szám).

³⁾ Házy Jenő dr.: Sopron sz. k. város története. I. rész, I. kötet. Sopron, 1921. VII. lap. — Ezen nagyszabású mű, melynek I. (oklevéltári) részéből eddig 7 kötet jelent meg, mely az 1162—1531. évekből eredő okleveleket közli (3.000, túlnyomórészt eddig ismeretlen oklevél), a szerző fáradhatatlan buzgalmának és a város áldozatkészségének fényes tanubizonysága.

1. Városháza.
2. Vármegyeháza.
3. Színház.
4. All. főreáliskola.
5. Kaszino.
6. Pénzügyigazgatósági palota.
7. Kulturpalota (Múzeum).
8. Evang. lyceum.
9. Postapalota.
10. Pannonia-szálló.
11. Bencés főgimn. és káptalan templ.
12. Törvényszék.
13. Erzsébet tud. egy. ág. hitv. teol. fakult.
14. Erdészeti és bányászati főisk.
15. Erzsébet vendéglő.

Jelmagyarázat-Légende:
 I-IV. közigazgatási ker. belterülete.
 Territoire intérieur des I-IV quartiers.
 ———— Vasút - Chemin de fer
 ———— Autóbusz - Autobus
 M. St. Sz. 1931.

SOPRON
VÁZLATOS HELYSZINRAJZA.
PLAN DE SOPRON.
 0 100 200 300 400 500 m.

M. St. Sz. 1931.

Az első konkrét adat, melyből a város nagyságára következtetni lehet, egy 1379-ből való összeírás,⁴⁾ mely a háztulajdonosoknak névszerinti felsorolását tartalmazza városrészek szerint, közölve az egyes háztulajdonosok birtokában volt házak vagy házrészek számát is. Ezen jegyzék szerint a belvárosban 109, a külvárosban 120 ház volt. A belváros már akkor is teljesen be lévén építve, házainak száma azóta sem változott lényegesen; így az 1700. évből való *Schraps*-féle rajzon⁵⁾ is, mely a várost madártávlatból tünteti fel, mintegy száz házat lehet a bástyafalakon belül megkülönböztetni, a később említendő 1787. évi népszámlálás pedig 121-re teszi a belváros házáinak számát, mely szám máig sem emelkedett (1886-ban 117), sőt utcarendezés folytán némileg csökkent. A külső város, melyben 1700-ban mintegy 400 ház állott, a 14. század végén még sokkal kevésbé volt beépítve; a belváros bástyafalai és árcai széles beépítetlen sávot képeztek körülötte és a város egyéb részeiben is voltak kiterjedt üres térségek, így az 1379. évi jegyzékben kimutatott 120 ház is elfogadhatónak látszik. Az 1787. évi népszámlálás szerint a belvárosban átlag 14, a külvárosban 16 lélek esett egy-egy házra. A belvárosi házak befogadóképessége — túlnyomórészt régi építkezésekről lévén szó — csak kevésbé változhatott meg, a külvárosban azonban a régi időkben a maiaknál jóval kisebbek voltak a házak. Ez okból egy-egy belvárosi házra 12, egy-egy külvárosi házra 10 lelket számítva, a város 1379. évi lakosságát 2.508-ra (a belvárosét 1.308-ra, a külvárosét 1.200-ra), kereken harmadfélezer lélekre becsülhetjük.⁶⁾

⁴⁾ *Házi*: id. m. I. k. 183—190. lap.

⁵⁾ *Schraps Mihály* zwickau-i születésű (szászországi) könyvkötőmester, ki Sopronban telepedett meg (élt 1671—1732), 1700-ban Sopron városának madártávlati képét készítette el. A rajz, melynek eredetijét a soproni múzeum őrzi, Sopron városának a legkisebb részletekbe menő hű képét adja, mely a város topografiai és épületviszonyainak tanulmányozását lehetővé teszi.

⁶⁾ *Pollák Miksa dr.*: A zsidók története Sopronban a legrégebbi időktől a mai napig című munkájában, Budapest, 1896 (20—24. l.) szintén hivatkozik az 1379. évi házjegyzékre s a 393 háztulajdonos mint családfő mindegyikére 5 lelket számítva, 1.965-re teszi a város lakosságának számát. Mivel a házak egy részében a háztulajdonoson kívül kétségkívül más családok is laktak, Pollák számítását túl alacsonynak tartjuk s nagyobb valószínűséget tulajdonítunk a házak átlagos lakottságára alapított számításunknak.

A város lakosságának számára jellemző adatok ezután csak a 17. század végétől kezdve állanak rendelkezésre. *Csányi János*, a város érdekes krónikása, kinek az 1670—1704. évek eseményeiről írt krónikája⁷⁾ a város közállapotait, gazdasági, kulturális és közigazgatási viszonyait jellemző értékes adatoknak valóságos kincsésbányája, az 1678—1702. évek közötti időszak 8 évéről közli az evangélikus hitközségben anyakönyvezett születési, halálozási és esketési esetek számát; ezek szerint (figyelmen kívül hagyva azon éveket, melyekben járványok zavarták meg a népmozgalom természetes alakulását) évi átlagban 155 születés, 133 haláleset és 66 házasságkötés fordult elő. Hogyha felteszük, hogy ezer lakóra 40 születés esett, — ami nem látszik túlzottnak — úgy az ág. evangélikusok száma mintegy 4000 lehetett, amely létszám mellett a halálozási hányados 34, a házassági arány 16 volna. Mivel pedig a katolikusok száma az összlakosságnak mintegy harmadrésze volt,⁸⁾ más felekezetek pedig abban az időben egyáltalában nem éltek Sopronban, a város népszáma 1680-ban mintegy 6.000 lehetett.

Csányi krónikájából tudjuk, hogy az 1678—79. években Sopronban óriási pestisjárvány dühöngött, melynek nem kevesebb, mint 2.516 lakos esett áldozatul. A járványt megelőzőleg tehát 8.500 lakosnak kellett Sopronnak lennie (miből 5.500 volt evangélikus és 3.000 katolikus), Sopron e szerint abban az időben Magyarország legnépesebb városai közé tartozhatott.

A 18. század eleje a népesség gyarapodásának nem kedvezett. A Rákóczi-féle felkelés nyolc éven keresztül tartotta a várost nyugtalanságban; a kurucok állandóan zaklatták a várost, három erős ostrom alá fogták és 1705 december 24- és 25-én erős bombázás alá vették, mely alkalommal 150 ház elhamvadt. A támadókkal vívott küzdelmek is sok emberáldozatot követeltek; nem csoda, ha a lakosság száma csök-

⁷⁾ *Hanns Tschányi's* Ungrische Chronik vom Jahre 1670 bis 1704. Kiadta *Páur Iván*. (Magyar Történelmi Tár., V. kötet, Pesten, 1858. A M. Tud. Akadémia kiadása.)

⁸⁾ Erre vonatkozó egyetlen pozitív adat, hogy 1680-ban 124 evangélikus és 73 katolikus egyén halt meg (a pestisben elhaltakat figyelmen kívül hagyva). Ezt az arányt egyébként megerősítik a város túlnyomó evangélikus jellegéről tanuskodó történelmi tények.

kent. Az 1715. évi összeírás⁹⁾ 458 polgári házbirtokost talált, közülük 73-at a belvárosban, 328-at a külvárosban, ezenkívül 57 házbirtokost, kik nem saját házukban laktak. A háztartások száma 692, öt évvel reá 760 volt. Ezekhez hozzászámítva a házbirtok hiánya miatt az összeírásból kihagyott elemeket (zselléreket), *Acsády* a háztartások összes számát 912-re teszi, melyekben a lakók számát 5.486-ban veszi fel (nem foglalva bele a városban lakó azt a nemességet, mely nem volt ház- vagy telektulajdonos).

A Rákóczi-féle mozgalom megszűntével beállott hosszú békeidő a város fejlődésének nagy mértékben kedvezett. A lakosság száma hatvan év alatt több mint kétszerezésére emelkedett s egy 1777. évi összeírás¹⁰⁾ 11.318 lelket, egy 1782. évi összeírás („Conscriptio animarum”)¹¹⁾ pedig 12.242 lelket állapított meg. Utóbbi szám, melyben a nemesség nyilván nem foglaltatik benne, kissé túl magasnak látszik, szemben a II. József által elrendelt első általános népszámlálás teljesen hiteles adataival, melyek a jelenlevő tényleges népesség számát (az ötödfélszázra rúgó nemességgel együtt) az 1787. évre 12.338 lélekben állapították meg. (A jogi népesség száma 12.113 volt.)¹²⁾ A házak száma akkor 788 volt.

A II. József-féle népszámlálás megismétlése abban a formában, amint azt a császár végrehajtotta volt, elmaradt. Az 1791—92. évi országgyűlés ugyan felelevenítette a népszámlálás eszméjét és a 23. törvénycikk országos bizottság kiküldését határozta el az összeírás tervének kidolgozására. A tárgyalások azonban pozitív eredményre nem vezettek s csak az 1802. évi II. törvénycikk rendelt el új országos népösszeírást. Ez 1804-ben létre is jött és azután 1847-ig majdnem évente megismételtetett. Magában Sopron városában tizen-

háromszor hajtatott végre,¹³⁾ s eredményei az Országos Levéltárban megtalálhatók. Két évre (1814 és 1846) vonatkozólag az eredmények városrészenként is fennmaradtak. Ezek a műveletek azonban nem tekinthetők népszámlálásoknak, mivel nem terjeszkedtek ki a nemesség és a papság felvételére, ennek folytán nem nyújtották a teljes népesség képét, s így természetesen a József-féle népszámlálásnál alacsonyabb népszámot kellett eredményezniük. Ezekkel szemben egy Sopron városában 1802 május havában fogatosított számlálás, melynek városrészenkénti eredményeit *Bredeczky Sámuel* közli,¹⁴⁾ mely összeírás természetéről és létrejöttének módjairól azonban semmiféle tudomásunk nincs — nyilván csak helyi jellegű összeírás volt —, a teljes népességet látszik felölelni. Ezen adatok szerint Sopron népességének száma a 19. század elején 12.319 volt, ami megfelel a József-féle népszámlálás eredményének. Ezzel szemben az 1804. évben végrehajtott conscriptio másfélezerrel alacsonyabb számot eredményezett, t. i. 10.776 lelket. Mivel az ezen összeírásból kihagyott nemesség és papság létszáma (a nőkkel együtt) — az 1787. évi alapon — nem tehető többre 5—600-nál, nyilvánvaló, hogy az új összeírás eredménye lényegesen alul maradt a II. József-féle népszámlálás nyerte összegben. Maga az 1804. évi conscriptio főösszesítése is, összevetve a két felvétel eredményeit, megállapítja, hogy a „nemtelen” népesség, nőkkel és zsidókkal együtt, 984 lélekkel maradt el az 1787. évi népszámlálás nyújtotta összegtől. Nincs semmi okunk arra, hogy ezt a hiányt — mely szinte valamennyi vármegye és város új népszámánál észlelhető — a népesség megfogyásának tulajdonítsuk; inkább a felvétel hiányosságában kell keresnünk a látszólagos apadás okát, amit igazol az 1850. évi, immár az osztrák kormány által elrendelt rendszeres népszámlálás eredménye, mely Sopron népességét 16.726 lélekben állapította meg, tehát 1.896 fővel magasabbra, mint az 1846. évi —

⁹⁾ *Acsády Ignác*: Magyarország népessége a pragmatica sanctio korában. Budapest, 1896. (Magyar Statisztikai Közlemények, Új folyam XII. kötet, 444. lap).

¹⁰⁾ *Thirring Gusztáv dr.*: Városaink népesedési viszonyai 1777-ben. (Földrajzi Közlemények. XXVI. kötet, 1898, 199—230. lap).

¹¹⁾ *Thirring Gusztáv dr.*: Városaink lakosságának kereseti viszonyai a 18. század második felében. (Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle. VIII. évf., 1901, 129—163. lap.)

¹²⁾ *Thirring Gusztáv dr.*: II. József magyarországi népszámlálásai. (Magyar Statisztikai Szemle. IX. évf., 1931, 112—134. lap.)

¹³⁾ Úgy mint 1805., 1814., 1820., 1821., 1823., 1830., 1831., 1838., 1840., 1841., 1842., 1843. és 1846. években. V. ö. *Thirring Gusztáv*: Népesedésünk kútforrásai a múlt század első felében. Budapest 1903. Magy. Tud. Akadémia. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. XII. kötet, 10. szám.) A részletes kimutatás a 106—111. oldalon.

¹⁴⁾ *Bredeczky Sámuel*: Topographie des Königreichs Ungarn. II. Bändchen, Bécs 1803. Az összeírás eredményei a 108. és 109. lapon.

utolsó — nemtelen conscriptio, holott az ezen két felvétel közt eltelt idő, melybe beleesnek a szabadságharcnak viszontagságos évei, a népességnek ekkora gyarapódását semmiképen sem teszi valószínűvé. Azok a népszámok, melyeket Sopron városáról *Fényes Elek* közöl különböző munkáiban (1830-ból 12.521, 1840-ből 13.385, 1847-ből 14.987)¹⁵⁾, nagyjából megfelelnek az azon évi nemtelen conscriptio eredményeinek s így, bár a lakosság fokozatos emelkedéséről tanuskodnak, teljes érvényűekül nem fogadhatók el.

Az 1850. évvel kezdődik azon népszámlálások sorozata, melyek immár az össznépessegre vonatkozó megbízható adatokat nyújtanak; de a részletek tekintetében még mindig sok a hiány. Az osztrák abszolút kormány által végrehajtott mindkét népszámlálás, úgy az 1850. évi, mint az 1857. évi, a tüzetes feldolgozást csak a jogi (honos) népességre alapította, amely lényegesen kisebb, mint a tényleges össznépeség,¹⁶⁾ ez az utóbbi azonban a közölt statisztikai adatokból legalább végösszegében megállapítható. De ez csak a polgári népesség felvétele volt. A városban tartózkodó katonaságot ezen népszámlálások egyike sem, de még az 1869. évi első alkotmányos magyar népszámlálás sem állapította meg. Egészen 1869-ig tehát csak a polgári népességet ismerjük és csak 1880 óta bírjuk az itt élő katonák számát, de a város népességében jelentékeny tényezőként szereplő

¹⁵⁾ *Fényes Elek*: Magyarországnak s a hozzákapcsolt tartományoknak mostani állapotja. Pest 1836. I. kötet 264. lap. — Magyarország statisztikája. Pest 1842. I. kötet 41. lap. — Magyarország leírása. Pest 1847. II. rész, 110. lap. — Magyarország geographiai szótára. Pest 1851. IV. kötet 39. lap. — *Ludovicus Nagy*: Notitiae politico-geographico-statisticae in clyti regni Hungariae. Buda 1828. című munkája I. kötetének 317. lapján 12.501-re teszi Sopron lakosainak számát, mely — a felekezeti megoszlás tekintetében is — teljesen egyezik az 1830. évi nemtelen összeírás eredményeivel. Viszont a házak számának 1.258-cal történt megállapítása teljesen hibás, mivel ez időben Sopronban (többrendbeli összeírás szerint) nem volt több 861 háznál s ezeknek száma csak 1869-ben emelkedett 1.200 fölé.

¹⁶⁾ 1850-ben a honos népesség 14.304 volt, a tényleg jelenlévő 16.726, 1887-ben még nagyobb volt a különbség: honos népesség 14.689, tényleges 18.898. — V. ö. 1850-re vonatkozólag: Übersicht des Bevölkerungsstandes des Kronlandes Ungarn im Jahre 1850 nach der ämtlichen Volkszählung. Ofen 1851. — 1857-re vonatkozólag: Bevölkerung und Viehstand von Ungarn nach der Zählung vom 31. October 1857. Herausgegeben vom k. k. Ministerium des Innern. Wien 1859.

(mert a népességnek 7—8 százalékát kitevő) katonaság csak 1900 óta részesült a népszámlálások alkalmával a polgári népességgel azonos tüzetes demografiai feldolgozásban, úgyhogy csak rövid idő óta bírjuk városunk össznépeségének egyöntetű statisztikai részletképét.

Sopron lakossága 1857-ben, az új népszámlálás szerint, 18.898 volt, gyarapodása tehát a szabadságharc óta meghaladta a kétezret. Természetes következménye volt ez Sopron akkori politikai jelentőségének; Sopron az abszolutizmusban székhelye volt a helytartóságnak s mint ilyen egy kilenc vármegyére kiterjedő kerület központja, ahová sokféle hivatal és intézet összpontosulása folytán nagy számmal tódult a vidéki népesség s a tisztviselők serege. A politikai jelentőség meghozta az ipar és kereskedelem fejlődését is, amely szintén jelentős tényezőjévé vált a népesség gyarapodásának. Az abszolutizmus bukásával sokszáz tisztviselő odahagyta a várost, de a fellendülő nemzeti élet, az egész országra kiható gazdasági és kulturális felvirágzás Sopron városát is újabb fejlődés elé állította. 1869-ben 21.108 volt a polgári népesség száma s ez 1880-ig 23.222-re, 1890-ig 27.213-ra és 1900-ig 30.628 főre emelkedett. Ez volt Sopron multjában a népnövekedés fénykora; 43 év alatt 11.730 lélekkel gyarapodott a polgári lakosság s ha hozzászámítjuk a közel 3.000 főre növelt katonaságot is, megállapíthatjuk, hogy Sopron népessége félszázad alatt 16.726-ról 33.478-ra szökött fel, tehát *megkétszereződött*. Ennek megfelelően a házak száma is, mely 1850-ben még csak 977 volt, 1869-ig 1.278-ra s 1900-ig 1.837-re emelkedett.

Miként általában hazánk népességének fejlődésében, úgy Sopron városában is az évszázadforduló oly határpontot jelzett, mely a város szép reményekre jogosító fellendülését derékban kettétörte. A huszadik század első évtizedében beállott kedvezőtlen gazdasági viszonyok súlyosan nehezettek Sopronra is; a gyakori politikai és gazdasági válságok bénítólag hatottak a városra, s természetszerűleg visszatükröződtek népgyarapodásának meglassúbbodásában is. Még hogyha számba vesszük a katonaság létszámában beállott 515 főnyi apadást is, az évtizednek csak 454 lélekre rúgó növekedését elenyésző csekélynek kell mondanunk. 1910-ben Sopron összes lakossága 33.932 lélekre rúgott, amiből a polgári lakosság 31.597 lélek volt.

A világháború évtizede a lakosságban nagy megrázkódtatást idézett elő; a fiatal-ság ezreinek hadbavonulása, majd jó részüknek a becsület mezején lelt hősi halála, végül a városba tóduló menekültek tömegei a város lakosságának normális fejlődését megzavarták s struktúráját lényegesen módosították. Ha a katonaság létszámának újabb 393 főnyi apadása mellett az összlakosság mégis 1.316 fővel növekedett s így 1920-ban 35.248-ra emelkedett, úgy ez arra utal, hogy a város felé nagyobb arányú beözönlésnek kellett irányulnia, mely a háborútól erősen sújtott város népességének csökkenését nemcsak pótolni, de lélekszámát még tetemes többlettel növelni is tudta. Hogy ez időben a házak száma is már meghaladta a kétezret, szintén a város fellendülésének bizonyosága.

Nyugatmagyarország elszakításának szomorú hatása a most lezajlott évtizedben érvényesült Sopron városán a maga egész súlyával. Azáltal, hogy a város elvesztette természetes hátsó vidékét, amelyet közgazdasági érdekek és kulturális szálak fűztek volt Sopronhoz, a város élete minden vonalon megbénult. Kereskedelme s forgalma pang, ennek következtében ipara is nehézségekkel küzd. Az élénk építkezési tevékenység, mely tíz év alatt 668 lakóházat termelt, külsőleg elleplezi a népesedésben beállott pangást, de az a sajnálatos tény, hogy a népesség számbeli növekedése még el sem éri a házszaporulatot, méltán ejthet aggodalomba a város fejlődésének további kialakulása iránt. A népszámlálás részletes feldolgozása tájékoztathat majd csak tüzetesen arról, hogy mely társadalmi rétegek eltávovása avagy összeroppanása korlátozta a népesség gyarapodását annyira, hogy mai létszáma nem több 35.887-nél, utolsó tízévi szaporulata tehát csak 639 lélek. Jelenleg csak arra mutathatunk rá, hogy több gyár működésének megszüntetése, mások munkáslétszámának apasztása, néhány hivatal elhelyezése, végül a katonaság létszámának 1942-ről mintegy négyszázra történt csökkentése azok a főbb tényezők, melyek Sopron népesedésének alakulására a most lezárult évtizedben bélyegüket reányomják. Ez a sajnálatos eredmény kell hogy felrázza azon körök lelkiismeretét, kiknek kötelessége, hogy a „leghűségesebb város“ felsegélése iránt tett ígéreteket beváltsák és azt a gazdasági leromlás lejtőjén még jókor megállítsák.

A közöltek alapján Sopron fejlődését az 1. sz. táblában világítjuk meg.

1. Sopron házainak és népességének száma a középkortól napjainkig.¹⁷⁾

Nombre des maisons et des habitants à Sopron depuis le moyen âge jusqu'à nos jours.¹⁷⁾

Év Année	Házak Maisons	Lakosság Habitants	Év Année	Házak Maisons	Lakosság Habitants
	száma	— nombre		száma	— nombre
1379	229	2.500	1840*	912	13.263
1678	.	8.500	1846*	920	14.830
1679	.	6.000	1850	977	16.726
1720	500	5.486	1857	.	18.898
1777	.	11.318	1869	1.278	21.108
1782	775	12.242	1880**	1.226	24.300
1787	788	12.113	1890**	1.549	29.543
1802	775	12.319	1900**	1.837	33.478
1804*	810	10.776	1910**	1.926	33.932
1814*	862	10.958	1917 ¹⁸⁾	.	30.411
1821*	861	11.332	1920**	2.018	35.248
1831*	891	12.742	1930**	2.686	35.887

¹⁷⁾ A *-gal jelölt évek összeírásai a nemes népesség és a papság felvételére nem terjeszkedtek ki; innen az előző népszámlálások eredményeihez képest mutatkozó kisebb összegek. — A **-gal jelölt évek népszámlálási adataiban a katonaság is benne foglaltatik. — *Les recensements exécutés dans les années marquées * ne s'étant pas étendus sur le clergé ni sur la noblesse, donnaient des totaux inférieurs aux recensements précédents. — Pour les années de recensement marquées **, y compris l'armée.*

¹⁸⁾ Ez a szám az 1917. évi április hó 30-án — közlélmzési célból — végrehajtott népösszeírás eredménye, mely a háborúba vonult elemek és a katonaság időleges hiánya folytán negyedfélezerrel maradt az 1910. évi népszám mögött. Mint-hogy ezen időszakban (1910-től 1917-ig) a nők száma 1.465-el emelkedett s hasonló növekedés tehető fel a férfiaknál is, a férfiak számának az 1917. évi összeírás által kimutatott 2.651 főnyi hiánya arra utal, hogy mintegy 4.000 férfi vonult hadba. V. ö.: „Az 1917. évi április hó 30-i nép- és állatösszeírás eredményei“. (Kézirat gyanánt) kiadja a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest 1917. 2. lap. — *Ce chiffre, fourni par l'enquête du 30 avr. 1917 relative au nombre des habitants et au cheptel, exécutée en vue de l'alimentation publique, était, à cause de l'absence des mobilisés et de militaires, inférieur d'environ trois mille et demi aux données du recensement de 1910. Le nombre des femmes ayant augmenté de 1.465 entre 1910 et 1917, on peut supposer que celui des hommes se soit accru d'autant dans la même période; la diminution du nombre des hommes (— 2.651), relevée par l'enquête de 1917, indique qu'on avait mobilisé environ 4.000 hommes. Voir „Az 1917. évi április hó 30-iki nép- és állatösszeírás eredményei“, publication (devant être considérée comme manuscrit) de l'Office centr. r. hongrois de statist. Budapest, 1917, p. 2.*

2. A népgyarapodás tényezői és a lakosság eredete.

Sopron lakossága, miként az 1. sz. tábla mutatja, a 17. század vége felé mutatkozó — pestis okozta — visszaeséstől eltekintve, állandó emelkedésben volt. A régibb adatok bizonytalansága miatt a népszaporulat tüzetesebb taglalásában csak a magyar alkotmány visszaállítása óta eltelt időre terjeszkedünk ki, amióta egy-séges és teljesen megbízható adatokkal rendelkezünk. Ezekből megállapítható, hogy Sopron népgyarapodása ezen időben állandóan mérsékelt, de időszakonként erősen változó volt. A népgyarapodás hullámzásának vizsgálatát a polgári népesség hajtjuk végre, mert a létszámában erősen ingadozó katonaság a város népességében oly idegen elem, melynek vizsgálódásunkba való befoglalása a tényleges népmozgalom képét erősen módosítja.¹⁹⁾

A polgári népesség számbeli gyarapodása a tizenkilencedik század végéig erőteljes és kedvező volt. 31 év alatt 9.518 lélekkel gyarapodott s így az 1869. évi népszámot majdnem ötven százalékkal emelte. A századforduló óta azonban Sopron népgyarapodása erősen megcsökkent, úgyhogy harminc év alatt a polgári népesség csak 4.859 lélekkel szaporodott.

A népesség szaporulatának részleteit, melyek szerint a város népmozgalma a múlt század utolsó két évtizedében volt a legkedvezőbb, az alábbi felsorolás mutatja.

A polgári népesség szaporulata volt:

	az egész időszakban		egy évi átlagban	
	mindössze	%-ban	mindössze	%-ban
1869—80	2.114	10.01	192	0.90
1881—90	3.991	17.19	399	1.72
1891—900	3.415	12.54	341	1.25
1901—10	969	3.16	97	0.32
1911—20	1.709	5.41	171	0.54
1921—30	2.181	6.55	218	0.65

Hogyha a város 1869. évi népszámát ezernek vesszük s ehhez viszonyítjuk a beállott emelkedést, úgy az egyes népszámlálási évekre a következő indexszámokat

¹⁹⁾ Ennek igazolására szolgáljon az az adat, hogy az 1900-ban 2.664 főre rúgó katonaságból csak 64 fő volt soproni születésű, 509 sopron-megyei, 2.076 egyéb magyarországi és 15 horvát-szlavonországi születésű. Nyilvánvaló, hogy a kétezert főt meghaladó katonaság, mely Sopron vármegye határán kívül született, túlnyomórészt oly idegen elem, mely pusztán a katonai csapattestek ide-odahelyezése folytán került Sopronba s így a város rendes lakosságához nem számítható.

nyerjük, melyek a népgyarapodás hullámzását tüntetik fel:

	1869	1880	1890	1900	1910	1920	1930
polg. népesség	1000	1100	1289	1451	1497	1578	1682
össz. népesség	1000	1099	1336	1514	1535	1594	1623

Nem lesz érdektelen összehasonlítani Sopron népnövekedését a Dunántúl hasonló népességű városaival. Sopron mellett hat erősen fejlődő városa van a Dunántúlnak: Győr, Szombathely, Székesfehérvár, Kaposvár, Nagykanizsa és Pécs. 1869-ben ezek közül Győr volt a legnépesebb, utána Pécs, Székesfehérvár és negyediknek Sopron majdnem egyenlő (21—23.000 főnyi) lakossággal következett. Sopron a negyedik helyet majdnem állandóan megtartotta; de míg Pécs népessége azóta hatvanezren túltra nőtt meg s Győr az 50, Székesfehérvár a 40 ezret meghaladta, Sopron még a 36.000-et sem bírta elérni. Sopron lakossága 1869 óta csak hetven százalékkal szaporodott, körülbelül ugyanoly arányban, mint Székesfehérvár, de messze elmaradt Pécs, Szombathely és Kaposvár gyarapodása mögött. 1869-től 1930-ig ugyanis ekként fejlődött a hét dunántúli város népessége:

	A népesség száma			Szap. 1869—1930	
	1869	1900	1930	absz. sz.	%-ban
Sopron	21.108	33.478	35.887	14.779	70.0
Győr	26.225	37.543	50.977	24.752	94.4
Szombathely	9.666	24.751	35.756	26.090	269.9
Székesfehérvár	22.683	32.167	40.731	18.048	79.6
Kaposvár	6.649	18.218	32.688	26.039	391.6
Nagykanizsa	15.125	23.978	30.936	15.811	104.5
Pécs	23.863	43.982	61.801	37.938	159.0

A város népességének gyarapodása egyrészt a lakosság természetes szaporulatából, másrészt bevándorlásból ered. A 2. sz. táblából, mely a szaporodás elemeit évtizedenként mutatja ki, láthatjuk, hogy Sopron népgyarapodásában a természetes szaporulatnak sokkal nagyobb szerep jutott, mint a bevándorlásnak, mert a táblában feltüntetett 61 évi időszakban 10.187 főnyi születési többlettel szemben csak 3.592 főnyi vándorlási nyereség áll. Ez azonban csak az egész időszak végeredménye, amely két ellentétes irányú időszak eredőjeként jön létre. A tizenkilencedik század utolsó évtizedeiben Sopron meglehetősen erős vonzóerőt gyakorolt úgy környékére, mint a távolabbi vidékre; ez időben (31 év alatt) hat és félezernyi vándorlási többlet áll szemben négy és félezernyi természetes szaporulattal. De a század végén megfordult a viszony. Már az új század első évtizedében a születések többlete által 2.742 lélekkel megszorodott népességgel szemben a népszámlálás csak 454 főnyi tényle-

2. A lakosság szaporulata és annak elemei 1869—1930-ig.¹⁾*Accroissement de la population et éléments de l'accroissement de 1869 à 1930.¹⁾*

I d ő s z a k <i>Période</i>	A tényleges össznépesség száma az időszak <i>Nombre de la populat. totale effective</i>		A népesség szaporulata az időszakban <i>Accroissement de la population</i>		A szaporodásból jutott <i>Répartition de l'accroiss.</i>		A katonaság <i>Population militaire:</i>	
	elején <i>au début</i>	végén <i>à la fin</i>	szám szerint <i>nombre</i>	‰	a születek <i>excédent des naissances</i>	a vándor-mozgalom <i>excédent des migrations</i>	létszáma <i>nombre</i>	növekedése <i>accroiss.</i>
					az időszak <i>au début au cours</i>		elején <i>des périodes</i>	folymán <i>envisagées</i>
	<i>des périodes envisagées</i>				többletére			
1869—1880	22.108	24.300	2.192	9.91	1.117	1.075	1.000	78
1881—1890	24.300	29.545	5.245	21.58	1.222	4.023	1.078	1.252
1891—1900	29.543	33.478	3.935	13.31	2.395	1.540	2.330	520
1901—1910	33.478	33.932	454	1.36	2.742	— 2.288	2.850	— 515
1911—1920	33.932	35.248	1.316	3.88	905	411	2.335	— 393
1921—1930	35.248	35.887	639	1.81	1.806	— 1.167	1.942	— 1.542
1869—1900	22.108	33.478	11.370	51.43	4.734	6.636	1.000	1.850
1901—1930	33.478	35.887	2.409	7.19	5.453	— 3.044	2.850	— 2.450
1869—1930	22.108	35.887	13.779	62.32	10.187	3.592	1.000	— 600

¹⁾ A számítás alapjául a tényleges össznépesség szolgál (katonasággal együtt). Mivel 1869-ről a katonaság létszáma ismeretlen, ez évre az 1880. évi katonai létszámnak megfelelőleg, ezer főt vettünk fel a katonaság számául. Ez okból az 1869. évi össznépesség 22.108 lélekkel szerepel a táblázatban. — *Le calcul est basé sur la population effective (y compr. la population militaire). Comme le chiffre de cette dernière est inconnu pour 1869, nous avons, conformément à la donnée correspondante de 1880, fixé à 1000 hommes la populat. militaire de 1869, de sorte que pour cette dernière année, la populat. totale, indiquée dans le tableau, est de 22.108 âmes.*

ges szaporodást mutatott ki, amiből 2.288 főnyi elvándorlásra kell következtetni. A háborús évtized — meglepő módon — bevándorlási többletet eredményezett, mint látni fogjuk, a megszállt területekről kiüldözött honfiak betelepítése folytán, mely a városnak ez évtizedben — a születek csökkenése következtében erősen megapadt — természetes szaporulatát némileg gyarapította. Az utolsó évtized, melynek népesedésünk megerősödését kellett volna eredményeznie, várokozásunk ellenére újabb veszteséggel zárult. A népesség mérlege 1.167 főnyi kivándorlási hiányt mutat, amely a — bár megcsökkent, de még mindig túrhető — természetes szaporulatot annyira ellensúlyozta, hogy a népesség tíz évi gyarapodása végeredményben alig haladta meg a hatszáz lelket. Így városunk az utolsó harminc év vándor-mozgalmának eredményeként több mint háromezer lelket veszített; ennek a néptömegnek hiányát súlyosan érezte meg közgazdaságunk minden tényezője és a közgazdasági helyzetnek ez a megromlása kényszerítette a lakosságnak jelentékeny töredékét arra, hogy a városnak hátat fordítva, másutt kísérelje meg boldogulását.

Mint fentebb említettük, Sopron népessége 1869-től 1930-ig 13.779 lélekkel gyarapodott természetes szaporulat folytán. A természetes szaporulat

— mint a 3. sz. táblázatból látható — állandóan pozitív volt, vagyis a születések száma a halálesetekét (6 évet kivéve) állandóan meghaladta.²⁰⁾ A születések többlete, vagyis a természetes szaporulat ezer lélek után 5—8 volt, egyedül csak a világháborúban csökkent 2.6-re. A természetes szaporulat mérsékeltnak mondható, hogy mégis ekkora, az a születési hányados mérsékelt volta mellett a kedvező halandóságnak köszönhető, mely Sopront a legegészségesebb városok egyikévé avatta. A születések aránya, ezer lakóra számítva, a hetvenes évek második felében még 32.2 volt, 1910-ig lassankint alászállt 27.7-ig, majd a világháború évtizedében — amikor a születések évi száma az addigi 900—950-ről hirtelenül a felére esett — 21.9-re zuhant. Bár a születések száma utána néhány évig a régi magasságot igyekezett elérni (1920-ban ismét 915 születés), mégis fokozatosan apadva, az évtized végével évi 660—692 (vagyis ezer lakóra 18.9), esettel oly mélypontra jutott, mely az egész évtized átlagos születési hányadosát 20.7-re nyomta alá. A halálozások aránya, mely az 1876—1880. évek átlagában még 26.8 volt ezer lakó után, a születésekével együtt apadt, de míg a születések rohamos csökkenése csak 1911 után állott be s különösen a

²⁰⁾ E hat év és ezekben a halálesetek többlete a következő volt: 1870-ben 71, 1873-ban 33. Innen kezdve a világháború éveiig állandóan több volt a születések többlete. A világháború négy évében a halálesetek többlete volt: 1915-ben 7, 1916-ban 115, 1917-ben 126 és 1918-ban 236.

3. A természetes népmozgalom elemei 1876-tól 1930-ig.¹⁾

Eléments de l'accroissement naturel de la population, de 1876 à 1930.¹⁾

Időszak Période	Élveszül- tések - Nés vivants	Halálesetek Décès	Természetes szapo- rulat - Accrois- sem. naturel	Ezer lélekre jutott ²⁾ Pour 1.000 habitants ²⁾ combien de		
	száma nombre			élveszül- tés - Nés vivants	halálozás décès	természe- tes szapo- rulat - ac- croiss. nat.
1876—1880	3.829	3.186	643	32·2	26·8	5·4
1881—1890	7.936	6.714	1.222	29·5	24·9	4·6
1891—1900	9.307	6.912	2.395	29·5	21·9	7·6
1901—1910	9.356	6.614	2.742	27·7	19·6	8·1
1911—1920	7.569	6.664	905	21·9	19·3	2·6
1921—1930	7.356	5.550	1.806	20·7	15·6	5·1
1876—1900	21.072	16.812	4.260	29·7	23·7	6·0
1901—1930	24.281	18.828	5.453	23·6	18·3	5·3
1876—1930	45.353	35.640	9.713	27·9	21·9	6·0

¹⁾ Az 1869—1875. évekről az élveszületések és halálesetek abszolút számai ismeretlenek; azonban a természetes szaporulat (a születéseknek a halálesetek feletti többlete) ismeretes lévén, azt a 2. sz. táblában kimutattuk. — *Pour 1869—1875, les nombres absolus relatifs aux nés vivants et aux décès sont inconnus, mais on connaît l'accroissement naturel (l'excédent des naissances sur les décès), que nous avons indiqué dans le tabl. 2.* — ²⁾ A százalékszámítások az illető időszak elején és végén észlelt népszámok számtani középértékei alapján eszközöltettek. — *Pourcentages calculés d'après les moyennes arithmétiques du nombre de la population, observé au début et à la fin des périodes envisagées.*

világháborúval kapcsolatban fokozódott, addig a halandóság már a századfordulótól kezdve apadt nagy mértékben s napjainkban 13·8 esettel eddig nem észlelt mélységig jutott el. Az 1876—80. évek átlagához képest a születési hányados 13·3, a halálozási arány 13·0‰-kel csökkent, ennek folytán a természetes szaporulat aránya ma is ugyanaz, mint volt fél századdal ezelőtt. Kicsiben itt ugyanaz a jelenség mutatkozik, mely az ország népmozgalmát jellemzi: ma a szülőknek sokkal kisebb igénybevételeivel (ezer lélekre csak 18·9 születéssel) ugyanaz a szaporodás érhető el, mint ötven évvel ezelőtt, amikor erre 32·2 szülés volt szükséges. Nem szükséges hangsúlyozni, hogy ez a nőknek egészsége szempontjából, másrészt általános gazdasági viszonylatban mit jelent.

Mint minden városi tömörülésben, úgy Sopronban is a *bevándorló elemek* alkotják a népesség jelentékeny részét. Ezeknek kvótája különösen azon városokban igen magas, melyek főközlekedési vonalakba esvén, az ipari és kereskedelmi élet erős fellendülésével nőttek nagyra. Sopron nem esik elsőrendű közlekedési vonalba s így

a bevándoroltak aránya valamivel kisebb, mint p. o. Győrött vagy Pécsen; lakosságának azonban így is mintegy fele idegen születésű egyén. A város törzsökös lakossága a *helybenszülettekből* alakul ki; ezek 1880-ban, amely évről valók legrégebbi idevágó adataink, az összlakosságnak még 57 százalékát tették, ez az arányszám azonban fokozatosan csökkent s ha a katonaságtól eltekintünk, melynek a népességbe foglalása az arányt 47·5-re csökkentette, a helybeli születésű lakosság hányada továbbra is valamivel kisebb volna az össznépesség felénél. A világháború folytán az ipari városok legtöbbjénél a helybeli születésűek aránya újra megnövekedett s ezt a növekedést mutatja Sopron is, amelyben a túlnyomóan idegen születésű elemekből álló katonaság létszámának fokozatos apasztása is hozzájárul a helybeli születésűek arányszámának emelkedéséhez.

A helybeli születésűeken kívül természetesen a *Sopron megyéből bevándoroltak* képezik a lakosság jelentékeny hányadát, állandóan mintegy egyötöd részét és körülbelül ugyanakkora aránnyal szerepelnek az ország egyéb részeiben született, onnan bevándorolt elemek is, míg Horvát-Szlavonországok csak igen csekély hányaddal járulnak a város népességének felépítéséhez. A részletes adatokat a 4. sz. tábla foglalja össze.

Az ország különböző részeiből Sopron felé irányuló bevándorlás nagyságát s a városnak a vidékre gyakorolt vonzását az 5. sz. táblából ismerhetjük meg, mely három népszámlálás eredményei alapján mutatja ki a törvényhatóságok mindegyikében született és Sopronban összeírt lakosokat. Ezek az adatok természetesen nem adhatják a bevándorlás egész nagyságát, hanem csak a bevándoroltak közül a népszámlálás időpontjában még itt talált egyének számát, de e számok alakulása mindenesetre alkalmas a bevándorlási mozgalom irányainak és méreteinek megítélésére. A tábla mindenekelőtt igazolja, hogy Sopron vonzóereje a régi anyaország minden törvényhatóságára kiterjed, sőt még Horvát-Szlavonország is küld ide, bár csekély számmal, bevándorlókat. Az a terület, melyről nagyobb mérvű a Sopron felé való özönlés, elsősorban felöleli a Dunántúl legnagyobb részét. Természetes, hogy a várost övező Sopron vármegyéből eredők szerepelnek legnagyobb számmal a város népességében (az utóbbi időpontokban állan-

4. A lakosság szülőhelye a szülőhelyek főcsoportosítása szerint 1880-tól 1920-ig.

Population par principales catégories de lieux de naissance de 1880 à 1920.

Szülőhely — <i>Lieu de naissance</i>	Abszolút számokban ¹⁾ <i>Nombres absolus</i>					A lakosság százalékában <i>% par rapport à la population</i>				
	1880	1890	1900	1910	1920	1880	1890	1900	1910	1920
Helybeli — <i>Sopron</i>	13.213	14.018	15.922	17.416	18.515	56·9	51·5	47·5	51·4	52·5
Sopronmegyei — <i>Comitat de Sopron</i>	4.751	6.259	7.305	7.345	7.392	20·5	23·0	21·8	21·6	21·0
Egyéb magyarországi — <i>Ailleurs en Hongrie</i>	3.076	4.517	7.581	6.933	7.144	13·2	16·6	22·7	20·4	20·3
Horvát-Szlavonországi — <i>Croatie Slavonie</i>	66	82	124	98	78	0·3	0·3	0·4	0·3	0·2
Összesen Magyarbiod. — <i>Total des habitants nés en Hongrie</i> . .	21.106	24.876 ²⁾	31.038	31.792 ³⁾	33.129	90·9	91·4	92·7	93·7	94·0
Ausztriai — <i>Autriche</i>	1.859	2.151	2.275	1.938	1.361	8·0	7·9	6·8	5·7	3·9
Egyéb külföldi — <i>Autres pays étrangers</i>	224	167	165	186	758 ⁴⁾	1·0	0·6	0·5	0·6	2·1
Összesen külföldi — <i>Habitants nés à l'étranger</i>	2.083	2.318	2.440	2.124	2.119	9·0	8·5	7·3	6·3	6·0

¹⁾ 1880-ban és 1890-ben polgári népesség, azután összes jelenlevő népesség (a katonák beszámításával). A katonaságnak szülőhely szerinti megoszlását l. a 19. jegyzetben. 1880-ban, 1890-ben és 1910-ben az ismeretlen szülőhelyű egyének nélkül. — *Pour 1880 et 1890, populat. civile; à partir de 1900, populat. présente totale (y compris les militaires). Pour la répartition de ceux-ci par lieu de naissance, v. note 19.* — ²⁾ Beleszámítva 106 ismeretlen szülőhelyű egyént. — *Y compr. 106 individus de lieu de naiss. inconnu.* — ³⁾ Ezek közül a régi Magyarbiodalomtól elcsatolt területen született 5.532, — *Dont 5.532 sont nés dans les territoires enlevés à la Hongrie ancienne,* — még pedig a mai Ausztriában — *notamment sur le territoire actuel de l'Autriche,* 3.363, — Cseh-Szlovákiában — *en Tchéco-Slovaquie,* 1.151, — Lengyelországban — *en Pologne,* 1, — Romániában — *en Roumanie,* 676, — Jugoszláviában — *en Yougoslavie,* 252, — Olaszországban — *en Italie,* 11 és Horvát-Szlavonországban — *en Croatie-Slavonie,* 78. — ⁴⁾ Ezek közül született Cseh-Szlovákiában 383, — *Dont 383 nés en Tchéco-Slov.,* — Lengyelországban 75, — *en Pologne,* — Romániában 10 — *en Roumanie,* — Jugoszláviában 37 — *en Yougoslavie,* — Olaszországban 30 — *en Italie,* — Németországban 121 — *en Allemagne,* — Oroszországban 15 — *en Russie,* — Amerikában 6 — *en Amérique,* — más államokban 81 — *en d'autres pays.*

dóan hétezer-nél több lélek), ezek után pedig csökkenő számmal Vas (1.651), Zala (480), Moson (428), Veszprém (246), Somogy és Győr megyék, valamint Győr városának fiai. Ehhez a bevándorlási területhez csatlakozik még a Duna balpartjáról Pozsony és Nyitra vármegye Pozsony városával együtt, ahonnan 162—189 lélek találtatott itt, majd Budapest székesfőváros (562), Pest-Pilis-Solt-Kiskun (278) és Heves vármegye (129). A távolabbi vármegyékből Sopron felé irányuló vándormozgalom fokozatosan csökken, az egész Tisza bal- és jobbpartja, valamint a Tisza-Maros szöge és a Királyhágón túli országrész csak 2—300 lélekkel szerepel Sopron városának népességében.

Az a népcseré, mely Sopron városa és az ország különböző részei között fennáll, kettős; egyrészt Sopron városa *magához vonzza az ország népét,* másrészt *Sopron lakói is vándorolnak szét az ország különböző részeibe.* Az utóbbi mozgalmat csak annyiban tudjuk felismerni, amennyiben soproni születésű egyének vándorolnak másfelé (ahol őket a népszámlálás szülőhelyük alapján számbaveszi), míg

Sopronnak másutt született lakóit elköltözés esetén természetesen nem ismerhetjük fel új lakóhelyükön. Ezt a kifelé irányuló elvándorlást a népszámlálások 1900 óta állapítják meg, az 1920. évi azonban már csak a csonkaországra terjeszkedve ki, az ország elszakított részeibe kivándorolt soproniak számának megállapítását már nem teszi lehetővé. A népszámlálások eredményei szerint találtatott soproni születésű egyén:

	1900	1910	1920
a Dunán túl (Sopronon kívül)	2.268	2.504	2.383
a Duna bal partján	398	485	37
a Duna - Tisza között	1.320	1.594	1.953
(ebből Budapesten)	1.045	1.193	1.336)
a Tisza jobb partján	91	113	53
a Tisza bal partján	71	128	62
a Tisza-Maros között	161	144	5
a Királyhágón túl	77	137	.
Fiumében	14	19	.
Horvát-Szlavonországban	107	142	.
Össz. a Magyarbiodalomban	4.507	5.266	4.493

amiből látható, hogy a soproni születésű lakosságnak igen tekintélyes része él, mint Sopronból elvándorolt, az ország területén. Miután a Magyarbiodalom egész területén (Sopron városával együtt) összeírt soproni

5. Sopron lakossága születési hely szerint, a régi Magyarbirodalom egyes törvényhatóságai szerint részletezve.

Population de Sopron par lieu de naissance, détaillée suivant les comitats et villes autonomes de la Hongrie ancienne.

Országgrész, Törvényhatóság <i>Régions, comitats, villes autonomes</i>	1900	1910	1920	Szaporodás vagy fogyás 1900—20-ig <i>Accroissement ou dimi- nution de 1900 à 1920</i>	Országgrész, Törvényhatóság <i>Régions, comitats, villes autonomes</i>	1900	1910	1920	Szaporodás vagy fogyás 1900—20-ig <i>Accroissement ou dimi- nution de 1900 à 1920</i>
Duna jobb partja <i>Rive droite du Danube.</i>					Tisza bal partja <i>Rive gauche de la Tisza.</i>				
Baranya vm. — comitat ..	102	68	38	— 64	Békés vm. — comitat	26	23	38	12
Pécs tjt. — ville autonome	29	35	48	19	Bihar " — " ..	17	34	39	22
Fejér vm. — comitat ..	91	133	88	— 3	Nagyvárad tjt. — ville auton.	16	24	23	7
Székesfehérvár tjt. — ville autonome ..	49	51	52	3	Hajdu vm. — comitat ..	5	6	17	12
Győr vm. — comitat ..	194	195	117	— 77	Debrecen tjt. — ville auton.	16	13	16	—
Győr tjt. — ville autonome	155	155	186	31	Máramaros vm. — comitat	12	13	41	29
Komárom vm. — comitat	109	77	96	— 13	Szabolcs vm. — " ..	11	17	31	20
Komárom tjt. — ville auton.	26	31	40	14	Szatmár " — " ..	19	18	58	39
Moson vm. — comitat ..	399	419	428	29	Szatmár-N. tjt. — ville auton.	1	7	6	5
Somogy " — " ..	186	163	153	— 33	Szilágy vm. — comitat ..	5	8	21	16
Sopron " — " ..	7.305	7.345	7.392	87	Ugocsa " — " ..	10	3	7	— 3
Sopron tjt. — ville auton.	15.922	17.416	18.515	2.593	Összesen — Total :	138	166	297	159
Tolna vm. — comitat	99	98	110	11	Tisza - Maros köze. <i>Angle de la Tisza et de la Maros.</i>				
Vas " — " ..	2.021	1.672	1.651	— 370	Arad vm. — comitat ..	20	23	32	12
Veszprém vm. — comitat	456	365	246	— 210	Arad tjt. — ville autonome	19	34	37	18
Zala " — " ..	1.480	1.004	480	— 1.000	Csanád vm. — comitat ..	5	15	23	18
Összesen — Total :	28.623	29.227	29.640	1.017	Krassó-Sz. vm. — " ..	28	154	47	19
Duna bal partja <i>Rive gauche du Danube.</i>					Összesen — Total :				
Árva vm. — comitat	23	13	6	— 17	Arad tjt. — ville autonome	19	34	37	18
Bars " — " ..	34	157	64	30	Csanád vm. — comitat ..	5	15	23	18
Esztergom vm. — " ..	60	113	66	6	Krassó-Sz. vm. — " ..	28	154	47	19
Hont vm. — " ..	30	56	59	29	Temes vm. — " ..	20	33	52	32
Selmech. tjt. — ville auton.	8	7	66	58	Temesvár tjt. — ville auton.	24	11	27	3
Liptó vm. — comitat	16	11	14	— 2	Versec " — " ..	—	1	2	2
Nógrád " — " ..	52	49	52	—	Torontál vm. — comitat ..	45	60	75	30
Nyitra " — " ..	230	168	162	— 68	Pancsova tjt. — ville auton.	4	2	7	3
Pozsony " — " ..	272	176	189	— 83	Összesen — Total :	165	333	302	137
I. özsony tjt. — ville auton.	126	109	179	53	Királyhágón túl. <i>Transylvanie</i>				
Trencsén vm. — comitat	93	57	48	— 45	Alsó-Fehér vm. — comitat	19	10	18	— 1
Turóc " — " ..	23	18	11	— 12	Beszterce-N. " — " ..	2	5	13	11
Zólyom " — " ..	19	25	35	16	Brassó " — " ..	31	20	23	— 8
Összesen — Total :	986	959	951	— 35	Csik " — " ..	9	4	32	23
Duna - Tisza köze. <i>Région entre le Danube et la Tisza.</i>					Összesen — Total :				
Bács - Bodrog vm. — comitat	59	56	80	21	Alsó-Fehér vm. — comitat	19	10	18	— 1
Baja tjt. — ville auton.	8	10	10	2	Beszterce-N. " — " ..	2	5	13	11
Szabadka tjt. — " ..	4	11	29	25	Brassó " — " ..	31	20	23	— 8
Ujvidék " — " ..	8	9	9	1	Csik " — " ..	9	4	32	23
Zombor " — " ..	8	8	5	— 3	Fogarás " — " ..	4	6	11	7
Csongrád vm. — comitat ..	9	12	13	4	Háromszék " — " ..	17	14	26	9
Hódmez. tjt. — ville auton.	7	6	11	4	Hunyad " — " ..	15	12	47	32
Szeged " — " ..	24	29	43	19	Kis-Küküllő " — " ..	5	9	7	2
Heves vm. — comitat ..	42	33	129	87	Kolozs " — " ..	12	9	12	—
Jász-Nk. Sz. vm. — comitat	20	21	54	34	Kolozsvár tjt. — ville auton.	8	14	16	8
Pest-P.-S. Kk. " — " ..	93	106	278	185	Maros-Torda vm. — comitat	6	9	23	17
Budapest szfv. — capitale	264	346	562	298	M.-Vásárhely tjt. — ville auton.	6	—	6	—
Kecksemét tjt. — ville auton.	7	23	26	19	Nagy-Küküllő vm. — comitat	9	2	7	— 2
Összesen — Total :	553	670	1.249	696	Szeben " — " ..	17	22	27	10
Tisza jobb partja. <i>Rive droite de la Tisza.</i>					Magyarország. <i>Hongrie proprement dite.</i>				
Abauj-Torna vm. — comitat	13	9	17	4	Horvát-Szlavonország. <i>Croatie-Slavonie.</i>				
Kassa tjt. — ville auton.	12	11	16	4	Belovár-Kőrös vm. — comitat	10	12	1	— 9
Bereg vm. — comitat ..	11	14	27	16	Lika Krbava " — " ..	3	7	11	8
Borsod " — " ..	18	7	21	— 16	Modrus-Fiume " — " ..	7	5	2	— 5
Miskolc tjt. — ville auton.	14	6	18	— 21	Pozsega " — " ..	9	13	8	— 1
Gömör vm. — comitat ..	14	32	37	23	Szerém " — " ..	18	9	11	— 7
Sáros " — " ..	17	20	24	7	Zimony tjt. — ville auton.	—	1	1	— 1
Szepes " — " ..	31	47	61	30	Varasd vm. — comitat	28	8	4	— 24
Ung " — " ..	10	5	16	6	Varasd tjt. — ville auton.	5	5	5	—
Zemplén " — " ..	21	18	47	26	Verőce vm. — comitat	11	13	7	— 4
Összesen — Total :	147	169	284	137	Eszék tjt. — ville auton.	2	7	4	— 2
					Magyarbirodalom. <i>Hongrie ancienne</i>				
					Összesen — Total :	124	98	78	— 46
					Magyarbirodalom. <i>Hongrie ancienne</i>	30.932	31.792	33.129	2.197

születésű egyének száma 1900-ban 20.429, 1910-ben pedig 22.682 volt, megállapítható, hogy a *soproniaknak* állandóan 22—23 százaléka szülőhelyén kívül él, ami mindenestre igen magas arány.

A kölcsönös népcseré mérve a következő adatokból becsülhető meg, amelyeknek megítélésénél azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy az 1920. évi adatok csak a csonkaországra vonatkoznak s így az előző két népszámlálás adataival nem hasonlíthatók össze.

	Elvándorolt ²¹⁾ egyének száma	Bevándorolt ²²⁾ száma	A népcseré mérlege + nyereség, — veszteség			
			összesen	Budapesttel	városi törv.-hatóságokkal	vármegyei hatóságokkal
1900	4.507	15.010	+10.503	—781	—112	+11.396
1910	5.266	14.376	+ 9.110	—847	—282	+10.239
1920	4.493	9.079	+ 4.586	—774	— 24	+ 5.384

^{21—22)} T. i.: ²¹⁾ Sopronban született, de az ország más részeiben összeírt egyének; ²²⁾ az ország más részeiben született, de Sopronban összeírt egyének.

Ebből az összeállításból megtudjuk, hogy Sopron a kölcsönös népcseréből tekintélyes nyereséggel kerül ki; mintegy háromszor annyi idegen születésű egyén élt Sopronban, mint amennyi soproni az ország különböző részeiben és ez természetes, mert minden város, különösen az ipari város, erős vonzást gyakorol a vidékre és azt korántsem tudja ellensúlyozni a városi lakosságnak a vidékre való kiszivárgása. Fenti összeállításból az is kitűnik, hogy az egész nyereség a vármegyei törvényhatóságokból származik, míg a városi törvényhatóságokba és különösen Budapestre több soproni vándorol ki, mint amennyi lakó onnan Sopronba költözik. A város népességének százalékaiban kifejezve, volt

	az elvándoroltak	az idevándoroltak	a nyereség
	a	r	á
1900	13·5	44·8	31·3
1910	15·5	42·4	26·9
1920	12·7	25·8	13·1

Sopronnak az országhatárhoz való közelsége ősidők óta élénk összeköttetést teremtett a város és a szomszédos osztrák tartományok között. Már az 1787. évi II. József-féle népszámlálás 460 idegent talált itt; 1850-ben pedig 571 volt ezeknek száma. A közlekedési hálózat kiépülésével, az ipar és kereskedelem fellendülésével ez az

érintkezés mind sűrűbbé vált, idegen honosok fokozódó számmal telepedtek le a városban. Az 1869 óta rendelkezésünkre álló pontos adatok szerint (melyeket a 4. és 6. sz. táblázat foglal össze), az idegen honosok száma 1900-ig 1.463-ról 2.075-re; az idegen születésűeké 2.083-ról 2.440-re emelkedett, a lakosságnak 6—7, illetve 7—8 százaléka. Utóbbiak száma mindig nagyobb volt az idegen honosokénál, jeléül annak, hogy a beköltözött idegen honosok tekintélyes része megszerezte a magyar honosságot. Az idegenek között természetesen az osztrákok domináltak, kiknek száma állandóan kétezer körül ingadozott. Rajtuk kívül csak a Németországból bevándoroltak tettek nagyobb számot, míg egyéb nemzetiségűek — olaszok, lengyelek s a Balkán-államok fiai — csak szórva kerültek ide. 1900 óta megapadt az itt élő osztrákok száma, de az idegen eredetű népességben a legerősebb változás a világháború után állott be. A megváltozott politikai viszonyok folytán a külföldi születésűek államok szerinti megoszlása teljesen megváltozott. Az osztrák születésűek közül nyersen számítva 383 cseh-szlovákiai, 75 lengyelországi, 37 jugoszláviai születésűvé vált, úgyhogy a mai Ausztriában születettek száma lecsökkent 1.361-re. Ezzel szemben a régi Magyarbirodalomtól elcsatolt területen született 5.532 soproni lakos közül 3.363-nak szülőhelye ma Ausztriában, 1.151-é Cseh-Szlovákiában, 676-é Romániában, 330-é Jugoszláviában, 11-é Olaszországban és 1-é Lengyelországban fekszik. Az osztrák honosok eredetét a 6. sz. táblázat jegyzete részletezi; abból látható, hogy ezeknek zömét (1910-ben, de az előző évtizedekben is) állandóan Alsó-Ausztria, Morvaország, Csehország és Stájerország szolgáltatta. Az idők folyamán 1910-ig itt csak az a változás állott be, hogy az Alsó-Ausztriából és Morvaországból eredők száma 1869 óta erősen emelkedett, a csehországiaké ellenben lényegesen csökkent. Hogy a város lakosságának összetétele a lakók szülőhelye és honossága szerint az utolsó évtized gazdasági válsága következtében minő változást szenvedett, ma még nem tudjuk. Erre az új népszámlálás eredményei fognak világot vetni, melyeknek közzététele elé feszült érdeklődéssel nézünk.

6. A lakosság megoszlása honosság szerint 1869-től 1910-ig.¹⁾Population par nationalité (qualité de citoyen) de 1869 à 1910.¹⁾

Ország — Pays	Abszolút számokban ²⁾ Nombres absolus ²⁾					Százalékokban — %				
	1869	1880	1890	1900	1910	1869	1880	1890	1900	1910
Magyar honos — <i>Ressortissants hongrois</i>	19.645	21.383	25.142	31.403	32.064	93.1	92.1	92.4	93.8	94.5
Külföldi honos — <i>Ressortissants étrangers</i>	1.463	1.839	2.071	2.075	1.868	6.9	7.9	7.6	6.2	5.5
Együtt — Ensemble	21.108	23.222	27.213	33.478	33.932	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Külföldi honosok részletezése <i>Répartition des ressortissants étrangers</i>										
Osztrák — <i>Autrichiens</i>	1.382	1.639	1.947	1.999	³⁾ 1.777	6.5	7.0	7.2	6.0	5.3
Német — <i>Allemands</i>	54	136	74	40	39	0.3	0.6	0.3	0.1	0.1
Olasz — <i>Italiens</i>	9	13	9	11	22	0.0	0.1	0.0	0.0	0.1
Balkán állambeli — <i>Des pays balkaniques</i>	2	3	15	5	15	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Egyéb — <i>Autres</i>	16	⁴⁾ 48	26	20	15	0.1	0.2	0.1	0.1	0.0

¹⁾ 1920-ban a honosság szerinti feldolgozás elmaradt, mivel a lakosság nagy részének honosságát az ország szétdarabolásából eredő zűrzavar és bizonytalanság miatt megállapítani nem lehetett. — *En 1920, la qualité de citoyen d'une grande partie de la population n'ayant pu être établie en raison du bouleversement et de l'incertitude causés par le démembrement de la Hongrie, les données statistiques n'ont pas été élaborées suivant la qualité de citoyen.* — ²⁾ 1869-től 1890-ig polgári népesség, azután tényleges össznépesség (a 2.850 főnyi katonasággal együtt). Az 1900. évi katonai létszámban volt 2.713 magyar, 136 osztrák és egy német honos. Az osztrák honosok közül volt 45 alsóausztriai, 5 felsőausztriai, 5 stájerországi, 2 tiroli, 52 csehországi, 18 morvaországi, 7 galíciai és 2 egyéb tartománybeli illetőségű. — *De 1869 à 1890, populat. civile, à partir de 1900, populat. effective totale (y compris 2850 militaires). En 1900, la populat. militaire comprenait 2713 Hongrois, 136 Autrichiens et 1 ressortissant allemand; les Autrichiens se répartissaient ainsi: Basse-Autriche, 45; Haute-Autriche, 5; Styrie, 5; Tyrol, 2; Bohême, 52; Moravie, 18; Galicie, 7; autres provinces, 2.* — ³⁾ Az osztrák honosok illetőségük szerint ekként oszlottak meg: — *Les ressortissants autrichiens se répartissaient ainsi suivant l'indigénat* — Alsó-Ausztria — *Basse-Autriche*, 523, — Felső-Ausztria — *Haute-Autriche*, 45, — Stájerország — *Styrie*, 182, — Karinthia — *Carinthie*, 62, — Krajna — *Carniole*, 56, — Tirol — *Tyrol*, 12, — Csehország — *Bohême*, 314, — Morvaország — *Moravie*, 463, — Szilézia — *Silésie*, 28, — Galícia — *Galicie* 60, — egyéb tartományok — *autres provinces autrich.*, 32. — ⁴⁾ Ebből 33 esetben a honosság országa ismeretlen. — *Dont pour 33 habitants, qualité de citoyen inconn.*

3. A lakosság demografiai összetétele.

A legrégebbi adat, mely Sopron népességének *nemek* szerinti megoszlásáról tájékoztat, az 1777. évből való. Az ezen évben az ország városaiban végrehajtott lélekösszeírás²³⁾ eredményei szerint a nőnem erős túlsúlyban volt a finem fölött s ez az arány a 18. század egész folyamán és a 19. század első negyedében is lényegében változatlan maradt, csak a század közepe felé csökkent erősebben. Bár az 1787., 1850. és 1857. évi rendszeres népszámlálásokon kívül végrehajtott összeírások adatai nem tekinthetők teljesen szabatosoknak, a nemek arányának állandósága mégis határozottan felismerhető. A nemek alakulásáról a következő adatok adnak képet:

²³⁾ *Conscriptio Animarum in Liberis Regiisque Civitatibus pro 1777 adpromptata*, az Országos Levéltárban. Feldolgozta *Thirring Gusztáv dr.* Városaink népesedési viszonyai 1777-ben c. tanulmányában. (Földrajzi Közlemények XXVI. kötet, 1898, különlenyomatban is.)

	Össznépesség	Férfi	Nő	1000 férfira jut nő
1777	11.318	5.404	5.914	1.094
1787	12.113	5.576	6.537	1.173
1804	10.776	4.992	5.784	1.159
1814	10.958	5.010	5.948	1.187
1830	13.016	6.127	6.889	1.124
1846	14.830	7.114	7.716	1.085
1850	16.726	8.087	8.639	1.068
1857	²⁴⁾ 14.689	7.089	7.600	1.072

²⁴⁾ Honos népesség. A tényleges népesség száma 18.898 volt. A 4.209-re rúgó idegen születésű népesség nemi eloszlását nem ismerjük.

A magyar kormány által 1869 óta elrendelt népszámlálásoknak a nemek megoszlására vonatkozó adatait a 7. számú táblázatban közöljük. A polgári népességben a nők aránya állandóan magas, bár a 18. század arányát nem éri el. A 19. század vége felé mutatkozó apadásra a világháború okozta férfiveszteség nyomában újból magasabb női arány következett, mely 1920-ban 1.119-ig emelkedett ezer férfire számítva. A Sopronban fekvő nagyszámú katonaság az össznépességben természetesen férfitöbbséget idézett elő; az

7. A lakosság neme és családi állapota 1869-től 1930-ig.

Population par sexe et état de famille de 1869 à 1930.

Nem, családi állapot <i>Sexe, état de famille</i>	1869	1880	1890	1900	1910	1920	1930 ¹⁾	
a) Nem — Sexe.								
Polg. népesség <i>Populat. civile</i>	férfi — <i>masc.</i>	10.150	10.900	13.132	14.661	15.056	15.718	16.979
	nő — <i>fémín.</i>	10.958	12.322	14.081	15.967	16.541	17.588	18.508
	együtt — <i>totale</i>	21.108	23.222	27.213	30.628	31.597	33.306	35.487
Katona — <i>Populat. militaire</i>	kb. <i>env.</i> 1.000	1.078	2.330	2.850	2.335	1.942	400	
Össz. népesség <i>Populat. totale</i>	férfi — <i>masc.</i>	11.150	11.978	15.462	17.511	17.391	17.660	17.379
	nő — <i>fémín.</i>	10.958	12.322	14.081	15.967	16.541	17.588	18.508
	együtt — <i>totale</i>	22.108	24.300	29.543	33.478	33.932	35.248	35.887
1000 férfira jut nő <i>Prop. des femmes pour 1000 hommes</i>	a polgári <i>de la pop. civile</i> népes- ségben az összes <i>de la pop. totale</i>	1.080	1.130	1.072	1.089	1.098	1.119	1.090
		983	1.028	911	912	951	996	1.065
b) Családi állapot.²⁾ <i>Etat de famille.²⁾</i>								
Nemházas <i>Célibataires</i>	férfi — <i>sexe masc.</i>	6.609	7.014	8.324	12.028	11.569	11.157	.
	nő — <i>sexe fém.</i>	6.610	7.471	8.430	9.765	9.851	10.089	.
Házias <i>Mariés</i>	férfi — <i>hommes</i>	3.258	3.530	4.388	5.034	5.400	6.050	.
	nő — <i>femmes</i>	3.279	3.556	4.501	4.736	5.185	5.715	.
Özvegy <i>Veufs</i>	férfi — <i>hommes</i>	272	295	399	438	392	407	.
	nő — <i>femmes</i>	1.051	1.248	1.141	1.453	1.458	1.728	.
Elvált <i>Divorcés</i>	férfi — <i>hommes</i>	11	13	9	11	30	46	.
	nő — <i>femmes</i>	18	9	9	13	47	56	.
Ismeretlen csal. állap. <i>Etat de fa- mil. inconnu</i>	férfi — <i>hommes</i>	—	48	12	—	—	—	.
	nő — <i>femmes</i>	—	38	—	—	—	—	.

¹⁾ Előzetes eredmények — *Chiffres préliminaires.* — ²⁾ 1869-től 1890-ig polgári népesség, 1900-tól kezdve összes népesség (a katonákkal együtt). 1900-ban a 2850 főnyi katonaságból volt nemházas 2730, házias 119 és özvegy 1. — *Pour 1869—1890, populat. civile; à partir de 1900, populat. totale (y compr. la populat. militaire). Celle-ci était en 1900 de 2850 hommes, dont 2730 célibataires, 119 mariés et 1 divorcé.*

arány a katonaság betudásával (az 1880. évtől eltekintve) mindig ezren alul maradt s egészen 911-ig szállt alá. A világháborút követő mozgalmak folytán a két nem egyensúlya majdnem teljesen helyreállt (1.000 férfira 996 nő), de az utolsó évtized — mely, mint a 2. sz. táblázatból tudjuk, erős vándorlási hiánnyal és a katonaság létszámának egy minimumra való csökkentésével zárult — a nemi arányt ismét 1.065-re szöktette fel, a nők többsége tehát a város mai össznépességében nagyobb, mint valaha volt.

A lakosság családi állapotára vonatkozólag, melynek adatai a 7. számú táblázatban foglaltatnak, megjegyezzük, hogy mivel az 1890 előtti adatokban a katonaság nem szerepel, az összehasonlítás az újabb adatokkal nem lehetséges. Az 1900 óta ren-

delkezésre álló egységes adatok azt tanúsítják, hogy a nemházas elemek aránya, még pedig úgy a férfiaké, mint a nőké, fokozatosan csökken, ellenben a házasságban élők aránya az össznépességhez viszonyítva állandóan emelkedik. Özvegységben él a férfiaknak 2—2½ százaléka, a nőknek közel egytized része (számukat kivált a háború fokozta érezhetően). A családi állapot a két nemen belül — a férfiak, illetve nők összes létszámához viszonyítva — ekként alakult (százalékokban kifejezve):

	Férfi népesség			Női népesség		
	1900	1910	1920	1900	1910	1920
nemházas	68·7	66·5	63·3	61·1	59·6	57·4
házas . .	28·7	31·0	34·3	29·7	31·3	32·5
özvegy . .	2·5	2·3	2·3	9·1	8·8	9·8
elvált . .	0·1	0·2	0·3	0·1	0·3	0·3

8. A lakosság korviszonyai 1869-től 1920-ig¹⁾
Population par âge de 1869 à 1920.¹⁾

Kor-csoport <i>Groupes d'âges</i>	Abszolút számokban — <i>Nombres absolus</i>						Százalékokban — %					
	1869	1880	1890	1900	1910	1920	1869	1880	1890	1900	1910	1920
0—2	1.540	1.704	1.938	2.147	2.118	1.770	7·3	7·3	7·1	6·4	6·2	5·0
3—5	1.283	1.558	1.680	1.943	1.981	1.311	6·1	6·7	6·2	5·8	5·8	3·7
6—11	2.621	2.828	3.166	3.528	3.939	4.113	12·4	12·3	11·6	10·5	11·6	11·7
12—14	1.577	1.602	1.888	2.263	2.259	2.162	7·5	6·9	7·0	6·8	6·7	6·1
15—19	2.660	2.694	3.355	3.949	3.885	3.991	12·6	11·6	12·3	11·8	11·5	11·3
20—29	3.440	4.010	4.720	7.925	7.261	7.970	16·3	17·3	17·4	23·7	21·4	22·6
30—39	2.750	2.932	3.751	4.074	4.343	4.602	13·0	12·6	13·8	12·2	12·8	13·1
40—49	2.171	2.377	2.768	3.157	3.239	3.834	10·3	10·2	10·2	9·4	9·5	10·9
50—59	1.631	1.633	1.969	2.279	2.471	2.735	7·7	7·0	7·2	6·8	7·3	7·8
60-on túl — <i>Au-des-</i> <i>sus de 60 ans</i> . . .	1.435	1.839	1.974	2.213	2.436	2.727	6·8	7·9	7·2	6·6	7·2	7·7
Ismeretlen korú <i>Age inconn.</i> . . .	—	45	4	—	—	33	—	0·2	0·0	—	—	0·1
Összesen — Total	21.108	23.222	27.213	33.478	33.932	35.248	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
0—14	7.021	7.692	8.672	9.881	10.297	9.356	33·3	33·2	31·9	29·5	30·3	26·5
15—39	8.850	9.636	11.826	15.948	15.489	16.563	41·9	41·5	43·5	47·7	45·7	47·0
40—59	3.802	4.010	4.737	5.436	5.710	6.569	18·0	17·2	17·4	16·2	16·8	18·7
60-on túl — <i>Au-des-</i> <i>sus de 60 ans</i> . . .	1.435	1.839	1.974	2.213	2.436	2.727	6·8	7·9	7·2	6·6	7·2	7·7

¹⁾ 1890-ig polgári népesség, 1900-tól kezdve katonai népességgel együtt. Az 1900. évi 2850 főnyi katonai létszám ekként oszlik meg a korcsoportok közt: 15—20 éves 44; 20—30 éves 2627; 30—40 éves 112; 40—50 éves 50; 50—60 éves 17. — *Jusqu'en 1890, populat. civile; à partir de 1900, y compris la populat. militaire. Celle-ci était en 1900 de 2850 hommes, se répartissant ainsi: 15—20 ans, 44; 20—30 ans, 2627; 30—40 ans, 112; 40—50 ans, 50; 50—60 ans, 17.*

Különös érdeklődésre tarthat számot a *korviszonyok* alakulása. Felette értékes volna, ha népességünknek koreloszlását a régmúlt időben ismerhetnők és megállapíthatnók azokat a változásokat, melyeket a fejlődő kultúra és a forgalom nagymérvű fellendülésével járó erős vándormozgalom a város lakosságának korösszetételében előidézett. Ily adatokkal azonban — sajnos — nem rendelkezünk. A régi összeírások, így a II. József-féle népszámlálások, előállítottak ugyan egyes korosztályokra vonatkozó adatokat, de csak a finemről és egyes társadalmi rétegek figyelmen kívül hagyásával, avagy csak a honos népegről, mely több ezer lélekkel volt alacsonyabb az összlétszámnál, úgyhogy ezeket az adatokat általános érvényűeknek nem fogadhatjuk el. Így csak 1869 óta rendelkezünk az egész népességre vonatkozó pontos adatokkal és ezeket a 8. számú táblában közöljük. Itt is felette zavarólag hat az 1900 óta a feldolgozásba bevont, közel háromezer főnyi katonaság, mely kilenctizedrészben a 20—30 éves korcsoportba tömörülve, a rendes lakosság kormegoszlását éppúgy torzítja, mint a nemek arányát. Mivel pedig a katonaság létszáma az újabb időben erősen lecsökkent, a lakosság korképe ezáltal természetességében sokat szenved.

Sopron lakosságának korösszetétele hat évtized szemléletében külön nagy tanulmány anyagát nyújthatná. E tanulmány korlátolt keretében csak néhány jellemző vonás kiemelésére kell szorítkoznunk. Mindenek előtt rá kell utalnunk a gyermekkorosztályok erős megcsappanására, melyet a születéseknek országszerte elterjedt csökkenésén kívül a háborús években elmaradt születések magas száma idézett elő. (Az 1915—1918. években átlag csak 540 gyermek született, holott a világháborút megelőző 1911—1913. évek átlaga szerint évente 927 gyermeknek kellett volna születnie.) Ennek következménye, hogy nemcsak a gyermekkor (0—14 év) százalékos *arány száma* csökkent 33·3-ról 26·5-re (ebből a 0—5 éveseké 13·4%-ról 8·7-re), de az ezen korokban álló gyermekek *abszolút száma* is megapadt; így a 0—2 éves gyermekek száma 1910-ről 1920-ra 348 fővel, a 3—5 éves gyermekek száma 670-nel csökkent.²⁵⁾ Az aránylagos csökkenés még a

²⁵⁾ A világháború éveiben elmaradt születések hatása látható a következő számokban:

3 éves gyermek volt 1910-ben	687,	1920-ban	433
4 " " " "	668,	"	417
5 " " " "	662,	"	398
6 " " " "	652,	"	496

15—19 éves ifjak arányszámában is kifejezésre jut. Természetes, hogy ezen alacsonyabb korosztályok megapadása folytán a magasabb korosztályok arányszáma tetemesen nagyobbodott. Legnagyobb mérvű volt a 20—29 éves korban állók számának növekedése, 3.440-ről 7.970-re, vagyis 16·3 százalékról 22·6-ra. Főleg ez eredményezte a munkaképes korú főosztály (15—39 év) megerősödését 41·9%-ról 47·0%-ra, amely tehát ma már az összlakosságnak közel felét teszi. Abszolút számban erősen dagadt meg a 40—59 évesek főcsoportja is, de az összlakossághoz viszonyított aránya nem változott lényegesen (18·0-ról 18·7-re), míg a legidősebb korúak hányadának 6·8-ról 7·7-re való emelkedése meglehetősen magas arálynak felel meg.

4. A lakosság felekezeti viszonyai.

Sopron város felekezeti viszonyainak ismeretére vonatkozó pozitív adataink a 17. század végéig nyúlnak vissza. A reformáció új tana a városban gyorsan vert gyökeret. A város lakossága kevés kivétellel áttért az új hitre, külön magyar és német gyülekezet alakult s 1557-ben megalakult az evangélikus (német) lyceum, majd 1658-ban a magyar evang. iskola. A 17. század elején (1605) a 8.000 lélekre becsült lakosságból²⁶⁾ alig ezer lélek volt katolikus s a templomok közül csak a Szt. Lélek-templom maradt a katolikusok kezében. A jezsuitáknak Sopronban történt letelepedése (1636), majd az ellenreformáció idején a katolikusok száma erősen emelkedett. 1678-ban a mintegy 5.500-ra becsülhető evangélikusok mellett már háromezer katolikus élt a városban. Ez a létszám II. József idejéig megduplázódott (6.369) s így meghaladta a protestánsoknak számát, mely egy évszázad alatt alig emelkedett (1782-ben 5.873 fő). A katolikusok túlsúlya innen kezdve állandóan fokozódott s a 19. század elejétől kezdve állandóan meghaladta a 60 százalékot. (Az 1850. és 1857. évi népszámlálásoknak csak 56%-nyi aránya a jogi népességre vonatkozik, melyben az evangélikus hit erősebben, 43%-kal volt képviselve). Ma a katolikus elem 23.332 lélekkal a lakosság 65·0%-át képviselik, a legmagasabb arányszámot, melyet eddig észlelhettünk.

A katolicizmus erős térfoglalása mellett

a protestantizmus fokozatosan tért vesztett. Az *evangélikus* egyház híveinek száma a tizenkilencedik század közepéig alig emelkedett túl 17. századbeli létszámán. Csak innen kezdve indult gyorsabb fejlődésnek, mely napjainkig tízezer főre növelte a lutheránusok számát, kik ma a város lakosságának közel 28 százalékát teszik, szemben a 17. században 60 százalékot meghaladó arányukkal. A két főfelekezet gyarapodása között óriási különbség mutatkozik: a katolikusok létszáma a 17. század vége óta megnyolcszorosodott, az evangélikusoké ellenben csak megduplázódott; százalékos arányuk (katolikusoké 35, illetve 65%) azóta teljesen megfordult. (A részletes adatok a 9a) sz. táblából tudhatók meg.)

A *reformátusok* először a tizenkilencedik század első éveiben mutatkoznak néhány hívő személyében. Egészen 1869-ig alig változik meg a számuk, 1880-ban azonban már 151 kálvinista él Sopronban s innen kezdve számuk fokozatosan — évtizedenkint mintegy száz lélekkel — gyarapszik. A kicsi, ma 572 főt számláló, szinte tiszta magyar hitközség életképességének bizonyítéka 1930-ban épített temploma. Görögkatolikusok (77), görögkeletiek (28) és unitáriusok (17) elenyésző csekély számmal élnek Sopronban; az egyéb felekezetűek közt 51 baptista, 11 mohamedán és 4 felekezetenlküli van.

Érdekes a *zsidóság* fejlődési menete. Sopronban már a 13. században éltek zsidók s azok egyes királyaink (így Róbert Károly) oltalmában is részesültek. 1379-ben 16 zsidó háztulajdonosnak 30 ház volt a birtokában, valamennyi a belvárosban, de nem egy helyen, hanem szétszórtan több utcában. Lélekszámuk akkor 80 körül lehetett, így a város lakosságának mintegy harmincadrésze volt zsidó, de a házállománynak több mint hetedrésze volt a tulajdonukban. A zsidóság, mely akkor is főleg kereskedéssel és hitelezéssel foglalkozott, számban erősen gyarapodott; 1522-ben a város tanácsa a királyhoz intézett felterjesztésében 400-nál többre teszi a számukat s az az utca, melyben laktak, a mai Új-utca, Zsidó-utca (Platea Judeorum) nevet viselt, bár nem képezett formászerű Ghettót, miután a zsidókon kívül keresztényeknek (így a győri püspöknek) is voltak benne házaik.²⁷⁾ Polgárság és városi hatóság nem

²⁶⁾ Payr Sándor: A soproni evangélikus egyházközség története. I. kötet. Sopron 1917, 214. lap.

²⁷⁾ Pollák, id. m. 29., 49., 99. és 278. lap.

9a.) Sopron népességének megoszlása vallás szerint.

Répartition de la population de Sopron suivant la confession.

Év Année	Összes népesség Populat. totale	E b b ó l — D o n t								Százalékokban — %			
		róm. kat. cath. r.	görög kat. cath. grecs	református calvinistes	ág. hitv. ev. luthériens	unitárius unitaires	görög kel. gréco-orient.	izraelita israélites	egyéb autres	róm. kat. cath. r.	református calvinistes	ág. hitv. ev. luthériens	izraelita israélites
1678 ¹⁾	8.500	3.000	—	—	5.500	—	—	—	—	35·3	—	64·7	—
1679 ¹⁾	6.000	2.000	—	—	4.000	—	—	—	—	33·3	—	66·7	—
1782 ²⁾	12.242	6.369	—	—	5.873	—	—	—	—	52·0	—	48·0	—
1787 ³⁾	12.113	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1802 ⁴⁾	12.319	6.767	—	13	5.492	—	11	36	—	54·9	0·1	44·6	0·3
1818 ⁵⁾	11.969	7.318	—	—	4.603	—	15	33	—	61·1	—	38·5	0·3
1830 ⁶⁾	12.521	7.672	—	24	4.768	—	20	37	—	61·3	0·2	38·1	0·3
1850 ⁷⁾	14.304	8.020	1	13	6.166	—	6	98	—	56·1	0·1	43·1	0·7
1857 ⁷⁾	14.689	8.272	—	15	6.290	—	8	104	—	56·3	0·1	42·8	0·7
1869 ⁸⁾	21.108	12.696	1	29	7.516	—	11	854	1	60·1	0·1	35·6	4·1
1880 ⁸⁾	23.222	14.776	9	151	7.096	—	19	1.152	19	63·6	0·7	30·5	5·0
1890 ⁹⁾	27.213	17.082	14	234	8.289	11	12	1.571	—	62·8	0·9	30·5	5·8
1900 ⁹⁾	33.478	21.406	40	313	9.249	10	17	2.440	3	63·9	0·9	27·6	7·3
1910 ⁹⁾	33.932	21.752	41	403	9.427	19	32	2.255	3	64·1	1·2	27·8	6·6
1920 ⁹⁾	35.248	22.438	74	468	9.713	22	29	2.483	21	63·7	1·3	27·5	7·0
1930 ¹⁰⁾	35.887	23.332	77	572	9.945	17	28	1.850	66	65·0	1·6	27·7	5·2

¹⁾ A Csányi-féle krónikában közölt népmozgalmi adatok alapján becsült számok. — *Estimations d'après les chiffres publiés, sur le mouvement de la populat., dans la Chronique de Csányi.* ²⁾ Consriptio animarum. — ³⁾ A II. József-féle népszámlálás, mely csak a zsidók számát részletezi, a keresztény felekezeteket egy tételben mutatja ki. — *D'après le recensement exécuté sous Joseph II; ce recensement ne détaillait que le nombre des israélites, et incorporait les confessions chrétiennes dans une seule rubrique.* — ⁴⁾ Bredeczky munkájában közölt összeírás eredményei. — *Résultats de recensement publiés dans l'ouvrage de Bredeczky.* — ⁵⁾ A Tudományos Gyűjtemény 1818. évi IV. számában a győri püspöki schematismus alapján közölt adatok. — *Chiffres publiés, d'après le schématisme du diocèse de Győr, dans le „Tudományos Gyűjtemény“, 1818, No IV.* — ⁶⁾ Fényes Elek adatai — *Chiffres de Alexis Fényes.* — („Magyarországnak s a hozzákapcsolt tartományoknak mostani állapota“. Pest 1836. I. köt. — tome I. — 264. lap — p.), Brennbeg (257 lakos) nélkül — *non compr. Brennbeg (257 habitants).* — ⁷⁾ Az 1850. és 1857. évi népszámlálások csak a honos népességet részletezik vallás szerint; a tényleges népesség száma ez években 16.726 és 18.898 volt. — *Les recensements de 1850 et de 1857 n'indiquaient la confession que pour les citoyens hongrois; le nombre de la populat. effective était de 16.726 en 1850 et 18.898 en 1857.* — ⁸⁾ Tényleges polgári népesség. — *Populat. civile effective.* — ⁹⁾ Tényleges össznépesség (a katonassággal együtt.) — *Populat. effective totale (y compr. la populat. militaire).* — ¹⁰⁾ Az 1930. évi adatok Sopronban végzett előzetes megolvasás eredményei. — *Les chiffres pour 1930 proviennent d'un calcul préliminaire fait à Sopron.*

9 b.) Sopron férfinépességének felekezeti megoszlása az 1804—1846. évek között végrehajtott nem-nemesek összeírása szerint.

Répartition de la population masculine de Sopron d'après les recensements exécutés entre 1804 et 1846 sur les roturiers.

Év Année	Összes lakosság Populat. totale	Férfinépesség összes száma Populat. masc. tot.	E b b ó l — D o n t					Százalékokban — %		
			róm. kat. cath. r.	reform. calvinistes	ág. h. ev. luthériens	gör. keleti gr.-orient.	izraelita israélites	róm. kat. cath. r.	ág. h. ev. luthériens	izraelita israélites
1804	10.776	4.992	2.502	12	2.457	1	20	50·1	49·2	0·4
1814	10.958	5.010	2.477	5	2.495	2	31	49·4	49·8	0·6
1821	11.332	5.285	2.576	6	2.680	2	21	48·8	50·7	0·4
1823	11.974	5.535	2.807	9	2.696	2	21	50·7	48·7	0·4
1830	13.016	6.127	3.293	5	2.814	2	13	53·7	45·9	0·2
1831	12.742	5.992	3.119	3	2.854	—	16	52·1	47·6	0·3
1838	12.799	6.226	3.407	1	2.798	4	16	54·7	44·9	0·3
1840	13.263	6.444	3.552	—	2.875	3	14	55·1	44·6	0·2
1841	13.307	6.386	3.566	1	2.799	3	17	55·8	43·8	0·3
1842	14.706	6.855	3.840	1	2.989	1	24	56·0	43·6	0·3
1843	15.287	7.176	4.017	1	3.134	1	23	56·0	43·7	0·3
1846	14.830	7.114	3.837	12	3.206	—	59	54·0	45·1	0·8

látta a zsidókat szívesen s mikor a mohácsi vész után a zsidóság nagy része a várost elhagyta, a városi tanács 1526 szeptember elején a zsidókat a városból kiűzte és 1534-ben I. Ferdinánd király is jóváhagyta a tanácsnak azt a határozatát, hogy ezentúl a városba zsidót lakóul be nem enged. Nem is volt harmadfélszázadon keresztül Sopronnak izraelita lakója s csak II. József idejében találkozunk itt ismét Izrael híveinek csekély számával (1787-ben 11 lélek). Helyzetük lassanként javult, de bár az 1840.

évi XXIX. törvénycikk megadta nekik a szabad költözködés és a városokban való letelepedés jogát, létszámuk mégis csak 1858 óta, amikor Sopronban megalakították a hitközséget, emelkedett gyorsabban. 1869-ben már 854 izraelita (a lakosság 4:1 százaléka) élt a városban s innen kezdve rohamosan szaporodtak, úgy hogy 1920-ban 2.483 lélekkel már az összlakosság 7 százalékát tették. A legutóbbi népszámlálás, mely létszámukat 1.850 főben állapította meg, hatszáz főnyi csökkenést derít

10. A lakosság felekezeti megoszlása városrészek szerint 1787-től 1846-ig.

Population par confession et par parties de ville de 1787 à 1846.

Év — Városrész <i>Année — Parties de ville</i>	Házak <i>Maisons</i>	Családok <i>Familles</i>	Népesség száma - <i>Nombre de la population</i>			Felekezeti megoszlás <i>Répartition par confession</i>				
	száma <i>nombre</i>		férfi <i>masc.</i>	nő <i>fémin.</i>	együtt <i>totale</i>	róm. kat. <i>cath. r.</i>	református <i>calvin.</i>	ág. h. ev. <i>luthér.</i>	gör. kel. <i>gréco-orient.</i>	izraelita <i>israél.</i>
1787.										
Belváros — <i>Ville intérieure</i>	121	373	708	976	1.684	Össze- sen } 1.684		keresz-	—	—
Külsőváros — <i>Ville extérieure</i>	599	2.351	4.461	5.107	9.568	Autot. } 9.557		tény	11	—
A város falain kívül — <i>Extra-muros</i>	68	222	407	454	861			chrét.	—	—
Összesen — Total	788	2.946	5.576	6.537	12.113	12.102				11
1802.										
Belváros — <i>Ville intérieure</i>	120	.	.	.	1.875	² 1.410	5	456	4	—
Várkerület — <i>Quartier du fort</i>	59	.	.	.	621	477	3	139	2	—
Külső város <i>Ville extérieure</i> {	I. negyed — <i>quartier</i>	95	.	.	1.621	681	—	938	2	—
	II. " " "	142	.	.	2.500	1.518	3	951	1	27
	III. " " "	148	.	.	2.332	1.120	—	1.212	—	—
	IV. " " "	149	.	.	2.525	832	2	1.680	2	9
A város falain kívül — <i>Extra-muros</i>	62	.	.	.	845	729	—	116	—	—
Összesen — Total	775	.	.	.	12.319	6.767	13	5.492	11	36
1814.										
Belváros — <i>Ville intérieure</i>	122	293	579	758	1.337	387	—	191	1	—
Várkerület — <i>Quartier du fort</i>	116	124	233	331	564	177	—	56	—	—
Külső város <i>Ville extérieure</i> {	I. negyed — <i>quartier</i>	96	340	629	726	1.355	222	—	407	—
	II. " " "	146	519	996	1.220	2.216	554	—	416	1
	III. " " "	147	548	1.056	1.145	2.201	510	4	542	—
	IV. " " "	154	524	1.104	1.243	2.347	297	—	801	—
A város falain kívül — <i>Extra-muros</i>	72	201	381	496	877	316	1	64	—	—
Bánfalva, Balf és Wisz ³⁾ közelében — <i>Près de Bánfalva, de Balf et de Wisz³⁾</i>	9	14	32	29	61	14	—	18	—	—
Összesen — Total	862	2.563	5.010	5.948	10.958	2.477	5	2.495	2	31
1846.										
Belváros — <i>Ville intérieure</i>	122	353	647	797	1.444	429	3	215	—	—
Várkerület — <i>Quartier du fort</i>	117	138	354	374	728	230	1	118	—	5
Külső város <i>Ville extérieure</i> {	I. negyed — <i>quartier</i>	94	373	811	874	1.685	285	—	521	—
	II. " " "	147	550	1.305	1.362	2.667	818	—	458	—
	III. " " "	145	487	905	1.039	1.944	422	—	483	—
	IV. " " "	156	708	2.168	2.331	4.499	922	8	1.218	—
A város falain kívül — <i>Extra-muros</i>	91	254	556	613	1.169	420	—	136	—	—
Bánfalva, Balf és Kópháza közelében — <i>Près de Bánfalva, de Balf et de Kópháza</i>	26	46	126	117	243	79	—	47	—	—
Brennberg	22	99	242	209	451	232	—	10	—	—
Összesen — Total	920	3.008	7.114	7.716	14.830	3.837	12	3.206	—	59

¹⁾ Honos népesség. — *Citoyens hongrois.* — ²⁾ Ebből 4 görög katolikus. — *Dont 4 catholiques gr.* —

³⁾ Kópháza régi neve. — *Ancien nom de Kópháza.*

11. A lakosság felekezeti megoszlása kerületek és kisebb területi részek szerint 1910-ben és 1920-ban.

Répartition par confession de la population suivant les quartiers et les secteurs, en 1910 et 1920.

Városrész, kerület, telep <i>Parties de ville, quartiers, établissements</i>	Jelenlévő népesség ¹⁾ <i>Populat. présente¹⁾</i>		E b b ő l — D o n t															
			róm. kat. <i>cathol. r.</i>		gör. kat. <i>cath. gr.</i>		reform. <i>calvin.</i>		ág. h. evang. <i>luthér.</i>		unit. <i>uni- taires</i>		gör. kel. <i>gréco- or.</i>		izraelita <i>israél.</i>		egyéb <i>autr.</i>	
	1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920
I. kerület — <i>quartier</i> . . .	6.054	5.970	3.698	3.764	9	18	61	57	1.163	1.061	1	3	10	6	1.112	1.059	—	2
II. „ „ . . .	9.103	9.643	5.865	6.193	1	17	112	142	2.714	2.839	3	9	9	8	397	424	2	11
III. „ „ . . .	7.128	7.278	3.415	3.513	8	10	25	34	3.443	3.378	1	1	1	2	235	339	—	1
IV. „ „ . . .	9.312	12.357	6.760	8.968	21	29	112	235	1.947	2.435	13	9	10	13	449	661	—	7
Összesen — <i>Total</i> :	31.597	35.248	19.738	22.438	39	74	310	468	9.267	9.713	18	22	30	29	2.193	2.483	2	21
Egyes külterületi részek. <i>Différentes parties (sec- teurs) de territoire extérieur.</i>																		
Soproni puszta — „ <i>Puszta</i> “ <i>de Sopron</i> — (II. ker.) — <i>quart.</i>	118	115	117	112	—	—	—	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Kőhidtelep (II. ker.) — <i>quart.</i>	978	827	785	648	—	11	63	34	97	84	—	2	2	3	31	44	—	1
Brennbergbánya — <i>Mine de Brennberg</i> — (IV. ker.) — <i>quart.</i>	1.954	1.760	1.872	1.668	1	4	1	12	73	59	—	—	—	5	7	12	—	—

¹⁾ 1910-ben polgári, 1920-ban összes népesség. — *Pour 1910, populat. civile ; pour 1920, populat. totale.*

tett ki. A gazdasági depresszió sok zsidó termény- és borkereskedőt kényszerített az elvándorlásra, a születések száma is erősen csökkent, (az utolsó évtized első felében még 147, második felében már csak 87 zsidó gyermek született), e két tényező összejárt-szása eredményezte a soproni zsidóságnak olyfokú megfogyását, melynek következtében az össznépességhez viszonyított arányszámuk 5,2%-ra szállt alá.

A felekezeti viszonyok alakulásának részleteiről tüzetesebb adatokat közlünk a 9b) sz. táblázatban az 1804. és 1846. évek között végrehajtott összeírások (Conscriptiones ignobilium) eredményeiből. Bár ezen összeírások csak a férfinépesség felekezetének megállapítására terjeszkedtek ki, mégis érdekesen világítják meg a felekezetek arányszámainak alakulását s lassú változásait, melyeknek részleteibe itt — helyszüke miatt — nem bocsátkozhatunk. Helytörténeti szempontból fontosak azok az összeírások, melyek a felekezetek megoszlását városrészek szerint tüntetik fel. A 10. sz. táblázatban a József-féle népszámlálásnak és az 1802., 1814. és 1846. évi összeírásoknak idevágó adatait közöljük a Belváros és a külsőváros megkülönböztetésével s utóbbin belül az egyes negyedek s a városfalon kívül eső területek részletezésével. E táblázatok, melyek a házak és családok számát és a népesség nemi megoszlását is felölelik, azt tanúsítják, hogy a belvárosban és az azt övező

Várkerületben a katolikusok erős többségben voltak, a külvárosnak I. és IV. negyedében az ágostai hitvallásúak alkották a lakosság zömét, a II. és III. negyedben pedig a két főfelekezet aránya az idők folyamán nagyobb ingadozást mutatott. A számra nézve ez időben még nagyon csekély zsidóságnak terjeszkedési hajlama a város különböző részeiben már is kifejezésre jut.

Nem tudjuk, hogy a multszázadbéli népesség zömét felölelő külsőváros negyedei a város minő területrészeinek felelnek meg, így nem tudjuk a régi felvételeket az új népszámlálások adataival, melyek négy kerület szerinti részletezéssel állanak rendelkezésre, összehasonlítani, tehát csak arra szorítkozunk, hogy a 11. sz. táblázatban a város jelenlegi kerületi beosztása szerint az utolsó két népszámlálás felekezeti adatait közöljük.

Olvasóink tájékoztatására meg kell említenünk, hogy a mai I. kerület magában foglalja az egész Belvárost és az azt övező útvonalakat (Várkerület, Színház-utca, Petőfi-tér és Széchenyi-tér) is, még pedig a Várkerület külső oldalát is, tehát azokat a részeket, melyekben egyrészt a város tűzgyökeres intelligens polgársága, másrészt a kereskedelmi és ipari népesség zöme él. A II. kerület a város északi részét foglalja magában, mely a Szentmihály-utca, Ikva-patak, Újteleki-utca, Kossuth-út és Ágfalvi-úttól északra terül el; ide tartozik a város felső, túlnyomóan gazdapolgároktól lakott része és az az új városrész, mely az Ikva- és a Bánfalvi-patak lapályán nőtt fel (sok gyár s katonai laktanya).

A III. kerület a város keleti része, a Szentmihály-utcától, Várkerülettől és Magyar-utcától keletre, túlnyomóan a kapás és szőlőműves elem otthona. E három kerülettől délre terül el a IV. kerület, a jövő városa, túlnyomó részében az utolsó évtizedekben kiépült utcákkal (Deák-tér és környéke) és a vasúti vonalakon túl elterülő pompás nyaralóterülettel. Ehhez a kerülethez tartozik a várostól 8 km-nyire fekvő Brennbergbánya is az ő 1.760 lakójával.

Az egyes kerületek népességének felekezeti megoszlása tekintetében a 11. sz. táblából megállapítható, hogy 1920-ban a katolikus elem az I. és II. kerületben a lakosságnak közel két harmadát, a IV.-ben éppen háromnegyed részét tette, túlnyomóan katolikus jellegük tehát erősen kidomborodik. A III. kerületben, ahol abszolút többsége egyik felekezetnek sincs, az evangélikus felekezet a katolikkal egyenlő erővel van képviselve, a többi három kerületben 20—30%-át teszi a lakosságnak. Az izraelita elem az I. kerületben (17·7%) a leg-erősebb, a város többi részében 4—5%-nál nem emelkedik magasabbra. A kisebb felekezetek topográfiai eloszlása csak a reformátusok tekintetében mutat némi jellegzetességet. A felekezetek százalékos eloszlása a város négy kerületében 1920-ban a következő volt:

	róm. kat.	ág. ev.	izraelita
I. ker.	63·1	17·8	17·7
II. „	64·2	29·5	4·4
III. „	48·3	46·4	4·7
IV. „ (egészben)	72·6	19·7	5·3
IV. „ (Brennbergbánya nélkül)	68·9	22·4	6·1

5. Anyanyelv és nyelvismeret.

Sopron lakossága anyanyelvi vagy nemzetiségi viszonyainak alakulása azért tarthat különös érdeklődésre számot, mivel itt évszázadok óta érintkezett az eredeti német lakosság a lassanként terjeszkedő magyarsággal és a — bár számra nézve csekélyebb — horvát elemmel s e három elem békés és zavartalan együttélése alkotta meg azt a városi polgárságot, mely túlnyomó idegenajkúsága mellett is a nemzeti kultúra számottevő tényezőjévé s a nemzeti gondolat hű letéteményesévé vált. Kétségtelen, hogy a város hajdani lakosságának zöme németajkú volt, de ez a németiség — a város politikai és hadászati jelentősége folytán — már a legrégebb időben vegyült magyar elemekkel és a szomszédos falvakból beszivárgott horvát-sággal. Pozitív statisztikai adataink a lakosságnak anyanyelv szerinti megoszlásáról csak 1850 óta vannak, de az osztrák uralom alatt ekkor végrehajtott népszám-

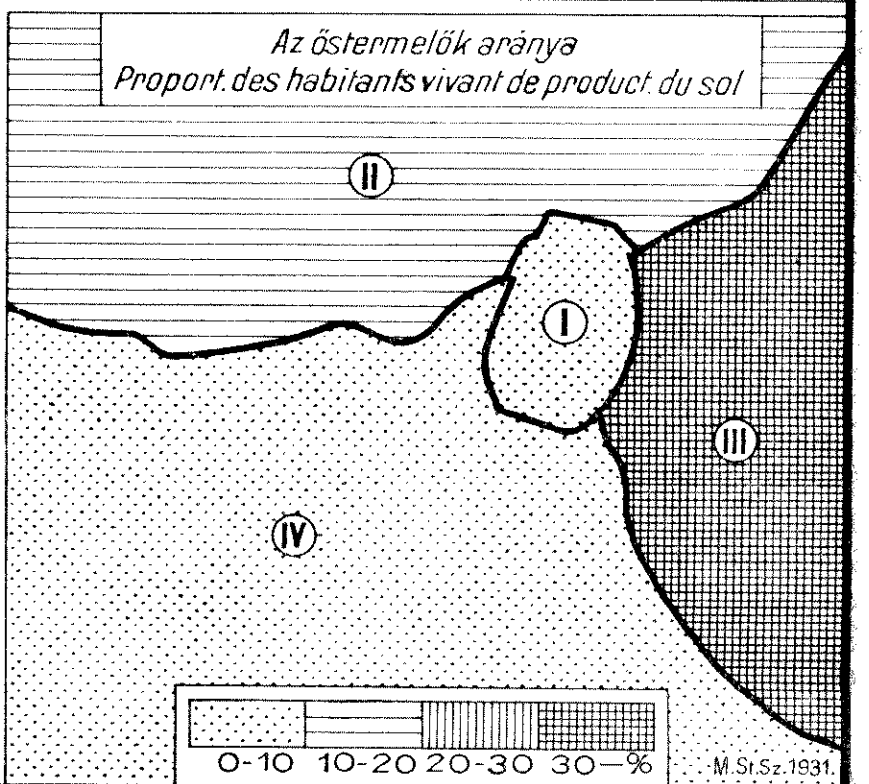
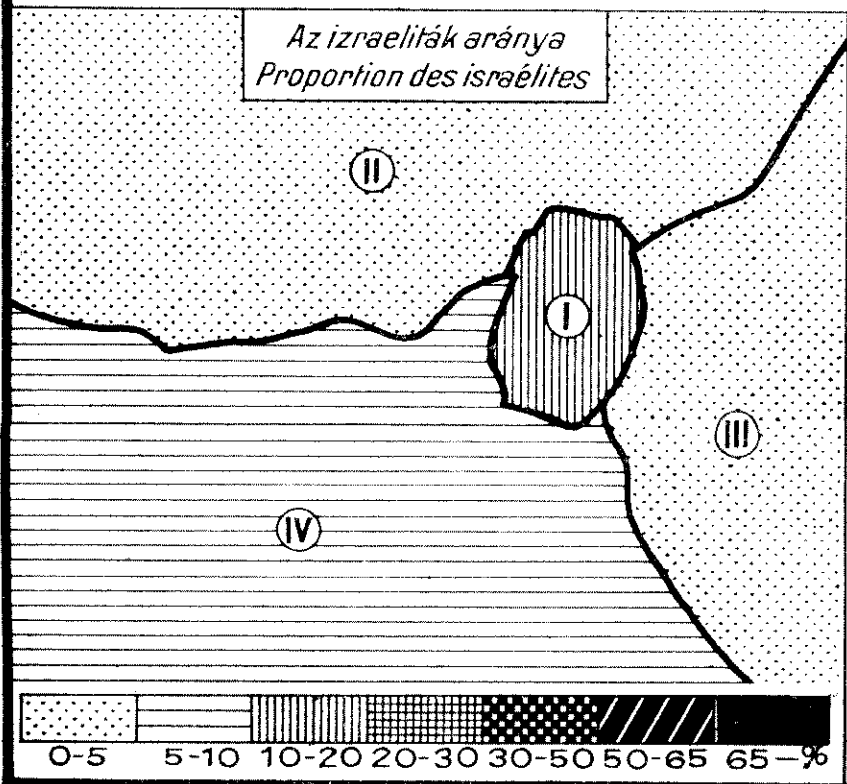
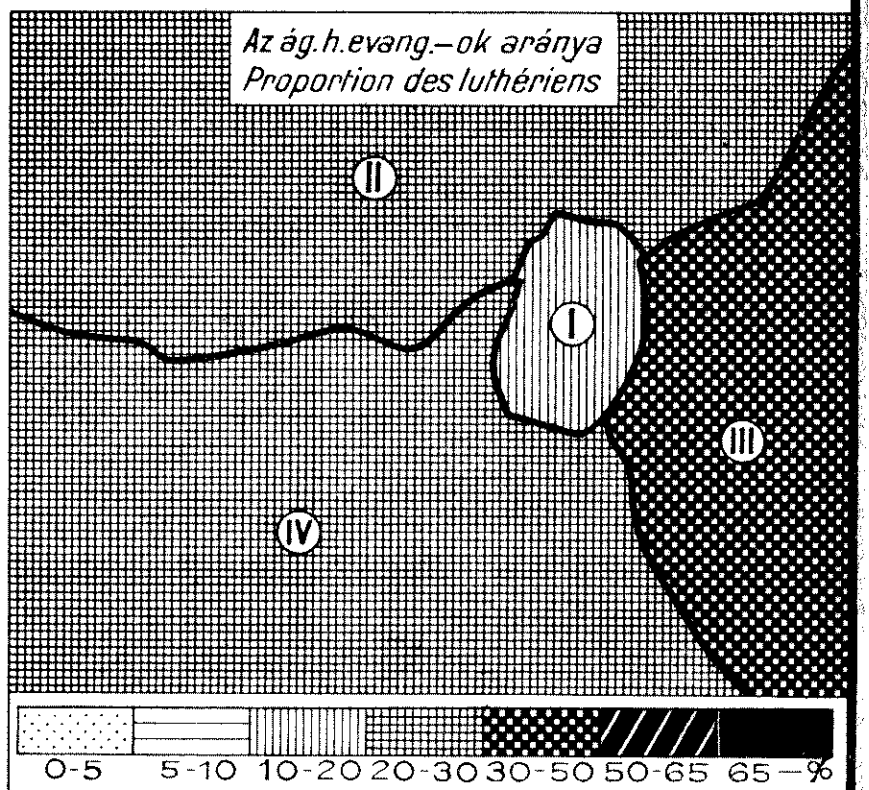
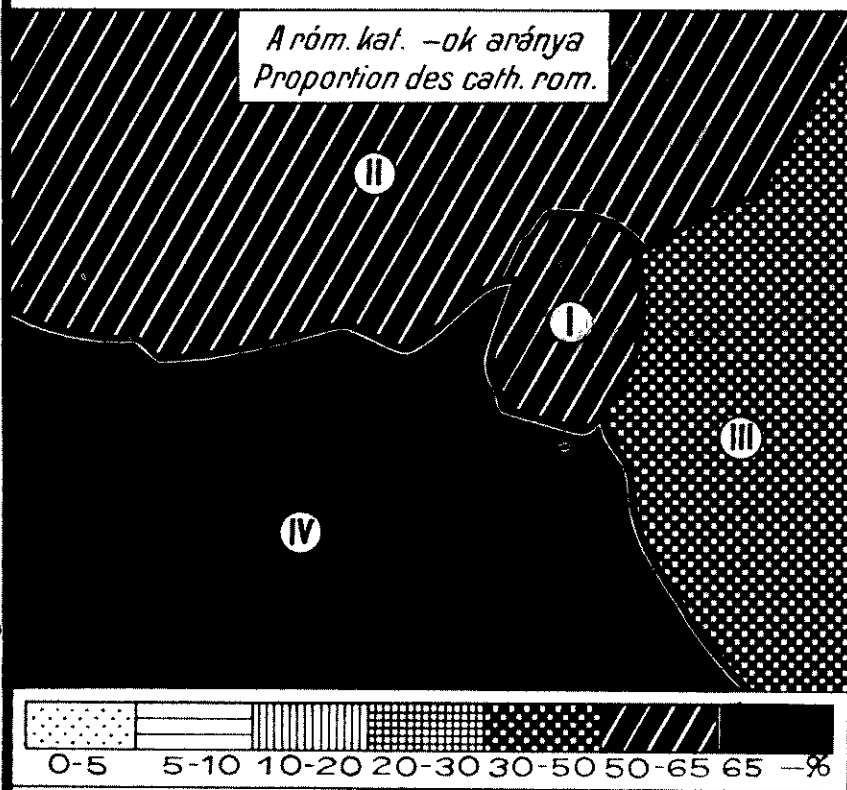
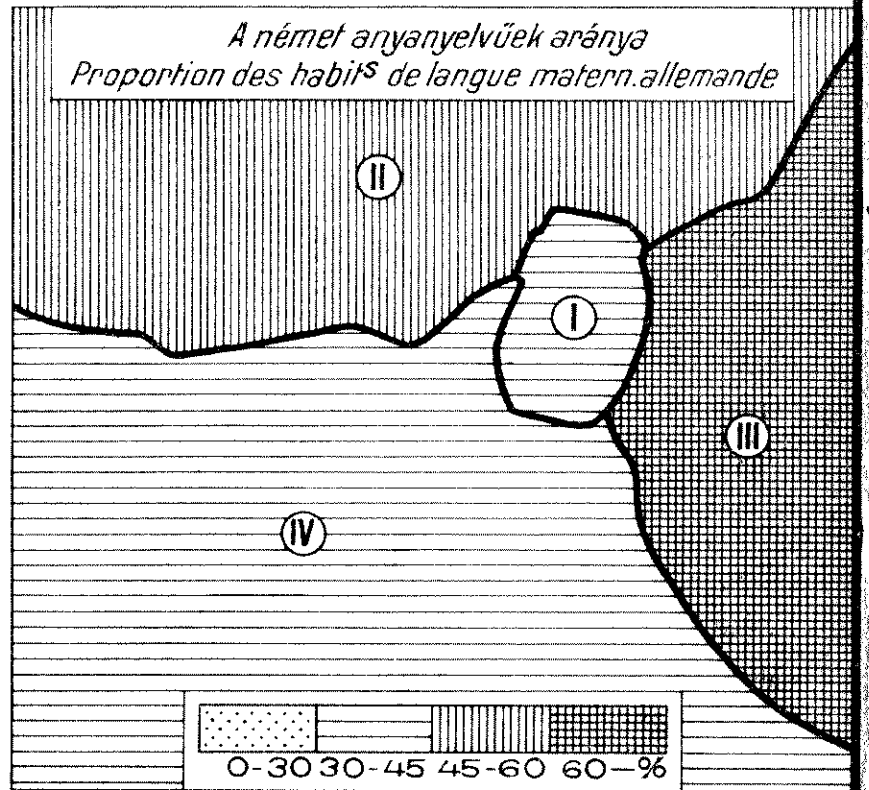
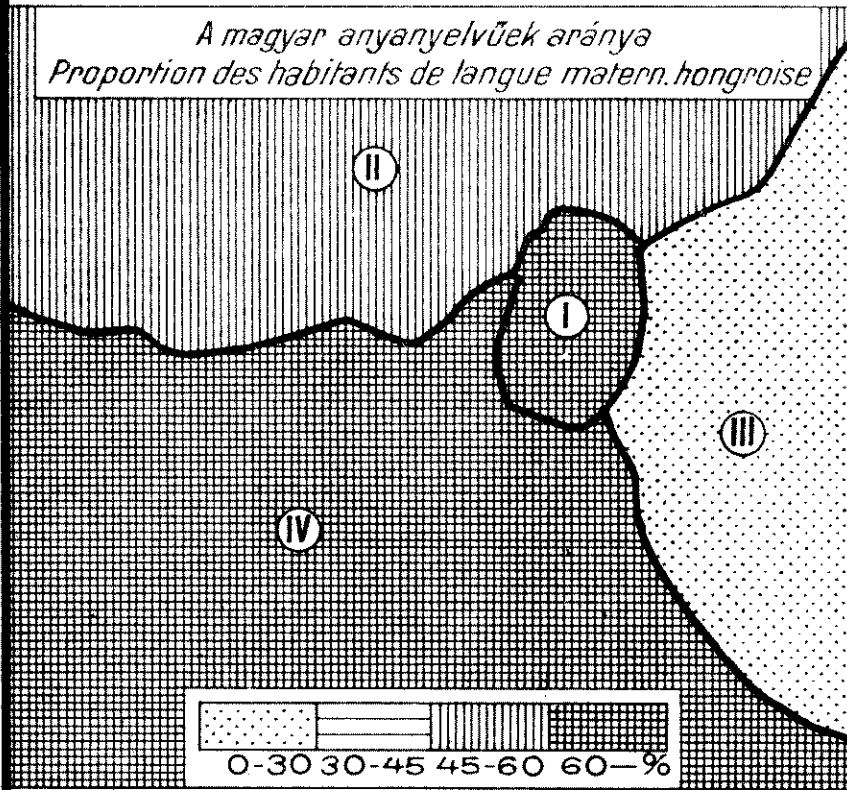
lálás által kimutatott, mindössze 314 léleknyi (2·2%) magyarság már azért sem adhatja a való állapot hű képét, mivel ez a számlálás — közismert magyarellenes tendenciáján kívül — csak a városi illetőségű lakosság nyelvi viszonyait állapította meg s így a harmadfélezernyi idegen illetőségű egyének, kik között pedig a magyar elem kétségkívül erősen volt képviselve (tisztviselők, tanulók, vidéki cselédek stb.), az anyanyelvi statisztikából teljesen kimaradtak. Közelebb járhat tehát a valósághoz *Fényes Elek*nek az 1857. évre kiszámított 1.350 főnyi (7·4%) adata,²⁸⁾ számítása azonban, mely a horvátokat (éppen úgy, mint az 1850. évi népszámlálás) teljesen mellőzi, a konkrét adat hiányát nem pótolhatja. Mivel az 1869. évi első magyar népszámlálás az anyanyelvet nem kutatta és *Keleti Károly*nak a tanköteles gyermekek nyelvi megoszlása alapján eszközölt — egyébként a való állapotnak nagyjából megfelelő — becslése a városokat nem mutatta ki külön, ennél fogva az 1880. évi népszámlálás szolgáltatta az első megbízható adatokat Sopron lakosságának nyelvi megoszlásáról.²⁹⁾ Ebben az esztendőben a magyarajkúak száma 4.877 volt, az össznépségnek egyötöd része (21%), amivel szemben a német elem negyedfélszer erősebb (73·7%) volt. A magyar elem terfoglalása innen kezdve rohamossá vált. Harminc év alatt a magyarság létszáma több, mint megkétszereződött s arányszáma 1910-ben — 15.022 főnyi létszám mellett — már 44·2% volt, míg ezzel szemben a német elem létszáma állandóan 17.000 körül ingadozott, s ennek folytán az össznépséghez viszonyított aránya 51·1-re szállt alá. A következő népszámlálás a magyarságnak újabb megerősödése mellett a németek számának néhány száz fővel való csökkenését

²⁸⁾ *Fényes Elek* az 1857. évre kiszámított anyanyelvi adatokat olyformán állapította meg, hogy az ezen évi népszámlálásnak a községeknél felfedezhető kimutatásait az 1850. évi nemzetiségi adatok alapján, melyek ott „már nem megcsonkított és elferdített alakban“, hanem eredeti alakjukban megvoltak, átszámította. V. ö. *Fényes Elek*: A magyar birodalom nemzetiségei és ezek száma vármegyék és járások szerint. (Értekezések a történettudományi osztály köréből. IV. szám.) Pest 1867, 11—12. lap.

²⁹⁾ Az 1880. évi népszámlálás a beszélni még nem tudó gyermekeket (Sopronban 1.005) nem osztotta be anyanyelvi csoportokba, hanem külön kategóriában mutatta ki. A M. kir. Központi Statisztikai Hivatal ezen helytelen eljárást később akként helyesbítette, hogy a beszélni nem tudó gyermekeket a nemzetiségek arányában ezekhez hozzászámította. E tanulmányunkban mindenütt ezek a helyesbített számok szerepelnek.

SOPRON NÉPESSÉGÉNEK MEGOSZLÁSA KERÜLETEK SZERINT. 1)

Répartition par quartier de la population de Sopron. 1)

12. A népesség megoszlása anyanyelv szerint.

Répartition de la population suivant la langue maternelle.

Év Année	Összes népesség Populat. totale	E b b ő l — D o n t								Százalékokban — %			
		magyar Hon- grois	német Alle- mands	tót Slova- ques	oláh Rou- mains	ruthén Ruthè- nes	horvát Croates	szerb Serbes	egyéb autres	magyar Hon- grois	német Alle- mands	horvát Croates	egyéb autres
1850	¹⁾ 14.304	314	13.883	—	—	—	9	—	²⁾ 98	2.2	97.7	0.1	—
1857 ³⁾	18.211	1.350	16.861	—	—	—	—	—	—	7.4	92.6	—	—
1880	23.222	4.877	17.115	116	—	—	570	10	534	21.0	73.7	2.5	2.8
1890	27.213	8.104	17.390	171	7	—	804	13	724	29.8	63.9	3.0	3.3
1900	33.478	13.540	17.924	279	13	2	946	9	⁴⁾ 765	40.5	53.5	2.8	3.2
1910	33.932	15.022	17.318	184	13	—	781	8	⁵⁾ 606	44.2	51.1	2.3	2.4
1920	35.248	17.166	16.911	85	19	4	733	11	⁶⁾ 319	48.7	48.0	2.1	1.2
1930 ⁸⁾	35.887	20.456	14.779	54	4	5	343	3	⁷⁾ 243	57.0	41.2	1.0	0.8

¹⁾ Honos népesség. — *Citoyens hongrois.* — ²⁾ Zsidó. — *Israélites.* — ³⁾ Fényes Elek, id. m. 44. lap. — *Ouvrage précité de Alexis Fényes, p. 44.* — ⁴⁾ Ezek között — *Dont*: 31 vend — *Vends*, 488 cseh-morva — *Tchéco-moraves*, 161 lengyel — *Polonais*, 24 cigány — *Tziganes*, 38 olasz — *Italiens* és 23 egyéb — *autres.* — ⁵⁾ Ezek között — *Dont*: 64 vend — *Vends*, 409 cseh-morva — *Tchéco-moraves*, 27 lengyel — *Polonais*, 46 cigány — *Tziganes*, 31 olasz — *Italiens* és 29 egyéb — *autres.* — ⁶⁾ Ezek között — *Dont*: 31 vend — *Vends*, 187 cseh-morva — *Tchéco-moraves*, 26 lengyel — *Polonais*, 23 cigány — *Tziganes*, 14 olasz — *Italiens*, 12 orosz — *Russes* és 26 egyéb — *autres.* — ⁷⁾ Ezek között — *Dont*: 18 vend — *Vends*, 129 cseh-morva — *Tchéco-moraves*, 4 lengyel — *Polonais*, 31 cigány — *Tziganes*, 12 olasz — *Italiens*, 13 orosz — *Russes* és 36 egyéb — *autres.* — ⁸⁾ Az 1930. évi adatok Sopronban végzett előzetes megolvasás eredményei, tehát nem végleges adatok. — *Les chiffres pour 1930, provenant d'un calcul préliminaire fait à Sopron, ne sont pas définitifs.*

derítette ki; a magyar elem (17.166 fő) immár megelőzte a 16.911 főnyi németséget, de az abszolút többséget (57%) a magyarság csak 1930-ban érte el, amikor létszáma — több mint háromezer főnyi gyarapodás mellett — 20.456-ra emelkedett s így közel hat-ezer lélekkel haladta meg a 14.779 főre apadt német lakosságot, mely 41.2%-nyi arányszámával most a város népességének már csak kétötöd részét teszi. (A tüzetes adatokat a 12. sz. táblázat közli.)

A két főnemzetiség mellett a többi nemzetiségek fejlődése is sok érdekes jellemvonást mutat. Tulajdonképpen csak a *horvát-ságnak* van faji jelentősége, mert az „egyéb” nyelvűek tekintélyes száma különböző külföldi nemzetiségek összefoglalása által jön létre. A horvátság a XVI. század első felében telepedett Sopron vármegyének a törökök pusztításai folytán lakatlanná vált vidékeire (Nádasdy Ferenc telepítése 1536 körül) s Sopron környékén is népes községeket (Kópháza, Kelénpatak, Sopronkertes, Cinfalva, Darufalva, melyek közül a két elsőnek Sopron városa volt földesura) alkotott, ahonnan a városba való beszivárgás (házi-cselédek, kocsisok, munkások képében) bizonyára már régi időkben megindult. A horvát elem 1900-ig, amikor létszáma megközelítette az ezer főt, állandóan szaporodott, innen kezdve azonban lassanként apadt (1920-ban még 733; minthogy a trianoni határ (az egy Kópházát kivéve) elvágta e köz-

ségeket a várostól, a beözönlés megszűnt s a horvátok száma 343-ra csökkent. Hasonló csökkenést mutat a városunkban egyébként csekély *tót lakosság*, mely 1900 óta (amikor még 279 főre rúgott) teljesen jelentéktelen törpe csoporttá zsugorodott össze.

Egyéb hazai nemzetiségeink közül az *oláh*, *ruthén* és *szerb* csak pár lélekkel szerepel Sopron városában. Gyakoribb a szomszédos Vas vármegyéből beszivárgó *vend* (1910-ben 64), de az új politikai helyzet és országhatár ezeknek számát is megritkította (1930-ban már csak 18 vend). A *cigányok* száma 30 és 40 körül ingadozik. Nagyobb szerep jutott a *cseh-morva* ajkú lakóknak, kik a világháború előtt 4—500 főnyi kolóniát alkottak itt (kereskedők, iparosok, muzsikuskok, katonák), de a világháború folyamán innen nagyrészt elköltözni voltak kénytelenek s azóta számban erősen megcsappantak (1930-ban már csak 129). A *lengyel* anyanyelvűek, kik 1900-ban még 161-en voltak, ma már majdnem teljesen eltűntek. Érdekes az *olaszoknak* jelenléte (1900-ban 38, ma 12) és az *oroszoknak* (13) a világháború óta való feltűnése.

Az egyes anyanyelvek elterjedtsége a város különböző *kerületeiben* nagy eltéréseket mutat. Eltekintve a horvátságnak csekély száma miatt kevésbé jellemző megoszlásától, csak a két főnyelv kerületi megoszlását kívánjuk közelebbről vizsgálni az 1920. évi adatok alapján. Nem lephet meg, hogy a magyarság az I. kerületben, mely a város leg-

13. A lakosság anyanyelvi megoszlása kerületek és kisebb területi részek szerint 1910-ben és 1920-ban.
Répartition par langue maternelle de la population en 1910 et 1920, suivant les quartiers et les secteurs extérieurs.

Városrész, kerület, telep <i>Quartiers, secteurs</i>	Jelenlevő népesség ¹⁾ <i>Population présente¹⁾</i>		E b b ő l — D o n t											
			magyar <i>Hongrois</i>		német <i>Allemands</i>		tót <i>Slovaques</i>		horvát <i>Croates</i>		egyéb (hazai) <i>autres (nationaux)</i>		egyéb (külföldi) <i>autres (étrangers)</i>	
			1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920
I. ker. — <i>quartier</i>	6.054	5.970	3.537	3.714	2.312	2.011	8	19	117	171	3	11	77	44
II. " "	9.103	9.643	4.010	4.554	4.721	4.824	63	23	195	166	5	8	109	68
III. " "	7.128	7.278	1.585	1.932	5.347	5.230	9	3	148	95	2	3	37	15
IV. " "	9.312	12.357	4.462	6.966	4.358	4.846	17	40	142	301	8	12	325	192
Összesen — Total	31.597	35.248	13.594	17.166	16.738	16.911	97	85	602	733	18	34	548	319
Egyes külterületi részek <i>Secteurs extérieurs</i>														
Soproni puszta — „Pusztá” de Sop- ron (II. ker. — <i>quartier</i>)	118	115	117	82	—	30	—	—	1	1	—	2	—	—
Kőhidtelep (II. ker. — <i>quartier</i>)	978	827	806	701	56	76	34	7	37	11	2	6	43	26
Brennbergbánya — <i>Mine Brennberg</i> (IV. ker. — <i>quartier</i>)	1.954	1.760	77	143	1.594	1.474	4	—	4	4	1	4	274	135

¹⁾ 1910-ben polgári népesség, 1920-ban össznépeesség (a katonasággal együtt). — *Pour 1910, populat. civile; pour 1920, populat. totale (y compris les militaires).*

műveltebb részeit foglalja magában, a legerősebb, s hatvan százalékot meghaladó arányszámával a német elemet egyharmadra szorítja le. Már a II. kerület népességének éppen a fele németajkú, de a magyar elem itt is igen jelentékeny. Határozottan német jellegű a III. kerület, mely — mint láttuk — a bennszülött gazdapolgárság zömét foglalja magában; itt a magyarság alig haladja meg a lakosság egynegyedét s térfoglalása igen lassan halad. Ezzel szemben a IV. kerületben, mely a városnak legerősebben fejlődő része (népszáma tíz év alatt 32·7%-kal szaporodott), a magyarság (56·1%-kal) tekintélyes többségben van s a német elem csak kevéssel erősebb, mint az I. kerületben; Brennbergbányatelepet is, a kerület nyelvi összetételének helyes felismerése céljából kikapcsolva, arra az eredményre jutunk, hogy e kerület városi részében a magyarság aránya 64·4%, a németség 31·8%. Ez tehát a város legmagyarabb kerülete, mely — mint legerősebben fejlődő városrész — egyben a jövő városának fejlődési tendenciáját ábrázolja. A nemzetiségek kerületi megoszlását a 13. sz. táblázat adja. A kerületi megoszlás százalékos arányai az 1920. évben a következők voltak:³⁰⁾

	magyar	német	horvát
I. ker.	62·2	33·7	2·9
II. "	47·4	50·0	1·7
III. "	26·6	71·9	1·3
IV. " (egészben)	56·4	39·2	2·4
IV. " (Brennberg nélkül)	64·4	31·8	2·8

Nem érdektelen eredményre jutunk, ha a nyelvek elterjedtségét ellenkező irányban is kutatjuk, t. i. nem azt nézzük, hogy a kerületeken belül mekkora az egyes anyanyelvekhez tartozó egyének száma. (mint ahogy azt a fenti felsorolásban tettük), hanem, hogy az egyes nyelvi csoportok miként oszlanak meg a város négy kerületében. E vizsgálatnál érdekes összefüggést találunk az anyanyelvi csoportok és a felekezetek között oly irányban, hogy a magyarság aránya bizonyos párhuzamosságot mutat a katolikusok számarányával, a németség aránya pedig majdnem teljesen egyezik az evangélikusokéval. Jutott ugyanis

	az I.	a II.	a III.	a IV.
	kerületre			
a katolikusoknak	16·8	27·6	15·6	40·0
az evangélikusoknak	10·9	29·2	34·8	25·1
a magyaroknak	21·6	26·5	11·3	40·6
a németeknek	11·9	28·5	30·9	28·7

³⁰⁾ Mivel az 1910. évi adatok csak a polgári lakosságra vonatkoznak, a nagyszámú katonaság pedig a nyelvi arányt nagyon megváltoztatja, az 1920. évi adatoknak a régebbiekkel való összehasonlításától itt eltekintünk.

százaléka. Már ez a nyers összehasonlítás is rávilágít a felekezetek nyelvi viszonyainak jellegzetes eltérésére, melyről alább — amidőn e két szempontot egymással összevetve fogjuk szemlélni — még bővebben fogunk szólni.

14. A lakosság szülőhelye összevetve a felekezettel és az anyanyelvvél, 1910-ben és 1920-ban.
Population par lieu de naissance en 1910 et 1920, avec indication de la confession et de la langue maternelle.

Felekezet, anyanyelv, év <i>Confession, langue matern., année</i>	Abszolút számokban — <i>Nombres absolus</i>						Százalékokban — %				
	Össznepes- ség ¹⁾ — pop. tot. 1)	Helybeli nés à Sop- ron	Sopron-m. nés dans le comitat de Sopron	Más magy.- országi nés ailleurs en Hongrie	Horvát- Szlav.- nés en Croatie- Slav.	Külföldi nés à l'étranger	Helybeli nés à Sop- ron	Sopron-m. nés dans le comitat de Sopron	Más magy.- országi nés ailleurs en Hongrie	Horvát- Szlav.- nés en Croatie- Slav.	Külföldi nés à l'étranger
a) Felekezet szerint. — Répartition par confession.											
Római katolikus <i>Catholiques rom.</i>	21.752	9.145	5.808	4.950	82	1.756	42.0	26.7	22.8	0.4	8.1
1910	22.438	9.898	5.846	4.934	68	1.692	44.1	26.0	22.0	0.3	7.6
1920											
Református — <i>Calvinistes</i>	403	38	16	325	1	22	9.4	4.0	80.6	0.2	5.5
1910	468	42	11	398	2	15	9.0	2.4	85.0	0.4	3.2
1920											
Ágostai hitv. ev. <i>Luthériens</i>	9.427	7.398	859	996	5	167	78.4	9.1	10.6	0.1	1.8
1910	9.713	7.678	794	1.011	5	225	79.0	8.2	10.4	0.1	2.3
1920											
Izraelita — <i>Israélites</i>	2.255	818	655	606	4	172	36.3	29.0	26.9	0.2	7.6
1910	2.483	869	736	711	2	165	35.0	29.6	28.6	0.1	6.7
1920											
b) Anyanyelv szerint. — Répartition par langue maternelle.											
Magyar — <i>Hongrois</i>	15.022	4.908	4.603	5.312	32	158	32.7	30.6	35.4	0.2	1.1
1910	17.166	6.244	4.664	5.965	46	247	36.4	27.2	34.7	0.3	1.4
1920											
Német — <i>Allemands</i>	17.318	12.357	2.197	1.183	27	1.549	71.4	12.7	6.8	0.2	8.9
1910	16.911	12.163	2.098	1.015	17	1.618	71.9	12.4	6.0	0.1	9.6
1920											
Horvát — <i>Croates</i>	781	41	535	164	32	8	5.3	68.5	21.0	4.1	1.1
1910	733	42	622	39	14	16	5.7	84.9	5.3	1.9	2.2
1920											
Összlakosság <i>Populat. totale</i>											
1910	33.932	17.416	7.345	6.933	98	2.124	51.4	21.6	20.4	0.3	6.3
1920	35.248	18.515	7.392	7.144	78	2.119	52.5	21.0	20.3	0.2	6.0

¹⁾ 1910-ben az ismeretlen szülőhelyű egyének részletezése nélkül. — *Pour 1910, sans détailler les individus dont le lieu de naissance était inconnu.*

A magyar elem erős térfoglalása és a németiség stagnációja, majd megapadása oly jelenség, mely mellett nem haladhatunk el szó nélkül. Kutatnunk kell e jelenség okait, hogy elhallgattassuk azokat az ellenfeleinket, kik erőszakos magyarosítással és a németiség elnyomásával hajlandók minket megvádolni. Kétségtelen, hogy a magyarság létszámának félszázad alatt beállott megötszörösödése oly jelenség, melyet csak különböző okok összeműködéséből lehet kimagyarázni. A magyarság szaporulata általában három forrásból eredhet: természetes szaporulatból, bevándorlásból és idegen anyanyelvűek megmagyarosodásából. Hivatalos statisztikánkból tudjuk, hogy hazánkban általában legkedvezőbb a magyarok természetes népmozgalma, nem lephet tehát meg, hogy Sopronban is a magya-

rok nagyobb arányban szaporodnak, mint a más nemzetiségűek. De nagyobb jelentősége van a vándormozgalomnak. Már a 4. számú táblából megtudtuk, hogy a város lakosságának majdnem a fele idegen helyen született s ezeknek zöme Magyarország különböző részeiből vándorolt be. Hogy ez a beözönlés mily nagy, látjuk abból, hogy 1880-ban 7.827 olyan ember élt Sopronban, ki az anyaország különböző részeiben látta meg a napvilágot, 1920-ban azonban már 14.536. E bevándorlók között pedig túlnyomó nagy számban vannak a magyarok. A 14. számú táblázat erre vonatkozólag rendkívül érdekes adatokat közöl; kimutatja ugyanis a lakosság szülőhelyét az anyanyelvvél összevetve. Ezek az adatok — sajnos — csak az 1910. és 1920. évekről ál-

lanak rendelkezésre, de már e két év adatai élesen mutatnak rá a város nagyfokú magyarosodásának okaira. Kiderítik ugyanis, hogy a magyar anyanyelvűek között 1910-ben 10.105 és 1920-ban 10.922 volt a másutt született, tehát bevándorolt, a német anyanyelvűek között ellenben csak 4.956, illetve 4.748. Ezzel szemben a helybeli születésűek között e két évben 4.908, illetve 6.244 magyar és 12.357, illetve 12.163 német volt.

Ha már most a magyarok és németek százalékos arányát nézzük, egyrészt a helybeli születésűek, másrészt a bevándoroltak között, végül pedig a kettő összefoglalásával az összes népességben, úgy a következő eredményre jutunk:

	magyar		német	
	1910	1920	1910	1920
a helybeli születésűek között volt	28·2	33·7	70·9	65·7
a bevándoroltak között volt	61·2	65·3	30·0	28·4
az összes népességben volt	44·2	48·7	51·1	48·0

E számok világosan mutatják, hogy a magyar elem térfoglalása túlnyomó részben magyarság beözönléséből ered; e nélkül Sopron városa még ma is csak harmadrésben volna magyar, holott a bevándorlás a magyarságot már 1920-ban majdnem ötven százalékgig növelte. A magyarságnak az utolsó évtizedben bekövetkezett újabb rohamos növekedése ugyanezekre a tényezőkre

vezethető vissza, melyeket a megszállt vidékekről kiűzött magyarok betelepítése is erősített. A németiség feltűnő csökkenése egyrészt a német bevándorlásnak már a fentebb közölt adatokból kiderülő apadásában (arányszámuk a bevándorlók között 32·0-ról 28·4-re szállt alá) találja okát, másrészt nem vélünk csalódnai, ha azt hisszük, hogy ez apadásban a hazafias németiségnek bizonyos túlzó németnemzeti agitációk ellen való tiltakozását is felismerhetjük.

Ezek a nagyérdekű tünetek az 1910. és 1920. évi népszámlálás részletezett adataiból állapíthatók meg. Korábbi népszámlálásokban nem találjuk meg a szülőhelynek az anyanyelvvel való egybevetését s így e vizsgálatokat régebbi időre nem terjeszthetjük ki. De kétségtelen, hogy az előző évtizedekben is ugyanilyen volt a népesedés folyamata. Minthogy pedig a bevándoroltak aránya már 1880-ban is 43·1% volt, máris megtaláltuk annak magyarozatát, hogy a magyarság 1880-tól 1910-ig is miért erősödött meg 21 százalékról 44·2%-ra, amivel az erőszakos magyarosítás és a németiség elnyomásának gyakran hangoztatott vádját magától megdől.

Nem érdektelen az anyanyelvek elterjedtsége a *felekezeteken belül*, amire nézve a 15.

15. A négy főfelekezet összevetve az anyanyelvvel, 1880-tól 1920-ig.¹⁾

Les fidèles des 4 principales confessions suivant la langue maternelle, de 1880 à 1920.¹⁾

Felekezet, anyanyelv <i>Confessions, langue matern.</i>	Abszolút számokban — <i>Nombres absolus</i>					Százalékokban — %				
	1880 ²⁾	1890	1900	1910	1920	1880	1890	1900	1910	1920
Római katolikus <i>Catholiques rom.</i>										
magyar — <i>Hongrois</i>	3.393	5.795	9.680	10.978	12.476	23·0	33·9	45·2	50·4	55·6
német — <i>Allemands</i>	10.298	9.646	9.840	9.289	8.898	69·7	56·5	46·0	42·7	39·7
horvát — <i>Croates</i>	538	798	931	766	729	3·6	4·7	4·4	3·5	3·2
Református — <i>Calvinistes</i>										
magyar — <i>Hongrois</i>	84	219	301	355	440	55·6	93·6	96·2	88·1	94·0
német — <i>Allemands</i>	65	10	10	42	24	43·0	4·3	3·2	10·4	5·1
Ágostai hitv. evang. <i>Luthériens</i>										
magyar — <i>Hongrois</i>	1.050	1.413	2.209	2.310	2.536	14·8	17·1	23·8	24·5	26·1
német — <i>Allemands</i>	5.995	6.630	6.960	7.056	7.135	84·5	80·0	75·2	74·8	73·5
Izraelita — <i>Israélites</i>										
magyar — <i>Hongrois</i>	343	659	1.316	1.329	1.633	29·8	42·0	53·9	58·9	65·8
német — <i>Allemands</i>	801	903	1.108	912	836	69·5	57·5	45·4	40·4	33·6

¹⁾ 1880-ban és 1890-ben polgári népesség, 1900-tól kezdve összes népesség (a katonasággal együtt). *Pour 1880 et 1890, populat. civile; à partir de 1900, populat. totale (y compr. les militaires).* — ²⁾ A beszélni nem tudó gyermekeket a nemzetiségek arányában az egyes nyelvekhez osztottuk be. — *Les enfants ne sachant pas parler figurent, dans la proportion des nationalités, aux langues respectives.*

16. A magyar és a német anyanyelvűek száma és arányszáma korcsoportok szerint 1900-tól 1920-ig.
Nombre et pourcentage, de 1900 à 1920, par groupes d'âges des habitants de langue maternelle hongroise et de ceux de langue matern. allemande.

Korcsoport Groupes d'âge	Abszolút számokban — <i>Nombres absolus</i>						Százalékokban — %					
	magyar — <i>Hongrois</i>			német — <i>Allemands</i>			magyar — <i>Hongrois</i>			német — <i>Allemands</i>		
	1900	1910	1920	1900	1910	1920	1900	1910	1920	1900	1910	1920
0—3 éves — <i>ans</i>	756	829	737	1.339	1.247	1.009	35.2	39.1	41.6	62.4	58.9	57.0
3—6 „	784	817	618	1.109	1.128	681	40.3	41.2	47.1	57.1	56.9	51.9
6—12 „	1.328	1.736	1.908	2.131	2.119	2.156	37.6	44.1	46.4	60.4	53.8	52.4
12—15 „	948	1.099	1.063	1.208	1.043	1.002	41.9	48.6	49.2	53.4	46.2	46.3
15—20 „	1.936	2.055	1.971	1.749	1.660	1.773	49.0	52.9	49.4	44.3	42.7	44.4
20—30 „	3.964	3.742	4.724	3.217	2.962	2.983	50.0	51.5	59.4	40.6	40.8	37.4
30—40 „	1.702	1.965	2.274	2.097	2.157	2.195	41.8	45.2	49.4	51.5	49.7	47.7
40—50 „	1.059	1.319	1.668	1.889	1.770	2.017	33.6	40.7	43.5	59.8	54.6	52.6
50—60 „	625	855	1.189	1.523	1.490	1.439	27.4	34.6	43.5	66.9	60.3	52.6
60 éven túl — <i>Au-dessus de 60 ans</i>	438	605	990	1.662	1.742	1.649	19.8	24.8	36.3	75.1	71.5	60.5
Ismeretlen korú — <i>Age inconn.</i>	—	—	24	—	—	7	—	—	72.7	—	—	21.2
Összesen — <i>Total</i>	13.540	15.022	17.166	17.924	17.318	16.911	40.5	44.2	48.7	53.6	51.1	48.0

sz. táblázat nyújt jellemző adatokat. Nem lephet meg, hogy a magyarság a reformátusok között a legerősebb, hiszen a kálvinisták tudvalevőleg túlnyomó részben magyar anyanyelvűek. Sopronban is (az 1880. évtől eltekintve, melynek csekély református népessége csak felerészben volt magyar), a kálvinista elem majdnem kizárólag (1920-ban 94.0% erejéig) magyar. Ezzel szemben az ágostai hitvallású evangélikusok még ma is csak negyedrészen magyarok (1880-ban csak 14.8%), ellenben háromnegyed részük németajkú. Mivel pedig a 14. sz. táblázat szerint a helybeli születésű lakosságnak körülbelül ugyanakkora része (78—79%) németajkú, megállapíthatjuk, hogy a város evangélikus lakosságának zöme a törzsökös soproni születésűekből kerül ki, míg a többi felekezet sokkal erősebben gyarapszik bevándorolt elemekből.³¹⁾ A katolikusok körében a magyar anyanyelvűek aránya 23 százalékról 55.6-re emelkedett; a németek aránya, számuknak abszolút csökkenése mellett, 69.7-ről 39.7-re szállt alá, nyilván tehát erős néphullámozás folyt itt le. A horvátok ezzel szemben változatlanul megtartották eredeti katolikus jellegüket. Legnagyobb arányú a magyarajkúak szaporodása a zsidóság körében, 29.8%-ról 65.8-re; a zsidóságnak az államalkotó nemzethez való

közismert csatlakozása tehát Sopronban is észlelhető.

Köztudomású, hogy a bevándorló elemek között mindig nagyobb számmal vannak képviselve a magasabb korosztályok, mint a törzsökös bennszülött népességben. Mivel pedig a bevándorló elemek — mint láttuk — kétharmadrészben magyarok, ennek következményeként a magasabb korokban több magyarajkút kell találnunk, mint a fiatalabb korokban. Ez a tény, melyre vonatkozólag a 16. sz. táblázat közöl bő anyagot, arra utal, hogy a magyar nyelvtudásnak a növekvő korral való fokozódása, melyet rendszerint az iskola magyarosító hatásának szoktak tulajdonítani, egy ettől független más tényezőtől, a vándormozgalomtól is nagymértékben függ. Az iskola hatása kétségkívül fokozza a nemzeti érzést s Sopron iskolái, melyek évtizedekkel ezelőtt önként tértek át a magyar tanítási nyelvre, ebben a tekintetben is hívek maradtak a város régi hazafias hírnevéhez.

A magyar nyelv térfoglalása leginkább abban a tényben jelentkezik, hogy a nem-magyar ajkúak évről évre fokozódó arányban sajátítják el a magyar nyelvet. Ennek kettős jelentősége van: egyrészt a magyar nyelv elsajátítása közelebb hozza a másajkúakat a magyar kultúrához és a nemzeti gondolatot azoknak körében terjeszti, másrészt a többnyelvűség a műveltségnek fokozottabb térfoglalását biztosítja, különösen akkor, amikor az elsajátított új nyelv (p. o. a magyar vagy a német) magasabb műveltségű nemzet nyelve. Sopronban a magyar

³¹⁾ Jellemzők a következő eltérések:

	helybeli születésű		bevándorolt	
	1910	1920	1910	1920
a róm. kat. között volt	42.0	44.1	58.0	55.9
a reform. „	9.4	9.0	90.6	91.0
az ág. hitv. ev. „	78.4	79.0	21.6	21.0
az izraeliták „	36.3	35.0	63.7	65.0

17. A lakosság nyelvismerete 1880-tól 1920-ig.

Connaissance des langues à Sopron, de 1880 à 1920.

Megnevezés — Désignation	Abszolút számokban Nombres absolus					Százalékokban — %				
	1880 ¹⁾	1890	1900	1910	1920	1880	1890	1900	1910	1920
A magyar anyanyelvűek nyelvismerete <i>Connaissance de langues parmi les habitants de langue matern. hongroise</i>										
Magyar anyanyelvűek száma — Nombre des habitants de langue matern. hongroise	4.665	8.104	13.540	15.022	17.166	21·0	29·8	40·5	44·2	48·7
Ezek közül Dont										
csak magyarul beszél — <i>parlant seulement le hongrois</i>	1.561	3.553	6.323	6.867	7.416	33·5	43·8	46·7	45·7	43·2
más nyelven is beszél — <i>parlant aussi une autre langue ou d'autr. langues</i>	3.104	4.551	7.217	8.155	9.750	66·5	56·2	53·3	54·3	56·8
még pedig németül beszél <i>notamment l'allemand</i>	3.074	4.470	6.964	7.971	9.388	65·9	55·1	51·4	53·0	54·7
horvátul beszél — <i>notamment le croate</i>	16	30	109	311	203	0·4	0·4	0·8	2·1	1·2
Csak magyarul beszél — Parlaient seulement le hongrois:										
a római katolikusok közül — <i>parmi les catholiques rom.</i>	.	.	4.986	5.549	6.140	.	.	51·5	50·5	49·2
a reformátusok közül — <i>parmi les calvinistes</i>	.	.	188	241	264	.	.	62·5	67·9	60·0
az ág. hitv. evangélikusok közül — <i>parmi les luthériens</i>	.	.	882	776	721	.	.	39·9	33·6	28·4
az izraeliták közül — <i>parmi les israélites</i>	.	.	254	282	257	.	.	19·3	21·2	15·7
A nem magyar anyanyelvűek magyarul tudása — Habitants de langue matern. non hongroise parlant hongrois										
A nem magyar anyanyelvűek száma — Nombre des habitants de langue matern. non hongroise	17.552	19.109	19.938	18.910	18.082	79·0	70·2	59·5	55·8	51·3
Ezek közül Dont										
magyarul beszél — <i>parlant hongrois</i>	4.624	5.925	7.974	10.301	11.301	26·3	31·0	40·0	54·5	62·5
magyarul nem beszél — <i>ne parlant pas hongrois</i>	12.928	13.184	11.964	8.609	6.781	73·7	69·0	60·0	45·5	37·5
Magyarul is beszél — Parlaient aussi le hongrois:										
a németek közül — <i>parmi les Allemands</i>	4.493	5.435	7.252	9.412	10.504	26·2	31·3	40·5	54·4	62·1
a horvátok „ — „ „ <i>Croates</i>	69	321	514	571	598	12·1	39·9	54·3	73·1	81·6
a tótok „ — „ „ <i>Slovaques</i>	27	75	94	155	74	23·2	43·9	33·7	84·2	87·0
Csak egy nyelvet beszél (anyanyelvét) — Parlaient seulement une langue (leur langue matern.)										
a magy. közül — <i>parmi les Hongrois</i>	1.561	3.553	6.323	6.867	7.416	33·5	43·8	46·7	45·7	43·2
a németek „ — „ „ <i>Allemands</i>	11.593	.	.	7.487	6.141	70·6	.	.	43·2	36·3
a horvátok „ — „ „ <i>Croates</i>	51	.	.	53	21	9·5	.	.	6·8	2·9
a tótok „ — „ „ <i>Slovaques</i>	20	.	.	13	2	19·2	.	.	7·1	2·4
az egyéb anyanyelvűek közül — <i>parmi les habitants d'autre langue matern.</i>	487	.	.	102	37	89·3	.	.	16·3	10·5
Összesen — Total	13.712	.	.	14.522	13.617	61·7	.	.	40·5	34·3
Az össz. népességből — De la pop. tot.										
magyarul beszél — <i>parlaient hongrois</i>	9.501	14.029	21.514	25.323	28.467	42·8	51·5	64·3	74·6	80·8
magyarul nem beszél — <i>ne parlaient pas le hongrois</i>	12.716	13.184	11.964	8.609	6.781	57·2	48·5	35·7	25·4	19·2
németül beszél — <i>parlaient allemand</i>	.	.	.	26.388	27.236	.	.	.	77·8	77·3
tótul „ — „ „ <i>slovaque</i>	.	.	.	584	551	.	.	.	1·7	1·6
horvátul „ — „ „ <i>croate</i>	.	.	.	1.311	1.371	.	.	.	3·9	3·9
csak magyarul beszél — <i>ne parlaient que le hongrois</i>	1.561	3.553	6.323	6.867	7.416	7·0	13·1	18·9	20·2	21·0

¹⁾ Ez évben az összes közölt számok a beszélni nem tudó gyermekek (1.005) figyelembe vétele nélkül állapítottak meg. — *Tous les chiffres relatifs à 1880 sans les enfants (1005) ne sachant pas encore parler.*

nyelv elsajátításával még az az előny is jár, hogy ez lévén az állam és a hatóságok hivatalos nyelve, a magyar nyelvtudás az idegenajkúaknak a közszolgálatra való alkalmosságát is növeli. A 17. sz. tábla bő statisztikai anyaga minden irányban megvilágítja a soproni lakosság nyelvismeretében negyven év alatt (1880-tól 1920-ig) beállott változásokat. Az utolsó évtized eredményeit majd csak az 1930. évi népszámlálás anyagának tüzetes feldolgozása alapján fogjuk felismerhetni; de minden jel arra mutat, hogy a nyelvismeret terjedésének tendenciája a legújabb időben sem változott.

A *nem-magyar ajkú lakosság* arányszáma 1880 óta — fokozatos csökkenéssel — 79%-ról 51·3-ra (illetve 1930-ig 43%-ra) szállt alá. Ezen idegenajkú lakosság körében a magyar nyelvtudás igen örvendetes haladást tett, mert míg ötven évvel ezelőtt csak egy negyedrészre bírta a magyar nyelvet, addig ma már az idegenajkúak mintegy kétharmada (1920-ban 62·5%) beszéli nemzeti nyelvünket. A magyarul nem beszélők aránya viszont az idegenajkúak körében 73·7%-ról 37·5-re apadt. Ma már csak 6.781 lakosa van a városnak, ki nem bírja a magyar nyelvet, tehát abszolút számban is felével kevesebb, mint 1880-ban. A magyar nyelv elsajátításának mértéke nem volt egyenlő a különböző nemzetiségek körében; legerősebb volt az itt csekély létszámban élő nemzetiségek körében, melynek tagjait a megélhetés lehetőségének megszerzése indította a magyar nyelv elsajátítására. Így a horvátok közt 12·1%-ról 81·6%-ra szállt fel a magyarul tudók arányszáma, a tótok közt 23·2-ről 87·0-ra. De a nagy német elem körében is erősen tért foglalt a magyar nyelv ismerete; a magyarul beszélő németek abszolút száma negyven év alatt majdnem megháromszorozódott, arányszámuk 26·2-ről 62·1-re dagadt meg.

A magyar nyelvismeret terjedésével a *csak egy nyelvet beszélők* (a *monoglottisták*) száma és aránya erősen csökkent. Ez örvendetes jelenség, mert az egynyelvűség művelődési szempontból nem kedvező jelenség, különösen nem akkor, mikor az egyetlen nyelv nem valamely kultúrnyelv. Az egynyelvűség természetesen a kis nyelvcsoporthoz tartozókban legritkább, amelyek saját idegen nyelvükkel egymagában alig boldogulhatnak, így a horvátok és tótok között csak 2—3% nem beszél magyarul és az egyéb idegenajkúaknak is (beleértve a külföldieket is) csak egytizede egynyelvű. Sokkal

nagyobb a monoglottizmus a németajkú lakosság körében, amely — éppen nagy tömegénél és ősi német jellegénél fogva — még ma is egyharmadrészben (36·3%) csak a saját anyanyelvét beszéli. Ez a magas arány főleg a még iskolába nem járó gyermekek és a magasabb korúak magyar nyelvtudáshiányából, illetve utóbbiaknak német anyanyelvükhöz való szívósabb ragaszkodásából ered, mint az alábbi felsorolásból látható, mely (az 1920. évi adatok alapján) egyúttal az iskolának a magyar nyelvtudást terjesztő hatását is feltünteti:

Korcsoport	Német anyanyelvűek száma	Ezek közül csak németül tud általában	%-ban
0—3	1.009	970	96·1
3—6	681	535	78·5
6—12	2.156	761	35·3
12—15	1.002	238	23·8
15—20	1.773	251	14·2
20—30	2.983	550	18·5
30—40	2.195	540	24·6
40—50	2.017	766	38·0
50—60	1.439	680	47·2
60-on túl	1.649	848	51·4
Ismeretlen korú	7	2	28·6
Összesen:	16.911	6.141	36·3

De ha figyelemmel vagyunk arra, hogy a csak németül beszélők száma 1880 óta 11.593-ról (mihez még vagy 750 beszélni nem tudó gyermek hozzászámítandó) 6.141-re, arányszámuk pedig 70·6-ról 36·3-re szállt alá, úgy a haladás itt is elég jelentékenynek mondható. Nagyobb az egynyelvűek aránya a magyarok között. Átlag 43—46%-a a magyarajkú lakosoknak, mintegy nyolcadfélezer lélek, csak a saját anyanyelvét beszéli. Ezt nem mondhatjuk kedvező jelenségnek, mert legalább egy második nyelv tudása (amely Sopronban természetesen elsősorban a német) oly kulturális szükséglet, melynek kielégítésére nagy gondot kellene fordítani. Ma az összlakosságnak egyharmada (34·3%), vagyis 13.617 egyén csak a saját anyanyelvét beszéli; negyven évvel ezelőtt ugyanakkora abszolút létszám mellett a lakosoknak 61·7%-a volt monoglottista; a nyelvismeret ilyen terjedése mindenestre örvendetes jelenség.

Kevésbé örvendetes tünet — mint említettük — a magyarság nyelvtudásának a monoglottizmus felé való hajlása. 1880-ban a magyarajkúaknak még csak harmadrésze (33·5%) volt egynyelvű, azaz beszélte csak az anyanyelvét. Tíz évvel reá már tíz százalékkal magasabb volt ez az arány s a század végén 46·7 százalékkal megközelí-

tette a népesség felét. Azóta ugyan némi apadás észlelhető, de a csak magyarul beszélők abszolút számának folytonos emelkedése még sem tekinthető kívánatos jelenségnek. Igaz, hogy emellett a más nyelven is beszélő magyarok száma is emelkedik s ezek túlnyomó részben a német nyelvet bírják, de arányuk ma mégis csak kevéssel haladja meg az ötven százalékot. 1880-hoz képest azonban, amikor a magyarajkúaknak még kétharmada beszélt németül, a csökkenés igen jelentékeny. Az exkluzív magyarultudás lábrakapása jórészt annak az erős bevándorlásnak következménye, mely magyar vidékről színmagyar népet hoz a városba. Ezek közül legmagyarabb a református elem (több mint 60 százalék csak magyarul beszélővel); a római katolikusoknak már csak a fele egynyelvű, az evangélikusoknál ez az arány húsz év alatt 40 százalékról 28·4-re csökkent és még ennél is kevesebb (jelenleg 15·7%) az a zsidó vallású egyén, aki csakis magyar nyelven beszél.

Ha végül még az *egyed-egy nyelvek abszolút elterjedésére* vetünk egy pillantást, úgy megállapíthatjuk, hogy a *magyarul beszélők* száma 1880 óta megháromszorozódott (1880-ban 9.501, 1920-ban 28.467), s most a népességnek négyötöde tud magyarul, kétszer akkora arány, mint negyven évvel ezelőtt; a magyar nyelvismeret térfoglalása folytán a magyarul nem beszélők száma 12.716-ról a felére csökkent s míg ezek 1880-ban még a lakosságnak erős felét tették, ma már húsz százalékon alul maradnak. A *németül beszélők* összes számát csak 1910 óta ismerjük; ez ma 27.236, vagyis a lakosságnak 77·3 százaléka. A magyar és a német nyelvet ma közel egyforma néptömeg beszéli, de míg a németül beszélők aránya az utolsó évtizedben majdnem változatlan maradt, a magyar nyelvet ma hat százalékkal több ember beszéli, mint 1910-ben.

6. A lakosság műveltségi állapota.

Sopron politikai és gazdasági jelentőségének fokozódásával, mely már a XIII. században állott be, lépést kellett tartania kulturális fejlődésének is. Már 1354-ben említik okleveleink a soproni iskolát, s mivel 1365-től 1526-ig 82 soproni tanuló látogatta a bécsi egyetemet, itt a mai középiskolának megfelelő városi iskolának is kellett lennie. A XV. században a keresztény középkor művelődésének szelleme hatotta át a város lakóit, akik testvéregyesületekben (Bruderschaft) szervezkedtek a vallásos élet mélyí-

tése s jótékonyági és közművelődési cselekedetek gyakorlása végett s nem kevesebb mint 7 templomban s 13 kápolnában adtak kifejezést vallásos érzületüknek.³²⁾ A reformáció a város művelődésében új korszakot nyitott; a humanisztikus tanítási irány létesítette 1557-ben a német nyelvű protestáns jellegű liceumot, majd a magyar gimnáziumot, melyet messze földről kerestek fel a protestáns családok fiai. A reformáció terjedésével a soproni ifjak nagy számmal látogatták a külföldi egyetemeket, nevezetesen Wittenberg, Jéna, Tübingen és Grác protestáns szellemű főiskoláit. Az ellenreformáció létesítette 1636-ban a jezsuiták (1802 óta bencésrendiek) gimnáziumát. Sopron fehérvár ekkor az iskolák városa volt, 3 középiskoláján kívül 4 (protestáns) elemi iskolája volt. Ezekhez járultak a XVIII. század közepén az Orsolya-rend iskolái s a katolikus elemi iskolák, majd a XIX. században a főreáliskola, a polgári, elemi és szakiskolák hosszú sora, melyet a Selmechányáról elmenekült m. kir. bányamérnöki és erdőmérnöki főiskolának idetelepítése (1919) és az evang. teológiának a pécsi m. kir. Erzsébet tudományegyetem evang. hittudományi fakultásává történt átszervezése (1923) tetőzött be. Jelenleg a városban fennáll: 2 főiskola, 8 középiskola, 4 tanító- és óvóképző, 4 polgári iskola, 4 szakiskola, 12 elemi iskola, 7 ismétlő-iskola, 4 alsófokú keresk. és ipari (inas)iskola és 7 kisdudóvó, összesen 52 iskola mintegy 450 tanerővel és 8.600 tanulóval.

Ily fejlett iskolaügy mellett, minővel más vidéki város alig dicsekedhetik, nem lehet csodálni, hogy a város lakosságának műveltségi állapota, mérve az írni-olvasni tudás fokán, mindig igen kedvező volt. Amióta statisztikánk az írni-olvasni tudást megállapítja, Sopron városa összes városaink között mindig a *legelső volt* s ezt a vezető szerepét megtartotta akkor is, mikor a hazai közoktatásügy erőteljes fejlődésével vidéki városaink nagy többsége a művelődés terén is hatalmasan előretört. Sőt Sopron megelőzte Budapest székesfővárost is s örök dicsősége a Civitas fidelissimának, hogy a lakosság elemi műveltsége tekintetében *állandóan összes törvényhatóságaink élén haladt* s a nagy megpróbáltatás idejében is meg-

³²⁾ Lauringer Ernő dr.: Sopron sz. kir. város művelődéstörténetének vázlatja (A soproni állami Széchenyi István reáliskola 51. sz. Értesítője az 1925—26. iskolai évről). Sopron 1926., a 13—14. lapon.

18. A lakosság műveltségi állapota (írni-olvasni tudása) 1869-től 1920-ig.¹⁾
Population sachant lire et écrire de 1869 à 1920.¹⁾

Műveltségi fok, nem, hitfelekezet, anyanyelv <i>Populat. sachant lire et écrire, illettrés, sexe, confession, langue maternelle</i>	Abszolút számok — <i>Nombres absolus</i>						Százalékok — %						
	1869	1880	1890	1900	1910	1920	1869	1880	1890	1900	1910	1920	
Az össznépeességből													
Ir, olvas <i>Population</i>	férfi — <i>masc.</i> . . .	7.305	7.876	9.911	14.431	14.655	15.510	72·0	72·3	75·5	82·4	84·3	87·8
	nő — <i>fém.</i> . . .	6.936	8.544	10.200	12.665	13.673	15.396	63·3	69·4	72·5	79·3	82·7	87·6
	együtt — <i>masc. et fém.</i>	14.241	16.420	20.111	27.096	28.328	30.906	67·5	70·7	73·9	80·9	83·5	87·7
Csak olvas <i>Population</i>	férfi — <i>masc.</i> . . .	290	340	52	34	47	33	2·9	3·1	0·3	0·2	0·3	0·2
	nő — <i>fém.</i> . . .	392	385	242	167	119	69	3·6	3·1	1·7	1·0	0·7	0·3
	együtt — <i>masc. et fém.</i>	682	725	294	201	166	102	3·2	3·1	1·1	0·6	0·5	0·3
Analfabéta <i>Illettrés</i>	férfi — <i>masc.</i> . . .	2.555	2.684	3.169	3.046	2.689	2.117	25·1	24·6	24·2	17·4	15·4	12·0
	nő — <i>fém.</i> . . .	3.630	3.393	3.639	3.135	2.749	2.123	33·1	27·5	25·8	19·7	16·6	12·1
	együtt — <i>masc. et fém.</i>	6.185	6.077	6.808	6.181	5.438	4.240	29·3	26·2	25·0	18·5	16·0	12·0
Írni és olvasni tudók hitfelekezet szerint. <i>Populat. sachant lire et écrire suivant la confession.</i>													
Római kat. — <i>Catholiques rom.</i> . . .		10.454	11.678	17.184	18.145	19.559		70·7	68·4	80·3	83·4	87·1	
Reformátusok — <i>Calvinistes</i>		123	178	282	358	445		81·5	76·1	90·1	88·8	95·1	
Ág. hitv. evang. — <i>Luthériens</i>		4.983	6.853	7.544	7.795	8.492		70·2	82·7	81·6	82·7	87·4	
Izraeliták — <i>Israélites</i>		837	1.372	2.029	1.947	2.285		72·7	87·3	83·2	86·3	92·0	
Írni-olvasni tudók anyanyelv szerint. <i>Populat. sachant lire et écrire suivant la langue maternelle.</i>													
Magyarok — <i>Hongrois</i>		3.659	6.281	11.341	12.870	15.207		75·0	77·5	83·8	85·7	88·6	
Németek — <i>Allemands</i>		12.009	12.650	14.234	14.138	14.668		70·2	72·7	79·4	81·6	86·8	
Tótok — <i>Slovaques</i>		71	107	222	155	74		61·2	62·6	79·6	84·2	87·1	
Horvátok — <i>Croates</i>		322	597	777	692	675		56·5	74·3	82·1	88·6	92·1	
Egyéb anyanyelvűek — <i>Autres</i>		359	476	522	473	282		66·0	62·4	66·2	75·4	79·9	

¹⁾ 1890-ig polgári lakosság, 1900-tól kezdve össznépeesség (a katonasággal együtt). — *Jusqu'en 1890 populat. civile; à partir de 1900, populat. totale (civile et milit.).*

bírta védeni elsőbbségét. Sopron kezdettől fogva az elemi műveltség oly fokával dicsekedhetett, mely csak évszázados kultúra talajából fakadhat.

A lakosság műveltségi állapotát (írni-olvasni tudását) 1869-től 1920-ig a 18. számú táblázat tünteti fel; a viszonyítás ott az össznépeességre történt (tehát a 6 éven aluli gyermekek is szerepelnek az analfabéták között); ezen adatok szerint Sopron lakosságából 1869-ben 67·5% tudott írni s olvasni s ez az arány szabályszerű fokozódással 87·7-ig nőtt meg. Helyesebb képet nyerünk az elemi műveltségről, ha az írni-olvasni tudók számát csak a 6 éven felüli népeességhez viszonyítjuk. Ez a viszonyítás azt tanúsítja, hogy az írni-olvasni tudók arányszáma a vizsgálatunk tárgyát képező 61 esztendő alatt 77·9 százalékról 96·1-re emelkedett. Az arány folytonos javulását az alábbi felsoro-

lás engedi felismerni, amelyben Sopron mellé odaállítottuk a Dunántúl többi törvényhatósági városát is.

Az írni-olvasni tudók aránya (a 6 éven felüli népeességhez viszonyítva) volt:

	1869	1880	1890	1900	1910	1920
Sopron . . .	77·9	82·3	85·2	92·2	95·0	96·1
Győr	66·2	72·8	76·7	87·3	89·7	93·4
Székesfehérv.	65·4	72·3	79·9	87·9	90·2	93·1
Pécs	61·6	71·6	74·5	81·9	84·9	88·5

Sopron fejlett műveltségének bizonyossága a női népeesség írni-olvasni tudásának fel-tűnő magas aránya. Mindenütt, még legműveltebb városainkban is (Budapestet sem kivéve), számottevő különbség van a két nem elemi műveltsége között.³³⁾ Sopronban ez a

³³⁾ 1920-ban például a férfi- és női nem olvasni-írni tudás arányának különbsége volt Miskolcon 5·2, Szegeden 4·5, Pécsen 4·4, Debrecenben 3·8, Budapesten 3·2, Győrött 3·1, Székesfehérvárott 2·9, Sopronban ellenben 0·6.

különbség a régebbi időben szintén jelentékeny volt, de a város kitűnő iskolái ezt idővel annyira elenyésztették, hogy a teljes egyenlőség már csak rövid idő kérdése lehet. A viszonyok alakulását az alábbi adatok mutatják, melyek a (6 éven felüli) írni-olvasni tudók arányát a nemek megkülönböztetésével százalékokban fejezik ki:

	1869	1880	1890	1900	1910	1920
férfiak . . .	83·9	85·5	87·0	93·8	95·6	96·4
nők	72·4	79·3	83·4	90·4	94·3	95·8
különbség	11·5	6·2	3·6	3·4	1·3	0·6

19. Az írni-olvasni tudók aránya hitfelekezeti és anyanyelv szerint 1880-tól 1920-ig.

Proportion, par confession et par langue maternelle, de 1880 à 1920, des habitants sachant lire et écrire.

Év Année	Száz — Sur 100								
	róm. kat. cathol. r.	református calvinistes	ág. h. evang. luthériens	izraelita israélites	habitants de langue maternelle.				lakos közül általában — habitants en général
					magyar hongroise	német allemande	horvát croate	egyéb autre	
	vallású egyén közül				anyanyelvű egyén közül				írni-olvasni tudott — combien savaient lire et écrire?
1880	70·7	81·5	70·2	72·7	75·0	70·2	56·5	65·2	
1890	68·4	76·1	82·7	87·3	77·5	72·7	74·3	62·4	73·9
1900	80·3	90·1	81·6	83·2	83·8	79·4	82·1	69·6	80·9
1910	83·4	88·8	82·7	86·3	85·7	81·6	88·6	77·4	83·5
1920	87·1	95·1	87·4	92·0	88·6	86·8	92·1	81·3	87·7

Közismert tény, hogy hazánkban az egyes felekezetek hívei közül az ágostai hitv. evangélikusok és az izraeliták a legműveltebbek. Sopronban — mint a 19. sz. táblázatból látható — a számra nézve csekély reformátusoké az elsőség, kiknek (az összességhez viszonyítva) 95·1 százaléka tud írni s olvasni, tehát 7·4%-kal több, mint a népesség általában. Közvetlenül csatlakozik a zsidóság 92 százalékkal, majd körülbelül egyenlő műveltségi aránnyal (87·1—87·4%) az evangélikus és a római katolikus lakosság. A két felekezet iskoláinak egyaránt kitűnő voltát semmi sem bizonyíthatja jobban, mint az a párhuzamos versengés, mely kettejük között folyik az általános műveltség elsajátíthatása érdekében; a haladás azonban nagyobb a katolikusok körében, kiknek műveltségi foka 1890-ben még jóval alacsonyabb volt az ágostaiakénál s így nagyobb erőfeszítésre volt szükség, hogy a régebbi elmaradást pótolják.

Különbség van az egyes nemzetiségek írni-olvasni tudásának aránya között is. A

két főnemzetiség, a magyar és a német műveltségi foka között, melyre nézve régebben a magyarok nagyobb előnyben voltak, újabban kisebbedett az eltérés a németség műveltségi állapotának erőteljes javulása következtében. Az utolsó 40 év alatt az írni-olvasni tudók aránya a németek körében 70·2%-ról 86·8-re, a magyarok körében 75·0-ról 88·6-re emelkedett; a javulás azoknál 15·6, ezeknél 13·6%. Igen öröndetes javulás észlelhető a horvátajkú lakosságnál; ennek negyven évvel ezelőtt alig több mint a fele tudott írni-olvasni, ma pedig 92·1%-kal ők vezetnek. Csekély létszámukra való tekintettel ezen öröndetes ténynek nem tulajdoníthatunk nagyobb jelentőséget.

Hogyha az írni-olvasnitudást s annak fejlődését az egyes korcsoportokra vetjük össze, érdekes megfigyeléseket tehetünk. A 20. számú táblának idevonatkozó adataiból látjuk, hogy a magasabb korral az írni-olvasni tudók aránya fokozatosan csökken, mint természetes következménye a régebbi idők hiányosabb iskoláztatásának; de kitűnik az is, hogy ez a csökkenés évtizedről-évtizedre kisebbé válik, mivel mind nagyobb számmal lépnek a magasabb korokba olyanok, kik iskoláikat már oly időben végezték, amelyben a közoktatásügy már magasabb fokon állott. Ezt a tényt élesen világítják meg p. o. a 12—14 évesek és a 60—69 évesek írni-olvasni tudását feltüntető s a különböző népszámlálásokból eredő következő adatok:

Írni-olvasni tudott az illető korcsoportba tartozó száz-száz

	12-14 éves korú egyén	60-69 éves egyén	Különbözet (csökkenés)
1900-ban . . .	98·0	79·9	18·1
1910-ben . . .	99·2	90·8	8·4
1920-ban . . .	99·2	91·4	7·8

Habár a 20. számú táblázat adatai általában véve kedvező fejlődésről tanuskodnak, mert az írni-olvasni tudók aránya majdnem minden korcsoportban javulást mutat, mégis ez a javulás az utolsó évtizedben (1910-től 1920-ig) csekélyebb volt, mint a régebbi időben, sőt a fiatalabb korokban stagnáció, a legfiatalabb (6—11 éves) korcsoportban pedig némi csökkenés (87·1-ről 86·2-re) állott be. Ezen korcsoportok egy része a háború alatt járt iskolába, oly időben, amikor az oktatás ügye szenvedett a hadvonult tanerők hiánya miatt s általában a sanyarú viszonyok hatása alatt. De nem lehet kétségünk aziránt, hogy a normális vi-

20. A népesség írni-olvasni tudása korcsoportok szerint 1890-től 1920-ig %-ban.

Population sachant lire et écrire, par groupes d'âges, de 1890 à 1920, en %.

Korcsoport Groupes d'âges	Férfiak — Populat. masc.				Nők — Populat. féminin.				Össznépesség — Populat. masc. et fém.			
	s a c h a n t l i r e e t é c r i r e											
	1890	1900	1910	1920	1890	1900	1910	1920	1890	1900	1910	1920
6—11	¹⁾ 73·9	84·6	86·5	85·8	¹⁾ 75·5	84·9	87·7	86·9	¹⁾ 74·7	84·8	87·1	86·2
12—14	²⁾ 95·1	97·9	99·1	99·0	²⁾ 94·6	98·1	99·6	99·3	²⁾ 94·8	98·0	99·2	99·2
15—19	94·0	97·4	99·3	98·7	95·9	96·4	98·7	99·4	95·0	96·8	99·0	99·1
20—29	88·5	95·5	97·1	98·4	88·5	96·7	98·3	99·0	88·5	95·9	97·6	98·7
30—39	82·9	94·4	97·4	98·5	86·4	93·0	96·8	98·7	84·6	93·7	97·1	98·6
40—49	87·9	92·7	96·3	98·3	77·6	89·4	95·8	97·5	82·8	91·1	96·1	97·9
50—59	88·9	93·0	94·4	95·9	69·3	84·9	90·5	94·2	78·1	88·8	92·4	95·0
60—69	84·7	90·3	93·7	95·1	60·3	72·2	88·5	88·3	71·1	79·9	90·8	91·4
70—79		87·8	89·3	95·2		66·5	74·9	89·4		74·3	80·7	91·7
80—		87·5	79·3	87·3		59·3	73·1	74·2		71·3	75·0	80·4
6 éven felül Au-dessus de 6 ans Összesen — Total.	87·0	93·8	95·6	96·4	83·4	90·4	94·3	95·8	85·2	92·2	95·0	96·1

¹⁾ Ez az adat a 6—10 éves lakosságra vonatkozik. — Populat. de 6 à 10 ans. — ²⁾ Ez az adat a 11—14 éves lakosságra vonatkozik. — Populat. de 11 à 14 ans.

szonyok helyreállta ezt a kis csorbát csakhamar ki fogja köszörülni.

Statisztikai anyagunk lehetővé teszi annak megfigyelését, hogy egy-egy tízéves korcsoport írni-olvasni tudása hogyan fejlődik a következő évtizedek alatt, ha ugyanis megfigyeljük, hogy az írni-olvasni tudás aránya a következő népszámlálás megfelelő magasabb tízéves korcsoportjában miként alakul. Bár ez az összehasonlítás nem lehet teljesen szabatos, mert tíz év múlva nem teljesen ugyanazokról az egyénekről van szó (a halandóság különböző alakulása és a vándorlások bizonyos fokig megváltoztatják a korcsoportok összetételét), mégis a lakosságnak zöme azonos marad s így az észlelhető különbségek világot vetnek a műveltségi állapotnak azon változásaira, melyek az írás-olvasás mesterségének a felnőtt korban való elsajátításából erednek. Adataink szerint az írni-olvasni tudók aránya volt

	1890	1900	1910	1920
az 1861—1870-ben szülöttek között	88·5	93·7	96·1	95·0
az 1851—1860-ban	84·6	91·1	92·4	91·4
az 1841—1850-ben	82·8	88·8	90·8	91·7
az 1831—1840-ben	78·1	79·9	80·7	80·4

Látható, hogy az ugyanazon időben született egyének, tehát ugyanazon generációk körében az írni-olvasni tudók aránya 1910-ig állandóan fokozódott, aminek oka egyrészt az a körülmény, hogy a bevándorlás a lakosságot mind nagyobb mértékben

művelt egyénekké szaporítja — hiszen újabban a vidéken is kedvezőbbek már az iskoláztatás esélyei —, másrészt hozzájárul a felnőttek oktatásából kifolyólag az analfabéták számának lassú s fokozatos csökkenése is.

Nagyon élesen világítják meg Sopron műveltségi állapotának magas fokát a 21. sz. táblázatban foglalt azok az adatok, melyek a lakosság iskoláztatását, azaz a különböző iskolafokozatokat végzett egyének arányát (az össznépességhez viszonyítva) tüntetik fel. Első ízben az 1910. évi népszámlálás kutatta a lakosság középiskolai végzettségét, mely felvétel 1920-ban az elemi iskolákat és a főiskolákat végzett egyénekre is kiterjesztették. Utóbbi év adatai kiderítették, hogy a város lakosságából csak 2·3% végzett főiskolát, de ez az arány a finemben 4·1%, míg a nőknél ennek csak tizedrésze (0·4%). Minél alacsonyabb iskolafokozatra térünk át, annál kisebbé válik a két nem közti különbség: 8 középiskolát még ötszörannyi fiú (11·0%) végez, mint nő (2·1%), a 6 középiskolát végzettek közt fiú már csak háromszorannyi van, mint leány (13·0, ill. 4·5%), 4 osztály látogatása tekintetében pedig lényeges különbség már nincs (fiú 20·3, leány 16·7%). Még jobban tűnik el a különbség a csak elemi iskolát végzettek közt, mivel ott az általános tankötelezettség minden gyermeket az iskolába hajt. Ha az 1920. év adatait összevonjuk, a következő eredményekre jutunk:

	Általában			Százalékokban ³⁴⁾		
	fi	nő	együtt	fi	nő	együtt
6 éven felüli						
analfabéta volt	581	680	1.261	3.6	4.2	3.9
4 el. oszt. nál kevesebbet	1.615	1.646	3.261	10.0	10.2	10.1
legalább 4 el. oszt.						
legalább 6 el. oszt.						
legalább 4 középiskolai	1.295	2.145	3.440	8.0	13.4	10.7
" 6 oszt.	348	419	767	2.2	2.6	2.4
" 8 végzett	1.210	301	1.511	7.5	1.9	4.7
főiskolát végzett	724	72	796	4.5	0.4	2.4
Összesen 6 éven felüli népesség	16.091	16.076	32.167	100.0	100.0	100.0

Ha pedig a részleteket összevonnuk az oktatásügy három fokozata szerint, úgy a kép ekként alakul:

³⁴⁾ E százalékok a 6 éven felüli lakosság után vannak számítva, innen az eltérés a 18. sz. táblázatban közölt százalékadatoktól, melyek az összes lakosságra vonatkoznak.

21. A főiskolát, középiskolát és elemi iskolát végzettek száma és aránya 1910-ben és 1920-ban.

Nombre et proportion, en 1910 et 1920, des habitants ayant fait une haute école ou une école secondaire ou l'école primaire.

Megnevezés <i>Désignation</i>	1910			1920			A népesség százalékában <i>Pourcentage par rap. à la populat. — (1920)¹⁾</i>		
	férfi <i>hommes</i>	nő <i>femmes</i>	együtt <i>ensem.</i>	férfi <i>hommes</i>	nő <i>femmes</i>	együtt <i>ensem.</i>	férfi <i>hommes</i>	nő <i>femmes</i>	együtt <i>ensem.</i>
Összes jelenlevő népesség — <i>Populat. présente totale</i>	17.391	16.541	33.932	17.660	17.588	35.248	100.0	100.0	100.0
Főiskolát végzett — <i>Ont fait une haute école</i>				724	72	796	4.1	0.4	2.3
Ont fait au moins									
A középiskolának legalább 8 osztályát végezte	1.173	216	1.389	1.210	301	1.511	11.0	2.1	6.6
— 6 classes d'école	303	348	651	348	419	767	13.0	4.5	8.8
legalább 4 second.	784	1.039	1.823	1.295	2.145	3.440	20.3	16.7	18.5
Ont fait au moins									
Az elemi iskolának legalább 6 osztályát végezte				6.985	6.836	13.821	59.8	55.6	57.7
— 4 classes d'école primaire				3.333	3.977	7.310	78.7	78.2	78.4
Egyéb írni-olvasni tudó — <i>Autres habitants sachant lire et écrire</i>	12.395	12.070	24.465	1.615	1.646	3.261	9.1	9.4	9.3
Általában írni-olvasni tudó — <i>Population sachant lire et écrire</i>	14.655	13.673	28.328	15.510	15.396	30.906	87.8	87.6	87.7
Csak olvasni tud — <i>Population sachant lire seulement</i>	47	119	166	33	69	102	0.2	0.3	0.3
Sem írni, sem olvasni nem tud — <i>Illettrés</i>	2.689	2.749	5.438	2.117	2.123	4.240	12.0	12.1	12.0
6 éven felüli analfabéta és csak olvasni tudó — <i>Illettrés et habitants sachant lire seulement, au-dessus de 6 ans</i>	685	820	1.505	581	680	1.261	—	—	—

¹⁾ A százalékok akként számítottak ki, hogy minden egyes iskolafokozat létszámába az általuk elvégzett alsóbb fokozatok létszámát is belefoglaltuk, tehát p. o. a 6 elemi osztályt végzettek a 4 osztályt végzettek közé is beszámítottak, a 4 középiskolát végzettek közé az összes elemi végzettek stb. Az abszolút számokban ellenben minden egyes kategória külön-külön van kimutatva. — *Les pourcentages sont calculés de telle sorte que parmi les habitants ayant fait les classes indiquées, nous avons compris ceux ayant fait les classes inférieures parmi les habitants ayant fait 6 classes d'école primaire, ceux qui ont fait 4 classes; parmi les habitants ayant fait 4 classes d'école secondaire, tous ceux qui ont fait l'école primaire, etc. Par contre les nombres absolus indiquent séparément chaque catégorie.*

	a 6 éven felüli		
	férfiak	nők	népesség
elemi isk. képzettsége volt	96.4	95.8	96.1
középisk.	22.2	18.3	20.2
főiskolai	4.5	0.4	2.4

(A 6 éven felüli analfabétáknak arányilag még elég magas számát azok a gyermekek okozzák, kik az iskolaév elején még nem töltvén be a 6-ik életévet, az iskolába fel nem vétethettek, a népszámlálás időpontjában azonban már túl voltak a 6-ik éven s így a 6 éven felüli népességben szerepelnek mint analfabéták. Ez okból helyesebb volna az írni-olvasni tudás mértékét a 7 éven felüli lakosság után számítani.)

Vessünk még egy pillantást arra, hogy Sopron városa a lakóinak iskolázottsága tekintetében minő helyzetet foglal el a magyar városok között. Az alábbi összeállítás arról tanuskodik, hogy Budapest után, mely a dolog természeténél fogva — mint az összes magasabb iskolák székhelye — e tekintetben elől jár, közvetlenül Sopron következik, mely valamennyi vidéki város közül leginkább közelíti meg Budapest iskoláztatási magas színvonalát, még pedig valamennyi tanfokon. Sopron magas művelt-

22. A főiskolát, középiskolát és elemi iskolát végzettek hitefelekezeti és anyanyelv szerint 1920-ban.

Répartition, par confession et langue maternelle, en 1920, des habitants ayant fait une haute école, l'école secondaire ou l'école primaire.

Megnevezés Désignation	Össze- sen Total	E b b ő l — D o n t							Az összes népesség százalékában % par rapport à la populat. totale						
		róm. kat. cath. r.	reform. calvin.	ág. h. ev. luther.	izraelita israél.	magyar Hongrois	német Allem.	horvát Croates	róm. kat. cath. r.	reform. calvin.	ág. h. ev. luther.	izraelita israél.	magyar Hongrois	német Allem.	horvát Croates
Összes népesség — Popu- lat. totale	35.248	22.438	468	9.713	2.483	17.166	16.911	733	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Főiskolát végzett — Ont fait une haute école	796	463	40	183	94	689	103	2	2.1	8.6	1.9	3.8	4.0	0.6	0.3
A középiskolának legalább 8 osztályát végezte — Ont fait au moins 8 classes d'école secondaire	1.511	891	59	343	200	1.214	285	3	4.0	12.6	3.4	8.1	7.1	1.7	0.4
A középiskolának legalább 6 osztályát végezte — Ont fait au moins 6 classes d'école secondaire	767	423	25	171	144	543	206	5	1.9	5.3	1.8	5.8	3.2	1.2	0.7
A középiskolának legalább 4 osztályát végezte — Ont fait au moins 4 classes d'école secondaire	3.440	2.172	63	628	558	2.413	981	17	9.7	13.4	6.5	22.4	14.1	5.8	2.3
Az elemi iskolának legalább 6 osztályát végezte — Ont fait au m. 6 classes d'école prim.	13.821	9.301	161	3.727	596	6.499	6.776	375	41.4	34.4	38.4	24.0	37.8	40.1	51.2
Az elemi iskolának legalább 4 osztályát végezte — Ont fait au m. 4 classes d'école prim.	7.310	4.376	69	2.347	499	2.433	4.548	229	19.5	14.8	24.2	20.1	14.2	26.9	31.2
Egyéb írni-olv. tudó — Autres hab. sachant lire et écrire	3.261	1.933	28	1.093	194	1.416	1.769	44	8.6	6.0	11.2	7.8	8.2	10.5	6.0
Általában írni-olvasni tudó — Pop. sachant lire et écrire	30.906	19.559	445	8.492	2.285	15.207	14.668	675	87.2	95.1	87.4	92.0	88.6	86.8	92.1
Csak olvasni tud — Popu- lat. sachant lire seulement	102	84	2	14	2	46	47	6	0.4	0.4	0.2	0.1	0.3	0.3	0.8
Sem írni, sem olvasni nem tud — Illettrés	4.240	2.795	21	1.207	196	1.913	2.196	52	12.4	4.5	12.4	7.9	11.1	12.9	7.1
6 éven felüli analfabéta és csak olv. tudó — Illettrés et hab. sachant seulement lire (au-dessus de 6 ans)	1.261	953	6	251	42	604	553	40	—	—	—	—	—	—	—

ségi foka, melyet már az írni-olvasni tudás durva mérlegén ismertünk meg, a magasabb műveltségi fokozatok szerint való differenciálódás alapján is teljes mértékben jut kifejezésre. Mögéje a dunántúli városok közül Győr, Pécs és Székesfehérvár, a többi városok közül Miskolc és Debrecen sorakoznak, lassanként kisebbedő arányszámokkal. Sopron szellemi felsőbbsege itt is élesen domborodik ki. Íme az adatok, melyek az összes népességre vonatkoznak (tehát a fentebb közöltektől eltérnek):

	Budapest		Sopron		Győr		Pécs		Székes- fehérvár	
	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő
főisk. végzett	7.6	0.7	4.1	0.4	3.9	0.2	3.5	0.2	2.1	0.1
a közép-iskolának legalább 8 osztályát végezte	17.8	4.3	11.0	2.1	9.0	2.0	7.6	2.0	7.1	1.2
6	21.2	8.3	13.0	4.5	10.8	3.8	10.1	3.8	8.8	2.6
4	33.0	26.4	20.3	16.7	19.6	16.4	19.1	15.5	15.6	13.0
az el. isk. legalább 6 osztályát végezte	61.8	53.3	59.8	55.6	55.6	49.4	54.6	48.8	47.2	39.5
4	81.4	78.4	78.7	78.2	76.4	78.2	73.5	70.7	75.5	71.9

Végül még szólni akarunk az egyes felekezetek és nemzetiségek iskoláztatási arányában mutatkozó eltérésekről. A 22. sz. táblázatból látjuk, hogy a főiskolai végzett-

ség tekintetében a csekélyszámú református elem jár legelől, mely négyszerte nagyobb arányban szolgáltat főiskolai végzettségű egyvéneket, mint a katolikus vagy evangélikus népesség és a középiskola tekintetében is erős túlsúlyban van a másik két felekezet fölött. De éppen csekély létszáma miatt nem szabad e kulturális fölénynek túlnagy súlyt tulajdonítani, mert ily kis tömeg megoszlásában a véletlennek lehet szerepe. Fel-tűnő erős a zsidóság képviseltetése a közép-és főiskolai műveltségi csoportokban; ez a főiskolai és a 8 középosztályt végzettek csoportjában kétszer akkora, mint a katolikusok és evangélikusok körében, sőt a 6 osztályosok kategóriájában háromszorosa emelkedik. Kovács Alajosnak³⁵⁾ a miskolci zsidóságnál tett megfigyelése, mely szerint az ottani zsidók inkább a középiskolai al-

³⁵⁾ Kovács Alajos: Miskolc lakosságának összetétele. (Magyar Statisztikai Szemle, VIII. évf. 1930, 5. szám, 367. lap.)

sőbbfokú képzettséget szerzik meg, míg az ágostai evangélikusok arányszáma éppen a magasabbfokú képzettséggel bírók csoportjai felé nő következetesen, Sopronban nem állapítható meg, mivel itt a zsidóság a közép- és főiskolai oktatás minden fokában jóval nagyobb arányban szerepel, mint (a reformátusokat kivéve) a többi felekezet. A csak elemi oktatásban részesültek az izraelitáknak és reformátusoknak alig több mint felét (52—55%) teszik; a katolikusoknak több mint $\frac{2}{3}$ része, az evangélikusoknak közel $\frac{3}{4}$ része tartozik ide. Középiskolai végzettsége van az evangélikusok és katolikusok közül 11·7, illetve 15·6 százalékának, a reformátusok és zsidók egyharmadának.

Nagyon jellemzők a különböző anyanyelvűek iskolai végzettsége tekintetében észlelhető különbségek. Hogy a horvátoknak több mint negyedrésze csak elemi iskolát végzett, az a fentebb e nemzetiségről mondtak alapján könnyen megérthető; a német elemnek is kétharmada tartozik e műveltségi kategóriába, a magyarajkúaknak ellenben csak jó felerésze sorolható ide. Viszont középiskolát végzett a magyaroknak egynegyed része, a németek közül 8·7%, a horvátok közül csak 3·4%. Még nagyobb a különbség a főiskolai végzettséggel rendelkezők tekintetében; a magyarajkú lakosságnak 4 százaléka ilyen, a németek közül csak 0·6%, sőt a horvátok között még ennek is csak a fele. Íme látjuk azt a mély szakadékot, mely az iskoláztatás szempontjából a magyarságot a másik két nemzetségtől elválasztja. A bennszülött törzsökös lakosság túlnyomó nagy tömege (és még inkább a horvátság) az elemi iskolán túl nem emelkedik s a magyarság alkotja a város értelmiségének javarészét. Ez nyomja rá bélyegét a város kulturális állapotára és emeli fel magához lassanként a más anyanyelvűeket is.

Áttekintésül közöljük még a három műveltségi fokozattá összevont adatokat:

	a kato- likusok	a refor- mátusok	az evan- gélikusok	a zsidók	a magya- rok	a németek	a horvátok
	k ö z ü 1 %						
el. isk. képzetts. volt	87·2	95·1	87·4	92·0	88·6	86·8	92·1
középisk. „ „	17·7	39·9	13·6	40·1	28·4	9·3	3·7
főiskolai „ „	2·1	8·6	1·9	3·8	4·0	0·6	0·3
csak elemi	69·5	55·2	73·8	51·9	60·2	77·5	88·4
„ középisk. /	15·6	31·3	11·7	36·3	24·4	8·7	3·4

7. A lakosság foglalkozása és társadalmi tagozódása.

Sopron a középkorban hazánkban egyik legjelentékenyebb városa volt. Mint „az ország kapuja“ nemcsak hadászati szempontból volt nevezetes hely, de fekvésénél fogva kereskedelmi és forgalmi jelentősége is igen nagy volt. Határszéli fekvése nagyon kedvező volt; a Keleti- és a Földközi-tenger vidékét összekötő legrégebbi és legrövidebben járható útvonalak Sopronon vezettek keresztül, ezek ide terelték a forgalmat már a legrégebbi időben. Később az Alsó-Ausztriába és főleg Bécsbe tendáló kereskedelem útjává vált az a vonal, mely Horvátország felől Sopron érintésével irányult észak felé. Ezen az úton ment kifelé Sopron híres bora, gyümölcse, gabonája és marhája. Későbbi idők háborús zavargásai erősen sújtották Sopron virágzó kereskedelmét, de a kuruc-felkelést követő évszázados béke idejében Sopron iparilag és kereskedelmileg nagyon meggazdagodott, borának híre messze földre elterjedt s gazdag jövedelmet biztosított a termelőknek. A 18. század második felétől a múlt század közepéig terjedő időköz volt Sopron virágkora.³⁶⁾ A vasúti hálózat kiépülésével kezdődött meg Sopron hanyatlása. Bár a Déli vasút egyik vonala Sopronon keresztül kötötte össze Bécset a Dunántúl déli részével, mégis közlekedési hálózatunk fővonalai Sopront elkerülték. A nyugati határszél forgalmát Szombathely ragadta magához, az Ausztria felé gravitáló forgalom Győr—Brucknak vette útját, Budapesttel s az ország szívével hosszú időn keresztül nagyon rossz volt Sopron összeköttetése; a kilencvenes évek végén Sopron elvesztette (Wiener-Neustadt javára) ősidők óta híres nagyarányú sertés-kereskedelmét, Bécs közelsége is óriásilag ártott Sopron iparának és kereskedelmének: szóval a XIX. század hatvanas éveitől kezdve általános hanyatlás állt be gazdasági téren s minderre ráadásul a trianoni diktátum elvágta a város kereskedelmének főútjait, elzárta a várossal gazdaságilag teljesen összefonódott nyugati határvidéktől, mely ma Burgenland néven Ausztria egyik szövetséges tartománya.

Ez a kedvezőtlen folyamat kifejezést nyert Sopron lakosságának foglalkozási statisztikájában. Oly városban, mint Sopron, mely városi jellegére nézve mindig legelső városaink között foglalt helyet, nélkülöz-

³⁶⁾ V. ö. Lauringer Ernő, id. m. 20. lap.

zük a városiasság egyik tipikus ismervét alkotó ipari népesség magas arányát. Sopron ebben a tekintetben a dunántúli négy törvényhatósági jogú város között az utolsó helyen áll és még az alföldi Debrecen is eléje került ipari népességének aránya alapján. És ha e tekintetben az utolsó évtizedekben némi javulás állapítható meg, Sopron az ő 27 százalékos ipari s 9·3 százalékos kereskedelmi népességével, hozzávéve bányászati és közlekedési lakosságát is, mégis csak a hetedik helyet foglalja el tj. városaink között s mögéje csak Szeged, Hódmezővásárhely és Kecskemét sorakozik. A négy dunántúli törvényhatósági városban a foglalkozási főosztályok aránya 1920-ban a következő volt:

	Öster- melés	Bányá- szát	Ipar	Keresk., hitel	Közle- kedés	Iparforg- együtt.	Közszol- gálat, szabad foglalk.
Győr	4·2	0·0	44·4	9·8	8·1	62·3	10·1
Pécs	5·7	10·0	35·5	10·0	10·1	65·6	9·0
Székesfehérvár	20·7	0·0	30·8	7·6	10·2	48·6	9·5
Sopron	14·8	4·5	27·0	9·3	7·6	48·4	12·6

Áttérve a részletekre, először is — a 23. számú táblázat adatai alapján — megállapíthatjuk, hogy Sopronban az újabb időben a keresők száma általánosságban mindig kisebb volt, mint az *eltartottaké*, az egyes foglalkozási főosztályok azonban több tekintetben eltérnek e szabály alól; különösen sok az eltartott a közlekedéssel foglalkozók és a közszolgálathoz tartozó egyének csoportjában. Ezzel szemben a véderő és a házicselések kategóriájában — a dolog természetéből kifolyólag — nagyon kevés az eltartott személyek száma. A *foglalkozási viszony* tekintetében erős gyarapodást észlelünk a tisztviselők kategóriájában, amivel szemben az egyéb segédszemélyzet (munkás stb.) nemcsak viszonylag, de abszolút számban is csökkent. A kereső népességen belül a három kategória létszáma és arányszáma a következő volt:

	szám		%	
	1890	1920	1890	1920
önálló	3.403	4.049	21·9	23·8
tisztviselő	1.170	2.209	7·6	12·9
egyéb segédszemélyzet	10.943	10.794	70·5	63·3

A 23. sz. táblázat a *foglalkozási főosztályokra* vonatkozó adatokat közli 1890-től 1920-ig. Látjuk, hogy az *östermelésből* élő néprétegek száma lassú apadásban van. Ma 5.204 lélek, vagyis az összes népességnek 14·8 százaléka tartozik ide (2·1%-kal kevesebb, mint 1890-ben); az apadás a városias élet fejlődésének természetes következménye.

Az *ipar-forgalmi* főcsoport ma összesen 17.092 lelket tart el, 5.511 fővel többet, mint 30 évvel ezelőtt; ennek következményeként az összes népességnek 48·4 százaléka tartozik ide, szemben az 1890. év 39·2%-os arányával. E főcsoportban 7.401 keresővel szemben 9.691 eltartott áll, utóbbiak e főcsoport létszámának 56·7%-át teszik. Az ipar-forgalmi népesség zöme (9.525 lélek, közte 4.483 kereső) a tulajdonképeni iparba tartozik, a kereskedelem és hitel után élők száma 3.283 (miből 1.487 a kereső), a közlekedési foglalkozások 2.691 egyént tartanak el (köztük a kereső 874). Az utolsó 30 év alatti fejlődés a közlekedés és a kereskedelem-hitel körében volt a leg-erősebb; az e csoportokba tartozó népesség arányszáma az elsónél 3·3%-ról 7·6%-ra, a másodikonál 6·8-ról 9·3-ra emelkedett; amaz megkétszerezte létszámát, ez közel felével gyarapodott. Külön említést érdemel a város *bányászati* népessége, mely a brennberg-bányai telepen él. A bányauzem változó fejlődése a kereső bányászok váltakozó számában (1890-ben 620, tíz évvel reá 780, majd 636, legutóbb 557) jut kifejezésre, ami mellett az eltartottak száma emelkedik. Egészben véve mégis a bányász lakosság száma inkább csökkenő tendenciát mutat s ma 1.593 főnyi létszámával a húsz év előtti állapothoz képest kétszáz főnyi apadásról tesz tanuságot. Egyébként az a körülmény, hogy a bánya a várostól távolesik, a város külső képében természetesen semmiféle változást nem idéz elő.

Felette magas a *közszolgálathoz és a szabad foglalkozások* után élő népesség száma. Ma 4.446 lélek tartozik ide (miből 1.925 a kereső), tehát a népességnek 12·6%-a. Budapestet kivéve, melyben ez az arány még valamivel magasabb (13%), nincs egyetlen városunk, mely Sopronnal versenyezni tudna (a hozzá legközelebb álló Győrött is csak 10·1% a megfelelő arány) s így Sopron büszkén hivatkozik elsőségére. Különös örömmel láthatjuk, hogy Sopron városa e tekintetben állandóan fejlődik, az e csoportba tartozó népesség aránya 1890 óta (amikor 9·1% volt) állandó következetességgel emelkedett mai magaslatára. Az utolsó évtizedben észlelhető erős emelkedés részben a megszállt területekről történt menekülésben s a selmecbányai bánya- és erdőmérnöki főiskolának ide telepítésében találja magyarázatát.

A többi foglalkozási főcsoportok közül a *véderőnek* volt nagyobb jelentősége; a lakosságnak állandóan 8—9 százaléka tarto-

23. A népesség megoszlása foglalkozási főosztályok, keresők és eltartottak részletezésével, valamint a foglalkozási viszony szerint 1900-tól 1920-ig.¹⁾

Répartition, de 1900 à 1920, de la population suivant les principales catégories de profession, la population active, les dépendants et la nature de la profession.¹⁾

Év Année	Összes népesség Population totale	Östermelés Production du sol	Bányászat, kohászat Mines, hauts fourneaux	Ipar — Industrie	Kereskedelem és hitel Commerce et crédit	Közlekedés Transports et commu- nicat.	Bányászat, ipar-forga- lom együtt — Mines, industrie, commerce, crédit, transports, communication. au total	Közszolgálat és szabadfoglalkozások Services publ. et pro- fessions libérales	Védő Défense nationale	Napszamosok k. m. n. Journaliers non spécifiés	Házi cselédek ²⁾ Domestiques ²⁾	Egyéb és ismeretlen fogl. — Autr. et pro- fessions inconn.
a) Keresők — Population active												
1890	15.516	2.799	620	3.599	884	408	5.511	1.040	2.330	642	2.066	1.128
1900	16.242	2.310	780	3.831	1.060	614	6.285	1.284	2.850	472	1.953	1.088
1910	16.460	2.226	636	4.534	1.121	749	7.040	1.479	2.335	318	1.678	1.384
1920	17.052	2.617	557	4.483	1.487	874	7.401	1.925	1.942	336	1.356	1.475
b) Eltartottak — Dépendants												
1890	14.027	2.188	890	3.478	1.139	563	6.070	1.653	174	1.298	—	2.644
1900	17.236	2.805	987	4.088	1.830	1.492	8.397	2.301	352	987	—	2.394
1910	17.472	2.650	1.063	4.902	1.726	1.807	9.498	2.189	411	362	84	2.278
1920	18.196	2.587	1.036	5.042	1.796	1.817	9.691	2.521	545	299	26	2.527
c) Keresők és eltartottak együtt — Populat. active et dépendants												
1890	29.543	4.987	1.510	7.077	2.023	971	11.581	2.693	2.504	1.940	2.066	3.772
1900	33.478	5.115	1.767	7.919	2.890	2.106	14.682	3.585	3.202	1.459	1.953	3.482
1910	33.932	4.876	1.699	9.436	2.847	2.556	16.538	3.668	2.746	680	1.762	3.662
1920	35.248	5.204	1.593	9.525	3.283	2.691	17.092	4.446	2.487	635	1.382	4.002
A keresők között volt — Répartition de la populat. active:												
a) Önálló — Indépendants (patrons)												
1890	3.403	844	2	1.099	385	40	1.526	98	—	—	—	935
1900	3.489	792	—	1.188	448	45	1.681	114	—	—	—	902
1910	3.690	824	—	1.089	467	52	1.608	170	—	—	—	1.088
1920	4.049	882	—	1.255	581	41	1.877	135	—	—	—	1.155
b) Tisztviselő — Employés												
1890	1.170	16	11	75	107	113	306	677	163	—	—	8
1900	1.475	13	5	93	170	163	431	833	191	—	—	7
1910	1.637	17	6	144	208	213	571	861	188	—	—	—
1920	2.209	14	18	190	335	306	849	1.134	207	—	—	5
c) Egyéb segédszemélyzet (munkás, stb.) — Autre personnel auxil. (ouvriers, etc.)												
1890	10.943	1.939	607	2.425	392	255	3.679	265	2.167	642	2.066	185
1900	11.278	1.505	775	2.550	442	406	4.173	337	2.659	472	1.953	179
1910	11.133	1.385	630	3.301	446	484	4.861	448	2.147	318	1.678	296
1920	10.794	1.721	539	3.038	571	527	4.675	656	1.735	336	1.356	315
Az össznépesség százalékos megoszlása — Répartition % de la populat. totale												
1890	100.0	16.9	5.1	24.0	6.8	3.3	39.2	9.1	8.5	6.6	7.0	12.7
1900	100.0	15.3	5.3	23.6	8.6	6.3	43.8	10.7	9.6	4.4	5.8	10.4
1910	100.0	14.4	5.0	27.8	8.4	7.5	48.7	10.8	8.1	2.0	5.2	10.8
1920	100.0	14.8	4.5	27.0	9.3	7.6	48.4	12.6	7.1	1.8	3.9	11.4

¹⁾ Valamennyi évről az össznépesség (a katonaság beszámításával). — *Pour toutes les années indiquées, populat. totale (y compr. les militaires).*

²⁾ Az 1890. évben a házi cselédek, akiket a népszámlálási munka az eltartottak között mutatott ki, ezek közül kiválasztottuk s keresökként vettük számításba. A foglalkozási főosztályok eltartottjainak létszámai ez okból térnek el a népszámlálási munkában (4. tábla A—D) közölt számoktól. 1890-ből és 1900-ból nem bírjuk a házi cselédek (csékély számú) eltartottjainak adatait. — *La publication sur le recensement de 1890 avait compris les domestiques parmi les dépendants; nous avons inclus les domestiques dans la rubrique „population active”; c'est pourquoi nos chiffres relatifs aux dépendants des princip. catégories de professions différent de ceux donnés par ladite publication (tabl. 4, A—D). Pour 1890 et 1900, on n'a pas de données sur les personnes — d'ailleurs peu nombreuses — que faisaient vivre les domestiques.*

24. Foglalkozási főosztályok kerületek szerint 1920-ban.

Principales catégories de professions par quartiers en 1920.

Kerület Quartiers	Összes népesség Population totale	Östermelés Production du sol	Bányászat Mines	Ipar Industrie	Kereskedelem, hitel Commerce, crédit	Közlekedés Transports et communic.	Közfoglalk., szab. foglalk. Services publ., prof. libérales	Véderő Armée	Napszámosok k. m. n. Journaliers sp. non den.	Nyugdíjasok, tökepenzesek Retraités, capitalistes	Házicselédek Domestiques	Egyéb és isme- retlen foglalk. Autres et pro- fes. inconn.
I.	5.970	174	3	1.997	1.129	271	1.022	130	96	443	412	293
II.	9.643	1.782	9	2.626	661	768	1.246	774	136	535	280	826
III.	7.278	2.518	—	2.247	460	488	669	19	255	218	129	275
IV.	12.357	730	1.581	2.655	1.033	1.164	1.509	1.564	148	875	561	537
Összesen — Total	35.248	5.204	1.593	9.525	3.283	2.691	4.446	2.487	635	2.071	1.382	1.931
S z á z a l é k o k b a n — %												
I.	100.0	2.9	0.1	33.4	19.0	4.5	17.1	2.2	1.6	7.4	6.9	4.9
II.	100.0	18.5	0.1	27.2	6.8	8.0	12.9	8.0	1.4	5.6	2.9	8.6
III.	100.0	34.6	—	30.9	6.3	6.7	9.1	0.3	3.5	3.0	1.8	3.8
IV.	100.0	5.9	12.8	21.5	8.4	9.4	12.2	12.7	1.2	7.1	4.5	4.3
Összesen — Total	100.0	14.8	4.5	27.0	9.3	7.6	12.6	7.1	1.8	5.9	3.9	5.5

zott ide, a világháború után azonban erősen megesökkent a katonai létszám s a trianoni diktátum folytán mintegy 400 főre apadt katonaság, mely az összlakosságnak alig több, mint 1 százaléka, ma már csak lényegtelen töredéket képez. A házicselédek számának 2.066-ról 1.356-ra történt apadása (7%-ról 3.9-re) a kedvezőtlen gazdasági viszonyok s az általános elszegényedésnek szomorú bizonyossága. Az *egyéb foglalkozások* (kik közt szerepelnek a vagyonukból élő néprétegek is, 5.9%) a lakosságnak 10—12 százalékát teszik.

Különös érdeklődésre tarthatnának igényt azok az adatok, amelyek a foglalkozási főcsoportok megoszlását a város egyes kerületeiben tüntetik fel. Sajnos, az a beosztás, mely a népszámlálás alkalmával a feldolgozás alapjául szolgál, társadalmi szempontból nem nagyon jellemző, mert a beosztás nem igazodik a város jellegzetes részeinek határaihoz és különösen a külterületek megkülönböztetésének elmulasztása folytán a jellegzetes tüneteket sok tekintetben elmosza. A 24. sz. táblázatban foglalt adatok ez okból nem juttatják eléggé kifejezésre a város egyes részeinek lakosságában tényleg fennálló eltéréseket. Annyi mindamelllett látszik, hogy az I. kerület, mely a Belvárost és az azt övező Várkerületet foglalja magában, leginkább városias jellegű, mivel ebben az ipar-forgalmi népesség és a közfoglalkozási ágak csoportja a legerősebben van képviselve (amaz 57, ez 17.1%-kal), ellenben az östermelés szinte teljesen hiányzik. Megközelíti a IV. kerület lakosságának foglalkozási megoszlása (52.0,

illetve 12.2%), melyben azonban a kereskedő népesség (8.6%) már sokkal kisebb arányban szerepel, mint az I.-ben (19%). Ennek a kerületnek társadalmi képe sokkal városiasabb jellegű volna, ha kihatnának belőle a Brennbergbánya népessége (ebben az esetben ugyanis az ipar-forgalmi népesség aránya 45.5%-ra csökken, a közfoglalkozási pedig 14%-ra emelkedik) és az ezen kerületben elhelyezett laktanyáknak 1920-ban még harmadfelezerre rúgó katonai népessége hozzátartozóival együtt. A II. és III. kerületben az ipar-forgalmi népesség csak 42—43%-ra rúg, ellenben számot tesz az östermelőlakosság, melyhez a II. kerületben a népességnek több mint egy hatod része, a III.-ban erős harmadrésze tartozik. E két kerületben a vagyonukból élők és a házi cselédek is sokkal kisebb számmal szerepelnek, mint az I.-ben és a IV.-ben, amelyeknek vagyonosabb és műveltebb jellege ebben is kifejezésre jut.

A népesség foglalkozási viszonyainak tüzetesebb megvilágítására a 25. sz. táblázatban a kereső népességet *nemek szerint*, az ipari és kereskedelmi főcsoportok részletezésével mutattuk ki. A táblázat végösszegeiből azt látjuk, hogy a kereső férfiak száma (kereken 11½ ezer) az utolsó évtizedben alig változott s a foglalkozási főosztályokon belül is csak a kereskedelem, a közfoglalkozási és a nyugdíjasok csoportja mutat lényegesebb emelkedést, míg a véderő tagjainak száma néhány száz fővel megapadt. A kereső nők száma mintegy 10 százalékkal növekedett; de ha a kereső nőknek közel egy negyed részét kitevő házi cselédeket leszá-

25. A keresők száma foglalkozási főosztályok és főcsoportok szerint 1910-ben és 1920-ban.
Population active suivant les principales catégories de profession, en 1910 et 1920.

Megnevezés — Désignation	A keresők száma — Nombre de la pop. active					
	férfi — masc.		nő — fém.		összesen — tot.	
	1910	1920	1910	1920	1910	1920
I. Östermelés — Production du sol :						
A) Mezőgazdaság és kertészet — <i>Agriculture et horticult.</i> . . .	1.611	1.691	598	896	2.209	2.587
B) Erdészet, vadászat, szénégetés — <i>Exploit. forestières, chasse, carbonisation du bois</i> . . .	17	30	—	—	17	30
C) Méhészet, selyem- és haltenyésztés — <i>Apiculture, séricicult., piscicult.</i> . . .	—	—	—	—	—	—
D) Halászat — <i>Pêche</i> . . .	—	—	—	—	—	—
I. Östermelés összesen — <i>Production du sol au total</i>	1.628	1.721	598	896	2.226	2.617
II. Bányászat, ipar és forgalom — Mines, industrie, commerce, etc.						
A) Bányászat és kohászat — <i>Mines et hauts fourneaux</i> . . .	571	492	65	65	636	557
B) Ipar — <i>Industr.</i> — a) Tulajdonképeni ipar — <i>Ind. propr. dite :</i>						
I. Vas- és fémipar — <i>Sidérurgie et métallurgie</i> . . .	636	477	65	21	701	498
II. Gépgyártás és közlek. eszközök gyárt., stb. — <i>Construction mécanique, fabricat. de moyens de transport, etc.</i>	200	284	7	14	207	298
III. Kő-, föld-, agyag-, aszbeszt- és üvegipar — <i>Céramique, ind. de l'asbeste, verreries</i> . . .	235	287	68	53	303	340
IV. Fa- és csontipar. — <i>Ind. du bois et des os</i> . . .	193	204	1	1	194	205
V. Bőr-, sörté-, szőr-, toll-, stb. ipar — <i>Ind. du cuir, du poil, des plumes, etc.</i> . . .	35	39	—	2	35	41
VI. Fonó- és szövőipar — <i>Ind. textile</i> . . .	159	111	120	70	279	181
VII. Ruházati ipar — <i>Ind. de l'habillement</i> . . .	724	701	451	530	1.175	1.231
VIII. Papirosipar — <i>Ind. du papier</i> . . .	51	33	91	87	142	120
IX. Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása — <i>Fabricat. d'objets d'alimentat. et de boissons, manufact. du tabac, etc.</i>	475	527	41	68	516	595
X. Vegyészeti ipar — <i>Ind. chimique</i> . . .	52	43	6	15	58	58
XI. Építőipar — <i>Ind. du bâtiment</i> . . .	319	323	8	14	327	337
XII. Sokszorosító- és műipar — <i>Ind. de la reproduct. et d'art</i>	124	139	18	45	142	184
XIII. Szállodás-, vendéglős- és kávéipar — <i>Hôtels, restaurants, cafés.</i> . . .	244	225	190	142	434	367
XIV. Egyéb és ismeretlen ipari foglalkozások — <i>Autres et professions ind. inconn.</i> . . .	2	7	2	2	4	9
a) Tulajdonképeni ipar össz. — <i>Total de l'industrie propr. dite</i>	3.449	3.400	1.068	1.064	4.517	4.464
b) Házi- és népipar — <i>Ind. domestique (à domicile) et du peuple</i>	3	—	7	15	10	15
c) Vándoripar — <i>Ind. ambulante</i> . . .	7	3	—	1	7	4
B) Ipar összesen — <i>Total de l'industrie</i> . . .	3.459	3.403	1.075	1.080	4.534	4.483
C) Kereskedelem és hitel — <i>Commerce et crédit.</i>						
a) Tulajdonképeni keresk. — <i>Commerce propr. dit :</i>						
I. Állatokkal stb. való keresk. — <i>Comm. des animaux, etc.</i>	73	82	6	33	79	115
II. Fával és egyéb erdei term. stb. való keresk. — <i>Comm. des bois et des autres produits forestiers, etc.</i> . . .	35	53	2	11	37	64
III. Vas- és fémárúkkal való kereskedés — <i>Comm. des articl. en fer et en métal</i> . . .	48	53	6	1	54	54
IV. Agyag- és üvegipar készitm. való kereskedés — <i>Comm. des articl. céramiques et des verreries</i> . . .	4	9	2	3	6	12
V. Fa és faragott árúkkal való kereskedés — <i>Comm. des articl. en bois et des ouvrages sculptés</i> . . .	36	58	1	13	37	71
VI. Fonó- és szövőip. árúkkal való ker. — <i>Comm. des textiles</i>	111	154	32	54	143	208
VII. Élelmezési és élvezeti cikkekkel való kereskedés — <i>Comm. des objets d'alimentat. des boissons, du tabac, etc.</i>	223	307	59	86	282	393
VIII. Gyógy- és vegyészeti árúkkal való kereskedés — <i>Comm. des articl. pharmaceut. et chimiques</i> . . .	8	13	1	5	9	18
IX. Könyv- és műker. — <i>Comm. des livr. et desouvr. de musique</i>	23	20	7	6	30	26
X—XVIII. Egyéb kereskedelmi főcsoportok — <i>Autres princip. catégories de commerce</i> . . .	162	147	37	51	199	198
a) Tulajdonképeni keresk. összesen — <i>Total du commerce propr. dit</i> . . .	723	896	153	263	876	1.159

Megnevezés — <i>Désignation</i>	A keresők száma — <i>Nombre de la pop. active</i>					
	férfi — <i>masc.</i>		nő — <i>fém.</i>		összesen — <i>tot.</i>	
	1910	1920	1910	1920	1910	1920
b) Kofák és egyéb piaci és utcai árusok — <i>March. des 4 saisons, autres débiteurs de marché et de rue</i>	17	25	30	53	47	78
c) Házalókereskedők — <i>Marchands ambulants</i>	47	35	8	6	55	41
d) Ügynökök és alkuszok — <i>Placiers et courtiers</i>	49	63	2	7	51	70
e) Pénz-, hitel- és biztosításügy — <i>Monnaie, crédit, assurances</i>	87	111	5	28	92	139
f) Közraktári vállalatok — <i>Entreprises d'entrepôts</i>	—	—	—	—	—	—
C) Kereskedelem és hitel összesen — <i>Total du commerce et du crédit</i>	923	1.130	198	357	1.121	1.487
D) Közlekedés — <i>Transports:</i>						
I. Közutak — <i>Routes</i>	123	66	1	2	124	68
II. Vasutak — <i>Chemins de fer</i>	395	438	10	24	405	462
III. Kikötői és folyamszolgálat, hajózás — <i>Services de ports et de fleuve, navigat., etc.</i>	5	1	1	—	6	1
IV—VI. Egyéb közlekedési főcsoportok — <i>Autres principales catégories de transports</i>	192	260	22	83	214	343
D) Közlekedés összesen — <i>Total des transports</i>	715	765	34	109	749	874
II. Bányászat, ipar és forgalom összesen — <i>Mines, industrie, commerce, etc. au total</i>	5.668	5.790	1.372	1.611	7.040	7.401
III. Polgári és egyházi közszolgálat, stb. — <i>Services publics et ecclésiast., etc.</i>	1.059	1.314	420	611	1.479	1.925
IV. Véderő — <i>Défense nationale</i>	2.335	1.942	—	—	2.335	1.942
V. Különböző gazd. és k. m. n. napszámosok — <i>Différents journaliers agricol. non spécifiés</i>	218	211	100	125	318	336
VI. Nyugdíjasok, tőkepénzesek stb. — <i>Retraités, capitalistes, etc.</i>	356	442	602	592	958	1.034
VII—VIII. Egyéb és ismeretlen foglalkozásúak — <i>Autres et profess. inconn.</i>	96	107	330	334	426	441
Házieselédék I—VIII.-ban — <i>Domestiques I—VIII</i>	51	25	1.627	1.331	1.678	1.356
Főösszeg — <i>Total général</i>	11.411	11.552	5.049	5.500	16.460	17.052

mítjuk, kiknek száma a középosztály országsszerte bekövetkezett elszegényedése következtében az utolsó évtized folyamán érezhetően megcsappant, úgy azt látjuk, hogy a többi kereső foglalkozásokban a nők száma igen nagy mértékben (3.422-ről 4.169-re, vagyis 22 százalékkal) emelkedett. Különösen feltűnő az emelkedés a mezőgazdaságban, a kereskedelemben, a közlekedésben és a közszolgálatokban.

Az egyes iparcsoportok közül legnépesebb a ruházati ipar, 1.231 kereső egyénnel, kiknek közel fele (530) nő. Létszámuk sorrendje szerint hozzácsatlakozik az élelmezési és élvezeti cikkek gyártása (595), a vas- és fémipar (498, kétszáz fővel kevesebb, mint 1910-ben), a szállodás-, vendéglős- és kávéipar (367), a kő-, föld- és üvegipar (340), az építőipar (337) és a gépgyártás (298). Számottevő növekvést nem találunk egyetlenegy ipari főcsoportban sem, ellenkezőleg, az ipar pangása következtében, melyre alább még rá fogunk térni, az iparban keresők száma némileg csökkent. Valamelyest örvendetesebb képet mutat a kereskedelem és hitel, melyben végösszegben 366 főnyi

szaporulat állapítható meg, és pedig majdnem valamennyi kereskedelmi csoportban, legnagyobb mértékben az élelmezési és élvezeti cikkekkel és a fonó- és szövőipari árukkal való kereskedelem csoportjaiban. A közlekedésnél a női keresőknek megháromszorozódását látjuk. Adataink az 1920. évre vonatkoznak. Attól kell tartanunk, hogy az 1930. évi népszámlálás idevágó eredményei kedvezőtlenebbek lesznek.

Érdekesnek látszik annak vizsgálata, hogy az egyes nemzetiségek és felekezetek hívei hogyan helyezkednek el a különböző foglalkozásokban, illetve hogy az egyes foglalkozásokhoz tartozók hogyan oszlanak meg anyanyelv és felekezet szerint. Az erre vonatkozó, rendkívül jellemző adatokat a 26. sz. táblázatban közöljük.

Az őstermelésben Sopron város törzsökös lakossága, a németiség dominál 87,9 százalékkal s — azon összefüggés következtében, melyről fentebb már szóltunk — az ágostai evang. felekezet 68,4%-kal; a magyarok csak 10,6%-kal, a katolikusok 30,9%-kal szerepelnek itt, zsidó az őstermelők közt szinte teljesen hiányzik. A bányász-

26. Az egyes foglalkozási főosztályokhoz tartozók a fontosabb vallásfelekezetek és anyanyelvek szerint 1920-ban.¹⁾

Répartition, en 1920, suivant les principales confessions et la langue matern. de la population des principales catégories de professions.

Megnevezés <i>Désignation</i>	Összesen <i>Total</i>	Vallásfelekezet — <i>Par confession</i>										Anyanyelv — <i>Par langue matern.</i>					
		róm. kat. <i>cath. r.</i>	gör. kat. <i>cath. gr.</i>	református <i>calvinistes</i>	ág. h. ev. <i>luthériens</i>	izraelita <i>israélites</i>	katolikus <i>cath.</i>	református <i>calvinistes</i>	ág. h. ev. <i>luthériens</i>	izraelita <i>israélites</i>	magyar <i>Hongrois</i>	német <i>Allemands</i>	horvát <i>Croates</i>	magyar <i>Hongrois</i>	német <i>Allemands</i>	horvát <i>Croates</i>	
																	abszolút szám — <i>nombr. abs.</i>
I. Östermelés — <i>Production du sol</i>	5.204	1.608	4	14	3.558	13	30·9	0·3	68·4	0·3	554	4.574	68	10·6	87·9	1·3	
II. Bányászat, ipar és forgalom — <i>Mines, industrie, commerce, crédit, etc.</i> : Bányászat, kohászat — <i>Mines, hauts fourneaux</i>	1.512	1.449	1	4	50	6	95·8	0·3	3·3	0·4	161	1.221	3	10·6	80·8	0·2	
Ipar — <i>Industrie</i>	9.696	6.832	16	65	2.252	516	70·4	0·7	23·2	5·3	4.153	5.259	192	42·8	54·2	2·0	
Kereskedelem, hitel — <i>Commerce, crédit</i>	3.233	1.281	4	16	599	1327	39·6	0·5	18·5	41·1	1.748	1.397	42	54·1	43·2	1·3	
Közlekedés — <i>Transports et communicat.</i>	2.651	1.797	8	54	712	79	67·8	2·0	26·9	3·0	1.836	773	32	69·3	29·2	1·2	
Együtt — <i>Ensemble</i>	17.092	11.359	29	139	3.613	1.928	66·5	0·8	21·1	11·3	7.898	8.650	269	46·2	50·6	1·6	
III. Közszolgálat és szabad fogl. — <i>Services publ. et professions libérales</i>	4.446	3.055	21	93	1.024	239	68·7	2·1	23·0	5·4	3.380	1.005	30	76·0	22·6	0·7	
IV. Véderő — <i>Armée</i>	2.487	2.027	6	142	258	47	81·5	5·7	10·4	1·9	2.141	315	14	86·1	12·7	0·6	
V. Napszámosok k. m. n. <i>Journaliers spécial. non dénom.</i>	635	357	—	1	273	4	56·2	0·2	43·0	0·6	140	484	5	22·0	76·2	0·8	
VI. Nyugdíjasok, tőkepénzesek — <i>Retraites, capitalistes</i>	2.071	1.369	3	25	528	140	66·1	1·2	25·5	6·8	1.247	783	18	60·2	37·8	0·9	
VII. Egyéb és ismeretlen fogl. — <i>Autres et professions inconn.</i>	1.931	1.464	7	48	306	98	75·8	2·5	15·8	5·1	1.135	692	50	58·8	35·8	2·6	
VIII. Házi cselédek — <i>Domestiques</i>	1.382	1.199	4	6	153	14	86·8	0·4	11·1	1·0	671	408	279	48·6	29·5	20·2	
Összesen — Total	35.248	22.438	74	468	9.713	2.483	63·7	1·3	27·5	7·0	17.166	16.911	733	48·7	48·0	2·1	

¹⁾ A bányászat és iparforgalom adatai némileg eltérnek feldolgozástechnikai okokból (szakmunkások áttétele) a többi tábla adataitól.

népesség majdnem kizárólag (95·8%) katolikus, $\frac{1}{5}$ részben német, egytizede magyar; közel ugyanannyi a más idegen anyanyelvű (cseh, lengyel, stb.). Az iparban a németiség már csak a létszám jó felét (54·2%) teszi s 43%-a magyar, a kereskedelemben éppen fordítva áll az arány; de míg az ipari népességnek héttized része katolikus, egy negyede evangélikus s csak 5·3% izraelita, addig a zsidóság a kereskedelemben 41 százalékkal szerepel, tehát a katolikusoknál valamivel erősebben van képviselve, s a lutheránusok alig $\frac{1}{5}$ részét teszik a kereskedelmi népességnek. Erősen magyar jellegű (69·3%) a közlekedési népesség, melynek alig $\frac{1}{3}$ -a németajkú; római katolikusok és evangélikusok majdnem teljesen ugyanezen arányszámokkal szerepelnek itt. A legmagyarabb foglalkozási főcsoport a közszolgálatok és a véderő csoportja, amaz $\frac{3}{4}$ részben

magyar s 22% erejéig német; a véderőben a magyarság 10%-kal még magasabb arányban szerepel, a németiség rovására. E két nagy főcsoport felekezeti megoszlása szerint erősen katolikus, kivált a katonaság (81%), melynél nagyobb katolikus arányszám csak a házcselédeknél (86·8%) és a bányásznépességnél (95·8%) észlelhető. A közszolgálati népességnek csak gyenge negyedrésze evangélikus, a katonaságnak csak egytizede. A zsidóság a közszolgálati foglalkozások keretében 5·4%-kal szerepel, a véderő csoportjában a 2 százalékon is alul marad. Anyanyelvi és felekezeti összetétele tekintetében éles ellentét van a két következő foglalkozási főcsoport: a napszámosok és a vagyonukból élők (nyugdíjasok s tőkepénzesek) között; amaz a társadalom legszegényebb rétegeit foglalja magában s háromnegyed részükben (76·2%) németek, csak egy-

27. Egyes fontosabb foglalkozási alcsoportok keresői vallásfelekezeti és anyanyelv szerint 1920-ban.
Popul. active des importantes sous-catégories de profess., suivant la confession et la langue maternelle, en 1920.

M e g n e v e z é s D é s i g n a t i o n	Keresők összesen Population active	Vallásfelekezet — Par confession								Anyanyelv Par langue maternelle			
		róm. kat. cath. r.	reform. calvinistes	ág. hitv. ev. luther.	izraelita israél.	róm. kat. cath. r.	reform. calvinistes	ág. hitv. ev. luther.	izraelita israél.	magyar Hongr.	német Alle- mands	magyar Hongr.	német Allem.
		absz. sz. — nombr. abs.				%				absz. szám nombr. abs.		%	
Nagybirtokosok 1.000 kat. holdon felül — <i>Grands propriétaires fonciers au-dessus de 1.000 arp. cad.</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Középbirtokosok 100—1.000 kat. holdig — <i>Moyens propriétaires f., de 100 à 1.000 arp. cad.</i>	7	2	—	3	2	28·6	—	42·8	28·6	7	—	100·0	
Bérlők 100 kat. holdon felül — <i>Fermiers au-dessus de 100 arp. cad.</i>	4	1	1	—	2	25·0	25·0	—	50·0	2	2	50·0 50·0	
Kisbirtokos (kisbérlő) 50—100 kat. holdig — <i>Petits propriétaires f. (petits fermiers) de 50 à 100 arp. cad.</i>	4	2	1	1	—	50·0	25·0	25·0	—	4	—	100·0	
" " 10—50 kat. holdig — <i>" " de 10 à 50 arp. cad.</i>	185	17	1	165	2	9·2	0·5	89·2	1·1	10	175	5·4 94·6	
" " 5—10 kat. holdig — <i>" " de 5 à 10 arp. cad.</i>	275	45	—	129	—	16·4	—	46·9	—	6	267	2·2 97·1	
" " 5 kat. holdon alul — <i>" " au-dessous de 5 arp. c.</i>	1.218	281	—	935	—	23·1	—	76·8	—	36	1.179	3·0 96·8	
Gazdasági tisztviselők — <i>Employés agricoles</i>	10	7	1	1	—	70·0	10·0	10·0	—	4	4	40·0 40·0	
" cselédek — <i>Domestiques agric.</i>	140	107	—	33	—	76·4	—	23·6	—	¹⁾ 52	61	37·1 43·6	
Mezőgazdasági munkások — <i>Ouvriers agri- coles</i>	683	255	—	377	—	37·3	—	55·2	—	²⁾ 57	615	8·4 90·0	
Bányászati tisztviselő — <i>Empl. miniers</i>	18	12	—	3	3	66·6	—	16·7	16·7	12	6	66·6 33·4	
" segédszemélyzet — <i>Personnel auxil. minier</i>	505	488	—	14	—	96·6	—	2·8	—	12	330	2·4 65·3	
Önálló iparosok — <i>Artisans et industr. indép.</i>	1.255	848	15	290	97	67·6	1·2	23·1	7·7	504	698	40·2 55·6	
Ipari tisztviselők — <i>Employés d'industrie</i>	190	107	2	30	51	56·3	1·0	15·8	26·8	107	82	56·3 43·2	
Ipari segédszemélyzet — <i>Personnel auxil. d'industrie</i>	3.116	2.296	21	700	91	73·7	0·7	22·5	2·9	³⁾ 1.213	1.791	38·9 57·5	
Önálló kereskedők és hitel — <i>Commer- çants indép. et crédit</i>	581	192	2	110	272	33·0	0·4	18·9	46·8	⁴⁾ 241	312	41·5 53·7	
Kereskedelmi tisztv. — <i>Employés de com- merce</i>	335	154	3	73	104	46·0	0·9	21·8	31·0	234	98	69·8 29·3	
Keresked. segédszemélyzet — <i>Personnel auxil. de commerce</i>	542	281	3	107	149	51·8	0·6	19·7	27·5	⁵⁾ 253	260	46·7 48·0	
Közlekedési tisztviselők — <i>Employés de transports et de communic.</i>	306	206	14	62	22	67·3	0·5	20·3	7·2	259	43	84·6 14·1	
Közl. segédszemélyzet — <i>Personnel auxil. de transports et de communic.</i>	512	353	10	145	3	68·9	1·9	28·3	0·6	⁶⁾ 331	171	64·6 33·4	

¹⁻⁶⁾ Ezenkívül — *En outre, Croates:* — horvát: ¹⁾ 27, ²⁾ 10, ³⁾ 90, ⁴⁾ 12, ⁵⁾ 14, ⁶⁾ 7.

ötöd részben (22%) magyarok; a jobb mód-
ban élő nyugdíjasok s tőkepénzesek kö-
zül háromötöd rész magyar s 37·8% né-
met. Felekezeti megoszlásuk szintén ellen-
tétetes; a napszámosok között katolikusok
és evangélikusok majdnem egyensúlyban
vannak, a vagyonukból élőknek kéthar-
mada katolikus s csak egynegyed részük
Luther hive. Zsidó a napszámosok közt jó-
formán nincs, a vagyonukból élők közt
6·8% van. Végül még a házicselédekről kell
megemlékeznünk; közöttük a katolikus
elem sokkal erősebben van képviselve (86·8
százalék), mint az össznépeességben s az evan-
gélikusok csak egytized részüket teszik. A

házicselédek túlnyomórészt nyilván nem a
város bennszülött lakosságából kerülnek ki,
hanem a szomszédos katolikus községek
népéből. Igazolja ezt anyanyelvi megoszlá-
suk is, mely csak 29·5% erejéig német, kö-
zel felerészben magyar és 20·2% erejéig hor-
vát. Utóbbi elem egyedül csak ebben a foglal-
kozási csoportban tesz szert jelentékeny-
ségre, a többiekben egészen alárendelt sze-
repet játszik, legfeljebb az iparban való
(elég csekély) részesedése (2%) említhető
meg.

A foglalkozási főcsoportok anyanyelvi és
felekezeti megoszlásánál még jellemzőbb ké-
pet nyújt a *foglalkozási alcsoportok és egyes*

ágak tagozódása ezen szempontok szerint. Az erre vonatkozó részletes adatokat a 27. és 28. sz. táblák közlik. Bő anyagukból csak néhány jellemző tényt említünk meg, egyébként utalunk a táblák részleteire. A kisbir-

tokosok majdnem kizárólag németajkúak s nagy többségben evangélikusok; a város törzsközség német lakosságának (a gazdaelemnek) e foglalkozásuk ősidők óta örökölt s apáról fiúra szálló sajátossága. Hasonló do-

28. A közszolgálat és szabadfoglalkozások némely fontosabb alcsoportjaihoz tartozó keresők megoszlása a főbb vallásfelekezetek és anyanyelvek szerint 1920-ban.

Répartition, en 1920, suivant les principales confessions et la langue maternelle, de la population active de quelques importantes sous-catégories des services publics et des professions libérales.

Foglalkozási alcsoportok <i>Sous-catégories de profess.</i>	Összes szám <i>Nombre total</i>	Vallásfelekezet — <i>Confessions</i>				Anyanyelv — <i>Langue matern.</i>		
		róm. kat. cath. rom.	ref. calvinistes	ág. h. ev. luthériens	izr. israélites	magyar hon-groise	német alle-mande	horvát croate
Állami tisztviselők és nők — <i>Fonctionnaires d'Etat (y compris les femmes)</i>	158	102	12	36	6	150	8	—
Állami díjnokok és nők — <i>Scribes d'Etat (y compr. les femmes)</i>	38	31	—	7	—	29	8	1
Vármegyei tisztv. és díjn. <i>Fonctionnaires et scribes de comitat</i>	43	37	1	5	—	40	3	—
Városi tisztv. — <i>Fonctionnaires municipaux</i>	69	42	—	24	2	54	15	—
Városi díjnokok — <i>Scribes municipaux</i>	19	9	—	10	—	15	4	—
Bírák és ügyészek — <i>Juges et procureurs</i>	24	18	3	3	—	22	2	—
Bírósági és ügyészségi tisztv. <i>Fonctionn. du tribunal et du Parquet</i>	41	27	3	5	3	38	3	—
Ügyvédek — <i>Avocats</i>	30	9	—	7	14	29	1	—
Ügyvédsegédek és írások <i>Avocats stagiaires et scribes d'avocat</i>	28	19	—	7	2	23	5	—
Lelkészek és segédlelk. — <i>Ministres du culte</i>	14	6	—	4	3	9	5	—
Apácák — <i>Religieuses</i>	145	141	—	4	—	114	24	—
Kisdedóvónők — <i>Institutrices d'école matern.</i>	17	12	—	5	—	13	4	—
Elemi isk. tanítók és tanítónők <i>Instituteurs et institutrices primaires</i>	63	35	—	24	4	49	14	—
Polgári isk. tanítók és tanítónők — <i>Instituteurs et institutrices d'école bourgeoise</i>	23	13	1	3	5	22	1	—
Középiskolai tanárok — <i>Professeurs de l'ensegnem. sec.</i>	53	27	4	15	5	47	5	—
Magán zene- és énektan. — <i>Profess. libres de musique et de chant</i>	25	17	—	7	1	12	10	1
Nevelők és nevelőnők — <i>Précepteurs et gouvern. d'enfant</i>	28	21	—	3	4	12	16	—
Orvosok — <i>Médecins</i>	32	6	1	10	15	24	8	—
Gyógyszerészek és segédek <i>Pharmaciens et leurs commis</i>	16	10	—	3	3	13	3	—
Egyesületi tisztviselők — <i>Employés d'associations</i>	24	16	—	1	7	18	6	—
Szerkesztők és hírlapírók — <i>Directeurs et rédacteurs de journaux et journalistes</i>	13	10	—	—	2	7	6	—
Színészek és színésznők — <i>Acteurs et actrices</i>	33	25	2	1	4	29	4	—
Magánmérnökök — <i>Ingénieurs privés</i>	8	2	1	4	1	6	2	—

mináló szerepet visz a német elem a mezőgazdasági munkások körében is, míg a gazdasági tisztviselők állásaiban már németek és magyarok közel egyenlő arányban osztoznak. Az önálló iparosoknak jó fele német s kétharmadrésze katolikus, hasonló a megoszlás az ipari segédszemélyzet (munkások) körében is, de a katolikus elem ereje itt valamivel nagyobb; az ipari tisztviselőknek nagyobbik fele (56·3%) magyarok s pontosan ugyanannyi a katolikusok aránya is, de a zsidóság itt már erősen előtör (26·8%). Még erősebb a térfoglalása a kereskedelemben s kivált az önálló kereskedők és hitellel foglalkozók között, akiknek közel a fele (46·8%) izraelita, míg a kereskedelmi tisztviselőknek gyenge harmadrésze, a kereskedelmi segédszemélyzetnek már csak erős negyedrésze izraelita. A katolikusok csak az utóbbi csoportban teszik a létszám felét, a másik kettőben fokozatosan csökkenő arányban szerepelnek; az evangélikusok csak 20—22%-kal szerepelnek itt, mindkét felekezet tehát városi átlagánál jóval alacsonyabb arányhoz jut s megállapítható, hogy a zsidók térfoglalása leginkább a katolikus elem rovására történt. A kereskedelmi népesség három csoportjának felekezeti viszonyai nem azonosak; az önálló kereskedők között túlnyomó a németajkú, a kereskedelmi tisztviselők közt erősen dominál a magyar elem, a segédszemélyzetben egyenlő a két nyelv közti megoszlás. Erős magyar jellege van a közlekedésből élő népességnek, kivált a tisztviselőknek, kik 84·6%-nyi magyarságukkal (a véderő után) valamennyi foglalkozási csoport élén haladnak.

A 28. sz. táblázat a *közszolgálat és a szabadfoglalkozások* némely fontosabb alcsoportjainak felekezeti és anyanyelvi megoszlására vonatkozó adatokat közli az 1920. évi népszámlálás eredményei alapján. (A számok kicsiségére való tekintettel százalékszámok közlésétől itt eltekintettünk.) Könnyen érthető, hogy e foglalkozási ágakban a magyar anyanyelvűek általában nagy túlsúlyban vannak, különösen az állami szolgálatban álló tisztviselők, bírák, ügyészek és tanerők körében. A városi tisztviselők között, akik túlnyomórésztben a város fiaiból rekrutálódnak, a német anyanyelv valamivel nagyobb arányban szerepel. Hasonlóképp magas a németek aránya a

zene- és énektanítók, a nevelők és nevelőnők között, kik között nagyobb számmal vannak külföldről eredő egyének (nyelvtanítók, bonneok). A felekezeti megoszlás tekintetében a zsidók helyzete tarthat számot érdeklődésre. Ezek csak az ügyvédek és az orvosok között vannak — a népességhez viszonyítva — feltűnően magas számmal; 30 ügyvéd közül 14, 32 orvos közül 15 izraelita. Egyébként a zsidóság egyik közszolgálati ágban vagy szabadfoglalkozásban sem játszik domináló szerepet. Az itt közölt adatok az 1920. évi állapotot tüntetik fel; a felekezeti megoszlásnak eddig észlelt stabilitása mellett nem valószínű, hogy a viszonyok azóta érezhetően megváltoztak volna.

Említettük fentebb, hogy a világháború óta az ipar terén pangás állott be. Ez leginkább az ipari vállalatok munkáslétszámában beállott erős csökkenésben és számos iparüzem megszűnésében jut kifejezésre. A 20-nál több munkást foglalkoztató vállalatok számának növekedése, melyről a 29. sz. táblázat tesz tanuságot, csak látszólag kedvező jelenség, mert a nagyvállalatok erős munkásleszállítását egyáltalában nem tudja ellensúlyozni. A hivatalos statisztika nagyipari vállalatoknak szokta tekinteni azokat, melyek 20-nál több segédszemélyt (tisztviselő, munkás) foglalkoztatnak. E vállalatoknak száma 1890-ben 12 volt, 1910-ig 21-re ment fel és még a világháború után is szaporodott 5-tel. De az ezekben alkalmazott munkáslétszám, mely az 1890. évi 1.330 főnyi létszámhoz képest 1910-ig megduplázódott, a háborús évtized végén 1.962-re szállt alá. 1920 óta pedig még lényegesen rosszabbodott a helyzet. Az erre vonatkozó pontos adatokat még nem ismerjük, de a Sopronból nyert az az értesítés, mely szerint az utolsó évtized folyamán 1 selyemszövőgyár, 1 harisnyagyár, 1 botgyár, 1 hordógyár és 1 vászon- és posztószövőgyár üzemét megszüntette, 5 téglagyárban pedig a munkások száma 473-ról 202-re csökkent, arra enged következtetni, hogy az 1930. év adatai, melyek a 29. sz. táblázat kiegészítésére fognak szolgálni, messze el fognak maradni az 1920. év megfelelő adataitól.

Végül szólni kívánunk Sopron lakosságának *társadalmi tagozódásáról*. A M. kir. Központi Statisztikai Hivatal a társadalom három osztályának, ú. m. a polgárságnak,

29. A húsznál több segédszemélyt alkalmazó ipari üzemek 1890-től 1920-ig.

Exploitations industrielles ayant un personnel auxiliaire de plus de 20 personnes (ouvriers, aides, garçons), 1890–1920.

Év Année	<i>Exploitations industrielles ayant un personnel auxiliaire de</i>														Az összes nagyvállalatok <i>Grandes entreprises</i>	
	21–50		51–100		101–200		201–300		301–500		501–700		plus de 700-on felüli			
	száma nombre	segédszem. sz. — pers. aux., nomb.	száma nombre	segédszem. sz. — pers. aux., nomb.	száma nombre	segédszem. sz. — pers. aux., nomb.	száma nombre	segédszem. sz. — pers. aux., nomb.	száma nombre	segédszem. sz. — pers. aux., nomb.	száma nombre	segédszem. sz. — pers. aux., nomb.	száma nombre	segédszem. sz. — pers. aux., nomb.	száma nombre	segédszem. sz. — pers. aux., nomb.
1890	3	76	5	208	2	124	1	122	—	—	—	—	¹⁾ 1	800	12	1.330
1900	11	373	3	216	1	124	—	—	—	—	—	—	1	1.008	16	1.721
1910	9	304	6	393	3	338	1	207	—	—	1	563	1	832	21	2.637
1920 ²⁾	17	536	7	503	—	—	1	203	—	—	—	—	1	720	26	1.962

¹⁾ Az 1890. évi népszámlálási munka a brennbergbányai telepet e táblázatban nem mutatja ki, ezért hozzávetőleges becslés alapján 800 segéddel állítottuk be a táblába. — *Pour l'établissement minier Brennberg, dont la publication sur le recensement de 1890 ne fait pas d'état dans le tableau correspondant, nous indiquons, d'après une estimation approximative, 800 salariés.* — ²⁾ A népszámlálási munka megtehető táblázatában kimutatott 3 kereskedelmi üzemet (összesen 72 segéddel) az egyöntetűség kedvéért itt figyelmen kívül hagytuk. — *Afin de présenter un relevé uniforme, nous laissons de côté les 3 exploitations commerciales (employant 72 salariés) figurant dans le tableau correspondant de ladite publication.*

az értelmiségnek és a munkásságnak jellemzésére a foglalkozási viszony alapján megállapított három főcsoportnak, ú. m. az önállók, a tisztviselők és az egyéb segédszemélyzet csoportjának adatait használja fel, melyek nagyjából megfelelnek ama három társadalmi osztálynak. Ez alapon a táblázatunk szerinti képet kapjuk a város társadalmi tagozódásáról.

30. A népesség társadalmi tagozódása 1890-től 1920-ig.

Répartition sociale de la population de 1890 à 1920.

Év Année	Kereső népesség összes száma — Nombre de la populat. active totale	Ebből — Dont			Száz lakos közül Proport. pour 100 habitants		
		önálló (polgárság) indépendants (bourgeois)	tisztviselő (értelmiség) — fonction. et empl. (cl. intellect.)	segédszemélyzet (munkásság) — personnel auxiliaire (ouvriers)	önálló — des indépendants	tisztviselő — des fonctionnaires publ. et des empl.	segédszemélyzet du person. auxil.
1890	15.516	3.403	1.170	10.943	21.9	7.6	70.5
1900	16.242	3.489	1.475	11.278	21.5	9.1	69.4
1910	16.460	3.690	1.637	11.133	22.4	10.0	67.6
1920	17.052	4.049	2.209	10.794	23.8	13.0	63.2

A táblázatból látható, hogy az ipar-üzemi segédszemélyzet a városnak erősen munkásszínezetet ad. Ez a társadalmi osztály a lakosságnak közel kétharmadát teszi, a polgárság mintegy egynegyedrésznyi és 13% a tisztviselőelem. Látható, hogy a

munkásságnak nemesak aránya, de abszolút száma is az utolsó évtizedben erősen csökkent, ezzel szemben a polgárság és az értelmiség szembetűnően gyarapodott. Ezt a változást azonban nem szabad a társadalmi felemelkedés tünetének tekinteni. Kovács Alajos Miskolc lakosságának összetételéről írt tanulmányában³⁷⁾ már kifejtette a városainkra nézve jellemző közös folyamatot, mely szerint „az ipari pangás következtében a gyárak és a többszörös vállalatok tömegesen bocsátották el munkásaikat, akik közül sokan önálló vállalkozásba kezdtek; csupán ez a kényszerű körülmény okozta azt a jelenséget, hogy az önállóknak, vagyis a polgárságnak az aránya megnövekedett; az értelmiség megszorodása pedig főképpen az elszakított területekről való menekülésnek, s részben az értelmiség túlprodukciónak az eredménye, tehát szintén nem egészséges és kedvező tünet“. Ez a megállapítás — sajnos — Sopronra is teljesen ráillik s alig tévedünk, ha azt hisszük, hogy az 1930. évi népszámlálás adatai sem fogynak majd kedvezőbb képet elénk tárni.

A társadalmi rétegezésről vázolt képünk kiegészítéséül röviden még megemlékezünk a soproni lakosság ház- és földbirtokviszonyairól. Két népszámlálásnak, az 1910. és 1920. évinek erre vonatkozó eredményei állanak rendelkezésre. Ezeknek gazdag

³⁷⁾ Magyar Statisztikai Szemle, VIII. évf., 1930. 5. szám, 377. lap.

anyagából csak annak megemlítésére kell szorítkoznunk, hogy

	1910	1920
háza vagy házrésze volt	841	1.110
háza és földbirtoka volt	1.107	1.095
háza és földbérlete volt	5	9
háza, földbirtoka és bérlete volt . .	21	105
csak földbirtoka volt	864	882
csak földbérlete volt	10	62
földbirtoka és bérlete volt	9	22
sem háza, sem földje nem volt . . .	31.075	31.963

személynek.

Összevonva ez adatokat, megállapíthatjuk, hogy

	szám szerint		százalékban	
	1910	1920	1910	1920
háza volt mindössze	1.974	2.319	egyének 5·8 6·6 5·9 6·0 0·1 0·6 91·6 90·7	
földbirtoka volt mindössze	2.001	2.104		
földbérlete volt mindössze	45	198		
sem háza, sem földje nem volt	31.075	31.963		

Az évtized folyamán e szerint a földbirtokban csak csekély változások állottak be, s itt megemlítendő, hogy a legkisebb (1 holdon aluli) földbirtokkal rendelkezők száma 10 év alatt 912-ről 1.111-re emelkedett, míg a nagyobb birtokok tulajdonosaiban némi apadás állott be.³⁸⁾ Ellenben emelkedett a házbirtokosok száma 269-cel. Az ingatlanbirtok nélküli lakosság száma igen nagy, a lakosságnak kilenczted része tartozik ide. Ez adatok mérlegelésénél azonban figyelemmel kell lennünk arra, hogy az arányok azért oly szélsőségesek, mivel az adatok az *össznépességre* vonatkoznak, melyben bennfoglaltatnak az összes családtagok is, kiknek túlnyomó része természetesen mint birtoktalan szerepel akkor is, ha szüleiknek van házuk vagy földjük. Helyesebb képet nyernénk a ház- és földbirtok megoszlásáról, ha azt a kereső népességhez vagy a fennálló családokhoz viszonyíthatnók, ily összehasonlításra azonban nem rendelkezünk statisztikai anyaggal.

Népszámlálási munkáink a ház- és földbirtok megoszlását foglalkozási főcsoportok szerint is részletezik; itt csak az 1920. évi adatok felsorolására szorítkozunk, melyekből kiderül, hogy az őstermeléssel foglalkozók és a vagyonukból élők (tőkepenzesek,

nyugdíjasok) közt akad a legtöbb ház- és földtulajdonos, ami a dolog természetéből folyik. A részletes adatok a következők:

	háza földje volt abszolút számokban		sem háza, sem földje nem volt abszolút számokban		háza földje volt százalékban		sem háza, sem földje nem volt százalékban	
	abszolút	számokban	abszolút	számokban	abszolút	számokban	abszolút	számokban
az őstermelés	751	1.043	4.034	14·4	20·0	77·5		
a bányászat	2	117	1.394	0·1	7·3	87·5		
az ipar	358	223	9.234	3·8	2·3	96·9		
a keresk.	204	86	2.992	6·2	2·6	91·1		
a közlekedés	116	100	2.471	4·3	3·7	91·8		
a közszolgál.	221	179	4.125	5·0	4·0	92·8		
a véderő	193	102	2.265	7·8	4·1	91·1		
a napszám.	11	13	615	1·7	2·1	96·8		
a nyugd. stb.	375	176	1.633	18·1	8·5	78·9		
az egyéb fogl.	78	55	1.836	4·0	2·9	95·1		
a házi csel.	10	10	1.364	0·7	0·7	98·7		
Mindössze	2.319	2.104	31.963	6·6	6·0	90·7		

A legutóbbi évtized kedvezőtlen gazdasági viszonyai a ház- és földbirtokosok megoszlásában valószínűleg nagyobb változásokat idéztek elő, ezekről azonban az újabb adatok hiánya miatt most még nem szólhatunk.

*

A nagy gazdasági pangás, mely a háttéről megfosztott Sopront kétszeresen sújtja, a város anyagi fejlődését alapjaiban támadta meg. Sopron további fejlődése és felvirágzása elsősorban gazdasági fellendülésétől függ. Ennek bekövetkezése rajta kívül álló tényezőktől függ, melyeknek érvényesülése bizonytalan — talán hosszú — idő kérdése. De Sopronnak a jelenlegi kedvezőtlen és nehéz viszonyok között sem szabad arról a polcra lecsúsznia, melyre évszázadok serény munkájával és lakosságának hazafias önfeláldozásával felküzdötte magát. Ha áll az a tétel, hogy hazánk mai megnyomorított helyzetéből csak kultúrfölényével bír ismét kiemelkedni, akkor Sopronra fokozottan hárul az a kötelezettség, hogy magas kultúrnívóját ne csak fenntartsa, de tovább is emelje. Sopronnak, a közlekedés fővonalaitól távolfekvő, mesterséges országhatárok által gazdasági boldogulásában megakasztott városnak jövőjét az *iskolaváros* és a *nyaralóváros* biztosíthatja. Az első már régóta megvan, azt csak fenntartani és továbbfejleszteni kell; a másokra a természet bőven ontotta a lehetőségeket, csak a város vezetőségének körültekintésétől és polgárságának megértő áldozatkészségétől függ, hogy *e téren* pótolja azt, amitől a kegyetlen véget egyébként megfosztotta.

Thirring Gusztáv dr.

³⁸⁾ 1920-ban ekként oszlottak meg a földbirtokosok: 1 holdnál kevesebb földje volt 1.111-nek, 1—5 holdja 639, 5—10 holdja 167, 10—20 holdja 105, 20—50 holdja 51, 50—100 holdja 11, 100—200 holdja 9. ennél nagyobb földbirtoka 11 egyének volt.

Népgyarapodás és néptömörülés Magyarország mai területén.

L'accroissement et l'agglomération de la population sur le territoire actuel de la Hongrie.

Résumé. Le rapide développement des grandes agglomérations est un phénomène universel qu'on observe en Hongrie aussi à chaque recensement de la population depuis 1869, année du premier dénombrement hongrois. Sous ce rapport, il y a de grandes différences en Hongrie entre le territoire d'avant-guerre et le territoire actuel, car, en classant les villes suivant leur caractère administratif, on constate qu'en 1910, dans la Hongrie ancienne, 19·0% de la population vivaient dans des villes autonomes et des villes de comitat (à conseil organisé), alors que cette proportion était de 32·2% pour le territoire actuel. Les chiffres relatifs à l'agglomération de la population montrent une différence pareille: en 1910, sur le territoire d'avant-guerre 23·7% de la population habitaient des villes et communes de plus de 10.000 habitants contre 38·1% pour le territoire actuel, et ce dernier pourcentage s'est élevé à 42·5% en 1930. Mais ni les chiffres relatifs aux villes classées suivant leur caractère administratif, ni ceux concernant les catégories de communes importantes, n'offrent un tableau tout à fait exact de l'accroissement des localités, et cela surtout à cause du caractère rural des peuplées villes de comitat de l'Alföld (la Grande Plaine), lesquelles comprennent un grand nombre de hameaux.

D'après les données relatives à la Hongrie actuelle et classées suivant le caractère administratif des villes, celles-ci ont progressé assez rapidement. De 1869 à 1930, la population des villes autonomes s'est accrue de 172%, celle des villes de comitat, de 108·7%, tandis que celle des campagnes (arrondissements) n'augmenta que de 51·8%. Donc, pendant les 61 années envisagées, dans les deux catégories de villes en question, le nombre des habitants s'est accru considérablement (de 1,192.788 à 2,879.395), tandis que dans les campagnes il s'est élevé de 3,820.846 à 5,804.345 présentant une augmentation bien moindre. Cependant, le développement de Budapest s'étant ralenti, la population des villes autonomes n'a augmenté entre 1920 et 1930 que de 8·7%, celle des villes

de comitat, de 10·0% et celle des campagnes, de 8·4%; de sorte que la grande différence entre les proportions d'accroissement de 1869—1930 de ces trois catégories est devenue toute insignifiante. Pendant les dix dernières années, seule la région buda-pestoise (la capitale et ses deux périphéries) a progressé extraordinairement; la population y a augmenté de 17·5%, tandis que cette proportion a été seulement de 9·6% pour les villes autonomes de province, de 4·8% pour les villes de comitat et de 6·8% pour les campagnes (ce dernier pourcentage est relativement assez satisfaisant). Ainsi, tandis que la capitale et ses environs s'accroissaient considérablement, les autres villes — et surtout les villes agricoles de l'Alföld — progressaient bien moins vite qu'auparavant et par endroits, la population était stagnante.

Les chiffres relatifs à la population agglomérée montrent la progression des localités peuplées. Tandis qu'en 1869, il n'existait sur le territoire actuel de la Hongrie que 120 villes et communes de plus de 5.000 habitants et que leur population totale n'était que de 1,727.402 âmes, soit 34·4% de la population de la Hongrie d'aujourd'hui, le nombre des localités appartenant à cette catégorie s'élevait à 272 en 1930 et leur population totale, à 4,761.844 âmes (54·8% de la population du territoire actuel).

De 1869 à 1930, dans les villes et communes ayant en 1930 de plus de 5.000 habitants, le nombre des habitants a augmenté de 119·6% et dans les communes de moins de 5.000 habitants, de 37·8% seulement. A partir de 1920, ces deux catégories ont présenté une différence moindre, l'accroissement effectif ayant été de 10·4% pour la première catégorie et de 6·7% pour la seconde. Depuis 1869, le développement a été le plus grand dans la catégorie de plus de 1 million d'habitants, laquelle ne comprend que Budapest (271·1%); dans celle de moins de 1,000.000 et de plus de 100.000 habitants, comprenant deux grandes villes de l'Alföld, il a été de 115·7%; dans celle de 50.000 à 100.000 âmes, comprenant quelques importantes agglomérations des environs de la capitale et les grands centres industriels et com-

merciaux provinciaux, s'accroissant plus que les villes agricoles, de 194·3%. De 1920 à 1930, c'est dans cette dernière catégorie que la progression a atteint son maximum (17·6%), à cause surtout de la rapide évolution des localités environnant Budapest.

Il est caractéristique pour les facteurs économiques du développement que dans les villes autonomes, villes à conseil organisé et communes de plus de 10.000 habitants comptant moins de 20% habitants vivant de production du sol — donc dans les importantes agglomérations vraiment urbaines, ayant un caractère industriel et commercial, — la population a augmenté de 278·3% entre 1869 et 1930 et de 13·6% entre 1920 et 1930, alors que dans les agglomérations mixtes et dans les communes de plus de 10.000 habitants (comprenant 20 à 50% d'agriculteurs), elle s'accrut de 87·2%, respectivement de 9·9% et dans les agglomérations ayant une majorité absolue d'agriculteurs, encore moins: de 53·2%, respectivement de 4·4%. C'est dans les 16 villes de comitat agricoles appartenant à cette dernière catégorie que la population augmenta le moins (2%) pendant les dix dernières années.

En examinant les éléments de l'accroissement effectif de la population, il convient de mentionner que de 1920 à 1930, la proportion de l'accroissement naturel était dans la Hongrie actuelle de 9·6% (en 1900—1910, sur le même territoire, cette proportion était de 12·2%); la perte résultant des migrations a été de 0·9% de 1920 à 1930 (1·1% en 1900—1910). De 1920 à 1930, pour les villes de plus de 10.000 habitants, la proportion de l'accroissement naturel ayant été de 5·4% (contre 10·4% de 1900 à 1910), elles ont gagné 4·5% par l'immigration (contre 6·7% entre 1900 et 1910). Pour les localités de 5.000 à 10.000 habitants, les chiffres correspondants sont favorables: la proportion de l'accroissement naturel ayant été de 12·2%, et la différence de migrations, de —0·1% seulement, alors que les communes de moins de 5.000 habitants accusent, contre un accroissement naturel de 12·8%, une perte de 6·1% due à l'émigration. C'est dans les agglomérations industrielles urbaines (comprenant aussi la capitale) que l'accroissement naturel a été le plus faible; par contre, ce sont elles qui ont gagné le plus par l'im-

migration. Il faut ajouter que la déduction des naissances et décès d'individus n'appartenant pas à la population locale n'améliore pas notablement la proportion de l'accroissement naturel.

Par suite de l'exode de provinciaux vers les villes, de 1869 à 1930 la proportion de la population des campagnes du territoire actuel est descendue de 76·2% à 66·8% et celle des villes autonomes et à conseil organisé s'élevait de 23·8 à 33·2%; et les chiffres concernant l'agglomération montrent une progression pareille, car dans les villes et communes de plus de 10.000 habitants, ladite proportion s'est élevée entre 1869 et 1930 de 32·0% à 42·5% et elle est tombée de 68·0% à 57·5% dans les localités de moins de 10.000 habitants.

★

Mayr György, a német statisztika tudomány egyik legkiválóbb képviselője a kultúrállamok városi népelemének multszázadvégi és a századforduló utáni hatalmas megerősödésében, valamint a vidéki népréteg viszonylagos gyengülésében a legújabb kor egy általános társadalmi fejlődési törvényének rendkívüli hatóerejű érvényesülését látta.¹⁾ Valóban az elmúlt félszáz év folyamán a népesség területi elhelyezkedésében a legfeltűnőbb változást a városok és a népesebb tömörülések csoportjánál észlelte a hivatalos statisztika. A városképződésnek, a nagyobb agglomerációk rohamos fejlődésének e világtünete a modern gazdasági evolúciónak, az iparosodásnak, az anyagi és szellemi kultúra emelkedésének talán legjellegzetesebb következménye, amellyel szemben a másik oldalon az ösfoglalkozású népességlakta vidék gazdasági erejének és népességi állagának meglassuló előrehaladása, sőt néhol teljes stagnálása áll. A világháború kitörése óta ugyan egyes államokban a népesség felhalmozódásának üteme feltűnően meglassult, a városok népesedésének kérdése és az egész városprobléma azonban — sőt talán éppen ezért — a nemzeti és világproblémák sorában napjainkban is a legelsőek között foglal helyet.

A magyar statisztikai irodalom nem egy ízben részleteiben is rávilágított az urbanizáció kérdésének úgy az államélet és a közgazdaság, mint speciálisan a népesedés

¹⁾ V. ö. Mayr: Statistik und Gesellschaftslehre. II. Band. Bevölkerungstatistik. Tübingen, 1926. 76. 1.

szempontjából egyaránt nagy jelentőségére, az új népszámlálás előzetes eredményei alapján tehát a főbb lélekszám adatok vázaltszerű felsorakoztatására szorítkozhatunk. Minthogy azonban a trianoni Magyarország életkörülményei gyökeresen elütnek az egész Magyarbirodalométól, szükséges, hogy az 1920 óta lepergett tíz év adatait az előző decenniumoknak az ország mai területére vonatkozó szám-eredményeivel állítsuk párhuzamba, mintegy a megfelelő történeti háttérbe vetítve ezáltal a csonka országterület két népességi leltározása között eltelt évtized statisztikai tanulságait.

A népesség gyarapodásának a fontosabb tömörülési csoportok szerinti vizsgálata csak a külső megjelenési formájára, *vég-eredményére* mutat rá annak a mélyreható fejlődési folyamatnak, mely a lakosság foglalkozási, társadalmi stb. összetételében és egyben a közgazdaság szerkezetében évtizedek óta világszerte végbemegy. Ennélfogva a városi és a néptömörülési adatok sorba-szedése a népesedés menetének mintegy keresztmetszetét tárja fel és csupán közvetve enged egy-egy mélyebb bepillantást a népesség felhalmozódását, szakadatlan áramlását mozgó erők változatos játékába. Mindaddig azonban, amíg az 1930. évi népszámlálás végleges adatai alapján monografikus kutatásokra, avagy a népesedés elemeinek részletesebb analizálására mód nyílnék, a demografiai mozgalmak fontosabb jelenségei ezekből az összefoglaló adatokból is nagy kontúrokban, de jól felismerhetően bontakoznak ki. A város és vidék alapvetően eltérő népesedésének ismertetése alkalomával persze nem tévesztendő szem elől, hogy közigazgatási városaink egy része a népesség foglalkozási összetétele, lassú fejlődése, agrárjellege és nagy külterülete miatt nem üti meg Nyugat-Európa városainak statisztikai mértékét, míg népesebb községeink némelyike nemzetközi szempontból nézve is városias karakterrel bír, mindenestre városiasabbal, mint a magyar síkság nem egy megyei városa. Jól látta már ezt *Keleti Károly*, majd a városkérdés fejlett magyar irodalmának művelői közül főleg *Kenéz Béla* és legújabbban *Schneller Károly*¹⁾, aki *Keleti* szellemes és új-

szerű eljárásához hasonló, de még átgondoltabb módszerrel próbálta meg Magyarország valóban városias népességszámának pontos megállapítását. Azokra a nagy nehézségekre való tekintettel azonban, amelyek az ország városias tömörüléseinek, foglalkozás tekintetében tényleg városias lakosságának tiszta kimutatását, főleg a multba visszamenőleg, megakadályozzák, a magyar statisztikai kutatás tudvalevőleg a városok meghatározásánál általában a *közigazgatási jelleget* kénytelen alapul venni s csak ezen az alapon és még a *néptömörülési adatok* segítségével kísérheti meg az urbanizálódás állásának és előrehaladásának minél pontosabb felrajzolását. A városias települések mindkét csoportosításának párhuzamos megfigyelésére szükség is van, mert pl. az alföldi megyei városok és óriásközségek jellege között sok esetben csak árnyalati különbségek állanak fenn, az a különleges tanyarendszer pedig, mely a Nagy Magyar Alföld településeinek sajátja, tiszta kép kialakítását, a foglalkozási és egyéb tekintetben is valóban városi (agglomerált) lakosság létszámának pontos megállapítását megnehezíti. Amúgy is a külterületen élő népességnek a tulajdonképeni városi lakosságtól való különválasztása tudományos szempontból indokolt, de gyakorlati tekintetben nem egy esetben vitatható.

*

Az alább következő táblázatoknak a multba visszapillantó adatsorai csupán a mai országhatárok között maradt területdarab népesedési tüneteire derítenek fényt. A trianoni békekötésig természetesen a megmaradt törvényhatóságok területén észlelt tömörülési folyamat csupán *részletjelensége* volt az egész Magyarbirodalom népesedésének, úgyhogy a *mai és a régi országterületen* az agglomeráció tekintetében is teljesen elűtő viszonyokat is ismernünk kell. A *városi és a vidéki népesség* 1910. évi adatait az 1. sz. táblázat foglalja össze.

Elsősorban Budapest nagy népességi súlya, de az a körülmény is, hogy az Alföldön természetszerűleg általában nagyobb volt a közigazgatási értelemben vett városi tömörülések lélekszáma, mint az elszakított országrészek hegyes-dombos földjén, magyarázza meg a városi népesség nagyobb arányát a megcsonkított Magyarországon. Hasonlóképen szembeszökő az elszakított és a megmaradt terület rész *tömörülési viszonyainak* különbözősége a 2. sz. tábla sze-

¹⁾ V. ö. *Keleti Károly*: Hazánk és népe. 410. és köv. l.; *Kenéz Béla*: A városok fejlődése és jelentősége. 7. és köv. l.; *Schneller Károly*: Magyarország városi és vidéki népessége. 9. és köv. l. (Ismertetését l. M. Stat. Szemle V. évf., 1927., 243. l.)

1. A városi és vidéki népesség a Magyarbirodalomban és Magyarország mai területén 1910-ben.

Populations urbaines et rurales en 1910 dans la Hongrie ancienne et sur le territoire actuel de la Hongrie.

Város, vidék <i>Villes, campagnes</i>	Magyarbirodalom <i>Hongrie ancienne</i>		Mai Magyarországnak <i>Hongrie actuelle</i>	
	lélekszám <i>population</i>	%	lélekszám ¹⁾ <i>popul.¹⁾</i>	%
Tj. városok — <i>Villes autonomes</i>	2,336.672	11·2	1,455.011	19·1
Rt. (Megyei) városok — <i>Villes à conseil organisé (villes de comitat)</i>	1,627.034	7·8	998.775	13·1
Városok együtt — <i>Ensemble des villes</i>	3,963.706	19·0	2,453.786	32·2
Vidék — <i>Campagnes</i>	16,922.781	81·0	5,153.185	67·8
Összesen — <i>Total</i>	20,886.487	100·0	7,606.971	100·0

¹⁾ A következő táblázatok adatai az utólagos területkiigazítások és néhány közigazgatási változás figyelembevételével valamivel magasabbak az itt kimutatottnál. — *En raison des rectifications de frontières effectuées depuis et de quelques modifications administratives, les chiffres des tableaux suivants sont légèrement supérieurs aux chiffres publiés ici.*

rint, mely az 1910. évi adatok szembeállításán kívül az 1920. és az 1930. évi népszámlálás tömörülési adatait szintén tartalmazza, tehát a népesség felhalmozódására a legfrisebb adatok alapján is rávilágít.

A Trianon utáni terület alföldi része a nagy külterületű, nagy lélekszámú községek hazája, természetes tehát, hogy általában is a népesebb községek maradtak magyar fennhatóság alatt, míg a hegyvidék kisebb lakosságú településeinek túlnyomó többsége idegen uralom alá jutott. (Horvát-Szlavonországokban a községek jellege annyira eltérő, hogy ebben a táblázatban csupán a tulajdonképeni Magyarország adatait foglalhattuk össze.) Egész-Magyarország és a megmaradt törvényhatóságok merőben eltérő tömörülési szerkezetére jellemző, hogy a Trianon-előtti egész anyaország 12.542 községe közül 63·5%-nak a lélekszáma, még az ezret sem érte el, viszont a mai területen ugyanebbe a kategóriába az 1910. évi adatok szerint a községek 53·9%-a jutott. Ez az arányszám 1910-ről 1920-ra néhány tizeddel még enyhült is, 1920-ról 1930-ra pedig a túlkicsiny községek

2. A népesség tömörülése Magyarország (anyaország) régi és mai területén a községek nagyságkategóriái szerint.

Agglomération de la population par catégorie de communes sur le territoire d'avant-guerre et actuel de la Hongrie (territoire d'avant-guerre sans la Croatie-Slavonie).

Kategória — <i>Catégories</i>	Régi Magyarország ¹⁾ <i>Hongrie ancienne¹⁾</i>		Mai Magyarország — <i>Hongrie actuelle</i>					
			1910		1920		1930	
	szám <i>nombre</i>	%	szám ²⁾ <i>nombre²⁾</i>	%	szám ²⁾ <i>nombre²⁾</i>	%	szám ³⁾ <i>nombre³⁾</i>	%
A) A községek és városok száma. — <i>Nombre des communes et des villes.</i>								
—500 lélek	3.984	31·7	856	24·7	838	24·2	754	22·0
500—1000 <i>habitants</i>	3.982	31·8	1.013	29·2	1.016	29·3	953	27·9
1000—2000 "	2.768	22·1	860	24·8	828	23·9	857	25·1
2000—5000 "	1.391	11·1	522	15·1	561	16·1	583	17·0
5000—10000 "	271	2·1	130	3·8	130	3·8	161	4·7
10000 — "	146	1·2	85	2·4	95	2·7	111	3·3
Összesen — <i>Total</i>	12.542	100·0	3.466	100·0	3.468	100·0	3.419	100·0
B) A községek és városok lélekszáma. — <i>Population des communes et des villes.</i>								
—500 lélek	1,266.106	7·0	286.710	3·8	278.910	3·5	257.484	3·0
500—1000 <i>habitants</i>	2,856.170	15·6	731.760	9·6	726.413	9·1	694.804	8·0
1000—2000 "	3,821.520	21·0	1,211.968	16·0	1,170.751	14·7	1,203.855	13·9
2000—5000 "	4,140.070	22·6	1,583.806	20·8	1,696.598	21·3	1,765.753	20·3
5000—10000 "	1,839.778	10·1	892.669	11·7	896.666	11·2	1,072.039	12·3
10000 — "	4,340.889	23·7	2,900.058	38·1	3,210.805	40·2	3,689.805	42·5
Összesen — <i>Total</i>	18,264.533	100·0	7,606.971	100·0	7,980.143	100·0	8,683.740	100·0

¹⁾ Csak anyaország. — *Sans la Croatie-Slavonie.*

²⁾ A következő táblázatok adatai az utólagos területkiigazítások stb. figyelembevételével valamivel magasabbak az itt kimutatottnál. — *En raison des rectifications de frontières ayant eu lieu depuis, etc., les chiffres des tableaux suivants sont légèrement supérieurs aux chiffres publiés ici.*

³⁾ Előzetes eredmények. — *Chiffres préliminaires.*

tervszerű más községhez csatolása következtében 50% alá szállt le.

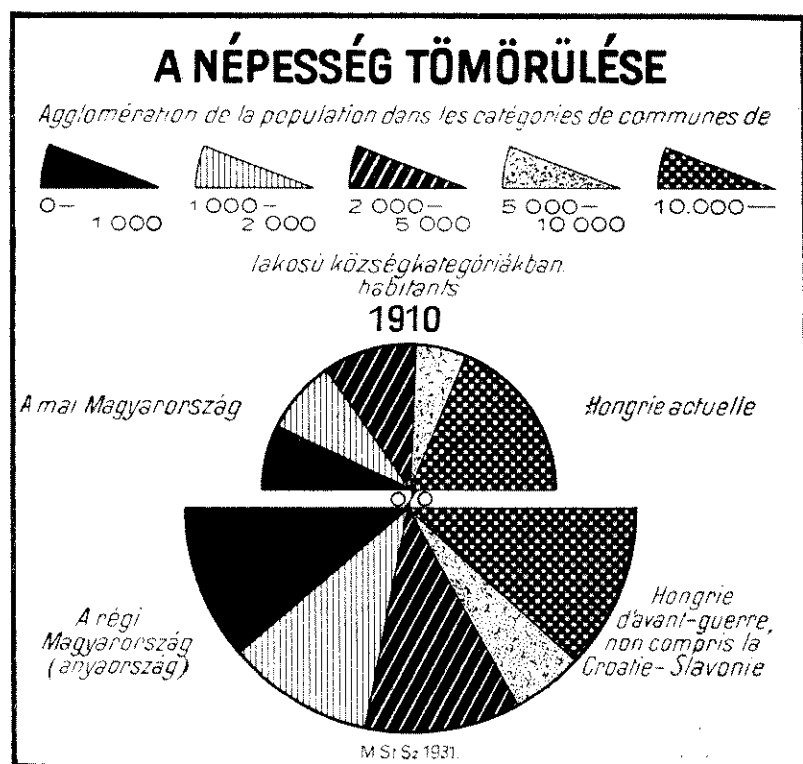
A községek számában mutatkozó eltolódásoknak sok esetben csak ilyen formális közigazgatási oka (községek egybeolvasztása, új községképződések, stb.) van; a néptömörülés valódi méretét tulajdonképpen nem is az egyes kategóriákban helyet foglaló községek száma, hanem népességi súlya adja meg. Ebben a tekintetben pedig az eltérés a mai és a régi terület között még fokozottabb; az anyaország népességének 1910-ben 22·6%-a lakott az ezer lakosnál kisebb községekben, holott ugyanakkor a mai terület lélekszámából csak 13·4%, 1930-ban meg éppenséggel csupán 11·0% esett erre a néptömörülési csoportra; az ötezernél kisebb összes településekben pedig a megmaradt népességnek 1910-ben alig fele, sőt 1930-ban már csak 45·2%-a élt, szemben az anyaországgal, ahol ez az arányszám 66·2%-ra rúgott. Szembeszökő az eltérés a régi és a mai Magyarország között a tízezernél népesebb városok és községek kategóriájában, ahol az anyaországra vonatkozó 23·7%-os arányszámmal szemben a mai országterületen 38·1-es, sőt 1920-ban 40·2-re, 1930-ban pedig 42·5-re emelkedő arány áll.

Az átlagos lélekszámadatak közül a legnépesebb csoportok átlagszámait és különösen a végátlagok erősítik meg a fentebb elmondottakat:

Kategória	Átlagos lélekszám az egész anyaországban			
	1910	1910	1920	1930
— 500 lélek	318	335	333	342
500—1000 „	717	722	715	729
1000—2000 „	1.381	1.409	1.414	1.405
2000—5000 „	2.976	3.034	3.024	3.029
5000—10000 „	6.789	6.866	6.896	6.659
10000—	29.732	34.118	33.797	33.242
Összesen	1.456	2.194	2.301	2.540

*

Csupán a mai országterület adatainak felsorolására terve át, előre kell bocsátani, hogy az elmúlt évtizedekről közlendő lélekszámeredmények az 1920. évi népszámlálási mű első részének (M. Stat. Közlemények. Új sorozat 69. sz.) 3. sz. tábláján alapulnak. Ez a táblázat a mai országterület minden egyes községéről közli az 1869—1920 között fogantatosított valamennyi népszámlálás lélekszámadatát, és pedig a legutolsó közigazgatási beosztás figyelembevételével. Vagyis nem az egyes községek lakosságának mindenkori számát publikálja, hanem hivatalos statisztikai és egyéb forrásművek (egyházi schematizmusok) segít-

ségével az időközben bekövetkezett közigazgatási változásoknak megfelelően a multra vonatkozólag is lehetőleg helyesbíti, azonos községterületre számítja ki a népesség számát, s így általában az összehasonlításra tökéletesen alkalmas eredményeket tartalmaz. 1869-től 1890-ig községenként csupán a polgári népesség száma publikáltatott benne, míg 1900-tól 1930-ig az összes népesség adatai állanak rendelkezésre. Minthogy főleg a városokban ennek a körülménynek figyelmen kívül hagyása a valóságosnál nagyobb tényleges szaporodási eredmények megállapítására vezetne, az 1900. évről pótlólag a polgári népesség számát is megállapítottuk, úgyhogy összeállításainkba legalább az 1890—1900. évtizedről helyes szaporodási adatokat állíthattunk be; az 1869 óta elszállt hat évtizedet átfogó tényleges gyarapodási számok azonban a legtöbb esetben meghaladják valamivel a valóságos népgyarapodási abszolút és arányszámokat, minthogy a polgári és katonai népesség 1930. évi együttes számával a polgári lakosság 1869. évi számát kellett szembeállítani. Ez természetesen csak helyőrségi városokban okoz észrevehető differenciát.

A városiasodás előrehaladásának mértéke a társadalomgazdasági életjelenségek módosulásának tükörképe. Normális körülmények között a városok előretöréséből az egész nemzetgazdaság fejlődésére következtethetünk, míg a vidék népének legalább is kielégítő fejlődése rendszerint egészséges természetes szaporúlaton alapul és ezenkívül a mezőgazdaság megfelelő fejlődési lehetőségeit feltételezi. A mai Magyarország 1869-ig visszanyúló

városi és vidéki adatainak szembeállítása tehát a megcsonkított törvényhatóságok mindenkori gazdasági helyzetére is fényt vet. A 3. számú tábla ebből a szempontból is tanulságos. Itt adataink összeállításánál a mai területen élő népesség számát, amennyiben lehetett, az 1920. évi népszám-

lálás óta az országhoz visszacsatolt községek és községrészek lélekszámával együtt számítottuk ki, úgy hogy az adatok az 1920. évi népszámlálási közleményekben nyilvánosságra hozott adatokat néhány ezer fővel meghaladják.

3. A tj. és megyei városok, valamint a járások (vidék) népességének gyarapodása Magyarország mai területén 1869—1930.

Accroissement de la population des villes autonomes, des villes de comitat et des arrondissements (campagnes) sur le territoire actuel de la Hongrie, 1869—1930.

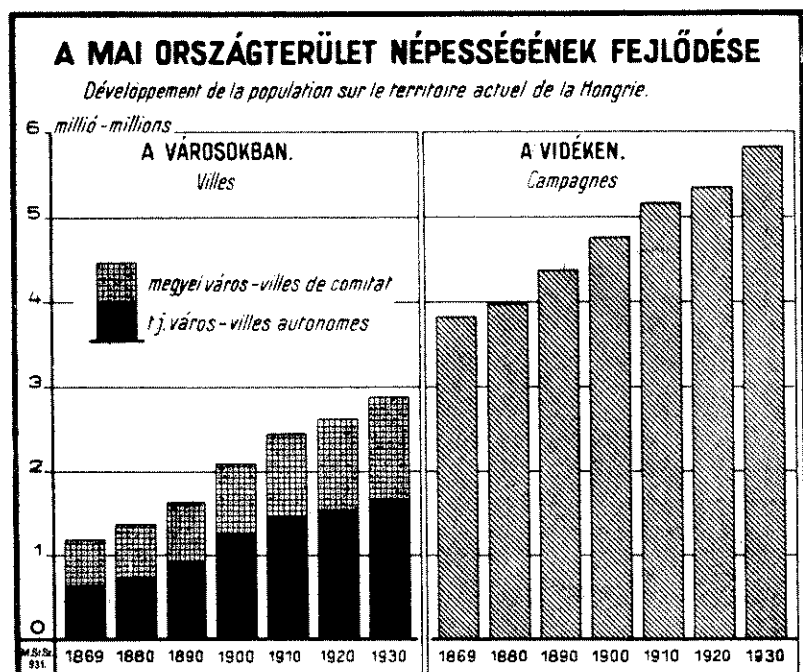
Év, időszak <i>Année, période</i>	V i l l e s			Járások (vidék) <i>Arrondissements (campagnes)</i>	Mai Magyarországnak <i>Hongrie actuelle</i>
	Tj. <i>autonomes</i>	Magyei <i>de comitat</i>	Városok együtt <i>au total</i>		
	v á r o s o k				
A) A népesség száma — Population, nombres.					
1869 polg. népesség — <i>popul. civile</i>	616.122	576.666	1,192.788	3,820.846	5,013.634
1880 " " " "	734.665	627.712	1,362.377	3,969.422	5,331.799
1890 " " " "	912.039	718.366	1,630.405	4,381.196	6,011.601
1900 " " " "	1,212.143	840.702	2,052.845	4,753.044	6,805.889
1900 össz. népesség — <i>popul. totale</i>	1,244.545	851.910	2,096.455	4,760.109	6,856.564
1910 " " " "	1,463.206	997.001	2,460.207	5,155.304	7,615.511
1920 " " " "	1,541.418	1,094.578	2,635.996	5,353.073	7,989.069
1930 ¹⁾ " " " "	1,675.722	1,203.673	2,879.395	5,804.345	8,683.740
B) Tényleges szaporodás számszerint — Accroissement effectif, nombres.					
1869—1880	118.543	51.046	169.589	148.576	318.165
1880—1890	177.374	90.654	268.028	411.774	679.802
1890—1900	300.104	122.336	422.440	371.848	794.288
1900—1910	218.661	145.091	363.752	395.195	758.947
1910—1920	78.212	97.577	175.789	197.769	373.558
1920—1930	134.304	109.095	243.399	451.272	694.671
1869—1930 ²⁾	1,059.600	627.007	1,686.607	1,983.499	3,670.106
C) Tényleges szaporodás %-ban — Accroissement effectif, %.					
1869—1880	19.2	8.9	14.2	3.9	6.3
1880—1890	24.2	14.4	19.7	10.4	12.8
1890—1900	32.9	17.0	25.9	8.5	13.2
1900—1910	17.6	17.0	17.4	8.3	11.1
1910—1920	5.3	9.8	7.1	3.8	4.9
1920—1930	8.7	10.0	9.2	8.4	8.7
1869—1930 ²⁾	17.2.0	10.8.7	14.1.4	5.1.9	7.3.2

¹⁾ Előzetes eredmények. — *Chiffres préliminaires.*

²⁾ 1869-ben polgári, 1930-ban összes népesség; a szaporodás abszolút száma tehát több az egyes évtizedek szaporodási számainak összegénél és az arányszám szintén felülmúlja valamivel a valóságos szaporodási arányszámokat. — *Pour 1869, population civile; pour 1930, popul. totale; donc, le nombre absolu de l'accroissement dépasse le total des nombres d'accroissement des différentes périodes décennales envisagées, et le pourcentage est aussi légèrement supérieur aux nombres proportionnels de l'accroissement effectif.*

A fejlődési tendencia nyilvánvaló: a városok összehasonlíthatatlanul gyorsabb népesezési folyamata az 1869—1930-as időszak minden számadatából élesen szembeötlő. A mai országterületen felhalmozódott népesség gyarapodása tudvalevőleg a XIX. század utolsó évtizedében emelkedett a legmagasabbra, míg mélypontját a világháborús évtizedben éri el a kolerajárvány hatásait magán viselő 1869 utáni tizenegy éves periódus gyarapodási adatánál is kisebb

arányszámmal (4.9%). Az egész hat évtized alatt a mai Magyarország népének fejlődési arányszáma 73.2% volt. Nemzetközi viszonylatban ugyan ez az arányszám nem túlságosan nagy, különösen, hogyha tekintetbe vesszük, hogy Trianonig nem egy egész államról, hanem csak egy országrészről: a Magyarbirodalom legrohamosabban benépesült centrális országdarabjáról van szó; a népgyarapodás abszolút számban azonban jelentékeny: nem sokkal kevesebb, mint Svájc 1910 körüli egész lélekszáma.

1930-ban a megcsontított Magyarország városainak mindkét csoportjában közel két és félszer annyi lakos élt, mint hat évtizeddel azelőtt és a városiasodásra jellemző, hogy a városokba tömörült lakosréteg 61 éves növekedése abszolút mennyiségre sem marad messze az 1869-ben még több mint három és félszer akkora vidéki népesség lélekszámemelkedésétől, s hogy a városok 141·4%-os tényleges gyarapodási arányával szemben a járások lakossága éppen csak a felével (51·9%-kal) nőtt meg. A városfejlődés szempontjából természetesen a 11 t.j. város alkotja az erőteljesebb csoportot; lélekszámuk hat évtized alatt 172·0%-kal emelkedett, szemben a 45 megyei város népességének megduplázódásával (108·7%-os szaporulatával). Az egyes évtizedek szerint azonban rendkívül változó a helyzet. A t.j. városok 1900-ig szenzációs fejlődése végeredményben ugyan messze meghaladja a megyei városokét, de az utóbbiak egyenletesebb népnövekedése fokozatosan előtérbe lép, a századfordulót követő tíz évben már csaknem egyenlő magasságra emelkedik, 1910—1920-ban pedig meghaladja a t.j. városokét és az elsőséget az 1920 óta lepergett decennium folyamán sem adja vissza, habár az abszolút lélekszámnyereség ismét a közigazgatásilag magasabb rangot elfoglaló városainkban a nagyobb. Ismeretes, hogy néhány közép nagyságú megyei város erőteljes gazdasági előretörésének és a vidék társadalomgazdasági vénája megerősödésének is nagy része van ebben, a legfőbb magyarázat mégis Budapest fejlődésének többször megtárgyalt ellankadása.

A 3. sz. tábla legfeltűnőbb jelensége a vidék adatsorának hullámzása: a mai országterület járási népességének fejlődése a két emberöltőnyi egész időszak alatt tulajdonképpen csak két évtizedben: 1880-tól 1890-ig és még — a megváltozott körülményekhez képest — az 1930-cal lezárt decennium alatt elégitett ki. A többi tízéves szakasz közül a hetvenes évek vidéki szaporodási arányszáma (3·9%) az 1873-as kolerajárvány bélyegét viseli magán, 1890 óta pedig ez az arány állandóan a 10% alatt marad, elsősorban az egyre fokozódó kivándorlás és a városokba áramlás, de kisebb részben a természetes szaporodás meglassulása következtében is; a mélypontot a háborús évtizedben látjuk, amikor a megmaradt járások lélekszámgyarapodásának viszonyozása jóval az 5% alá, a kolerasújtotta decennium színvonalára hanyatlik le. Ehhez a fejlődéshez viszonyítva frappánsnak és egyben biztatónak kell tekinteni a vidék népének teljesen a háború előtti húsz évvel egyenrangú előrehaladását az utolsó évtized alatt. Érdekes, hogy a város és vidék adatainak viselkedése ebben a gazdasági válságokban bővelkedő, szokatlanul élénk belső emberáramlás által jellemzett periódusban szinte kiegyenlített viszonyokat sejtet, hiszen a járási lakosság szaporodási százaléka csak hajszálnyira áll az országos átlag alatt és ugyancsak kevésbé marad el a megyei városoknak az elsőséget biztosító 10%-os arányszámtól. Ha pedig a növekvés abszolút számadatain tekintünk át, úgy a legkiemelkedőbb adatot éppen az utolsó évtizedben és éppen a vidéki népesség sorában találjuk meg — négy és félszázszázszoros szaporulatot, — mely még a városi lakosság 1890—1900. évi tekintélyes lélekszámnyereségénél is magasabb.

A vidék és város fejlődésének összehasonlítására természetesen a 3. sz. tábla nem teljesen alkalmas. Budapest és a fővároskörnyék népességének különleges összetétele, speciális gazdasági jellege, nagyvárosias problémái folytán annyira elüt az ország minden egyéb részétől, hogy a tulajdonképeni magyar vidék város- és községcsoportjainak statisztikailag helyes szembeállíthatása céljából adatainkból teljesen ki kell küszöbölni a fővárost és környékének közelebbi, valamint távolabbi néptömörüléseit. Az így következetesen végrehajtott szá-

mitás szerint a tényleges népnövekedés százaléka volt

	a tj. városokban Budapest	a megyei városokban a fővároskörnyéki mv.-ok	a városokban (együtt) Budapest és a fővároskörnyéki mv.-ok	a járásokban (vidéken) a fővároskörnyéki községek	az egész országban Budapest és környéke ²⁾
1869—1880-ban .	8.3	7.8	8.0	3.8	4.6
1880—1890-ben .	12.3	11.6	11.9	10.2	10.6
1890—1900-ban .	18.0	11.8	14.2	7.8	9.1
1900—1910-ben .	13.8	10.2	11.7	7.1	8.1
1910—1920-ban .	5.1	6.3	5.8	3.0	3.6
1920—1930-ban .	9.6	4.8	6.7	6.8	6.8
1869—1930-ban ¹⁾	94.2	67.6	77.9	45.6	51.8

¹⁾ V. ö. a 3. sz. tábla 2. sz. jegyzetét.

²⁾ Mindkét övezet.

Teljessé csak akkor válik a kép, ha a fővárosnak és környékének (mindkét övezet) szaporodási adatait is ideiktatjuk:

A tényleges szaporodás %-ban

	Budapest ¹⁾	a fővároskörnyéki megyei városokban	a fővároskörnyéki községekben	Budapest és környéke ²⁾
1869—1880-ban .	33.2	27.5	8.3	26.9
1880—1890-ben .	36.4	55.3	16.2	33.9
1890—1900-ban .	45.6	71.0	32.1	45.7
1900—1910-ben .	20.2	63.9	44.2	28.7
1910—1920-ban .	5.5	26.0	22.2	11.2
1920—1930-ban .	8.2	30.3	39.0	17.5
1869—1930-ban ²⁾	271.1	813.6	307.6	323.4

¹⁾ A többi adatokhoz hasonlóan Budapest 1869—1890. évi adatai is a polgári népességre vonatkoznak, az 1869—1880., 1880—1890., 1890—1900. és 1869—1930. évi időszakok szaporodási %-ai tehát némileg eltérnek a M. Stat. Szemle f. é. márciusi számában közölt adatoktól. — ²⁾ V. ö. a 3. sz. tábla 2. sz. jegyzetét. — ³⁾ Mindkét övezet.

Az az összeállításunk, amelyből Budapestnek és környékének zavaró faktorát kiküszöböltük, két feltűnő jelenséget tükröz vissza. Az egyik a városesoportok adatsoraiban jelentkezik: érdekes megfigyelni, hogy 1869-től 1900-ig miképpen szorul összebb a tj. városok és megyei városaink népszaporodása között a 3. sz. táblában mutatkozó nagyobb különbség, sőt abban az évtizedben, amelyben a világháború lidérenyomása a városiasodás ütemét is megkötötte, megmaradt vidéki tj. városaink népesedésének legszebb húsz éve (1890—1910), Debrecen, Miskolc, Győr és Pécs népességi s gazdasági térfoglalásának emlékezetes szakasza után a megyei városok javára fordult meg a kocka, melyek sorában különösen a közép-népességű iparforgalmi, illetve közigazgatási gócpontok: Nyíregyháza, Szombathely, Szolnok, Nagykanizsa, Kaposvár és az in-

ternálótáborban elhelyezettek számával átmenetileg felduzzasztott Zalaegerszeg tűnt ki a háborús körülményekhez képest említésreméltó lélekszámemelkedéssel. Viszont ezt a részben csupán látszat-konjunktúrát 1920 után a vidék megyei városainak *váltsága* váltotta fel. A tj. városokban ugyanis az 1920—1930-as szaporodási arányszám a megváltozott életlehetőségeket tekintetbe véve kielégítő, amiben persze speciális okoknak is részük van, többek között annak, hogy az egyetemi várossá előlépett Pécs jó fejlődésével azt a természetellenes lélekszámapadást is egalizálni tudta, melyet 1910 és 1920 között a jugoszláv megszállás hatása alatt, valamint a megszállás folytán csak 1921 novemberében végrehajtott népszámlálás hiányossága következtében elszenvedett. A vidéken szétszórt megyei városok 5%-on aluli lélekszámnövekedése ellenben a lefolyt tíz év *legkedvezőtlenebb népesedési jelenségét* jelzi: azoknak az alföldi városoknak teljes fejlődéskeptelenségét, amelyek a gazdasági előrehaladás és emelkedés szinte minden feltételét (ipari üzemeket, megfelelő vasúti összeköttetést, kulturális és közigazgatási intézményeket, tőkeerőt) nélkülözik s vagy birtokpolitikai okokból, vagy az általános mezőgazdasági krízis következtében az östermelő népréteg szaporulatának elhelyezéséről sem bírtak gondoskodni. Átmeneti jelenségek, mint itt-ott az 1920-ban megszámlált vagónlakók elvándorlása, az utolsó népszámlálás alkalmával még jóval nagyobb létszámú katonai, karhatalmi alakulatok feloszlata, létszámcsökkentése, összevonása stb. is hozzájárultak a megyei városok e csoportjának feltűnően kedvezőtlen népesedéséhez. A városi élet tökéletes pangásának ezzel a szinte kirívó jelenségével szemben megnyugtatóbb az összeállítás *másik kidomborodó jellemvonása*: az a tény, hogy a tulajdonképeni vidéki népesség, járásaink népe Budapest környékének különválasztása után is aránylag tűrhető mértékben nőtt meg, sajnos tudjuk, hogy csak az ország keleti felén. A 6.8-es szaporodási arányszám csak 3 tizeddel kisebb az 1900—1910. évek járási lélekszámszaporulatánál, igaz, hogy ebben az utolsó békeévtizedben az azidőtájt kulmináló kivándorlás tizedelte meg a lakosságának a néperő megújrodása tekintetében legértékesebb rétegét. Ami az egész időszakot illeti, látható, hogy természetesen a székesfővárost körülölelő *községkoszorú* lakosságának levonása a 3. sz. táblázathoz képest a vidéki (járás) népesség gyarapodási

arányszámait is lecsökkenti, a járásokban megszámlált lakosság nagy tömegéhez mérten azonban ez a csökkenés jóval elenyészőbb annál, amelyet a városi adatsorok egybevetése mutat. — Magának Budapestnek és környékének egyedülállóan fényes népesedési tendenciája eléggé ismert már ahhoz, hogy újabb kommentálást ne igényeljen. Kétségtelen, hogyha egyedül a lélekszám-alakulás volna a döntő faktor a fejlődési irányzatok megítélésénél, egyenesen tünényesnek kellene mondani ezt az 1920 után elsősorban a fővároskörnyék legkevésbé túlfejlődött községcsoportjában új erőre kapó lendületes népesedési folyamatot, mely viszont az országos centrumon kívül elterülő törvényhatóságok demografiai pályájával egybemérve sokkal inkább nyomasztónak és aggályosnak, mint tünényesnek tűnik fel.

*

Régi statisztikai gyakorlatnak felelünk meg, amidőn a néptömörülés közigazgatási osztályozás alapján való felvázolásához a városok és községek lélekszámkategóriák szerinti csoportosítását fűzzük hozzá. A néptömörülés kisebb egységeinek jelentőségét és számbeli súlyát a 2. sz. tábla az ország mai területéről is összefoglalta. Ez a tábla azonban a 10.000-nél népesebb helységek adatait egy gyűjtőtételbe tömörítette; minthogy pedig célunk elsősorban a népességi koncentráció nagyobb gyűjtőpontjain,

azok népesedési menetében kiütöző tendenciák szemléltetése, a városbatömörülés világtüneményét jelző magyarországi határkövek pontosabb kijelölésére népesebb városaink és községeink lélekszámkategóriák alapján való csoportosításának tanulságait sem nélkülözhetjük. Az urbanizáció tüneteiről a 2. sz. összeállításnál jóval megosztottabb és tanulságosabb képet akkor kapunk, ha a 10.000-nél nagyobb lélekszámú agglomerációk kategóriáját megfelelő részekre bontjuk szét. A szétválasztást az 1920. évi népszámlálás első kötetében közölt adatok alapján, természetesen az időközben beállott közigazgatási változások figyelembevételével 1869-ről is végrehajtottuk, s az összeállítást az 5.000—10.000 lakosú községek idevágó adataival bővítettük ki. Ezen az alapon tehát a két emberöltő leforgása alatt beköszöntött változások részletesebb feltüntetésére van mód.

A 4. sz. összeállítás kétségbevonhatatlanul igazolja a népesebb települési formáknak: a városoknak és a nagy- és óriásközségeknek határozott tendenciát eláruló térfoglalását. 5.000-nél népesebb városban és községben 1869-ben a mai országhatárok között élő népességnek még csak 34,4%-a számláltatott meg, összesen 1,727.402 lélek, 61 év multával pedig már több mint a fele (54,8%-a), számszerint 4,761.844 lakos. Viszont azokban a községekben, amelyeknek lélekszáma nem érte el az 5.000-et, az első magyar népszámláláskor 3,286.232 lakos

4. Az 5.000-nél népesebb városok és községek lélekszámkategóriák szerint Magyarország mai területén 1869-ben és 1930-ban.

Villes et communes de plus de 5.000 habitants sur le territoire actuel de la Hongrie en 1869 et 1930, par catégories de population.

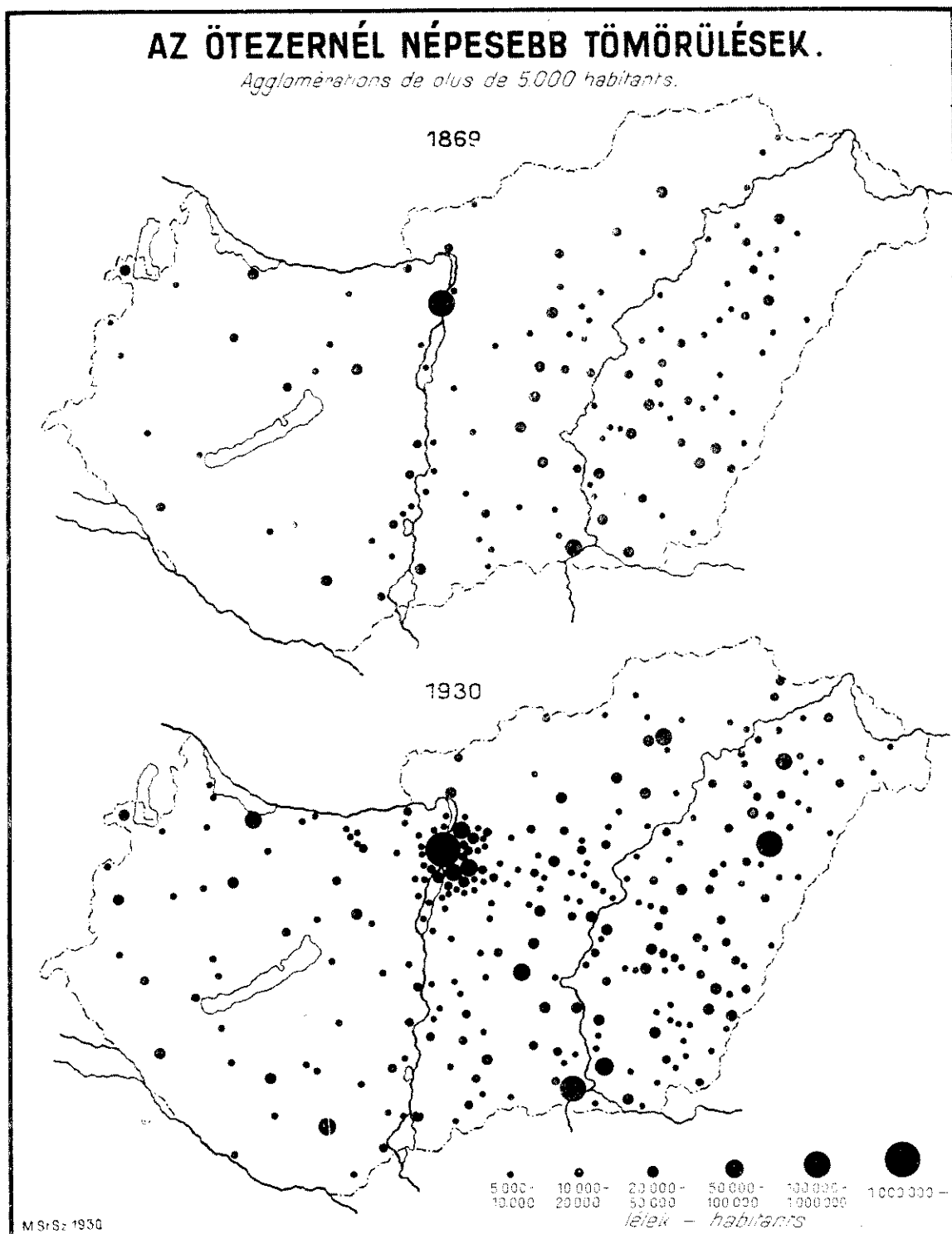
Kategória — Catégories	A községek és városok — Villes et communes					
	száma - nombre		népessége — population			
	1869	1930 ¹⁾	1869		1930 ¹⁾	
			szám nombre	az egész népesség %-ában en % de la population totale	szám nombre	az egész népesség %-ában en % de la population totale
5.000—7.000 lélek	43	103	253.088	5,0	600.714	6,9
7.000—10.000 habitants	29	58	244.809	4,9	471.325	5,4
10.000—12.000 "	7	29	74.028	1,5	318.297	3,6
12.000—15.000 "	12	24	158.811	3,2	327.274	3,8
15.000—20.000 "	7	13	121.851	2,4	226.057	2,6
20.000—30.000 "	17	19	395.525	7,9	483.874	5,6
30.000—50.000 "	3	14	137.583	2,7	512.074	5,9
50.000—100.000 "	1	9	71.022	1,4	564.989	6,5
100.000—1.000.000 "	1	2	270.685	5,4	252.541	2,9
1.000.000—	—	1	—	—	1.004.699	11,6
Összesen — Total	120	272	1,727.402	34,4	4,761.844	54,8

¹⁾ Előzetes eredmények. — *Chiffres préliminaires.*

tömörült s ez a szám az 1930. évi nagy népességi számonkérés alkalmával sem sokkal több: 3,921.896 fő. E kisebb község-kategória relatív jelentősége tehát lényegesen megcsappant, népességi arányszáma 65·6 %-ról 45·2%-ra szorult vissza. 1930-ban a trianoni Magyarországon 152 községgel többnek haladta meg a népességi száma az 5.000-et, mint félszázaddal előbb; helyesebben *153-mal* többnek, miután az 1869-ben még 5.131 lakost számláló tolnamegyei Fadd községé az a kedvezőtlen különlegesség, hogy lélekszáma hat évtized múltával az 5.000-es határ alá süllyedt, részben az alacsony természetes szaporodás, részben a másfelé gravitáló emberáramlás és különösen a nemrégiben önálló községgé alakult egyik részébe, Pusztahencsére irányuló települési mozgalom következtében.

Nem térhetünk itt ki ennek a fejlődésnek *helyi ábrázolására*. Térképünk, mely az ötezernél népesebb városok és községek topografiai elhelyezkedését a nagyságkategória jelzésével szemlélteti, ékesen szóló bizonyítéka a hat évtizedes evolúció eredményének; de egyúttal némi fényt vet az egyes nagyobb lélekszámkategóriák vidékenként különböző előfordulási gyakoriságára.

Összeállításunk a tömörülési adatok világánál a városiasodás tüneményének *végső mérlegét* tárta fel. A pontos statisztikai összehasonlíthatóság érdekében még egy további adatsorozatához kell folyamodnunk: ez az 5. sz. tábla, mely azt ábrázolja, hogy az a 272 város és község, amelyek lélekszáma 1930-ban az 5.000-et meghaladta, nagyságcsoportok szerint milyen fejlődés után szerezte meg mai népességi állagát, más szóval, hogy a népesség 1930. évi száma

alapján az illető kategóriába besorozott tömörülésekben 1869-ig visszamenően népszámlálásról népszámlálásra mennyi lakos élt. Minthogy így ez a táblázat *nem a mindenkori néptömörülési* helyzetre mutat rá, hanem csoportonként *azonos* községek adatait sűríti össze, természetesen a tényleges népnövekedés adatainak nagyságcsoportok szerint való kiszámítására is mód nyílik; viszont a községek fenti értelemben való csoportosításából az is következik, hogy a 4. és 5. sz. tábla 1869. évi adatsora lényegesen eltér egymástól. A mai Magyarországra nézve a legfontosabb az 1920—1930. évi szakasz átpillantása lévén, a táblázat az 1920-as népességi számokat is felöleli. Megjegyzendő, hogy az egyes csoportokba osztás az 1930-as *előzetes* adatok alapján történt, egy-egy csoport lélekszámereje tehát a végleges eredmények után kisebb-nagyobb mértékben még megváltozhat.

5. Az 1930-ban 5.000-nél népesebb község- (város-)csoportok lélekszáma 1869-ben, 1920-ban és 1930-ban.

Population en 1869, 1920 et 1930 des groupes de communes (villes) ayant en 1930 plus de 5.000 habitants.

Kategória — Catégories	Az 1930-ban az ill. kategóriába tartozó községek (városok) <i>Communes (villes) appartenant en 1930 aux catégories ci-dessous</i>						
	népességének száma — population, nombres			tényleges népgyarapodása <i>accroissement effectif</i>			
	1869	1920	1930 ¹⁾	1920—1930		1869—1930 ²⁾	
				szám nombres	%	szám nombres	%
5.000—7.000	330.025	535.449	600.714	65.265	12·2	270.689	82·0
7.000—10.000	235.212	421.108	471.325	50.217	11·9	236.113	100·4
10.000—12.000	182.504	291.892	318.297	26.405	9·0	135.793	74·4
12.000—15.000	184.771	299.605	327.274	27.669	9·2	142.503	77·1
15.000—20.000	114.466	213.217	226.057	12.840	6·0	111.591	97·5
20.000—30.000	296.056	452.357	483.874	31.517	7·0	187.818	63·4
30.000—50.000	245.080	465.098	512.074	46.976	10·1	266.994	108·9
50.000—100.000	191.936	480.347	564.989	84.642	17·6	373.053	194·4
100.000—1.000.000	117.133	226.751	252.541	25.790	11·4	135.408	115·7
1.000.000—	270.685	928.996	1.004.699	75.703	8·2	734.014	271·1
5.000-nél népesebb összesen <i>au-dessus de 5.000 habit., total</i>	2.167.868	4.314.820	4.761.844	447.024	10·4	2.593.976	119·6
5.000-nél kisebb összesen <i>au-dessous de 5.000 habit., total</i>	2.845.766	3.674.249	3.921.896	247.647	6·7	1.076.130	37·8
Mindössze — Total général	5.013.634	7.989.069	8.683.740	694.671	8·7	3.670.106	73·2

¹⁾ Előzetes eredmények. — *Chiffres préliminaires.*

²⁾ V. ö. a 3. sz. tábla 2. sz. jegyzetét. — *Voir note 2 du tabl. 3.*

A tábla legfontosabb tanulsága, hogy míg az 5.000 léleknél nagyobb városok és községek lakosainak száma már 1920-ig megduplázódott, 1930-ig pedig 119·6%-os szaporodással 2.167.868-ról 4.761.844-re nőtt, addig az 5.000-en aluli kisebb közigazgatási egységek lélekszáma 6 évtized alatt 37·8%-kal lett csak nagyobb, 2.845.766-ról csupán 3.921.896-ra emelkedett. Ami azt eredményezte, hogy a 272 5.000-nél népesebb városban és községben 60 év előtt a csonkaország lakosságának alig több, mint kétötödére (43·2%-ra) rúgó kontingense lakott, viszont 1930-ban ugyanazon városok és községek falai között már 54·8% zsúfolódott össze. Az intenzív városbatódulás hatása alatt 1869-től 1930-ig az 5.000-es határon túl több mint háromszor oly gyors lélekszámszaporulat állott elő, mint az 5.000-en aluli tömörülésekben; az utolsó évtizedben azonban a nagyobb községek nép-növekedési fölénye már jóval kisebb. Érdekes az is, hogy az ötezres határvonalon aluli községek 1920 óta 6·7%-os szaporulata csaknem teljesen egyezik azzal az arányszámmal (6·8%), amelyet a járásokról a budapestkörnyéki községek levonása után kimutattunk. A középvárosok és nagy népességű községek pangásszerűen lassú lélekszámemelkedése mellett a kisebb lakóhelytelepüléseknek ez a viszonylag kielégítő fej-

lődési irányzata — hacsak nem átmeneti jelenség — talán a hazánk mai helyzetében nehezen várt decentrális irányú népesedési folyamat csírája.

Az 5.000-nél népesebb tömörülési csoportok 1869—1930. évi szaporodási sorsora a tetőpontra a legnépesebb kategóriában szökik, melyet egymaga Budapest tölt meg; az itt 271·1%-kal kimagasló szaporodási arányszám a következő kategóriákban némi kilengéssel fokozatosan enyhül — az első betüremelés két alföldi metropolisunkat (Szeged, Debrecen) magában foglaló 100.000—1.000.000-s csoportban mutatkozik — és a legkisebb pontra a 20.000—30.000-es város csoportban érkezik. A fejlődési vonalnak ez a legnagyobb behorpadása az alföldi megyei városok fejlődésképtelenségének egy újabb jele: az ideeső várostömörülések majd mindegyike, a rohamosan fejlődő Csepel és Diósgyőr, valamint a dunántúli Pápa kivételével, a magyar síkságon helyezkedik el. Említésreméltó még, hogy az 50.000—100.000 lakosú középvárosok közel 200%-os fejlődése tulajdonképpen a budapestkörnyéki külvárosias népnövekedés eredménye: az idetartozó három pestvidéki megyei város után következő Miskolc két emberöltő alatti szaporodási arányszáma (185·4%) már nem éri el a kategória átlagát. A kisebb nagyság csoportok közül

pedig a 15.000—20.000-es kategória kielégítő lélekszámszaporulata feltűnőbb, — itt több gyorsan fejlődő iparforgalmi tömörülés néhány stagnáló kisvárossal és alföldi tanyaközponttal került össze, — és még inkább a 7.000—10.000 lakosú községek népességi számának megduplázódása. A tízezernél kisebb, de az ötezret megütő lélekszámú lakóhelyeket ezres csoportokban vizsgálva, a tényleges népgyarapodási arány

	1920-1930-ban	1869-1930-ban
a 9.000-es csoportban	12·0	90·1
a 8.000-es „	15·1	120·7
a 7.000-es „	9·7	91·9
a 6.000-es „	12·8	103·6
az 5.000-es „	11·7	68·5

százalék volt, tehát a 8.000-es nagyságkategóriában emelkedik a tetőpontra, ami ismét néhány budapestkörnyéki község és a nagyrafejlődött Mezőhegyes odatarozásával magyarázható.

Az 1920 óta eltelt tíz év adatai közül az 50.000—100.000-es kategóriának kiemelkedő arányszámára, a 15.000—20.000-es csoport lassú fejlődésére (a szaporodási % itt még az 5.000-nél kisebb községek fejlődési arányát és az országos átlagot sem éri el) és az 5.000-es és 10.000-es határvonal között elhelyezkedő, több mint milliós embertömeget felhalmozó helységek határozottan kedvező lélekszámalakulására kell a figyelmet külön is felhívni.

A nagyobb néptömörülések fejlődési hátterének megfestésére a tízezernél népesebb városok és községek lélekszámemelkedését évtizedek szerint is össze kell foglalni. Az 1930. évi népszámlálás alkalmával az egyes (összevont) nagyságkategóriákba besorozott városok és községek népességének fejlődési menetét a 6. sz. tábla szemlélteti, melybe teljesség okából a tízezer határon alul maradó lakóhelyek összefoglaló adatsora is beillesztetett.

6. Az 1930-ban 10.000-nél népesebb község- (város-)csoportok lélekszámának alakulása 1869—1930.

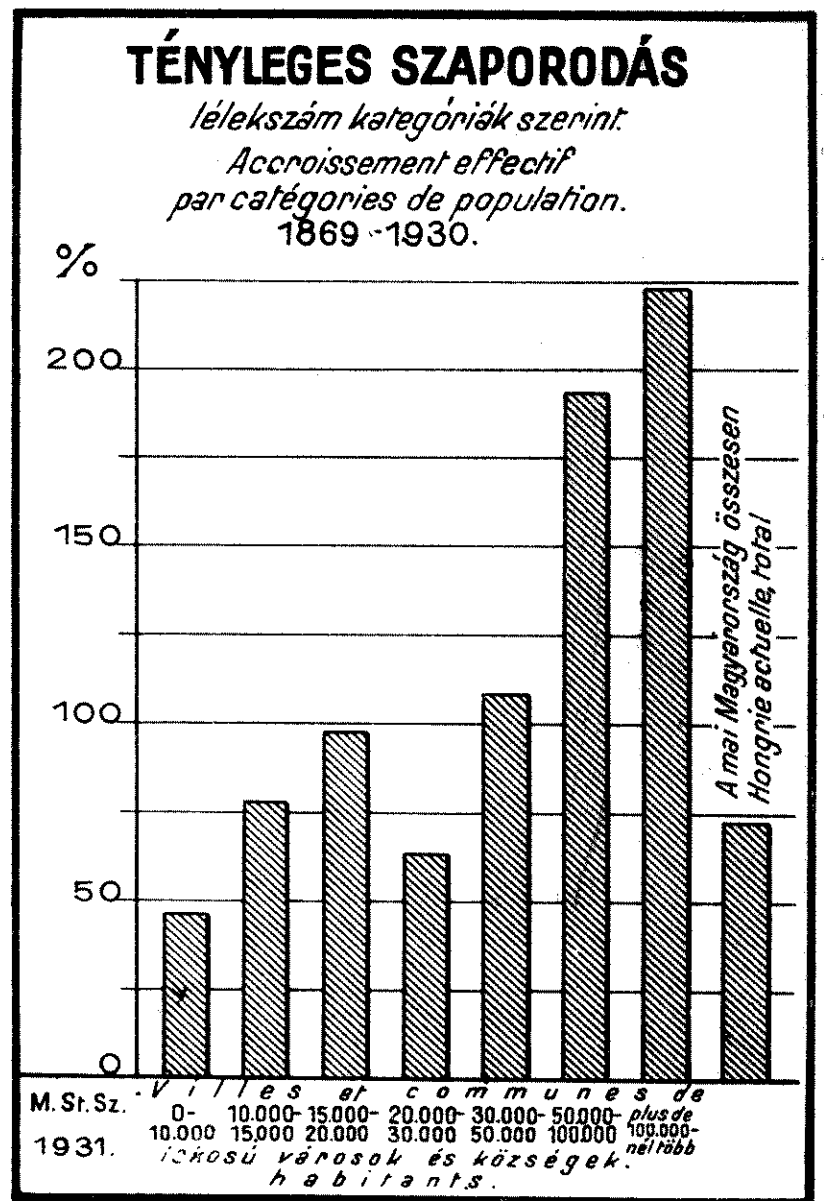
Population, de 1869 à 1930, des groupes de communes (villes) ayant en 1930 plus de 10.000 habitants.

Év, időszak <i>Année, période</i>	<i>Villes et communes de</i>									Mai Magyarország <i>Hongrie actuelle</i>
	10.000-15.000	15.000-20.000	20.000-30.000	30.000-50.000	50.000-100.000	100.000-1.000.000	plus de 1.000.000-nál több	10.000-nél több <i>plus de 10.000</i>	10.000-nél kevesebb <i>moins de 10.000</i>	
	<i>lakosú városok és községek — habitants</i>									
	A) A népesség száma — Population, nombres.									
1869 polg. nép. - <i>pop. civ.</i>	367.275	114.466	296.056	245.080	191.936	117.133	270.685	1.602.631	3.411.003	5.013.634
1880 „ „	388.250	126.768	314.875	271.694	216.851	124.797	360.551	1.803.786	3.528.013	5.331.799
1890 „ „	440.746	144.566	348.580	307.284	259.476	142.509	491.938	2.135.099	3.876.502	6.011.601
1900 „ „	486.528	168.985	388.597	355.798	337.620	172.621	716.476	2.626.625	4.179.264	6.805.889
1900 össz. nép. - <i>pop. tot.</i>	488.430	170.732	390.985	365.822	345.211	177.997	732.322	2.671.499	4.185.065	6.856.564
1910 „ „	552.628	197.336	436.538	418.071	431.027	211.057	880.371	3.127.028	4.488.483	7.615.511
1920 „ „	591.497	213.217	452.357	465.098	480.347	226.751	928.996	3.358.263	4.630.806	7.989.069
1930 ¹⁾ „ „	645.571	226.057	483.874	512.074	564.989	252.541	1.004.699	3.689.805	4.993.935	8.683.740
	B) Tényleges szaporodás számszerint — <i>Accroissement effectif, nombres.</i>									
1869—1880	20.975	12.302	18.819	26.614	24.915	7.664	89.866	201.155	117.010	318.165
1880—1890	52.496	17.798	33.705	35.590	42.625	17.712	131.387	331.313	348.489	679.802
1890—1900	45.782	24.419	40.017	48.514	78.144	30.112	224.538	491.526	302.762	794.288
1900—1910	64.198	26.604	45.553	52.249	85.816	33.060	148.049	455.529	303.418	758.947
1910—1920	38.869	15.881	15.819	47.027	49.320	15.694	48.625	231.235	142.323	373.558
1920—1930	54.074	12.840	31.517	46.976	84.642	25.790	75.703	331.542	363.129	694.671
1869—1930²⁾	278.296	111.591	187.818	266.994	373.053	135.408	734.014	2.087.174	1.582.932	3.670.106
	C) Tényleges szaporodás %-ban — <i>Accroissement effectif, %.</i>									
1869—1880	5·7	10·7	6·4	10·9	13·0	6·5	33·2	12·6	3·4	6·3
1880—1890	13·5	14·0	10·7	13·1	19·7	14·2	36·4	18·4	9·9	12·8
1890—1900	10·4	16·9	11·5	15·8	30·1	21·1	45·6	23·0	7·8	13·2
1900—1910	13·1	15·6	11·7	14·3	24·9	18·6	20·2	17·1	7·3	11·1
1910—1920	7·0	8·1	3·6	11·2	11·4	7·4	5·5	7·4	3·2	4·9
1920—1930	9·1	6·0	7·0	10·1	17·6	11·4	8·2	9·9	7·8	8·7
1869—1930²⁾	75·8	97·5	63·4	168·9	194·3	115·7	271·1	130·2	46·4	73·2

¹⁾ Előzetes eredmények. — *Chiffres préliminaires.*

²⁾ V. ö. a 3. sz. tábla 2. sz. jegyzetét — *Voir note 2 du tabl. 3.*

A szaporodási arányszámok tanuskodása szerint a községcsoportok egy részében hasonló hullámmozgás figyelhető meg, mely 1890—1900-ban ér két évtizedes emelkedés után a legmagasabb pontra s azután újabb 20 éven át lefelé tendál, a világháborús évtizedben szinte zuhanásszerűen. Egy évtizeddel később (1900—1910) éri el a lélekszámgyarapodás maximumát a 20.000—30.000 lakosú város csoport, míg a 10.000—15.000-es nagyságkategória évtizedről-évtizedre ellentétes irányban mozgó fejlődési vonalából két kisebb hullámhegy emelkedik ki, az első az 1880—1890-es években, a második a XX. század első tízéves szakaszában. A vidéki (járási) népesség fentebb ismertetett tényleges gyarapodási arányszámaihoz hasonló fejlődést mutat, de valamivel alacsonyabb színvonalon, a tízezernél kisebb községek nagy csoportjának viselkedése; említésre méltó, hogy az utolsó évtized itt is kielégítőnek látszó szaporodási arányszáma (7·8%) ugyanakkora, mint az 1890—1900. évi arányszám s a nyolcvanas években feljegyzett maximumtól (9·9%) sem áll nagyon messze. A nagyobb lélekszámú tömörülési csoportok közül a 30.000—50.000 lakossal bíró középvárosok népességi előrehaladását feltűnően egyenletes arányszámok jellemzik; ebben a csoportban a tényleges gyarapodás tízéves arányszáma az egész időszak egyik periódusában sem száll a 10% alá és viszont csak egyszer lépi át — akkor is csak kevéssel — a 15%-os vonalat. Megemlékeztünk már arról, hogy a 20.000—30.000 lakosú kategória helyzete kedvezőtlennek látszik (az utolsó évtized szaporodási adatainak tükrében is). Az adatok mutba nyúló vizsgálata megerősíti ezt a megállapítást, miután a népnövekedés arányának még a legmagasabb pontja (1900—1910: 11·7%) is aránylag lassú fejlődést jelez ebben a város- és községcsoportban. Feltűnő jelenség továbbá, hogy a városok lélekszám-növekedését is meglehetősen megbénító világháborús decennium után két nagyság-csoportban a gyarapodási arányszám nemcsak hogy emelkedni nem tudott, hanem eléggé észrevehetően tovább esett: a 30.000—50.000 lakosú városokat egybefoglaló tömörülési kategóriában ez a visszaesés nem túlságosan aggasztó, mert egyrészt a szaporodási arányszám még mindig meghaladja valamivel a 10%-ot, másrészt a háborús szá-

kaszban megfigyelt decentrális irányú mozgás ennek a kategóriának 1910—1920. évi arányszámát a többi város csoporthoz viszonyítva feltűnően magasan tartotta, úgyhogy Rákospalotán és Pestszentlőrincen kívül joggal Szolnok, Szombathely, Kaposvár és Nagykanizsa városok 1910-től 1920-ig láttak kedvező szaporodásában kereshetjük az egyik okát a fejlődési vonal 1920 óta beköszöntött visszaesésének. Jóval hátrányosabb színben tűnik fel a 15.000—20.000 lakosú községeket egybefoglaló kategória 1920—1930. évi népgyarapodási arányának a háborús viszonyokhoz képest kielégítő 8·1%-ról 6·0%-ra való aláhanyatlása; ilyen alacsony arányszámmal a mai országterület háborúelőtti népesedésében legkedvezőtlenebb 1869—1880. évi szakaszban (kolera-járvány) is csak egy nagyobb tömörülési csoportnál, a 10.000—15.000 lakosú községek táborában találkozunk. Minthogy a lélekszám szerinti csoportosítás formális alapkából indul ki s nincs tekintettel az egyes községek fejlődését determináló foglalkozási stb. jellegre, ennek a kedvezőtlen fejlődési adatnak egyszerű magyarázata is van: egy csomó fejlődésképtelen város

és nagyközség véletlen összetorlódása 1930-ban a 15.000—20.000-es kategóriában. De súlyosbító körülmény, hogy az 1920 óta megfogyatkozott népességű Sátoraljaújhely, Esztergom, Hajduszoboszló és Abony kedvezőtlen fejlődése folytán ennek a kategóriának a szaporodási arányszáma még a 6%-nál is jóval mélyebbre, a teljes stagnálás szintvonalára süllyedne le, hogyha az ugyanide eső Budafok hatuszres lélekszám-többletét a népnövekedésabszolútszámadataiból kihasítanók. — Ami végül a *statisztikai értelemben vett nagyvárosoknak* fejlődését illeti, a százezernél több lakost számláló három város (Budapest, Szeged, Debrecen) adatát érdemes egy csoportba foglalva is felsorolni; e szerint nagyvárosaink fejlődését a következő szaporodási arányszámok jellemzik: 1869—1880: 25·1, 1880—1890: 30·7, 1890—1900: 40·1, 1900—1910: 19·9, 1910—1920: 5·9, 1920—1930: 8·8%.

Felsorakoztatott adatainknak hibája, hogy sem a városok és községek közigazgatási osztályozása, sem a lélekszám nagyságon alapuló formális statisztikai csoportosítás a fejlődési erők játékaról hű képet nem adhat, miután az iparforgalmi településeknek, valamint a főváros és néhány más város körül is észrevehetően kialakuló külvárosoknak egy része az ötezernél kisebb községek csoportjában foglal helyet, ami a tisztánlátást erősen zavarja. Ezeknek a kérdéseknek tisztázása azonban külön részlet-kutatásokat igényel. Hasonlóképpen nem tartozik ide a nagyobb tömörülések topografiai elhelyezkedésének és a városfejlődés vidékenkinti alakulásának vizsgálata (erről nagy vonásokban térképünk tájékoztatott); az ország keleti és nyugati felének, valamint centrumának teljesen eltérő fejlődésére a népszámlálási adatok alapján Kovács Alajos már amúgy is részletesen felhívta a figyelmet.¹⁾ Az egyes évtizedek gyarapodási adatait a nagyobb tömörülések szerint *egyenként* is felsoroló adatgyűjtemény pedig annyira bő, hogy abból legfeljebb csak néhány szemelvényt ragadhatunk ki. Így pl. azok közül a városok és községek közül, amelyeknek népességi száma két emberöltő alatt *megduplázódott*, az 1869—1930. évi tényleges népnövekedési arány a legmagasabbra, a legtöbb esetben ezer százalék fölé Budapest külvárosaiban (Pesterzsébet, Újpest, Kispest, Rákospalota, Pestszentlőrinc, Csepel, Budafok, Rákosszentmihály, Sashal-

om és Pestújhely) emelkedik. Kimagaslóbb méreteket öltött még a népességi szaporulat a 10.000-nél népesebb városok nagyságrendjében haladva Budapest (271·1%) után a következő vidéki, illetve a fővároskörnyék távolabbi övezetén fekvő városokban és nagyközségekben: Debrecen (154·6%), Pécs (159·0%), Miskolc (185·4%), Nyíregyháza (134·2%), Szolnok (144·4%), Makó (270·0%), Kaposvár (391·6%), Nagykanizsa (104·5%), Kiskunhalas (119·4%), Törökszentmiklós (118·1%), Diósgyőr (382·5%), Mezőkövesd (125·9%), Kiskunmajsa (128·1%), Salgótarján (359·3%), Felsőgalla (1.341·8%), Hatvan (282·5%), Soroksár (200·1%), Kisvárd (200·8%), Kiskőrös (100·2%), Zalaegerszeg (123·9%), Vecsés (359·5%), Monor (136·2%), Lajosmizse (278·2%), Tiszaföldvár (103·1%), Gödöllő (201·4%), Nagykáta (118·1%), Nyírbátor (127·8%), Kistelek (102·7%) és Kecel (126·1%).

A Budapest-környék néhány távolabbi lakostömörülésén kívül nem csupán a szellemi, kulturális és közigazgatási élet gócpontjain, valamint a bányászat és ipar specifikus telephelyein és a vásárvonal mentén nagy a fejlődés, hanem a megduplázódott népességű községek sorozatának futó átpillantása azt mutatja, hogy az alföldi városok különleges helyzetére való tekintettel hazai városfejlesztési politikánk néhol agrárpolitikai módszerekkel is jó eredményt érhet el, ám bár az a tény, hogy tipikus agrártelepülések is szerepelnek a nagyon jól fejlődött tömörülések sorában, számos esetben a kedvező természetes szaporodásra s az Alföld 1869 táján még szinte lakatlan vidékeinek (Kiskunhalas népsűrűsége például 1869-ben még csak 20·3 volt négyzetkilométerenként) gyors benépesedésére vezethető vissza. A közlekedési hálózat, mint a demografiai és gazdaságtársadalmi előrehaladás egyik legnagyobb hatóerejű tényezője nemcsak a gyorsabban előretörő városok rangsorára, hanem a *visszamaradó és stagnáló települések* fejlődési százalékaira is rányomja a bélyegét. A lassan fejlődő városok és községek sorában a visszamaradó Dunaföldvár a sereghajtó, melynek lélekszáma két emberöltő alatt 8·3%-kal *megfogyott*; szinte kuriózumképen hat, hogy Dunaföldvárt a lélekszám éppen csak az egyébként legkedvezőtlenebb 1869—1880-as évtizedben emelkedett, azóta minden decenniumban következetesen apadt, a legnagyobb mértékben (—3·3%-kal) a trianoni békekötés óta eltelt tíz év alatt. A stagnáláshoz állandóan a leg-

¹⁾ L. Kovács Alajos dr.: A népszámlálás előzetes eredményei. M. Stat. Szemle 1931. évi (IX.) évf. 95—112. l.

közelebb álló népességi gócpontok között az 1869—1930. évi tényleges szaporulat arányszáma 30%-ot sem ért el a tízezer főt meghaladó lélekszámmal rendelkező következő városokban és községekben: Hódmezővásárhely (22·4%), Makó (29·1%), Szentes (18·9%), Békés (27·9%), Szarvas (13·6%¹⁾, Gyöngyös (27·7%), Esztergom (19·6%), Szekszárd (29·4%), Túrkeve (21·3%), Gyoma (23·4%), Kalocsa (25·0%), Paks (14·7%), Kunszentmárton (16·3%), Mór (21·1%), Nádudvar (27·4%), tehát kevés kivétellel az eredeti agrárjellegét máig megőrző lakóhelyeken. Az 5.000—10.000 lakosú községek nagy száma miatt közülük a fejlődés két végletére jellemző példákat nem említhetjük fel.

Átfogó képet ad végül a néptömörülés nagyobb központjainak 61 éves fejlődéséről az egyes községkategóriáknak a tényleges népnövekedési kulcs szerint való csoportosítása.

Szaporodási ill. fogyási fokozat %	Az ill. szaporodási fokozatba tartozott						Együtt
	10.000-15.000	15.000-20.000	20.000-30.000	30.000-50.000	50.000-100.000	100.000-nél több	
— 0	1	—	—	—	—	—	1
+ 0—20	2	1	1	1	—	—	5
20—40	9	1	5	1	1	—	17
40—60	12	3	5	1	—	—	21
60—80	5	1	3	5	—	—	14
80—100	8	2	—	—	2	1	13
100—200	8	1	3	2	3	1	18
200—1000	6	3	1	2	1	1	14
1000—	2	1	1	2	2	—	8
Összesen	53	13	19	14	9	3	111

*

Eddig közölt adataink inkább a lélekszámhullámszám felületéről rajzolnak képet. Két szempontból érdemes azonban még az adatok mögé, a fejlődést előidéző tényezők közé is bevilágítani. Ha adatainkat a nagyobb tömörülések lakosságának foglalkozási jellege szerint szedjük rendbe, a városi tömörülések értékéről tájékozódhatunk s a városiasodás folyamatát a valósághoz hívebben rajzolhatjuk ki. Viszont a népgyara-

¹⁾ Szarvas szaporodási arányszámát nagyon le-
rontja, hogy 1869. évi lélekszáma az időközben önálló községgé alakult Kondorost is magában foglalja; de Szarvas és Kondoros együttes lélekszám-növekedési aránya (1869—1930:45·5%) is éppen eléggé szerény s a gyarapodásból Szarvas esetében is az új telepés községnek jutott a nagyobb rész.

podás elemeinek kutatása a fejlődés forrásaival ismertethet meg.

Tudvalévő, hogy a városi jelleg egyik legbiztosabb meghatározója a népesség foglalkozási rétegződése. 1930-ról természetesen foglalkozási adataink még nincsenek, a különféle várostípusok lényegesen elütről fejlődéséről azonban az előző népszámlálás eredményei alapján is tanulságos és a mai viszonyoknak szintén eléggé megfelelő képet vázolhatunk fel. A fejlődés jellegzetességei persze csupán durvább vonásokban bontakoznak ki, elsősorban, mert nem a kereső lakosság, hanem az egész népesség 1920. évi adataira támaszkodva vontuk össze három gazdaságilag elég élesen elhatárolható kategóriába a különböző tömörülések adatait és mivel az 1920-as népszámlálás a népesség foglalkozását átmeneti időpontban rögzítette meg. Torzítja az 1869-ig visszatekintő képet, hogy a városbatömörülés maga is megváltoztatta az idők folyamán az egyes nagyobb népességi központok színezetét és egyben fejlődési lehetőségeiket is. De mindezek ellenére eléggé megbízhatóan tájékoztatnak a viszonyok különbözőségéről a következő adatok, amelyek Schneller idézett munkájához hasonlóan három jellegzetes csoportba¹⁾ foglalják össze a nagyobb néptömörülések adatait: 1. az ipari jellegű városok és községek csoportjába, amelyekben az östermelő népesség arányszáma 20% alatt marad; 2. a foglalkozásilag vegyes községek csoportjába, ahol az östermelő réteg hányadosa 20—50% és 3. az östermelő városokra és községekre, amelyek körében az agrárelem arányszáma meghaladja az 50%-ot. E három tömörülési típust megkülönböztető adataink a 10.000-nél népesebb városokon és községeken kívül a négy 10.000-en aluli megyei várost is felölelik.

Az egyes kategóriák népességi súlyát és súlyeltolódását a következő számok jellemzik:

	L é l e k s z á m		
	1869	1920	1930 ²⁾
Ipari jellegű tömörülések	491.168	1.636.324	1.858.159
Foglalkozásilag vegyes tömörülések	397.434	676.539	743.836
Östermelő tömörülések	730.986	1.072.832	1.119.719
Összesen	1.619.588	3.385.695	3.721.714

¹⁾ „Borsod vármegye népszaporodása 1920-tól 1930-ig“ c. időközben megjelent rendkívül érdekes munkájában Schneller még tovább megy és iparos, bányász és vegyes községek szerint is részletesen áttekinti a megye népességének fejlődését.

²⁾ Előzetes eredmények.

A három várostípus lényegesen eltérő népgyarapodási üteméről az alábbi adataink tájékoztatnak:

	A tényleges szaporodás százalékban						
	1869-1880	1880-1890	1890-1900	1900-1910	1910-1920	1920-1930	1869-1890-1930 ¹⁾
Ipari jellegű tömörülések . . .	26.0	31.4	42.4	25.0	10.3	13.6	278.3
Foglalkozásilag vegyes tömörülések . . .	6.7	10.9	14.0	15.1	7.0	9.9	87.2
Östermelő tömörülések . . .	6.4	11.7	9.6	8.3	3.7	4.4	53.2
Összesen . . .	12.4	18.2	23.0	17.0	7.5	9.9	129.8
Mai Magyarország . . .	6.3	12.8	13.2	11.1	4.9	8.7	73.2

¹⁾ V. ö. a 3. sz. tábla 2. sz. jegyzetét.

Az összeállítás rendkívül szélsőséges szaporodási adatai meggyőző bizonyítékai a valóban városias települések kiemelkedő méretű előrehaladásának. Alig romlik le az ipari jellegű városok és községek messze előreszökő gyarapodási adatainak sora, sőt a 60 év második felében és végeredményben még javul is, hogyha a főváros adatait

az egyes évtizedek gyarapodási számaiból kiemeljük. Budapest nélkül ugyanis a nagyobb ipari színezetű tömörülések szaporodási arányszáma

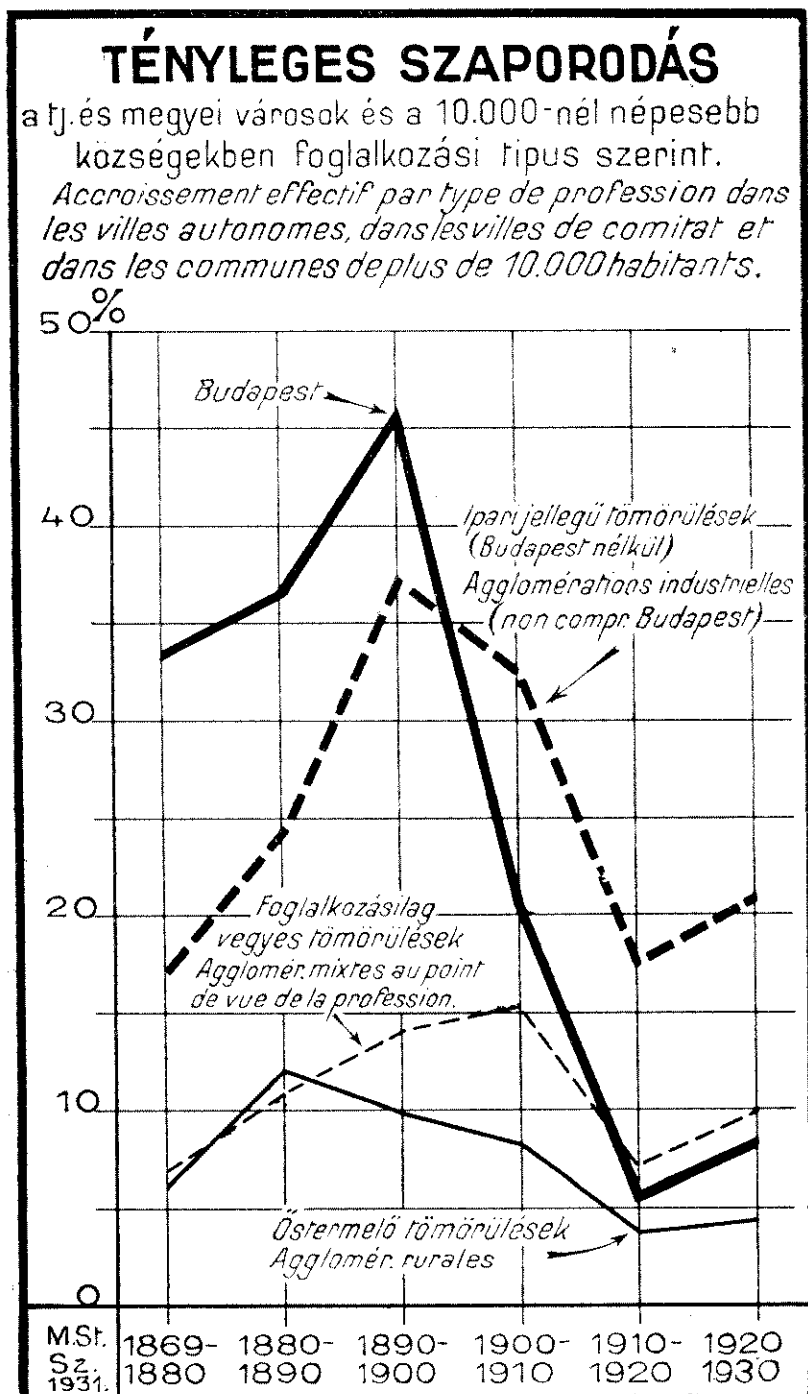
1869—1880-ban	17.2
1880—1890-ben	24.3
1890—1900-ban	37.3
1900—1910-ben	32.8
1910—1920-ban	17.3
1920—1930-ban	20.7
1869—1930-ban	287.1

százalék volt. Igaz, hogy az ide eső tizenegy budapestkörnyéki település különválasztása a világháborús évtized kivételével lényegesen az eredeti adatnál mélyebbre nyomja le a tulajdonképeni magyar vidék iparforgalmi településeinek szaporodási százalékát: Budapest és a környék két övezetén elterülő 10.000-nél népesebb lakóhelyek nélkül ez az arányszám t. i.

1869—1880-ban	14.9
1880—1890-ben	17.7
1890—1900-ban	25.1
1900—1910-ben	18.4
1910—1920-ban	10.4
1920—1930-ban	8.7
1869—1930-ban	150.0

százalékra száll le, de fensőbbiségét a egyes lakosságú tömörülési csoporttal szemben továbbra is megtartja. Csak a trianoni kálvária tíz évében magasabb az utóbbi kategória népnövekedési arányszáma (9.9%), mint a vidék százszázalékos értelemben vett városaiban (8.7%), ez azonban a fentebb elmondottak után már nem megy meglepetésszámba.

Az egyes foglalkozási típusokon belül a közigazgatási jelleg szerint ismét elég szélsőségesen eltérő arányszámok jelentkeznek. Amerikaiás ízű szaporodási százalékokat látunk pl. az első csoportban, amelyben az östermelő elem részesedése a legkisebb, az itt sorakozó 10.000-nél népesebb községek-nél (7), melyeknek lélekszáma két emberöltő alatt 7.265-ről 127.749-re szökött fel; tudni kell azonban, hogy a Budapest-környék fővárosias fejlődésének néhány reprezentánsa, továbbá Diósgyőr és Felsőgalla foglalnak ebben a kategóriában helyet. Az is említésre méltó, hogy azok a vidéki tj. városok, amelyben az östermelő réteg aránya a 20% alatt marad, 61 év alatt az ugyanilyen összetételű megyei városoknál jóval lassabban, csupán 126.6%-kal nőttek meg; a decentralis irányú fejlődésnek tehát az ipari struktúrájú megyei városok voltak az értékesebb tényezői, amennyiben népes-

ségi számuk 1869-ről 1930-ra 327·9% -kal duzzadt meg. Ez a 17 egységből álló város-kategória, melyben mindenesetre 6 Budapest-környéki mv. is bent van, az utolsó évtizedben 18·5%-os népgyarapodást produkált, sajnos túlnyomórészt éppen a Budapest-környék túlméretezett népességi koncentrációja következtében. A foglalkozásilag vegyes tömörülésekben a községek 153·3%-os gyarapodási aránya a legkedvezőbb, ami ismét csak néhány pestmegyei külvárosias lakóhely lélekszámemelkedésével és a kisebb vidéki gócpontok jó fejlődésével indokolható; csaknem megduplázódott az ebbe a kategóriába jutó 4 tj. város lélekszáma is (99·2%), viszont a megyei városok 58·9%-os aránya már távolról sem kielégítő. Abban a csoportban, amely a szaporodás tekintetében az utolsó helyet mondhatja a magáénak, az őstermelő jellegű városok és községek táborában Hódmezővásárhely fejlődése kirívóan gyenge (22·4%); még Kecskeméttel együtt is alig haladja meg a két itt helyet foglaló tjv. szaporodási százaléka (52·7%) a tűrhető fejlődés alsó határvonalát. Nem éri el az 50%-ot, tehát a minimumot képviseli az agrárcsoportba sorozott 16 megyei város szaporodási indexe (45·3%) és a nagyközségeké is csak 59·1%. Hogy a közigazgatási jelleg egymagában még mennyire nem biztosít városias fejlődést, minthogy az iparosodás, a városiasodás ritmusát legfőképpen az élet törvényei szabják meg, ezt a felsorolt néhány adat beszédesen igazolja.

Az 1920 óta elszállt tíz év legkirívóbb jelenségét agrárvárosaink csoportjánál észleljük. Nem azt, hogy az 1890—1900-as időszakban még 9·6%-kal gyarapodó Hódmezővásárhely népe — részben speciális okokból — 1·2%-kal megapadt,¹⁾ hanem, hogy abban a 16 megyei városban, amelyben a lakosság többsége az ösfoglalkozásokhoz tartozik, a lélekszámnövekedés aránya még a háborús évtizednél is jóval mélyebbre, 2%-ra zuhant alá. Közigazgatási értelemben vett városainknak eme csoportja ma a stagnáló tömörülések prototípusa. Sorsukra, minthogy bennük közel 400.000 ember keres munkát, megélhetést, de sajnos, a terjeszkedési lehetőségek és városiasodási előfeltételek hiányában — legalább is a jövő nemzedék részére — nem tudják biztosítani az elhelyezkedést, az illetékes körök figyelmét felhívni a magyar hivatalos statisztika elsőrendű feladata. Az

¹⁾ Kecskeméttel együtt az őstermelő többségű 2 tjv. 1920—1930. évi szaporodási arányszáma 4·2%.

aránylag tűrhetően (9·5% -kal) fejlődött Mohács kivételével csupa alföldi megyei város népességi és gazdasági emelkedésének megállását jelzi ennek a kategóriának rendkívül kedvezőtlen fejlődése. Sorukból csak Hajduhadház (10·8%) és Kiskunhalas (10·4%) emelkedik valamivel az országos átlag fölé, viszont annál gyászosabb tíz évre néz vissza a megfogyott népességű Jászberény (—6·6%), Hajduszoboszló (—3·9%), Makó (—3·6%), Nagykőrös (—0·4%), valamint az ugyancsak lassan népesező Csongrád (0·5%), Hajduböszörmény (0·5%), Szentes (1·5%), Túrkeve (2·6%), Mezőtúr (2·7%), Kiskunfélegyháza (3·8%), Hajdunánás (5·3%), Kisújszállás (5·6%) és Karcag (7·5%) is.

A fejlődés gazdasági oldala után néhány adattal megvilágítást igényel a gyarapodás demografiai elemeinek: két főforrásának, a természetes szaporodásnak és a vándor-mozgalomnak magatartása. Hogy idevonatkozó adatainknak bázisa is legyen, a 10.000-nél népesebb városok és községek 1900—1910. évi megfelelő adatait is kiszámítottuk, úgyhogy az új „békés“ évtized viszonyait a háború előtti utolsó évtizeddel mérhetjük össze, mely tudvalévőleg szintén nem volt mentes a gazdasági megrázkódtatásoktól, habár az elszakított országrészek népességi és természeti kincsesházából méríthetett erőtartalékokat. Minthogy pedig a Központi Statisztikai Hivatal a századforduló utáni tízéves periódusról az egész ország természetes szaporodási adatait kiszámította, a nagyobb tömörülések fejlődési elemein kívül nemcsak a 10.000 lakosnál kisebb községtelepülések gyarapodási viszonyait is megismerhetjük, hanem a lélekszámemelkedés tényezőinek alakulásáról a mai Magyarországra vonatkozó országos végösszegekben is tájékozódhatunk:

	a) Szám szerint:	1900—1910	1920—1930
Tényleges szaporodás		758.947	694.671
Természetes "		838.406	768.150
Vándorlási különbözet		—79.459	—73.479
	b) Százalékban:		
Tényleges szaporodás		11·1	8·7
Természetes "		12·2	9·6
Vándorlási különbözet		—1·1	—0·9

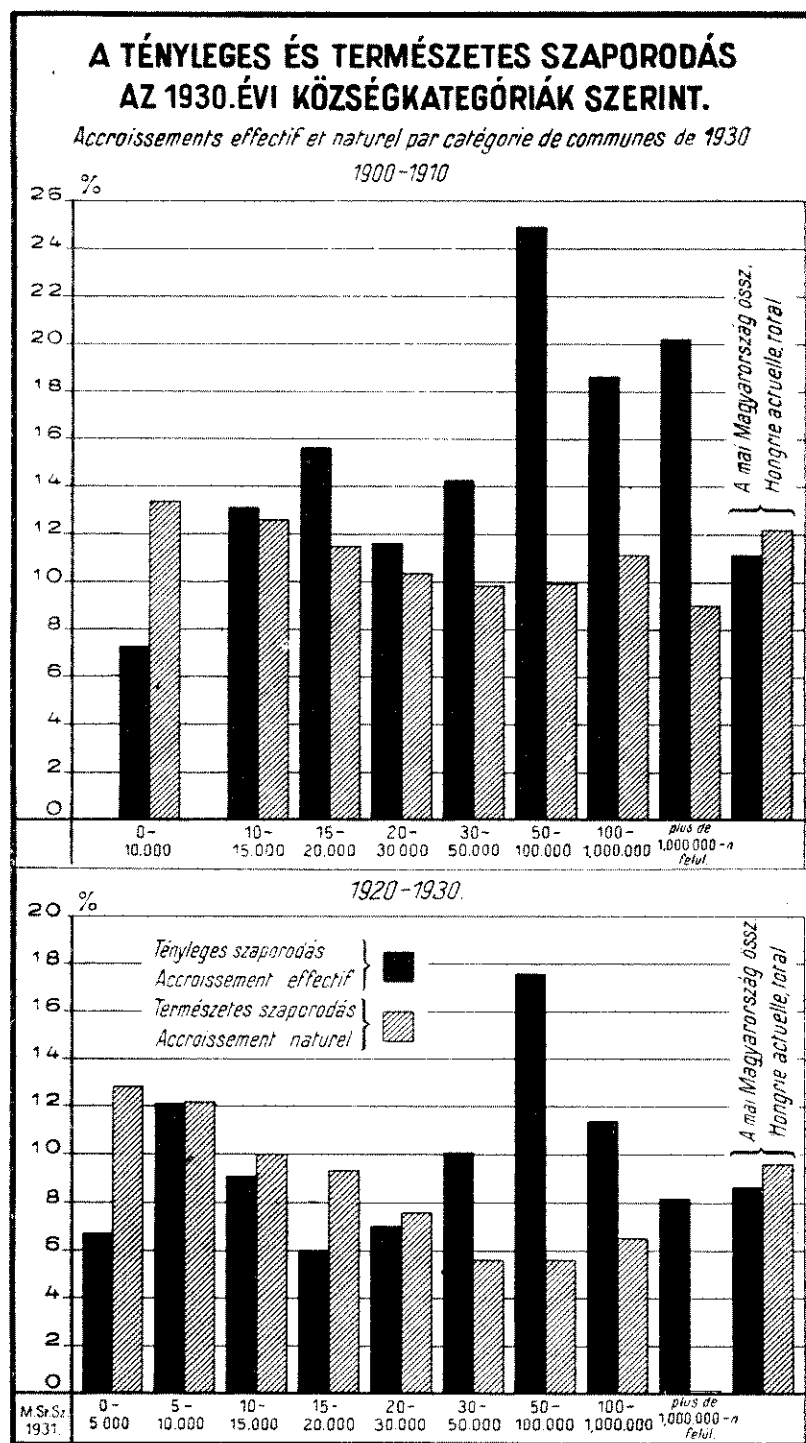
Az elénktáruló kép rendkívül figyelemreméltó. Az utolsó békeévtizeddel való egybevetést természetesen a népesség kor, nem, családi állapot stb. szerint megváltozott struktúrája lényegesen befolyásolja, amiről az ilyen számeredmények bármilyen futó áttekintésénél sem szabad megfeledkeznünk. A trianoni határok közé szorított Magyarország vándorlási hiánya például a

háborút megelőző és az azt követő évtizedben egymástól alig eltérő arányszámot mutat (— 1·1, ill. — 0·9%), figyelembevétel azonban, hogy ma a produktív korú réteg, mely a vándormozgalomban tudvalólag a legintenzívebben vesz részt, viszonylagos jelentőségében megnövekedett, kedvezőbbnek kell mondanunk az 1920—1930-as vándorlási mérleg serpenyőinek állását, mint a kilencszáz évesét. Egyedül a természetes szaporodásnak (részben szintén hasonló népesedési faktoroktól függő és a születések gyakoriságának alábbhagyatására visszavezethető) csökkenése idézte elő tehát a tényleges szaporodás százalékszámának 2·4-del való alásését. Több évtized távlatát keresve az országos végeredményt illetően itt még csak arra utalunk, hogy becslésünk szerint 1880 és 1910 között a mai Magyarország tényleges népnövekedési aránya ugyanakkora volt, mint a természetes szaporodásé (ami a fent közölt 1900—1910. évi adatokkal szemben is érthető, hogyha a századforduló előtti húsz évnek Budapest — és egyben a centrális ország rész — gyorsabb fejlődése által jellemzett népesedési mozgalmaira gondolunk). Ezt szem előtt tartva pedig nem lehet kétséges, hogy az 1920 óta előállott vándorlási hiány nemcsak a produktív korúak nagyobb számának és az ennek következtében növekedő népesedési nyomtatéknak, hanem egyben a kedvezőtlen gazdasági helyzetnek és legfőképpen hazánk megcsönkítottságának következménye.

A lélekszám kategóriák fejlődési elemeinek taglalása is felettébb tanulságos:

K a t e g ó r i a	Tény- leges	Termé- szetes	Vándorlási különbözlet	Tény- leges	Termé- szetes	Vándorlási különbözlet
	szaporo- dás	szaporo- dás		szaporo- dás	szaporo- dás	
	1900—1910		1920—1930		s z á z a l é k	
10.000—15.000	13·1	12·6	+ 0·5	9·1	10·0	— 0·9
15.000—20.000	15·6	11·5	+ 4·1	6·0	9·4	— 3·4
20.000—30.000	11·7	10·5	+ 1·2	7·0	7·6	— 0·6
30.000—50.000	14·3	9·8	+ 4·5	10·1	5·6	+ 4·5
50.000—100.000	24·9	9·9	+15·0	17·6	5·6	+12·0
100.000—1.000.000	18·6	11·1	+ 7·5	11·4	6·5	+ 4·9
1.000.000-nál több	20·2	9·0	+11·2	8·2	0·0	+ 8·2
10.000-nél népe- sebb összesen . .	17·1	10·4	+ 6·7	9·9	5·4	+ 4·5
5.000—10.000 } 0—5.000 } l é l e k	7·3	13·4	— 6·1	12·1	12·2	— 0·1
Mai Magyarország	11·1	12·2	— 1·1	8·7	9·6	— 0·9

Ami a nagyobb néptömörüléseket illeti, a statisztika a városokról tudvalólag világszerte régen megállapította már, hogy gyara-

podásuk főforrása felszívóképességükben rejlik, mert a városiak természetes szaporulata részben a népesség különleges demografiai alkata és a városi elem egy részének a családalapítást megnehezítő szüntelen fluktuálása, részben a városi élet súlyos problémái következtében lényegesen alacsonyabb, mint a vidékié és egyre jobban a meddőség felé száll alá. A mai Magyarországon ezen a téren rendkívüli nagy változásra mutat (a népesség összetételét illetően is) az a tény, hogy míg az elveszületések és halálozások különbözete közvetlenül a századforduló után még a legmagasabb kategóriáknál is kielégítő volt, addig 1920 után csak a 10.000—20.000 lelkes tömörülések lakosságának természetes megújódása maradt említésre méltó s csupán a tízezren aluli kategóriáké emelkedett a 10% fölé. A városok háború előtt sokszorta kedvezőbb fejlődési lehetőségeire pedig abból következtethetünk, hogy 1900-tól 1910-ig a nagyobb tömörülések mindegyike vándorlási többlettel zárta le népesedési mérlegét, míg 1920

és 1930 között az annyira megcsappant természetes szaporulat mellett is *csupán a 30.000-nél népesebb* városok, tehát közép- és nagyvárosaink emelték lakóik számát a belső vándormozgalom útján, a többé-kevésbé csupán a lélekszámra nézve városias többi kategóriában viszont, különösen a természetes szaporodás dolgában előbbrejáró 15.000—20.000 lakosú csoportban a természetes szaporulat egy része az idegenbe elfolyt. Az ötvenezret meghaladó lélekszámú közép- és nagyvárosok körében tapasztalható nagy aktívum tudvalevőleg jórészt a Budapest-környék számlájára irandó, de részben az alacsony természetes szaporulatban is magyarázatát leli.

Erős passzívumot észlelünk a vándormozgalom mérlegén a 10.000-es határon aluli községekben, melyekből tömött emberrajokat sodort el a keresetnélküliség, elsősorban a székesfővárosba és környékére, de sajnos, külföldre is. A mezőgazdaság korlátoltabb fejlődésképesége mellett nem csoda, hogy az emberhullámozgásban a legnagyobb adófizető a legkisebb községek kategóriája volt, ahol a vándorlási mínusz 6·1%-ot ért el, viszont rendkívül *kedvező jelenségnek* mondhatjuk azt, hogy az 5.000—10.000 lakosú községek vándorlási egyenlege *szinte teljesen stabil*, 12·2%-os természetes szaporodásuknak tehát csak elenyésző töredékére rúgó népelem kényszerült munkaalkalmak hiányában az idegenbe: az el- és odavándorlások különbözete ebben a milliós lakosságú kategóriában mindössze csak 906 fő. Ha pedig a 10.000 lakost sem számláló községeket egybefoglaljuk, szembeszökik, hogy ebben a nagy kategóriában az 1920—1930. évi természetes szaporodási százalék (12·7%) csak kevéssel rosszabb, mint a nagy világégés előtt (13·4%), sőt a vándorlási mínusz (1900—1910: — 6·1, 1920—1930: — 4·9%) *jelentékenyen alacsonyabb*, tehát kétségbevonhatatlanul előnyösebb vándorlási egyenlegről számol be.

A népgyarapodás *forrásainak város és vidék* szerinti különböző viselkedésére vet fenytt a természetes és tényleges szaporodásnak a közigazgatási egységeket megkülönböztető csoportosítása.

Összeállításunk élesen rávilágít a városok természetes szaporodási arányszámának megromlására, de ugyanakkor elénk vetíti a vidéki népesség fontos szerepét is, melyet a mai Magyarország demografiájában mint a természetes szaporulat még mindig eléggé bő forrása a néperő fenntartása

és gyarapítása terén, valamint a városok táplálása szempontjából betölt:

Kategória	Tény- leges	Ter- mé- szetes	Vándor- lási kü- lönbözöt	Tény- leges	Ter- mé- szetes	Vándor- lási kü- lönbözöt
	szaporodás			szaporodás		
	1900—1910			1920—1930		
s z á z a l é k						
Tj. városok . . .	17·6	8·8	+ 8·8	8·7	2·1	+ 6·6
Megyei városok	17·0	9·5	+ 7·5	10·0	6·1	+ 3·9
Járások (vidék)	8·3	13·6	- 5·3	8·4	12·5	- 4·1
Mai Magyarország.	11·1	12·2	- 1·1	8·7	9·6	- 0·9

Még jellegzetesebb az az adatszoportosítás, amelyet a *nagyobb tömörüléseknek*: a tj. és megyei városoknak, valamint a 10.000-nél népesebb községeknek *foglalkozási típusok* szerinti vizsgálata tár elénk:

Kategória	Tény- leges	Ter- mé- szetes	Vándor- lási kü- lönbözöt	Tény- leges	Ter- mé- szetes	Vándor- lási kü- lönbözöt
	szaporodás			szaporodás		
	1900—1910			1920—1930		
s z á z a l é k						
Ipari jellegű tömörülések . . .	25·0	9·5	+ 15·5	13·6	2·1	+ 11·5
Foglalkozásilag vegyes tömörü- lések	15·1	9·2	+ 5·9	9·9	5·8	+ 4·1
Östermelő tömör- ülések	8·3	12·0	- 3·7	4·4	10·2	- 5·8
Együtt	17·0	10·3	+ 6·7	9·9	5·4	+ 4·5

A fejlődési tényezők érvényesülése mindegyik tömörülési típusban más és más. Különösen jellemző az a differencia, mely az östermelő városok és nagyközségek kielégítő természetes szaporulata és rendkívül alacsony valószínű népnövekedése között mutatkozik.

A részletadatok közül, amelyeknek csupán foglalatát találjuk meg az összeállításban, említést érdemel, hogy a természetes szaporulat arányszáma a valóban városias megyei városok körében a békeévtizeddel szemben 11·2%-ról 4·7%-ra esett le s hogy a vándorlási aktívum a külvárosias lakóhelyeket, valamint ipari, ill. bányatelepüléseket egybefoglaló 10.000-nél népesebb iparos *községek* csoportjában a legmagasabb (1900—1910: 88·2%, 1920—1930: 45·8%), ahol ezenkívül az 1900—1910. években még a természetes szaporulat is abnormálisan magas (30·3%) volt, de 1920—1930-ban már

csak 9·2%-ot tett. Viszont az elvándorlási többlet 1920 óta az agrár jellegű megyei városokban a legnagyobb (—6·3%, vagyis valamivel több, mint az 50%-nál nagyobb östermelő réteggel rendelkező tízezren túli községekben, ahol —6·2%-ot ért el) s ez nyomja le az 1920. és 1930. évi népszámlálások mérlegén a 8·3%-os túrhető természetes szaporulatot az említett mélypontra, 2%-ra.

Mellékvágányra vezetne annak vizsgálata, hogy a népesség *belső összetételében* jelentkező eltolódások mennyire befolyásolják főleg a természetes szaporulat adat-sorát. Csupán *egy formális tényező* zavaró szerepére kell itt rámutatni. Mindazokban a városokban és nagyobb lakostömörülésekben ugyanis, amelyekben kórház, klinika stb. áll fenn, a nem helybeli halottak és a nem helybeli szülöttek száma rendkívül zavarólag befolyásolja a törzslakosság népmozgalmi arányszámait és sokszor teljesen hamis színben tünteti fel a természetes szaporulat mértékét. A magyar statisztika ezért 68 városról és községről külön is kimutatja a kórházban elhalt idegen lakosok és a talált hullák számát, valamint a nem helybeli anyák gyermekszülési eseteinek számát is; sajnos, az utóbbi adat csak 1929-ről és 1930-ról áll rendelkezésre, míg az idegen halottak létszáma az egész évtizedről begyűjtetett. A törzslakosság népmozgalmi adatainak tiszta kiszámítására ugyan még így sincs mód,¹⁾ mert pl. Budapesten olyan városok lakosai is elhalnak, amelyeknek kórházai és egyben idegen halottai is vannak, a zavaró faktor mértékének megítélésére mégis kapunk néhány megbízható támpontot. Jellemző pl., hogy annak a *41 tízezernél népesebb városnak és községnek*, amelyekről 1921 óta megvannak az adatok, 1921—1930. évi halottlétszámából (427.618) 71.464, vagyis 16·7% volt nem helybeli halott. Úgyhogy a természetes szaporodás adatát 71.464-gyel korrigálva az eredetileg 3·0%-os arányszám 6·2%-ra emelkednék fel. Sajnos a nem helybeli születések zavaró tényezőjét nehezebb kiküszöbölni. Népmozgalmi statisztikánk alapján, melynek idevágó részletesebb eredményeit más alkalommal óhajtjuk ismertetni, az 1921—1930. év alatt kimutatott nem helybeli halálesetek 24·3%-a (17.350) esett 1929-re és 1930-ra. Viszont ugyanebben a két évben 14.891 nem helybeli szülöttet

regisztrált az említett 41 városban a hivatalos népmozgalmi statisztika. Teljesen *nyers kalkulációval* tehát az idegen szülöttek tíz év alatti számát kerekén 61.000-re tehetjük. Persze ez a számítás valószínűleg túlzott, mert feltételezi azt, hogy az egész decennium idegen születési eseteinek számából ugyanannyi esett az utolsó két évre, mint az idegen halálozásokból, holott egyrészt a születési és halálozási mozgalom nem haladt párhuzamosan az egész évtized folyamán, másrészt a klinikákon történő szülési esetek fokozódó arányszámából arra következtethetünk, hogy az évtized elején az idegen születések hányadosa is alacsonyabb volt, mint 1929-ben és 1930-ban. Tehát a 41 város természetes szaporodási arányszámának az a kiigazítása, melyet az idegen halottak tényleges és az idegen szülöttek túlzottan magasra becsült száma (az utóbbi adat a valóságban aligha haladhatta meg az 50.000-et) alapján megállapíthatunk, valószínűleg a valóságosnál még mindig kedvezőtlenebb színben tünteti fel városaink és a népesebb községek 1920—1930. évi természetes népesedését s a 3%-os természetes szaporodási arányszámot csupán 3·5%-ra emeli. Ugyanezt állapíthatjuk meg a magyar városok természetes népmozgalmáról, ha a 41 város *törzslakosságának 1929. és 1930. évi* elveszületési és halálozási adatait a nem helybeli esetek kiküszöbölése után viszonyítjuk a *jelenlévő* lakosság 1930. évi népszámlálási adatához. Statisztikai tekintetben *ez az eljárás sem helyes ugyan 100%-ig*, a hibaforrás azonban eléggé jelentéktelen. A sajnos csupán két év anyagára támaszkodó statisztika megerősíti fenti számításunkat, minthogy a 41 tízezernél népesebb kórházi városban az 1929—1930. évek átlagában a természetes szaporodás az idegen népmozgalmi esetek beszámításával 3·0‰ volt, leszámításuk után pedig 3·5‰-et tett. Ez a körülmény különösen *egyes* városok természetes népmozgalmát változtatja meg jelentékenyebben, s a vándorlási mérleg városi adatainak áttekintésénél is figyelembe veendő.

*

A városiasodás, a néptömörülési folyamat végső sorban a leghívebben a 7. sz. összeállításból tükröződik vissza, amely arra derít fényt, hogy *a mai Magyarország lakosságának* népszámlálásról népszámlálásra *hány százaléka élt a különféle város, ill. lélekszámkategóriákban és a vidéken.*

¹⁾ Hiszen városaink rendes lakó népességének számát, a viszonyítás egyedüli helyes alapját sem ismerjük.

Táblázatunk nem azt mutatja meg, hogy az egyes népszámlálások időpontjában a megfelelő kategóriákban az egész népesség mekkora kontingense tartózkodott, hanem hogy az 1930-ban az illető tömörülési csoportba tartozó városok és községek 1869-ig visszavezetett lélekszáma — tehát csoportonként mindig *ugyanazon* városoké és községeké — az egyes népszámlálások alkalmával mekkora részét tette a mai országterületen élő népességnek.

7. A népesség megoszlása város és vidék, valamint lélekszám kategóriák szerint a mai Magyarországon 1869—1930.¹⁾

Répartition de la population dans la Hongrie actuelle, suivant les villes et les campagnes et les catégories de population, 1869—1930.¹⁾

Kategória Catégories	A mai Magyarország. — Hongrie act.						
	polgári populat. civile			összes population totale			
	népességéből az ill. kategóriában élt százalék — Répartit. % pour les catégories ci-dessous						
	1869	1880	1890	1900	1910	1920	1930 ²⁾
A) Közigazgatási jelleg szerint <i>Suivant le caractère admin.</i>							
Tj. városok — <i>Villes autonomes</i>	12·3	13·8	15·2	18·2	19·2	19·3	19·3
Megyei városok — <i>Villes de comitat</i>	11·5	11·8	11·9	12·4	13·1	13·7	13·9
Városok összesen — <i>Ens. des vill.</i>	23·8	25·6	27·1	30·6	32·3	33·0	33·2
Járások — <i>Arron- dissements</i>	76·2	74·4	72·9	69·4	67·7	67·0	66·8
Együtt — Total	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
B) Lélekszám szerint. <i>Suivant la population.</i>							
100.000 —	7·8	9·1	10·6	13·3	14·3	14·4	14·5
50.000 — 100.000	3·8	4·1	4·3	5·0	5·7	6·0	6·5
20.000 — 50.000	10·8	11·0	10·9	11·0	11·3	11·5	11·5
10.000 — 20.000	9·6	9·6	9·7	9·6	9·8	10·1	10·0
10.000-nél nagyobb <i>au-dessus de 10.000 habit.</i>	32·0	33·8	35·5	38·9	41·1	42·0	42·5
10.000-nél kisebb <i>au-dessous de 10.000 habit.</i>	68·0	66·2	64·5	61·1	58·9	58·0	57·5
Együtt — Ensemble	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

¹⁾ Az 1930-ban az illető kategóriába sorozott városok és községek adatai alapján. — *D'après les chiffres relatifs aux villes et communes classées en 1930 dans les catégories respectives.*

²⁾ Előzetes eredmények. — *Chiffres préliminaires.*

A Szemlében más alkalommal ³⁾ közölt adatok közül kiegészítésképpen csupán azt említve meg, hogy Budapesten élt 1869-

³⁾ V. ö. Magyar Statisztikai Szemle 1931. évi (IX.) évf. 258. l.

ben a mai határok közé szorított terület népének 5·6%-a, 1930-ban pedig 11·6%-a, míg Nagy-Budapestben ez a népességi hányados 6·1%-ról 16·4%-ra duzzadt és a főváros vidékének távolabbi községkoszorúját is magában foglaló egész Budapest környékén 8·1%-ról 19·3%-ra nőtt, az *elvárosiasodás folyamatát* kellőképpen szemléltettük. Ez a folyamat népszámlálásról népszámlálásra erőteljes és csupán a legutolsó évtizedben lassult meg; természetesen azt a mértéket, melyet a külföld nagy ipari és kereskedő államainál tapasztalhatunk, hazánkban még ez idő szerint sem közelíti meg.

*

Hat évtized népnövekedési viszonyainak és tömörülési adatainak együttes elemzése csupán *egy* oldalról vet fényt a fejlődés szerkezetére, a népesedési folyamatnak egyetlen momentumát, mintegy a vázát világítja meg. Tanulság erről az egy nézőpont-ról is elég akad: a statisztika szövéténeke mellett a mai Magyarország fejlődési tendenciáinak egyenlőtlenségéről, sőt számos kóros tünetéről, de egyben néhány biztató jelenségéről győződhetünk meg. Hazánk megcsonkítottóságában a népesedéspolitikára elé a tömörülési adatok tanuskodása szerint *háromféle* nagy feladat tornyosul: Fenntartani — de csak normálisabb keretek között — az ország szívének, a magyar fővárosnak és környékének felszívóképességét, mint-hogy a néperő *konzerválásának* legbiztosabb és legproduktívabb módozata ez; de egyben a megélhetés megkönnyítésével oda-hatni, hogy a magyar vidék népének az a szakadatlanul hömpölygő lávafolyama, mely nyugatról és keletről, délről és északról a Duna könyökénél torlódik össze, önmagában ne égjen el, hanem hogy az új főváros-lakóknak folyton fluktuáló rétege az országos központ törzsnépességével *együtt* a természetes szaporodás aktívabb részese legyen. Míg többi városaink fejlődésképeségének, közgazdasági kapacitásának emelése a szellemi és gazdasági kultúra általános, *egészségesebb előrehaladásának*, az egyenlőtlen népességi mozgalom kisimításának s a túlzott centralizáció enyhítésének előfeltétele. Az agrárvidék gazdaságdemográfiai problémáinak felkarolása még ennél is fontosabb feladat: mert a nemzet életfájának *legtermőbb ága*, a fővárosi és az egész városi fejlődés szinte egyedüli forrása ma is ugyanaz, mint a Kárpátok-övezte ezeréves ország-földön: nemzetünk zömének, a falu népének életenergiája. *Thirring Lajos dr.*

Néhány európai állam erdőgazdasága.¹⁾

La sylviculture en quelques pays européens.

Résumé. D'après les Annuaires statistiques et les publications forestières des différents Etats, c'est la Finlande qui a en Europe (en ne comptant pas la Russie) la plus grande superficie forestière: les forêts y occupent 73·6% de la superficie totale et les produits sylvestres représentent plus de 50% de la valeur des exportations. Sous ce rapport, le Danemark occupe le dernier rang: la superficie forestière n'y est que de 7·5% du territoire total.

La plupart des pays limitent dans une certaine mesure l'exploitation des forêts appartenant aux personnes civiles et laissent libre celle des forêts privées. C'est pourquoi la production est en général plus intense — et le rendement plus élevé — dans les forêts à exploitation limitée que dans celles à exploitation libre. En Allemagne, par exemple, en 1927, dans les forêts appartenant à cette dernière catégorie, le rendement en bois par hectare ($2\cdot4\text{ m}^3$) a été inférieur de 112·5% à celui des forêts d'Etat ($5\cdot1\text{ m}^3$), de 83·3% à celui des forêts communales et municipales ($4\cdot4\text{ m}^3$), et de 91·6% à celui des forêts privées à mutation limitée ($4\cdot6\text{ m}^3$). En 1929, le rendement moyen d'Allemagne ($3\cdot9\text{ m}^3$ par hectare) a été supérieur de 77·3% à celui de la Hongrie ($2\cdot2\text{ m}^3$). Et le rendement des forêts de l'Etat hongrois ($3\cdot8\text{ m}^3$ par hectare), quoique bien plus élevé que la moyenne générale de la Hongrie, a été inférieur de 25·5% à celui des forêts domaniales allemandes et de 2·6% à la moyenne de l'Allemagne.

En Hongrie, l'effectif des arbres est de $80\cdot98\text{ m}^3$ par ha dans les forêts à mutation limitée, seulement de $59\cdot33$ dans les forêts à mutation libre et de $70\cdot53$ pour la moyenne du pays entier. Ce dernier chiffre dépasse légèrement la donnée correspondante des pays du Nord européen, mais il est fort au-dessous de celle des pays d'Europe centrale où l'exploitation forestière est intense (Allemagne, Tchéco-Slovaquie, Danemark, etc.). La raison de cette infériorité est qu'en Hongrie les futaies représentent à peine la moitié de la superficie forestière et que l'effectif des arbres des taillis est plus faible que celui des futaies.

*

Az erdőgazdasági termelés nemzetközi statisztikája általában nem olyan teljes és nem olyan rendszeres, mint a mezőgazdaság más ágazatainak helyzetéről beszámoló hivatalos statisztika. Az egyes államok erdészeti statisztikai felvételeket többnyire hosszabb időközönként hajtanak végre, évenként megismétlődően csak néhány állam, az is csupán egy-két fontosabb kérdés megvilágítására szolgáló adatokat gyűjt be és tesz közzé évkönyveiben. Az erdészeti statisztikának ez a hézagossága azzal függ össze, hogy az erdőgazdaságban az évi növedéknek, a fatermelésnek, a fakészleteknek és a korviszonyoknak alakulását fafajok, talajminőség, tulajdonjogcím, gazdálkodási rendszer stb. szerint csak szakemberek képesek megállapítani. Ezért a mindenre kiterjedő részletes erdészeti statisztika elkészítése általában hosszabb időt, nagyobb fáradságot és így viszonylag több költséget igényel, mint az őstermelés egyéb adatainak számbavétele. Emellett az érdeklődés az erdőgazdasági adatok iránt főleg csak az olyan államokban szélesebb körű, ahol az erdőgazdaság a nemzet gazdálkodásában fontos szerepet tölt be. Az erdőgazdaság viszonyai általában csak hosszabb időközökben változnak, a rövid idő alatti módosulások többnyire nem számottevők s így az egyizben megállapított statisztikai adatok huzamosabb ideig tájékoztatnak az illető ország erdőgazdaságának állapotáról.

¹⁾ Az adatok részben az egyes államok statisztikai évkönyveiből, illetőleg a római Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet Évkönyvéből, részben pedig a következő forrásmunkákból vették: *Fehér Dániel dr.*: „Északkelet-Európa erdőgazdasági viszonyai. Közöltetett az „Erdészeti Kísérletek“ című folyóirat 1928. évi 1—2 számában. Sopron 1928. 97. lap. — *Sylviculture dans la République Tchécoslovaque. Publications du Ministère de l'Agriculture de la République Tchécoslovaque. Année 1926. N° 66. Prága 1926. 318. lap + egy térkép.* — *Die Ergebnisse der forstwirtschaftlichen Erhebung im Jahre 1927. Statistik des Deutschen Reichs. Band 386. Berlin 1930. 127. lap + 11 térkép.* — *Erdészeti Statisztikai Közlemények II. füzet. Közreadja a m. kir. földművelésügyi miniszter. Bp. 1931. 24. lap.*

Legkönnyebben hozzáférhetőek és viszonylag elég sok országról rendelkezésre állnak azok az adatok, amelyek az erdőknek kiterjedéséről, az államok összes területéhez, valamint lélekszámaához való viszonyáról számolnak be. Néhány államban azonban még ezeket az adatokat sem állapítják meg rendszeresen s az erdők területét nem mutatják ki külön, hanem területi statisztikájukban az erdőket más művelési ághoz tartozó területekkel, többnyire a legelővel vagy a terméketlen, esetleg az ugaron hagyott területtel együtt számolják el.

1. Az erdőterület az összes területhez és a lélekszámhoz viszonyítva.

Superficie forestière par rapport à la superficie totale et à la population.

Ország — Pays	Összes terület — Superficie tot.	Erdőterület Superficie forest.		100 lakosra jut erdőterület hektár — Superf. forest. par 100 habitants, ha
	hektárookban ha	az összes terület %-ában pourcentage par rapp. à la superf. tot.	hektárookban ha	
Ausztria — Autriche	8,385.700	3,137.185	37.4	47.0
Belgium — Belgique	3,044.100	521.226	17.1	6.5
Bulgária — Bulgarie	10,355.000	2,710.000	26.2	47.4
Cseh-Szlovákia Tcheco-Slovaquie	14,035.572	4,652.257	33.1	32.0
Dánia — Danemark	4,292.649	321.593	7.5	9.2
Esztország Estonie	4,522.000	898.000	19.9	80.4
Finnország — Finlande	34,342.700	25,263.000	73.6	705.2
Franciaország France	54,404.759	10,458.000	19.2	25.7
Jugoszlávia Yougoslavie	24,849.000	7,586.000	30.5	57.1
Lengyelország Pologne	37,661.000	9,062.000	24.1	29.8
Lettország Lettonie	6,579.000	1,780.000	27.1	94.5
Litvánia — Lithuanie	5,566.000	886.000	15.9	38.2
Magyarország Hongrie	9,297.486	1,095.094	11.8	12.6
Németország Allemagne	46,889.000	12,654.177	27.0	19.6
Norvégia — Norvège	31,008.000	7,499.503	24.2	266.8
Olaszország — Italie	31,014.000	4,972.000	16.0	12.1
Románia Roumanie	29,496.700	7,228.319	24.5	40.4
Svájc — Suisse	4,129.493	977.138	23.7	24.7
Svédország — Suède	41,054.185	24,583.721	59.9	402.7

Területi adataink szerint (l. az 1. sz. kimutatást) Oroszországot nem számítva, Európában a legtöbb erdő Finn- és Svéd-

országban található. Az ország területének amott nem kevesebb, mint 73.6, emitt pedig 59.9%-át erdők borítják. Ezekben az államokban természetesen az erdőgazdaság a nemzeti termelésnek igen jelentős részét képezi s a fa egyik legfontosabb kiviteli cikk. Ennek igazolásául itt csak annyit jegyzünk meg, hogy Finnország exportjának érték szerint 1927-ben az erdőgazdaság termékei 59.0, 1928-ban pedig 56.2%-át tették. Svédországban a fakivitel bár szintén elég jelentős, de még sem játszik ilyen fontos szerepet; ennek az országnak viszont a fafeldolgozó ipara igen fejlett, úgyhogy 1920-ban ez az iparág, a papírgyártást is ideszámítva, 1560 millió svédkorona értékű árut, ezzel szemben a gép-, textil- és kémiai ipar, továbbá a vasércbányászat és kohászat pedig együttvéve 2391 millió korona értékű árut termelt. Ugyanakkor papír- és cellulose kivitele érték szerint nagyobb (735 millió svédkorona) volt, mint akár Kanadának (705 millió korona), akár Norvégiának (366 millió korona), akár pedig a többi exportállamnak (az Egyesült Államoknak, Finnországnak, Németországnak stb.) a kivitelben elért vonatkozó eredménye.

Az erdőknek az összes területhez való részesedési aránya kimutatásunkban felsorolt országok között Dániában (7.5%) és Magyarországon (11.8%) a legkisebb. Mind a két országban azonban a kiterjedelmű erdők, mint később látni fogjuk, viszonylag nagyobb hozamot adnak, mint az északi államok erdőségei.

Az egyes államok erdészeti viszonyai között levő szélsőségek még jelentősebbek, ha az erdőknek a lakosság számához viszonyított adatait vizsgáljuk. Száz lakosra ugyanis Finnországban nem kevesebb, mint 705.2, Svédországban 402.7 hektár erdő, viszont Belgiumban csak 6.5, Dániában pedig 9.2 hektár erdő jut. Az említett két északi állam arányszámait az erdőbőség mellett az a körülmény is növeli, hogy a lakosság ott viszonylag elég ritka. Finnországban csak 10, Svédországban pedig 15 lakos él egy négyzetkilométer területen. Ezzel szemben Belgiumnak (264) és Dániának (80) nagyobb népsűrűsége erősen csökkenti az amúgy is kiterjedelmű erdőknek a lakosság számához viszonyított arányát.

Magyarország megmaradt erdeinek arányszáma (12.6) nagyság szerint közvetlenül az említett kis államok, illetőleg Olaszország (12.1) arányszáma után következik, mert a békeszerződéssel elszakított erdeink a szom-

2. Az erdők megoszlása tulajdonjogcímek és fanemek szerint.

Répartition des forêts suivant le propriétaire et les espèces d'arbres.

Ország — Pays	Összes erdőterület hektárokban — <i>Superficie forest. totale, ha</i>	<i>Superficie des forêts</i>					
		Állami <i>d'Etat</i>	Községi, városi stb. <i>communes, municipales, etc.</i>	Egyéb jogi személy tulajdonában álló — <i>appartenant à d'autres personnes civiles</i>	Magán <i>privées</i>	Lombfa <i>d'arbres feuillus</i>	Fenyőfa <i>de sapins</i>
		erdők területe az összes erdőterület %-ában <i>en % de la superf. forest. totale</i>					
Belgium — <i>Belgique</i>	521.226	9·3	36·7	1·5	52·5	1)	1)
Cseh-Szlovákia — <i>Tchéco-Slovaquie</i>	4,652.257	15·8	9·6	6·6	68·0	37·6	62·4
Dánia — <i>Danemark</i>	321.593	25·0	3·0	5·0	67·0	45·5	54·5
Finnország — <i>Finlande</i>	25,263.000	39·8	1·7	7·5	51·0	18·6	80·0 ²⁾
Franciaország — <i>France</i>	10,458.000	13·1	—	23·4	63·5	1)	1)
Magyarország — <i>Hongrie</i>	1,095.094	4·2	16·9	16·5	62·4	94·9	5·1
Németország — <i>Allemagne</i>	12,654.177	32·7	15·5	4·0	47·8	28·8	71·2
Norvégia — <i>Norvège</i>	7,499.503	13·2	6·3	9·6	70·9	30·0	70·0
Románia — <i>Roumanie</i>	7,228.319	29·6	11·8	6·3	52·3	75·4	24·6
Svédország — <i>Suède</i>	24,583.721	36·1	2·8	1·5	59·6	1)	1)
Svájc — <i>Suisse</i>	977.138	5·0	—	64·5	30·5	1)	1)

1) Adatok nincsenek — *Il n'y a pas de données.*2) Ezenkívül 1·4% terméketlen. — *En outre, 1·4% de forêts improduct.*

szédos Cseh-Szlovákiának, Jugoszláviának és Romániának erdőségeit növelik.

Az erdőtulajdon jogcíme, vagyis az, hogy magánerdőbirtokról, vagy pedig állami, községi, avagy más jogi személyek tulajdonát képező erdőről van szó, az erdőgazdasági termelés alakulására nagy befolyást gyakorol. Hazánkban a korlátolt forgalmú állami, községi, közbirtokossági stb. erdőbirtokok kötelező üzemterv szerint tartoznak gazdálkodásuknál eljárni, viszont a szabadforgalmú magánerdőkben az üzemtervszerű gazdálkodás kötelezettsége nem áll fenn. Az állami, községi stb. erdőkben a gazdálkodást azonban nemcsak nálunk, hanem a legtöbb államban megfelelően szabályozták. Általában legkisebb mértékű a megkötöttség a magánerdőknél. Ezért a magánerdőkben a gazdálkodás nem mindig elég belterjes. Ezzel függ azután össze, hogy az állami erdőknek és az állam által megállapított korlátok között gazdálkodó erdőknek fatermelési eredményei jóval kedvezőbbek, mint a megkötöttség nélküli magánerdők terméseredményei.

A tulajdonjogcímek szerint való megoszlásról összeállított (l. a 2. sz. kimutatást) adatokból kitűnik, hogy az erdőknek legnagyobb hányada általában magánszemélyek tulajdonában áll és az államok, illetőleg a közületek, vagy más jogi személyek már csak kisebb rész felett rendelkeznek. Az erdőknek Norvégiában 70·9, Cseh-Szlovákiában pedig 68·0%-ában magánszemé-

lyek gazdálkodnak; viszont Svájcban csak 30·5, Németországban pedig 47·8%-ot foglalnak el a magánerdőbirtokok.

Magyarországon a magánerdők aránya 62·4%-ot tesz. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy hazánkban épúgy, mint Németországban a korlátolt forgalmú hitbizományi erdőket is a magánerdők között számoltuk el. Ezeknek leszámításával a szabadforgalmú magánerdőbirtokok arányszáma hazánkban 47·8%-ra, Németországban pedig 35·0%-ra száll alá. A magánerdőbirtokoknak ez a megkülönböztetése az erdőgazdaságban azért játszik fontos szerepet, mert úgy nálunk, valamint Németországban az erdőgazdálkodás jóval tökéletesebb a kötött-, mint a szabadforgalmú magánerdőkben.

Az állami erdők aránya a felsorolt országok között legnagyobb Finnországban (39·8%) és Svédországban (36·1%). Magyarországon a békekötés előtt az erdőknek 18·4%-a (1·6 millió hektár) állami tulajdonban volt. Minthogy azonban az állami erdőknek igen jelentékeny része a mai határokon túl, jórészen a régi határok közelében feküdt s így a békeszerződés következtében elveszett, a mai területen már csak alig 50 ezer hektár kincstári erdőbirtok maradt, úgyhogy az állami erdők aránya most a felsorolt országok közül hazánkban a legkisebb, 4·2%. Az állami erdők aránya Svájcban 5·0, Belgiumban pedig 9·3%.

A különféle közületek (községek, városok, kerületek, tartományok stb.) Belgiumban az erdőknek 36·7%-át, hazánkban 16·9%-át tartják kezükben, viszont Franciaországban és Svájcban adataink ilyen erdőtulajdont egyáltalában nem mutatnak ki és Finnországban is csak 1·7%-át képezik az összes erdőknek a közületek erdőgazdasági.

Az államon és a közületeken kívül más jogi személyek, nevezetesen szövetkezetek, közbirtokosságok, részvénytársaságok, egyházak, alapítványok stb. is rendelkeznek erdőkkel. Az ebbe a csoportba tartozó erdők az összes erdőknek Svájcban nem kevesebb, mint 64·5%-át képezik. Ezzel szemben Svédországban és Belgiumban ez alá a tulajdonjogcím alá tartozó erdőbirtokok az összes erdőkből egyaránt csak 1·5%-kal részesednek.

Az erdőgazdaság szempontjából igen fontos kérdés az, hogy az erdőterületek hogyan oszlanak meg *fanemek* szerint, már csak azért is, mert az egyik fanem főleg az értékesebb haszonfa termelésére alkalmas, a másik fanem pedig inkább tüzelőfát szolgáltat. A fanemek közül a *lombfáknak* jó része az enyhébb éghajlatot kedveli, viszont a tűlevelű fák a zordabb éghajlatú északi államokban is jól díszlenek. A *tűlevelű fák* általában az északon fekvő államok területén és a magasabb hegységekben vannak inkább elterjedve és ezeken a területeken a lombfák többnyire kisebb hányadát foglalják el az erdőterületnek, mint a fenyvesek. Ezzel szemben minél inkább délre, illetőleg alacsonyabban fekvő területek felé haladunk, rendszerint annál nagyobb a lombfák aránya és viszont kisebb a fenyvesek terjedelme. Vannak azonban lombfák, így főleg a nyír, éger és kőris, amelyek az északi államokban a fenyvesek között is elég nagy területet foglalnak el.

Magyarországon az erdőknek 94·9%-a lombfából áll, a fenyő mindössze 5·1%-át adja a területnek. Finnországban viszont a fenyvesek már 80·0%-át képezik az erdőknek. Érdekes jelenség, hogy a szomszédos Cseh-Szlovákiában a fenyvesek aránya nagyobb (62·4%), mint az északabbra fekvő Dániában (54·5%) és megközelíti Norvégia (70·0%-os) arányszámát. A cseh-szlovákiai fenyőerdők viszonylag elég magas arányszámát nem az odacsatolt Kárpátok magas hegyvidékeinek fenyvesei emelték az említett színvonalra, mert a Felvidéken a lombfák aránya (1920-ban) 60·0, az Erdős-Kár-

pátokban pedig 70·9%. Ezzel szemben az erdőknek Csehországban 90·4, Morvaországban 70·4, Sziléziában pedig 84·6%-a fenyőerdő.

A *faállomány korosztályviszonyaira* vonatkozólag csak Németországról, Cseh-Szlovákiáról és Romániáról vannak adataink. Az 1927-ben végrehajtott erdőgazdasági statisztikai felvétel adatai szerint *Németország* faállományának korosztályai tulajdonjogcímek szerint következőképpen alakulnak:

Tulajdonjogcímek	Lombfák ¹⁾			Fenyőfák ¹⁾		
	80 éven felül	40-80 éves	40 éven aluli	80 éven felül	40-80 éves	40 éven aluli
	fák megoszlása százalékban					
Állami erdők . . .	43·8	28·5	26·2	25·3	33·9	38·0
Községi stb. erdők	40·4	31·8	27·1	17·9	35·3	44·6
Társulati erdők . .	38·9	36·5	23·9	6·1	32·9	56·5
Egyházi erdők . .	30·9	38·0	30·4	17·7	36·9	44·0
Korlátolt forgalmú magánerdők . .	35·1	32·6	30·8	14·8	38·0	43·3
Szabadforgalmú magánerdők . .	15·4	34·6	47·1	5·2	29·3	59·1

¹⁾ A tisztások és egyéb be nem erdősített területek nélkül.

A kiválóan kezelt németországi állami erdők faállományának zöme általában magasabb korú, mint a többi tulajdonjogcímhez tartozó erdők faállománya. Különösen áll ez a lombfákra vonatkozóan, de az állami erdőbirtokok fenyveseinek kormegoszlása is elég kedvezően alakul. Általában legfiatalabb a faállomány a szabadforgalmú magánerdőkben és az erdőknek ebben a csoportjában mindkét fanemnél a korévek csökkenésével a faállomány részesedési aránya fokozatosan emelkedik. Az állami erdőknek a szabadforgalmú magánerdőkkel szemben fennálló fölénye különösen a legmagasabb korosztályokban mutatkozik legerősebben. Az állami erdőkben a 120 éven felüli bükk- és tölgyfáknak aránya 15, illetőleg 17%-ot tesz, ezzel szemben a magánerdőbirtokokon az ily korú fák egyaránt csak 6·0%-kal szerepelnek. A tűlevelű fáknál az eltérések még nagyobbak, nevezetesen a 120 éven felüli fenyő az erdőterületből az állami erdőknél 6, a magánerdőknel pedig 0·7%-ot foglal el. Nyilvánvaló tehát, hogy Németországban az állami erdők sokkal értékesebbek, mint a magánerdők.

Cseh-Szlovákiában és Romániában a faállomány korosztályok szerint a következőképpen alakul:

O r s z á g	A	A	A
	80 éven felüli	40—80 éves	40 éven aluli
Cseh-Szlovákiában (1920-ban)	18·6	36·0	45·4
Romániában (1928-ban) . . .	23·8	24·5	51·7

Az adatokból kitűnik, hogy a két szélső korosztályban Romániában aránylag több a fa, mint Cseh-Szlovákiában, viszont az utábbi állam a közepes korú fáknak arányánál van előnyösebb helyzetben. Ha ezeket az adatokat a németországi adatokkal egybevetjük, kitűnik, hogy a német erdők állományának korosztályviszonyai jóval kedvezőbbek, mint a két utódállam faállományának kormegoszlása.

A németországi erdők kiválósága a *fatermelésre* vonatkozó adatokból is (l. a 3. sz. kimutatást) megállapítható. A rendelkezésünkre álló adatok szerint Németországban az erdők kiterjedése 49·9%-kal kisebb, mint Finnországban és 48·5%-kal kisebb, mint Svédországban, a kitermelt fatömeg mennyisége ennek dacára mindkét ország fatermelésének mennyiségét erősen felül-

3. Fatermelés, évi növedék és élőfakészlet.

Production du bois, accroissement annuel et effectif des arbres.

Ország Pays	Egy év alatt kitermelt fatömeg Bois produits par an		Évi növedék Accroissement annuel		Élőfakészlet Effectif des arbres	
	1000 m ³ -ben	hektáronként m ³ -ben par ha, m ³	összesen 1000 m ³ -ben total, milliers de m ³	hektáronként m ³ -ben par ha, m ³	összesen 1000 m ³ -ben total, milliers de m ³	hektáronként m ³ -ben par ha, m ³
	milliers de m ³					
Cseh-Szlovákia <i>Tchéco-Slovaquie</i> . . .	13.379	2·9	14.641	3·1	1)	1)
Dánia — <i>Danemark</i>	1.205	3·7	1)	1)	1)	1)
Finnország — <i>Finlande</i> . . .	40.000	1·6	44.400	1·8	1.620.000	64·1
Magyarország <i>Hongrie</i> . . .	2.525	2·2	2.852	2·4	80.396	70·5
Németország — <i>Allemagne</i> . . .	49.643	3·9	1)	1)	1)	1)
Norvégia — <i>Norvège</i> . . .	10.022	1·3	10.500	1·4	370.000	49·3
Svédország — <i>Suède</i>	45.000	1·8	36.876	1·5	1.288.000	52·4

1) Adatok nincsenek. — *Il n'y a pas de données.*

mulja. Átlagos terméshozama hektáronként nagyobb, mint kimutatásunkban felsorolt országok bármelyikének termésátlaga. A németországi erdők évi növedékéről adataink ugyan nincsenek, de abból a körülményből, hogy a mai területen az erdőterület 1913-tól 1927-ig alig csökkent valamit és az átlagos hozam a háború előtti években is nagyjában a most említett szinten mozgott, legalább is valószínűnek látszik, hogy a belterjes német erdőgazdaságban a kitermelt fatömeg nagysága legutóbb sem haladta meg az évi növedék mennyiségét. A régi területen ugyanis a hektáronkénti átlagos fahozam 1900-ban 3·45, 1913-ban 4·11, 1927-ben pedig a mostani területen (a Saar-vidék nélkül) 3·92 köbméter volt.

A *németországi erdők fatermelésének* alakulását érdekesen világítja meg a következő összeállításunk, melyben a termelt fatömeg mennyiségét tulajdonjogcímegek szerint mutatjuk be:

Tulajdonjogcím	Az erdőterület megoszlása %/o-ban	Termelt fa 1927-ben		Haszonfa	Tűzifa	Tuskó, galy stb.	Fa általában			
		összesen mill. m ³ -ben	%/o-ban							
		hektáronként köbméter								
		1913	1927	1913	1927	1913	1927			
Az állami erdőkben	32·7	21·1	42·5	3·0	2·8	1·6	1·7	0·8	0·6	5·1
A községi Egyházi .	15·5	8·6	17·4	1·7	1·8	1·6	1·7	1·2	0·9	4·4
A társulati A korlátolt forgalmú magán- .	1·6	1·0	2·0	2·4	2·5	1·5	1·5	1·0	0·8	4·8
A szabad forgalmú magán-erdőkben	2·4	1·0	2·0	0·9	0·9	1·3	1·4	1·0	0·9	3·2
Az egész birod.-ban	12·8	7·5	15·1	2·5	2·6	1·4	1·4	0·7	0·6	4·6
	35·0	10·4	21·0	1·1	1·1	0·9	0·9	0·5	0·4	2·4
	100·0	49·6	100·0	—	2·0	—	1·3	—	0·6	3·9

Az adataink szerint az állami erdőknek a kitermelt fatömegben való részesedése nagyobb (42·5%), mint ezeknek az erdőknek az összes erdők területéhez viszonyított aránya (32·6%), de a községi, egyházi és korlátolt forgalmú magánerdők fatermelése is viszonylag nagyobb, mint az illető tulajdonjogcímegeknek az erdőterületben elfoglalt aránya. A szabadforgalmú magánerdőkben a fatermelés eredménye ellenben már kisebb, mint az erdőterületi arány. Ezek az adatok, valamint az átlagos fahozam alakulására vonatkozó viszonyszámok azt bizonyítják, hogy a szabadforgalmú magánerdőkben a faállomány jóval gyengébb, mint bármely más jogcím alá tartozó erdőben,

viszont a faállomány minősége legjobb az állam tulajdonát képező erdőbirtokokon.

A magyarországi fatermelés adatait ilyen részletességgel nem áll módunkban bemutatni, tájékozásul alább csak az *összes erdőkben és a kincstári erdőkben* kitermelt fatömegek adatait közöljük:

A kitermelt fatömeg mennyisége az összes erdőkben
1000 köbméterben

É v	Tölgy-, kőris-, szilfa	Bükk-, cser- és más kemény lombfa	Lágy lombfa	Fenyő	Összesen	Hektá- ronkint m ³
1928-ban	753	1.367	235	105	2.460	2·1
1929-ben	834	1.316	286	89	2.525	2·2

É v	Kitermelés a kincstári erdőkben			hektáron- kint m ³
	haszonfa	tüzifa	összesen	
	köbméter			
1928-ban	15.230	134.815	150.045	3·4
1929-ben	19.476	150.256	169.732	3·8

Ezek szerint az ország egész erdőterületét figyelembevéve az egy hektárra kiszámított átlagos fahozam 1928-ban 46·2%-kal, 1929-ben pedig 43·4%-kal kisebb volt, mint az 1927. évi németországi termésátlag. Természetes következménye ez annak, hogy hazánkban a faállomány korosztályviszonyai jóval kedvezőtlenebbek, mint Németországban, mert nálunk, a mostani területen sok az újonnan telepített és sok az egészen fiatal erdő. Ezenkívül Magyarországon az erdőknek csak 58·8%-a szálerdő, 41·2%-a ellenben sarjerdő, viszont Németországban az erdőknek több, mint 90%-a szálerdő.

A magyar kincstári erdők hozama már jóval tekintélyesebb, mint összes erdeink átlagos termelési eredménye. A kincstári erdőkben az egy hektár területre eső átlaghozam mennyisége 1928-ban 3·4, 1929-ben pedig 3·8 köbmétert tett, úgyhogy az átlagtermés ott 12·8, illetőleg mindössze 2·6%-kal maradt el a német országos átlagtól. A kincstári erdőknek ez a viszonylagosan elég kedvező terméseredménye a gazdálkodás belterjességén kívül főleg azzal indokolható, hogy ezekben az erdőkben szálerdőüzemmód szerint gazdálkodnak.

A magyar országos átlaghozam mennyisége a németországi, dániai és csehszlovákiai terméshozamtól ugyan erősen elmarad, az északi államok termelési eredményeit

mégis felülmúlja. Ennek azonban nem az az oka, mintha az ottani erdők faállományának minősége és korosztályviszonyai a hazai erdők színvonalát, illetőleg korviszonyait nem érnék el, hanem az északi államokban a fák évi növedéke a természeti viszonyok zordsága következtében általában kisebb mint nálunk.

A fák évi növedékének alakulására az éghajlati viszonyokon kívül a csapadék mennyisége, a talaj minősége, az erdőterületnek tengerszíne feletti magassága, továbbá szélességi és hosszúsági vonalak szerinti fekvése van döntő befolyással és a növedék mennyisége fafajok szerint is változik.

A fák hektáronkinti átlagos évi termése hazánkban a legutolsó részletes megállapítás szerint 1896-ban, a régi határokon belül 3·1 köbméter volt. Legjobb erdőségeinknek elvesztése folytán és mert a mai határokon belül levő erdők jórésze alacsony korosztályú, a mostani növedék ettől a mértéktől erősen elmarad és szakemberek becslése szerint nem nagyobb, mint kataszteri holdankint 1·4, illetőleg hektáronkint 2·4 köbméter.

Az évi növedékek és az évi tényleges fatermelés eredményeinek összehasonlítása útján megtudjuk, hogy hazánkban a tényleges kitermelés a növedék mennyiségével nagyjából összhangban van, amennyiben a fatermelés eredménye 1928-ban 13·8%-kal, 1929-ben pedig csak 11·5%-kal maradt el az évi növedék mennyiségétől. Termelésünket tehát a gazdaságosság határain belül jelentősebben fokozni alig lehet.

A fatermelés a cseh-szlovákiai, a finn és németországi erdőgazdaságokban is egyensúlyban van az évi növedékekkel. Ezzel szemben Svédországban az erdők az évi növedék mennyiségét messze meghaladó arányban használtatnak ki. Ebben az országban ugyanis, adataink szerint, a kitermelt fatömeg 22·0%-kal nagyobb, mint az évenkénti növedék mennyisége. Korlátozás nélkül ez a helytelen gazdálkodás sokáig nem folytatható, mert hovatovább az erdők teljes tönkretételére vezet. Adataink ugyan csak egy év vonatkozó eredményeit mutatják be, de már az is elég fényt vett Svédországnak meglehetősen külterjes erdőgazdálkodására.

Norvégiában a kitermelt fatömeg mennyisége legutóbb 4·6%-kal kisebb volt, mint az évi növedék mennyisége, de egyes években már előfordult, hogy a 10·5 millió köb-

méteres évi növedéssel szemben 12·5 millió köbméter faanyag termeltetett ki.

A hektáronkinti átlagos évi növedékre vonatkozóan felsorolt adatok természetesen csak az illető országban átlagosan elért évi termelésnek nagyságát fejezik ki, mert a szélsőségek meglehetősen nagyok. Így Cseh-Szlovákiában az egyes országrészek, illetőleg államok átlagos évi növedéke hektáronkint a 2·3 és 5·2 köbméter között mozog. Norvégiában a lomberdők átlagos évi fatermése 0·09 és 0·41 köbméter között, a fenyvesek fatermése pedig 0·88 és 2·45 köbméter között váltakozik. Egyes kiváló minőségű erdőbirtokokon azonban a közölt legnagyobb termésnél is kedvezőbben alakulhat az évi növedék. Így pl. Norvégiában egy kísérleti erdőben, 22·6 méteres közepes magasságú, 50 éves vörös fenyők hektáronkint nem kevesebb, mint 10·89 köbméteres évenkinti termést adtak. Az ilyen kedvező növedék természetesen csak kisebb területeken képzelhető el, különösen ott, ahol az évi növedék országos átlaga csak 1·4 köbméter.

Az *élőfakészletek* adatai mindössze négy országra vonatkozólag állanak rendelkezésre. (L. a 3. sz. kimutatást.) Ezekből megtudjuk, hogy míg a finnországi erdőknek területe csak 2·8%-kal haladja meg a svéd erdők kiterjedését, addig a fakészlet ott 25·8%-kal nagyobb, mint a Svédországban megállapított készlet.

Az egy hektárra kiszámított adatok szerint ugyan Magyarország átlagos fakészlete nagyobb, mint a három északi állam bármelyikében (Finn-, Svédországban és Norvégiában) elért átlagos készlet. Ha azonban a jó minőségű és megfelelő kormegoszlású erdőkkel rendelkező Cseh-Szlovákiának, Dániának, Németországnak, vagy Romániának stb. készleteiről is tájékozva lennénk, az északi államok viszonylag gyengébb és a most említett államok kedvezőbb átlagos készleteinek nagyságrendjében a hazai eredmény bizonyára legfeljebb csak közepesnek bizonyulna.

Magyarországon (l. a 4. sz. kimutatást) a megállapított fakészleteknek a tölgyfák 29·4%-át, a többi lombfák 62·6%-át, a fenyők pedig mindössze csak 8·0%-át adják. A fenyőfakészleteknek ez az alacsony részesedési aránya arra enged következtetni, hogy épület- és műfaszükségleteink kielégítésére szolgáló fenyőfatömeget jelenlegi háttárainkon belül levő erdőkben a fatermelésnek bármilyen arányú fokozásával sem tud-

nánk kitermelni. Ennek a fafajnak egyes választékaiból tehát beláthatatlan ideig behozatalra leszünk utalva.

Lombfakészleteink aránylag már nagyobbak ugyan, de haszonfa- és tűzifa-szükségleteinket — jelentős import nélkül — az idetartozó fafajok sem lennének képesek huzamosabb időn át fedezni.

Fakészleteinknek 40·5%-a a szabadforgalmú magánerdőkben, 59·5%-a pedig a kötött forgalmú erdőkben vétetett számba. A szabadforgalmú magánerdőknek az összes erdőterületben elfoglalt aránya nagyobb (47·8%), a kötött forgalmúaké pedig kisebb (52·2%), mint a készletekből való részesedése. Nyilvánvaló tehát, hogy a szabadforgalmú magánerdők faállománya jóval gyengébb minőségű, mint a kötött erdők állománya.

Ugyanerre az eredményre jutunk, ha a fakészleteket üzemmód és tulajdonjogcím szerint vizsgáljuk. A viszonylag értékesebb szál-erdők fakészleteinek ugyanis csak 34·4%-a található a szabadforgalmú magánerdőkben, 65·6%-a ellenben a jól kezelt, kötött erdőbirtokokon állapított meg. A kevésbé értékes faállományú sarjerdőkben a szabadforgalmú magánerdők részesedése (56·6%) már felülmúlja a korlátolt forgalmú erdők arányát (43·4%).

A következő összeállításban bemutatjuk a hazai élőfakészleteknek egy hektár erdőterületre kiszámított átlagait üzemmódok szerint:

Tulajdonjogcím	Egy hektár erdőterületre jut élőfakészlet		
	a szál- e r d ő k b e n	a sarj- e r d ő k b e n	az erdőkben általában
	k ö b m é t e r		
A korlátolt forgalmú erdőkben	91·30	55·76	80·98
A szabadforgalmú magánerdőkben .	78·01	42·82	59·33
Az összes erdőkben	86·24	47·61	70·53

Az adatokból megállapítható, hogy az átlagos fakészletek a korlátolt forgalmú erdőbirtokokon általában 36·5%-kal, a szál-erdőkben 17·0%-kal, a sarjerdőkben pedig 30·2%-kal nagyobbak, mint a szabadforgalmú magánerdőkben. A kötött erdőbirtokoknak ezek az viszonylag jelentékenyen nagyobb fakészletei azzal indokolhatók, hogy ezekben az erdőkben a gazdálkodás a kötelező üzemtervek szerint, tehát bizonyos meghatározott korlátok között folyik,

4. Magyarország erdeinek élőfakészletei fafajok és üzemmódok szerint.

Effectif des arbres des forêts de Hongrie, suivant les espèces d'arbres et le mode d'exploitation.

Fafajok — <i>Espèces</i>	A szál <i>Futaies</i>	A sarj <i>Taillis</i>	Az összes <i>Ensemble des forêts</i>	Az erdők fakészlete fafajok szerint % -ban <i>Pourcentage des différentes espèces par rapp. à l'effectif des arbres</i>
	erdők fakészlete m ³ -ben <i>effectif des arbres, m³</i>			
A szabadforgalmú magánerdőkben <i>Forêts privées à mutation libre.</i>				
Tölgy — <i>Chêne</i>	5,866.632	3,310.883	9,177.515	28·2
Csertölgy — <i>Chêne à galles</i>	4,057.507	2,572.176	6,629.683	20·3
Bükk — <i>Hêtre</i>	3,805.688	1,262.613	5,068.301	15·6
Gyertyán — <i>Charme</i>	2,072.643	600.033	2,672.676	8·2
Akác — <i>Acacia</i>	515.459	3,046.248	3,561.707	10·9
Nyár — <i>Peuplier</i>	92.402	684.607	777.009	2·4
Nyír — <i>Bouleau</i>	201.369	81.297	282.666	0·9
Éger — <i>Aune</i>	133.545	91.426	224.971	0·7
Lucfenyő — <i>Epicéa</i>	165.502	6.856	172.358	0·5
Jegenyefenyő — <i>Sapin pect.</i>	840	—	840	0·0
Vörösfenyő — <i>Mélèze</i>	4.472	1.072	5.544	0·0
Erdei fenyő — <i>Pin sylv.</i>	2,430.812	172.208	2,603.020	8·0
Feketefenyő — <i>Sapin noir</i>	351.943	35.670	387.613	1·2
Egyéb — <i>Autres</i>	390.532	627.175	1,017.707	3·1
Összesen szám szerint — <i>Nombre total</i>	20,089.346	12,492.264	32,581.610	100·0
%	61·7	38·3	100·0	
A korlátolt forgalmú erdőkben <i>Forêts à mutation limitée</i>				
Tölgy — <i>Chêne</i>	11,948.465	2,514.973	14,463.438	30·3
Csertölgy — <i>Chêne à galles</i>	8,587.368	1,649.322	10,236.690	21·4
Bükk — <i>Hêtre</i>	7,931.035	779.170	8,710.205	18·2
Gyertyán — <i>Charme</i>	4,242.692	785.822	5,028.514	10·5
Akác — <i>Acacia</i>	825.652	2,201.961	3,027.613	6·3
Nyár — <i>Peuplier</i>	229.852	603.210	833.062	1·7
Nyír — <i>Bouleau</i>	194.088	34.915	229.003	0·5
Éger — <i>Aune</i>	184.913	387.730	572.643	1·2
Lucfenyő — <i>Epicéa</i>	168.991	1.271	170.262	0·4
Jegenyefenyő — <i>Sapin pect.</i>	65	—	65	0·0
Vörösfenyő — <i>Mélèze</i>	20.638	313	20.951	0·1
Erdei fenyő — <i>Pin sylv.</i>	2,489.280	66.669	2,555.949	5·3
Fekete fenyő — <i>Sapin noir</i>	462.785	19.466	482.251	1·0
Egyéb — <i>Autres</i>	954.694	528.629	1,483.323	3·1
Összesen szám szerint — <i>Nombre total</i>	38,240.518	9,573.451	47,813.969	100·0
%	80·0	20·0	100·0	
A szabad- és korlátolt forgalmú erdőkben <i>Forêts à mutation libre et à mutation limitée.</i>				
Tölgy — <i>Chêne</i>	17,815.097	5,825.856	23,640.953	29·4
Csertölgy — <i>Chêne à galles</i>	12,644.875	4,221.498	16,866.373	21·0
Bükk — <i>Hêtre</i>	11,736.723	2,041.783	13,778.506	17·1
Gyertyán — <i>Charme</i>	6,315.335	1,385.855	7,701.190	9·6
Akác — <i>Acacia</i>	1,341.111	5,248.209	6,589.320	8·2
Nyár — <i>Peuplier</i>	322.254	1,287.817	1,610.071	2·0
Nyír — <i>Bouleau</i>	395.457	116.212	511.669	0·6
Éger — <i>Aune</i>	318.458	479.156	797.614	1·0
Lucfenyő — <i>Epicéa</i>	334.493	8.127	342.620	0·4
Jegenyefenyő — <i>Sapin pect.</i>	905	—	905	0·0
Vörösfenyő — <i>Mélèze</i>	25.110	1.385	26.495	0·1
Erdei fenyő — <i>Pin sylv.</i>	4,920.092	238.877	5,158.969	6·4
Feketefenyő — <i>Sapin noir</i>	814.728	55.136	869.864	1·1
Egyéb — <i>Autres</i>	1,345.226	1,155.804	2,501.030	3·1
Főösszeg szám szerint } <i>Total général, nombres</i> }	58,329.864	22,065.715	80,395.579	100·0
%	72·6	27·4	100·0	

ezzel kapcsolatban azután a faállomány korosztályviszonyok és minőség tekintetében is kedvezőbb megoszlású, mint az üzemtervszerű gazdálkodásra nem kötelezett, szabadforgalmú magánerdőkben.

Fanemek szerint egy hektár területre 64·92 köbméter lomb- és 5·61 köbméter fenyőfakészlet jut. A fakészletekből tehát a fenyvesek nagyobb, a lombfák pedig kisebb arányban részesednek, mint a területből.

Egy hektár kitermelés alá vont erdőterületen, tekintet nélkül az erdőtulajdon jogcímére, hazánkban 1928-ban 102·5, 1929-ben pedig 110·6 köbméter fatömeg termeltetett. A kincstári erdőkben a hozadék ennél jóval nagyobb, mert ezekben az erdőkben a kihasznált terület egy hektárjára, 1928-ban 353·1, 1929-ben pedig 365·8 köbméter faanyag jutott. Ha az átlagos élőfakészleteknek fentebb ismertetett adatait ezekkel a valóságos termelési eredményekkel szembeállítjuk, más államokkal való összehasonlítás nélkül is kétségetkizáróan megállapíthatjuk, hogy fakészleteink viszonylag elég

kicsinyek, mert egy hektárra kiszámított élőfakészlet 1929-ben 36·2%-kal kisebb volt, mint az egy hektár kihasznált területen országos átlagban termelt fatömeg. Az átlagos fakészletnek a kincstári erdők hozadékával vagy pedig a belterjes németországi és dániai erdőgazdaság terméseredményeivel való egybevetés még ennél is rosszabbul ütne ki.

Élőfakészletünk főleg azért ilyen kicsiny, mert mint már említettük, hazánkban a fiatal erdők nagy területeket foglalnak el s így a faállománynak korosztályok szerint való megoszlása kedvezőtlen. Ezenkívül az erdőknek csak mintegy fele szál-erdő.

Fakészleteinknek és fatermelésünknek fokozását ezért hosszabb idő után is csak úgy remélhetjük, ha belterjes erdőgazdálkodás mellett az erdőterületeket erdősítések útján növeljük s mint ez a kincstári erdők-nél már megtörtént, a sarjerdőgazdálkodásról fokozatosan a szál-erdőgazdálkodásra térünk át.

Szóllósy Zoltán dr.

© I P A R ©

Szénbányászatunk és a brennbergi szénbánya.

La production hongroise du charbon et le charbonnage de Brennberg.

Résumé. Au point de vue minier, Sopron est une des villes les plus importantes de Hongrie. Elle donne abri à l'École supérieure des mines et forêts de Selmecbánya qui s'y est réfugiée à la fin de la guerre, et a un charbonnage se développant favorablement: la mine de Brennberg. Celle-ci donne du pain aux 4·5% de la population de Sopron et contient, d'après une estimation compétente, environ 10.000 millions de quintaux métriques de lignite dont on extrait près de 10% par an. De bonne qualité, renfermant 4.600 calories en moyenne, la lignite de Brennberg est un des meilleurs charbons de la Hongrie. Pour mettre en lumière l'importance économique de cette mine et la situation actuelle de l'extraction de charbon en Hongrie, nous présentons les données suivantes.

La Hongrie a produit en 1930 69·9 millions de quintaux métriques de charbon, soit 11·2% de moins qu'en 1929. A la fin de 1929, des 86 charbonnages du pays, 73

étaient en exploitation (7 houillères et 66 mines de lignite). Les charbonnages avaient au total 972 employés, 1.521 garçons de bureau, 33.370 ouvriers et 32 hommes de service payés au mois, et sur l'effectif des ouvriers, 4·8% ne travaillaient pas pour cause de santé, de congé ou pour d'autres raisons. Le nombre des journées d'exploitation a été en moyenne de 261, et les équipes d'ouvriers ont fait 9·7 millions de tours et 225·7 mille tours supplémentaires, de sorte qu'il y a eu en moyenne 297 tours et 7 tours supplémentaires par ouvrier. De l'effectif des ouvriers, 20.811 étaient des ouvriers du sous-sol, dont 13.378 mineurs qualifiés (y compris les aides); ceux-ci ont fait 3·9 millions de tours et 76·8 mille tours supplémentaires. A cause de maladies, de congés, les charbonnages perdaient en moyenne annuellement un demi-million de travaux d'équipes. L'énergie mécanique était fournie par des machines et turbines à vapeur d'une capacité

totale de plus de 20 mille CV, par 13 moteurs à essence et par 2.511 moteurs électriques. En 1930, la régression de la production était due surtout au fait que les entreprises d'industrie et de transport ont considérablement réduit leur consommation de charbon et que l'hiver a été peu rigoureux. Dans la plupart des catégories de consommateurs, la consommation de charbon, qui avait augmenté en 1929 de 5.7%, a diminué en 1930 de 13.0%. L'année dernière, les exportations de charbon ont fléchi de 5.9%, mais cette diminution, ainsi que la régression de la consommation de charbon, ont été complètement compensées par une réduction notable de l'importation de charbon. Celle-ci est tombée de 13 millions de q métriques en 1929 à 8.6 millions en 1930; c'est une diminution de 33.6%. Le fait que les stocks en magasin étaient à la fin de 1930 à peu près égaux à ceux de décembre 1929, indique que les charbonnages ont placé toute leur production de 1930.

★

Sopron városa, amely a folyó évben üli meg tízéves évfordulóját annak, hogy tanuságot tehetett törhetetlen hazaszeretetéről és a magyar hazához tartozó ezredéves hűségéről, közgazdasági életünk egyik különösen fontos, nagyon régi és szépen fejlett ágának, a bányászatnak megcsontított hazánkban legfontosabb városává lett. Ide menekült a felvidékről kiüldözött m. kir. bánya- és erdőmérnöki főiskola, hol 1929-ben 33 professzor és 23 adjunktus és tanársegéd több, mint 100 magyar ifjút oktatótt a bánya- és erdőmérnöki tudományokra. De bányászati szempontból fontos Sopron azért is, mert szépen fejlődő szénbányája van. A háború előtt lendületes fejlődést mutató bányászatunkra a trianoni béke elviselhetetlenül súlyos csapásokat mért. Arany-, ezüst-, fém- és vasércbányáink mind elvesztek, csupán szénbányáink egy része maradt meg. A Sopron melletti Brennberg-bánya, mely Nagy-Magyarországnak kisebb szénbányái közé tartozott, a visszacsatolás után nagyon sokat nyert jelentőségben. Az elmúlt évtizedben a brennbergi szénbánya fejlesztésére irányuló törekvések, modern felszerelések és más nagyobb szabású beruházások útján szép eredményeket értek el. Sopron életében tehát a bányászat jelentős szerepet játszik, a brennbergi szénbánya mintegy 700 alkalmazottja a vá-

ros lakosságának fontos részét teszi s a bányamű, mely a bányászlakosság eltartott családtagjait is beszámítva, a népesség 4.5 %-ának nyújt megélhetést, Sopron egyik legjelentősebb értéke.

Annak a megítélése végett, hogy mit jelent a brennbergi szénbánya az ország közgazdasága szempontjából, tekintsük át a bányászati üzemi és termelési adatokat, különösen a szénbányáink állapotát és működését jellemző s a széngazdálkodás alakulását ismertető adatokat. Szénbányászatunk gazdasági jelentőségére eléggé jellemző a szénbányák számának, munkáslétszámának és termelésének, egész bányászatunk megfelelő adataihoz viszonyított arányszáma, amelyből kitűnik, hogy a magyarországi bányauzemek 83.5%-a szénkitermelésre alakult s a bányászattal foglalkozó munkások számának, valamint a bányászati termelés pénzértékének egyaránt 95.7%-a a szénbányákban dolgozó munkások létszámára, illetőleg a széntermelés értékösszegére esik. De a szénbányák üzemi és termelési adatainak alakulása nemcsak azért bír jelentőséggel, mert a szénbányák több mint 33 ezer munkásnak nyújtanak megélhetést s a termelésük 130 millió pengőt meghaladó értéket jelent. A széntermelési és szénfelhasználási adatok élénken rávilágítanak az egész gazdasági helyzetre, különösen az ipari termelésre, melynek fellendülésére vagy visszaesésére következtethetünk az energiafelhasználás emelkedéséből vagy csökkenéséből. Sőt kiegészítve a széntermelési és szénfelhasználási adatokat a szénféleségek külkereskedelmi forgalmára vonatkozó adatokkal, széngazdálkodásunk irányainak megfigyeléséből tájékozódást nyerhetünk külkereskedelmi mérlegünk alakulásáról is azáltal, hogy egyik igen fontos tételének, a tüzelőanyag-behozatalnak és kivitelnek kedvezőbb vagy kevésbé kedvező behatását is megfigyelhetjük.

A szénbányáink állapotáról, üzemi és termelési viszonyairól rendelkezésre álló adatok szerint Magyarországnak 1929-ben 9 feketeszén-bányája és 77 barnaszén-, illetőleg lignitbányája volt. A feketeszénbányák közül 2, a barnaszénbányák közül pedig 11 szünetelt, úgyhogy összesen 73 bányatelepen folyt az üzem. A szénbányavállalatok közül 83 maga tartotta üzemben telepét és csak 3 bányamű volt bérbeadva. A tulajdonosok legnagyobb része, közel 60%-a részvénytársasági alapon álló

vállalat, míg 14 bányatelep tulajdonosa társaság, 13 bányáé egyéni cég, s 6 telepé az állam. A szénbányavállalatoknak 1929 október hó elsején 972 tisztviselő, 1.521 altiszt, 33.370 munkás és 32 havidíjas szolgál alkalmazottjuk volt. A tisztviselőknek csak 27·6% -a volt műszaki tiszt, míg a többi, tehát csaknem háromnegyed részük, igazgatási teendők ellátásával volt megbízva. Ezzel szemben az altiszteknek 57·3% -a teljesített műszaki szolgálatot s csak a kisebb rész, 649 altiszt nyert az igazgatási teendőknél beosztást.

A szénbányák október elseji létszámából, tehát a 33.370 főt kitevő munkáslétszámból 31.761 munkás teljesített e napon tényleges szolgálatot s így a munkáslétszám 4·8% -át szabadságon, vagy beteglétszámban levő, illetőleg más okból nem dolgozó munkások alkották. A dolgozó munkások több, mint kétharmad része, tehát 20.811 munkás a föld alatt végezte súlyos munkáját, akik között 126 gyermekmunkás is dolgozott. A föld alatt foglalkoztatott munkások 64·3% -a, tehát 13.378 munkás mint vajúr, illetőleg segédvajúr dolgozott, a többiek közül 7.220 munkás mint egyéb földalatti munkás teljesített szolgálatot. De találunk a földalatti munkások között 210 ipari szakmunkást is, akik a földalatti gépek és üzemi berendezési tárgyak karbantartását látták el. A külszíni munkások 10.953 főből álló létszámából az ipari szakmunkások csoportja — ideértve a 157 ipari tanoncot is — már jelentősebb arányt, 24·4% -ot képviselt. A földalatti munkások között a 126 gyermekmunkás mellett női alkalmazott nem fordult elő, ellenben a külszínen dolgozók táborában a 493 gyermekmunkáson kívül 469 nő is szerepelt.

A szénbányák alkalmazottainak kereseti viszonyait a vállalatok által 1929-ben kifizetett összegek alapján részletezve, ide számítva a pénzben kapott illetmények és béreken kívül a természetben élvezett járandóságok egyenértékét is, az alábbi táblázat ismerteti. A természetben nyújtott járandóságok egyenértéke, mely átlag 6·9% -át teszi a pénzben kifizetett összes illetmények és bérek összegének, az 1929. évben 3·9 millió pengő értékben állapított meg. Ebből az összegből 13·3% a tisztviselők, 14·3% az altisztek, 0·2% a havidíjas szolgál s 72·2% a munkások részére nyújtott természetbeni járandóság egyenértékére esett.

1. A szénbányák alkalmazottainak létszáma és kereseti viszonyai 1929-ben.

Nombre et traitements des salariés des charbonnages en 1929.

Az alkalmazottak részletezése <i>Répartition des salariés</i>	A szénbányák alkalmazottainak <i>Salariés des charbonnages</i>			
	létszáma 1929 október 1-én — <i>Leur nombre au 1er oct. 1929</i>	1929. évi összes járandósága pengőben <i>Traitements totaux en 1929, en pengős</i>	átlagos évi keresménye pengőben — <i>Traitem. annuels moy., en pengős</i>	
			1928	1929
Tisztviselők <i>Employés</i>	972	5,485.672	5.123	5.644
Altisztek — <i>Garçons de bureau</i>	1.521	5,338.836	3.394	3.510
Havidíjas szolgálk <i>Gens de service payés au mois</i>	32	84.304	1.708	2.634
Vajúrok és segédvajúrok — <i>Mineurs qualifiés et aides</i>	13.378	25,307.417	1.823	1.892
Egyéb földalatti munkások: — <i>Autres ouvriers du sous-sol:</i>				
a) férfi munkások <i>hommes</i>	7.304	9,093.391	1.194	1.245
b) gyermekmunkások — <i>enfants</i>	126	77.878	583	618
Külszíni férfi munkások — <i>Ouvriers de la surface</i>	9.991	14,076.661	1.432	1.409
Külszíni gyermekmunkások — <i>Enfants travaillant s. la surface</i>	493	331.819	621	673
Külszíni női munkások — <i>Ouvrières de la surface</i>	469	335.554	708	715

A bányákban dolgozó tisztviselők és munkások kereseti viszonyainak áttekintése után vegyük vizsgálat alá azt a súlyos munkát is, amelyet végezniök kellett. Az üzemben volt 73 szénbánya mindegyike átlag 261 napot töltött munkában. A fokozott munkát kifejtő szénbányák között volt 13 olyan bányamű, amelyben több, mint 300 napon át folyt az üzem. Az 1929. évben teljesített összes üzennapok száma 19.063-at tett, s hogy számos szénbánya mily erőmegfeszítéssel dolgozott, kitűnik abból, hogy 32 bányaműben éjjel-nappal tartott az üzem, s 18 telepen az alkalmazottak vasárnap is, 7 telepen pedig ünnepeken is munkában állottak. A munkások napi munkaideje általában 8 órás műszakokból állott, csupán egy-egy bányaműben végeztek 10, 10½, illetőleg 12 órás műszakot. A teljesített összes műszakok száma 9·7 milliót ért el, melyhez még 225·7

ezer pótműszak is számítandó. Ebből a vágások és segédvágások teljesítménye 3·9 millió műszakot és 76·8 ezer pótműszakot tett, átlag egy-egy munkásra pedig 297 műszak és 7 pótműszak esett. A bányászat munkateljesítménye tehát, ha még figyelembe vesszük a földalatti munka káros hatását a szervezetre és azt is, hogy a bányászoknak oly nehéz körülmények között kell fokozott testierőt kifejtő munkát végezniök, egyike a legsúlyosabb, legmegerőltetőbb munkateljesítményeknek. Szervezetük sokszor nem bírja huzamosabb időn át a munkát, ami kitűnik a betegek elég nagy számából. A betegség miatt évenként mulasztott műszakok száma ugyanis átlag félmillió műszak veszteséget jelent a szénbányák részére. De még súlyosabbá teszi a szénbányákban dolgozók munkateljesítményét az állandó életveszély, a legnagyobb elővigyázatosság mellett is előfordulható balesetek folytán. Az 1929. évben 3.356 munkás szenvedett a szénbányákban súlyos balesetet, kik közül 44 életét veszítette.

Az emberi munka mellett hatalmas géperő is áll a széntermelés szolgálatában. A gőzgépek és gőzturbinák együttes teljesítő-képessége meghaladta a 20 ezer lóerőt, melynek üzemeltetését 129 gőzkazán és 68 lokomobil látta el, összesen 15.194·5 m² fűtőfelülettel. Ezenkívül 13 benzinmotor és 2.511 villamosmotor szolgáltatta a munkagépek és berendezési tárgyak üzemeltetéséhez szükséges gépiert. A villamosmotorok és villamosmozdonyok hajtására továbbá a világításra szükséges villamos áramot 17 bányamű maga termelte, összesen 29 áramfejlesztő gépen, amelyek együttes teljesítő-képessége csaknem eléri az 5.000 kilóvoltampért, 1929. évi áramtermelésük pedig a 4·5 millió kilówattórát. Ezenkívül még több mint 86 millió kilówattóra villamosáramot fogyasztottak a

szénbányák, amelyet más, többnyire velük kapcsolatos telepekről szereztek be.

A szénbányák termelése az 1929. évi 78·7 millió métermázsát kitevő termelés után 1930-ban 69·9 millió métermázsára csökkent, ami 11·2%-os apadásnak felel meg. Minthogy az utolsó öt évben évről-évre jelentékenyen fokozódott a széntermelés, az 1929. évben pedig különösképen növekedett, 7·9%-kal haladva meg az előző évi termelést, az 1930. évi visszaesésnek nagyobb jelentőséget kell tulajdonítanunk, annál is inkább, mert az 1930. évben kitermelt szénmennyiség az utolsó öt évi termelési átlagnál csaknem 2 millió métermázsával kisebb produkciót jelent. A termelés csökkenésének legfőbb oka a gazdasági válság kimélyülése, minek folytán az iparnak és a közlekedési vállalatoknak a szénfogyasztása tetemesen csökkent. De befolyással volt a széntermelés csökkenésére az enyhébb időjárás is, mely a háztartási szénfogyasztás lényeges csökkenését okozta. A bányákból elszállított szénmennyiségek fogyasztócsoportok szerinti alakulását vizsgálva, kiemelhetjük a hazai szén legfőbb fogyasztóját a m. kir. államasutakat, amelynek szénfelhasználása több, mint 2 millió métermázsával volt kevesebb 1930-ban, mint az előző évben, ami 14·2%-os apadást jelent. De lényegesen, 13%-kal csökkent a többi vasutak szénfelhasználása is. Az iparvállalatok közül — főleg az építkezések pangása miatt — a vasművek és gépgyárak szénfogyasztásánál s a cement-, mész- és téglagyárak szénfelhasználásában mutatkozott mintegy 3 millió métermázsas csökkenés. A szénfogyasztás csökkenésén kívül azonban annak, hogy az 1930. évi széntermelés alacsonyabb volt az előző évinél, magyarázatát adhatja még az a körülmény is, hogy 1929-ben közel 5·5 milliós túltermelést állapít-

2. A hazai szénbányák szénszállítása fogyasztócsoportok szerint.

Charbons fournis par les charbonnages hongrois, suivant les catégories de consommateurs.

Fogyasztó csoportok <i>Catégories de consommateurs</i>	Az elszállított szén mennyisége métermázsában <i>Charbons fournis en q métr.</i>			Emelkedés (+) vagy csökkenés (-) az előző évhez viszonyítva százalékban - <i>Accroissem. (+)</i> <i>ou diminution (-) par rapp.</i> <i>à l'année précédente</i>	
	1928	1929	1930	1929	1930
Közlekedés — <i>Transports et communications</i>	15,820.427	17.270.223	15,052.502	+ 9·1	— 12·8
Ipar — <i>Industrie</i>	34,116.860	34,275.386	29,053.914	+ 0·5	— 15·2
Mezőgazdaság — <i>Agriculture</i>	2,471.418	2,616.942	2,054.007	+ 5·9	— 21·5
Közművek — <i>Exploitations publiques</i>	8,318.588	9,018.200	8,945.406	+ 8·4	— 0·8
Háztartás, fűtés — <i>Ménages</i>	4,731.514	6,016.532	5,089.240	+ 27·2	— 15·4
Összesen — <i>Total</i>	65,458.807	69,197.283	60,195.069	+ 5·7	— 13·0

hatunk meg a széntermelési adatok alapján. Természetes tehát, hogy már az 1930. évi termelési előirányzat is kevesebb széntermelésre vonatkozott. A kereskedelmi minisztériumnak a hazai szénbányákból elszállított szénmennyiséget fogyasztócsoportok szerint feltüntető adatai szerint a szénfelhasználás alakulását a 2. számú táblán levő adatok mutatják.

A hazai fogyasztócsoportok részére elszállított szénmennyiségeken kívül a szénbányák szénszállításaihoz kell számítanunk még a szénexportot is, amely 1930-ban sajnos szintén csökkenést mutatott. Szénkivitelünk ugyanis, mely 1929-ben 4.1 millió métermázsát ért el, ami az előző évi szénexporttal szemben több, mint 40%-os növekedést jelent, az 1930. évben 3.8 millió métermázsára szállt alá, tehát 5.9%-os csökkenést mutatott. A külföldre kivitt szénmennyiséget rendeltetési országok szerint feltüntető 1929. és 1930. évi adatok egyébként szénexportunk alakulását a következőképpen mutatják be:

3. Szénkivitel 1929-ben és 1930-ban.

Exportations de charbon en 1929 et 1930.

Rendeltetési országok <i>Pays de destination</i>	Külföldre szállított szénmennyiség ezer mm-ban <i>Exportat. de charbon en milliers de q métr.</i>		Növekedés (+) v. csökkenés (-) százalékban <i>Accroissement (+) ou diminution (-) %</i>
	1929	1930	
Ausztria — <i>Autriche</i>	1.775.5	1.657.1	- 6.7
Cseh-Szlovákia — <i>Tchéco-Slovaquie</i>	987.3	1.202.6	+ 21.8
Jugoszlávia — <i>Yougoslavie</i>	1.049.9	734.3	- 30.1
Románia — <i>Roumanie</i>	229.6	195.8	- 14.8
Egyéb országok — <i>Autres pays</i>	22.6	34.0	+ 50.5
Összesen — Total	4.064.9	3.823.8	- 5.9

Bár szénkivitelünk alakulása külkereskedelmi mérlegünk szempontból különös jelentőséggel bír, mégis szénexportunk 1930. évi csökkenéséből, főleg ha a csökkenés arányát a széntermelésre és szénfelhasználásra vonatkozó adatok alakulásával vetjük össze, figyelembe véve még a külföldi szén behozatalára vonatkozó adatokat is, nem vonhatunk le nagyon kedvezőtlen következményeket. A széntermelés 1930. évi csökkenése a gazdasági válság kimélyülése folytán sajnos oly általános tünet, amellyel a hazai szénbányáknak is számolniuk kellett. A szénfogyasztásnak a különböző fogyasztócsoportok átlagában

mintegy 13.0%-ot kitevő apadásával szemben azonban a széntermelésben bekövetkezett kisebb, mindössze 11.2%-os csökkenés a szénbányák fokozottabb üzleti tevékenységét domborítja ki. Ha tehát tekintetbe vesszük az 1929. évi széntermelés túlméretezettségét s az 1929. év végén megmaradt tetemes szénkészletet, megállapíthatjuk, hogy az 1930. év, amely gazdasági szempontból különösen súlyos volt, a széngazdálkodás alakulására kevésbé volt kedvezőtlen. A bányavállalatok ugyanis egész 1930. évi termelésüket el tudták helyezni s az év végén eladatlan maradt szénkészlet csaknem teljesen megegyezett az 1929. évvégi készlettel. A szénkivitel csökkenéséből sem vonhatunk le súlyosabb természetű következtetéseket, mert azt lényegesen eliensúlyozzák, sőt teljesen elenyészővé teszik a szénbehozatal nagymérvű apadását feltüntető adatok.

Külföldi szénre, különösen nagy fűtőértékű szénre és világítógáz gyártásához alkalmas szénre feltétlenül szükségünk van. A hazai szénfajták az ipar számos ágában, ezek közé számítva a gázgyártást is, nem pótolhatják a szükséges külföldi szénfajtákat. De a behozott szénmennyiség jelentékeny részének, főleg a háztartási célra, központi fűtésre és mezőgazdasági célra szolgáló külföldi szénnek túlnyomó része helyett hazai szén is felhasználható volna, ami a külkereskedelmi mérlegünk javulása szempontjából nem csekély jelentőséggel bír. Éppen ezért örömmel láthatjuk az 1930. évi szénbehozatalunkat feltüntető adatok alakulását, melyet az alábbi táblázatunk mutat be:

4. Szénbehozatal 1929-ben és 1930-ban.

Importations de charbon en 1929 et 1930.

Származási ország <i>Pays d'origine</i>	A behozott mennyiség ezer métermázsában <i>Import. de charbon en milliers de q métr.</i>		Növekedés (+) v. csökkenés (-) százalékban <i>Accroissement (+) ou diminution (-) %</i>
	1929	1930	
Lengyelország — <i>Pologne</i>	9.122.8	4.408.8	- 51.7
Németország — <i>Allemagne</i>	412.4	1.352.4	+ 22.8
Cseh-Szlovákia — <i>Tchéco-Slovaquie</i>	3.118.1	2.697.4	- 13.5
Jugoszlávia — <i>Yougoslavie</i>	177.5	123.0	- 30.7
Ausztria — <i>Autriche</i>	119.8	44.9	- 62.5
Oroszország — <i>Russie</i>	44.9	8.5	- 81.5
Egyéb országok — <i>Autres pays</i>	0.5	0.2	- 60.0
Összesen — Total	12.996.0	8.635.2	- 33.6

Az 1929. évi szénbehozatal, amely 1·2 millió métermázsával meghaladta az előző évi importot, indokolatlanul nagy volt, mert a gazdasági válság már 1929-ben érezhető volt, nemcsak az iparban, hanem a szénfogyasztás szempontjából fontos más gazdasági ágakban is. Ha a felhasználás hazai szénből annyira csökkent, hogy 1929. év végén több, mint 5 millió métermázsas szénkészlet maradt, a külföldi behozatalt az emelkedés helyett mindenestre csökkenteni lehetett volna. A szénimportban az 1929. évi 7·4%-os emelkedés után azonban 1930-ban lényegesen nagyobb, 33·6%-os apadás következett, úgyhogy külföldi szénbehozatalunk 1930-ban közel 4·5 millió métermázsával volt kisebb az előző évinél s így csak 8·6 millió métermázsát ért el. A szénimport nagy csökkenési arányszáma a termelés 11·2%-os s a szénkivitel 5·9%-os apadása mellett kétségkívül kedvező eltolódását mutatja a szénfelhasználási adatok alakulásának.

Sajnos, az 1930. évről még nem állanak rendelkezésre a kitermelt szén minőségét részletező adatok. Csak annyit állapíthatunk meg, hogy a 69·9 millió métermázsas termelésből 8·1 millió métermázsát tett a feketeszen és 61·8 millió métermázsát ért el a barnaszén- és lignittermelés. A széntermelés csökkenése tehát kisebb arányú, mindössze 1·8%-os volt, a feketeszen termelésnél, ami 1930-ban alig 150 ezer métermázsával volt kevesebb, mint amennyit az 1929. évi termelés elért, ezzel szemben a barnaszén- és lignittermelésnél közel 9 millió métermázsát kitevő csökkenés mutatkozott, ami 12·3%-os apadást jelent. A barnaszénből 3·4 millió métermázsas jutott lignittermelésre, tehát jóval több, mint 1929-ben. A többlet 17·4%-os emelkedésnek felel meg, úgyhogy az 1930. évi barnaszéntermelésben a gyengébb fűtőértékű lignit csaknem 600 ezer métermázsával emelkedett. A fűtőértéknek ezt a csökkenését azonban a lignit-nemesítési eljárás mind szélesebb körre való kiterjesztésével ellensúlyozták a szénbányavállalatok.

Széntermelésünk alakulását a kitermelt szén minősége szerint csak úgy volna mód megfigyelni, ha a széntermelési adatok a kitermelt szén halmazállapota szerint és a bányák szénmedencénkinti tagozása szerint is rendelkezésre állnának. Az előző évek adatai szerint a kitermelt szénmenyiségnek átlag a felét aknaszen s a negyedrészt darabos, kocka vagy diószén te-

szí. Az 1929. évben az aknaszéntermelés mintegy 2·0%-kal, a darabos-, kocka- vagy diószéntermelés pedig 3·9%-kal meghaladta az előző évi hasonló szénfajtákból kitermelt mennyiséget és így a széntermelés a jobb minőségű szén javára mutatott eltolódást. Hasonlóképen a minőség javulása mellett szólnak a széntermelés szénmedencék szerint feltüntető 1929. évi adatok is, amelyek szerint a nagyobb kalória értékű szenet szolgáltató szénbányák termelése nagyobb arányban emelkedett, mint a kisebb fűtőértékű szén kitermelésére alakult bányaműveké. A Tolna-Baranyai szénmedence 1929. évi termelése, mely a legjobb minőségű, mintegy 6·200 kalóriás szenet szolgáltatja, csaknem 4 millió métermázsával volt nagyobb az 1928. évi hozamnál, habár e szénfajtának az összes termelésben elfoglalt arányszáma (10·5%) 1929-ben valamivel alatta maradt az előző évi arányszámnak (10·8%). Lényegesen javult ellenben a minőség szerint második helyen álló — átlag 5·100 kalóriás szenet szolgáltató — Tata—Esztergom—budapesti szénmedence termelése, mely az ország termelésének csaknem felét szolgáltatja. E szénmedence 1929. évi termelési többlete közel 3 millió métermázsát ért el, mellyel az országos termelésben elfoglalt arányszámát az 1928. évi 40·3%-ról 41·1%-ra javította.

Széntermelésünk kalóriaértékben 1929-ben 6·8%-kal haladta meg az 1928. évi termelést s így az 1929-ben kitermelt 78·7 millió métermázsas szén fűtőértéke csaknem elérte a 35 billió kalóriát. Az 1930. évi széntermelés mint láttuk, alatta maradt az előző évi mennyiségnek, a szénmedencék szerinti hozam azonban a jobb minőségű szénmennyiség javára toldott el. A feketeszéntermelés csökkenése is kisebb arányú volt, mint a barnaszéné, a lignit egy részének fűtőértéke pedig a lignitnemesítési eljárással csaknem megkétszereződött, úgyhogy minden a mellett szól, hogy az 1930. évi széntermelés kalóriaértékben nem mutatott oly nagyarányú csökkenést, mint amilyent az 1930. évben kitermelt szénmennyiségnek az előző évi termeléshez viszonyított arányából állapítottunk meg.

Széntermelésünk évi hozama általában 70 millió métermázsas körül mozog s így az 1929. évi termelés rekorderedménynek számít. A szénbányák tényleges évenkénti termelése azonban, még az 1929. évi is, lényegesen alatta maradt a bányákból

a jelenlegi berendezés és munkáslétszám mellett, de az üzem teljes kihasználása esetén évenként kitermelhető szénmennyiségnek. A bányavállalatok ugyanis az 1929. évben 97·5 millió métermázsában állapították meg a bányaművek termelőképességét, melyből 9·7 millió métermázsa a fekete-szénbányákra, 87·8 millió métermázsa pedig a barnaszén- és lignitbányákra esett. Az 1929. évben tehát a fekete-szénbányák termelőképességüknek csak 85·2% -áig voltak foglalkoztatva, a barnaszén- és lignitbányák termelése pedig teljes kapacitásuknak csupán 74·1% -át érte el. Az 1930. évi termelés a termelőképesség némi emelkedése ellenére még ezt az arányszámot sem érte el, de a feltárt szénbányákban található szénkincs mennyiségéhez viszonyítva — mely szakértők becslése szerint fekete-szénből több mint 100 millió métermázsára, barnaszénből pedig mintegy 3 milliárd métermázsára tehető — az évenkénti termelés az utóbbi években oly arányokat ért el, amely intenzív bányaművelésről tanuskodik.

Magyarország szénbányászatának statisztikai ismertetése után csak vázlatos képet adhatunk a Sopron város határában fekvő brennbergi szénbányáról. Brennberg-bányáról rendelkezésre álló statisztikai adatokat ugyanis a statisztikai törvény értelmében, mely az egyéni adatok közzétételét nem engedi meg, nem áll módunkban ismertetni. Hogy mégis valamelyes képet adhassunk erről a régi, még a XVIII. században üzembehelyezett szénbányánkról, amelynek fejlődőképességét területi megcsonkításunk s a gazdasági helyzet megromlása folytán bekövetkezett rossz viszonyok közepette is látjuk, s további fejlődésében erősen bizakodunk, néhány más forrásból beszerzett adattal igyekszünk megvilágítani a brennbergi szénbánya helyzetét.

A brennbergi szénbánya 1750-ben kezdte meg üzemét, 8,000.000 aranykorona értékű tőkével. A szén kitermelésére adományozott bányatelek nagysága 610·5 hektár s a megállapított szénkincs szakszerű becslés szerint 10 millió métermázsára tehető. A brennbergi szén fűtőértéke 4.600 kilogrammkalóriában állapított meg, tehát a minőségét tekintve igen jó szén. A hazai szénfajták között, melyeket kalória-

érték szerint 6 csoportba sorozhatunk, a második csoportba tartozó Tata—Esztergom—budapesti 5.100 kalóriás és a harmadik csoportba osztott salgótarjáni 4.200 kalóriás szénfajták közé esik.

A háború után jelentős átalakításokkal és beruházásokkal emelte a vállalat a bányamű termelőképességét és helyezte szociális szempontból is magasabb színvonalra Brennbergbányát. Márta-bánya megnyitásával kapcsolatban, mely 1924-ben történt, mélyfúrás, bányabenti feltárások, aknaberendezések szerepelnek a brennbergi szénbányavállalat beruházásokra és átalakításokra irányuló teljesítményei között. Borbála-aknán ugyanakkor vasaknatorony építéséről és villamosszállító gép felállításáról gondoskodott a vállalat és új fürdőt, kompresszorházat és új tisztviselői lakásokat épített. Pár év múlva iskolaépítésről s az új Hermes-akna telepítéséről, villamostávvezetékekkel való ellátásáról és gépi berendezésének létesítéséről számolt be, majd folytatólag következtek a Hermes-akna továbbmélyítésére, új hűtőtorony építésére és a lakóházak tatarozására irányuló beruházásai.

A bánya teljesítőképessége 1 millió métermázsára tehető, amelyet az utóbbi évek termelése már erősen megközelített, bár 1930-ban a brennbergi szénbánya is csökkentette mintegy 4·0% -kal produkcióját. A munkáslétszámban is valamelyes apadás következett be 1930-ban, sőt a munkateljesítmény is alatta maradt az előző évinek, ami az évi keresmények némi csökkenését vonta maga után. A teljesített munkaórák számában bekövetkezett 12·3% -os csökkenés folytán ugyanis a bányavállalat által kifizetett munkabérek évi összege és a természetben nyújtott járandóságok egyenértéke hasonló arányban csökkent, s így egy munkásra átlag 61 pengő 90 fillérrel kevesebb keresmény jutott. Az 1930. évben talán a gazdasági válság mélypontján állottunk, mindenesetre igen súlyos tünetek közt folyt a termelés és a válság az ország egész lakosságát sújtotta, ez az aránylag kisebb-mérvű hanyatlás tehát, mely a brennbergi szénbánya termelési és üzemi viszonyainál és a munkáskeresményeknél mutatkozott, számottevőnek nem tekinthető.

Farkasfalvi Sándor dr.

A világ széntermelése.

La production mondiale de charbon.

Kőszén.

A Népszövetség havi „Bulletin“-jében közölt adatok szerint a világ kőszéntermelése 1930-ban csökkenést mutat az előző évi adattal szemben. Figyelembe veendő azonban, hogy az 1929. év kőszéntermelés szempontjából maximumot képvisel a háború utáni évek sorában. Az 1930. évi kitermelés a korábbi — 1927. és 1928. — évek adatát sem érte el, de a többi háború utáni évi mennyiséget meghaladta.

A csökkenésben bizonyára a gazdasági válság hatása jelentkezik. Az Egyesült Államokban, melynek szerepe a kőszéntermelésben domináló, a havi kitermelés átlaga 40,1 millió tonna volt, szemben az előző évi 45,5 millió tonnával; az országban 1922. óta hasonló alacsony havi átlaggal nem találkoztunk. Belgiumban, Brit-Indiában, Francia-

országban, Holland-Kelet-Indiában, Németalföldön, Oroszországban és Spanyolországban az 1930. évi termelés valamivel felülmúlta az előző évi termelést.

Barnaszén.

Még nagyobb az esés az előző évvel szemben a barnaszéntermelésben. Az 1929. évi 221 millió tonnáról 185 millió tonnára csökkent a kitermelés, amely egyetlen országban sem érte el a múlt év színvonalát. Németország, melynek barnaszéntermelése a világtermelés negyötödét teszi, az 1929. évi 14,6 millió tonnás havi átlag helyett 1930-ban csak 12,1 millió tonnát tudott felmutatni. A legújabb rendelkezésre álló adatok — bár téli hónapokról van szó — a kitermelés újabb megszorításáról adnak számot. Az 1931. év februárjában pl. a havi termelés mindössze 9,5 millió tonnára rúgott.

A világ kőszéntermelése.

Production mondiale de houille.

Havi átlag, hó Moyenne mensuelle, mois	Amerikai Egy. Államok Etats-Unis	Belgium Belgique	Brit-India Indes anglaises	Cseh-Szlovákia Tchéco-Slov.	Chile Chili	Délafrikai Unió Un. Sud-Afr.	Franciaország France	Holland-Kelet-India Indes Néerland.	Japán Japon	Kanada Canada	Lengyelország Pologne	Nagy-Britannia Royaume-Uni	Németalföld Pays-Bas	Németország Allemagne	Oroszország Russie	Saarvidék Sarre	Spanyolország Espagne	Összesen Total		
																		havi átlag moy. mens.	évi termelés production annuelle	
1000 t o n n a — 1000 t o n n e s																				
1913	43.088	1.903	1.311	1.174	107	665	3.338	47	1.776	1.119	[748]	24.337	156	15.842	2.267	[1.101]			93.651	1.123.812
1920	49.764	1.866	1.447	948	89	867	2.024	91	2.437	1.002	534	19.435	328	10.946	637	784	452	77.209	926.508	
1921	38.283	1.813	1.558	1.002	106	862	2.351	101	2.185	890	632	13.823	327	11.354	710	798	414	94.969	1.139.924	
1922	36.057	1.767	1.540	872	88	736	2.595	87	2.308	882	2.886	21.134	381	9.932	755	937	370	83.327	999.924	
1923	49.736	1.910	1.593	1.029	97	901	3.140	96	2.412	1.014	3.008	23.369	440	5.193	1.020	706	494	96.218	1.154.616	
1924	43.213	1.947	1.716	1.265	128	944	3.668	121	2.509	762	2.690	22.617	489	9.897	1.323	1.169	511	94.969	1.139.628	
1925	43.988	1.925	1.693	1.047	121	983	3.925	117	2.622	719	2.423	20.590	571	11.052	1.475	1.083	510	94.844	1.138.128	
1926	49.729	2.105	1.703	1.181	124	1.038	4.283	122	2.619	974	2.979	10.692	717	12.108	2.203	1.140	545	94.262	1.131.144	
1927	45.197	2.296	1.790	1.168	123	1.006	4.316	135	2.794	1.028	3.174	21.272	777	12.800	2.683	1.133	547	102.239	1.226.868	
1928	43.052	2.298	1.826	1.213	115	1.013	4.280	142	2.822	1.037	3.385	20.107	891	12.572	2.885	1.092	531	99.261	1.191.132	
1929	45.510	2.244	1.893	1.377	126	1.052	4.486	134	2.855	1.023	3.853	21.736	965	13.620	3.362	1.132	582	105.950	1.271.400	
1930	40.141	2.284	1.913	1.207	120	991	4.499	*144	2.440	860	3.126	20.635	1.018	11.891	3.929	1.103	*607	96.908	1.162.891	
1930																			havi term. prod. mens.	
I.	51.543	2.489	2.057	1.308	133	1.054	4.884	134	2.601	960	3.806	24.150	1.060	14.398	4.246	1.256	602	116.681		
II.	41.469	2.274	2.278	1.179	120	969	4.481	132	2.520	831	2.990	22.066	985	12.168	4.117	1.190	544	100.313		
III.	36.581	2.333	2.016	1.197	107	1.025	4.695	136	2.748	810	2.827	22.784	997	12.539	4.628	1.150	647	97.220		
IV.	36.991	2.258	2.086	1.174	117	977	4.459	145	2.527	729	2.643	20.023	977	11.481	4.270	1.133	614	92.604		
V.	38.012	2.290	2.115	1.106	121	1.017	4.526	153	2.576	913	2.671	21.683	1.017	11.953	3.887	1.114	568	95.722		
VI.	35.287	2.054	1.782	1.054	124	993	4.126	145	2.434	925	2.591	17.225	916	10.805	3.856	1.058	593	85.968		
VII.	36.626	2.212	1.619	1.180	140	1.060	4.599	159	2.389	872	2.975	19.163	1.097	11.605	3.332	1.129	639	90.796		
VIII.	37.967	2.223	1.607	1.200	135	987	4.356	148	2.256	856	3.062	18.199	1.010	11.471	2.915	1.058	598	90.043		
IX.	39.848	2.293	1.933	1.261	118	996	4.513	143	2.146	831	3.417	19.878	1.052	11.729	2.949	1.090	637	94.834		
X.	46.517	2.486	1.751	1.284	124	1.002	4.684	*144	2.390	928	3.661	21.375	1.101	12.217	3.951	998	662	105.275		
XI.	39.307	2.195	1.728	1.277	94	868	4.290	*144	2.290	813	3.478	20.139	987	10.816	4.255	1.026	569	94.276		
XII.	41.551	2.298	1.979	1.262	101	942	4.372	*144	2.409	846	3.399	20.936	1.013	11.516	4.745	1.039	*607	99.159		

¹⁾ Csak a brit tartományok — *Provinces britanniques seulement.* — ²⁾ 1928 végéig az eladható mennyiség. — *Jusqu'à fin 1928, charbon disponible pour la vente.* — ³⁾ Eladás — *Charbon vendu.* — ⁴⁾ 1920-tól Elzász-Lotharingiával — *Depuis 1920, y compris l'Alsace-Lorraine.* — ⁵⁾ Mai terület; 1922. júliusig lengyel Felső-Szilézia nélkül — *Territoire actuel; jusqu'à juillet 1922, non compris la Haute-Silésie polonaise.* — ⁶⁾ Eladható mennyiség 1922-től Irország nélkül. — *Charbon disponible pour la vente. Depuis 1922, non compris l'Irlande.* — ⁷⁾ 1920-tól Elzász-Lotharingia és a Saarvidék nélkül; 1922. júliustól lengyel Felső-Szilézia nélkül — *A partir de 1920, sans l'Alsace-Lorraine et la Sarre; à partir de juillet 1922, sans la Haute-Silésie polonaise.* — ⁸⁾ Európai terület. — *Territoire d'Europe.* *) Becslés — *Estimations.*

A világ barnaszéntermelése.
Production mondiale de lignite.

Havi átlag, hó — Mo- yenne men- suelle, mois	Ausztria <i>Autriche</i>	Bulgária <i>Bulgarie</i>	Cseh- Szlovákia <i>Tchéco- Slovaquie</i>	Kanada <i>Canada</i>	Magyar- ország <i>Hongrie</i>	Német- ország <i>Allemagne</i>	Románia <i>Roumanie</i>	Jugoszlá- via <i>Yougosla- vie</i>	Összesen — <i>Total</i>	
	1000 t o n n a — 1000 t o n n e s									havi átlag <i>moy. mens.</i>
	¹⁾		²⁾		¹⁾	³⁾				
1913	218	29	1.928	16	518	7.269	.	223		
1920	225	62	1.663	279	402	9.324	117	235	12.307	147.684
1921	233	76	1.778	248	460	10.255	133	246	13.429	161.148
1922	261	85	1.598	264	515	11.432	155	302	14.612	175.344
1923	224	89	1.355	271	575	9.899	186	330	12.929	155.148
1924	232	101	1.705	269	529	10.386	207	338	13.767	165.204
1925	253	102	1.550	274	460	11.644	218	331	14.832	177.996
1926	246	100	1.543	272	485	11.596	228	329	14.799	177.588
1927	256	103	1.635	289	520	12.542	238	371	15.954	191.448
1928	272	119	1.704	291	543	13.799	219	391	17.338	208.068
1929	294	139	1.880	300	587	14.598	223	435	18.456	221.412
1930	255	131	1.606	254	515	12.120	*) 170	*) 407	15.458	185.496
1930									havi term. — <i>prod. mens.</i>	
I.	314	175	1.850	530	672	14.008	237	503	18.289	
II.	248	118	1.572	253	545	11.372	202	419	14.729	
III.	268	83	1.565	220	469	11.303	202	368	14.478	
IV.	235	78	1.514	94	452	10.826	165	326	13.690	
V.	238	108	1.463	99	436	12.315	160	324	15.143	
VI.	211	112	1.349	98	414	11.746	144	368	14.442	
VII.	245	142	1.458	91	437	12.250	134	400	15.157	
VIII.	242	149	1.567	143	446	12.285	144	399	15.375	
IX.	264	149	1.711	285	528	12.821	144	430	16.332	
X.	275	141	1.779	551	619	13.141	157	472	17.135	
XI.	261	149	1.711	381	580	11.692	178	463	15.415	
XII.	263	168	1.727	311	578	11.689	*) 171	*) 408	15.315	

¹⁾ Jelenlegi terület. — *Territoire actuel.*

²⁾ 1928 végéig az eladható mennyiség — *Jusqu'à fin 1928, charbon disponible pour la vente.*

³⁾ L. kőszéntáblázat ⁷⁾ jegyzetét. — *Voir la note ⁷⁾ du tableau relatif à la houille.*

*) Beeslés. — *Estimations.*

© KERESKEDELEM ÉS KÖZLEKEDÉS ©

Magyarország külkereskedelmi forgalma az 1931. év első negyedében.

Le commerce extérieur de la Hongrie dans les trois premiers mois de 1931.

Résumé. Dans les trois premiers mois de 1931, la valeur des importations a été de 142·9 millions de pengős, présentant une diminution de 55·1 millions par rapport à la même période de 1930, et celle des exportations, de 130·4 millions de p., accusant également un fléchissement (88 millions). En raison de la diminution considérable de l'exportation, la balance du commerce extérieur s'est soldée par un excédent d'importations de 12·5 millions de pengős contre un excédent d'exportations de 20·4 millions dans la période correspondante de 1930.

A l'importation, on constate, sauf quelques exceptions, une grande régression

pour les plus importants articles. On doit mentionner en premier lieu la diminution des achats de bois bruts et ouvrés et de charbon. Les importations de papiers, d'ouvrages en papier, de machines, d'appareils, de textiles. — surtout de tissus de coton —, d'huile minérale, d'ouvrages en fer, de verreries, de graines oléagineuses, ont également présenté une régression. Cependant, il y a eu, par rapport à l'année précédente, une augmentation à quelques importants articles d'importation, notamment aux peaux brutes, aux fils de soie artificielle, au maïs — dont l'importation a augmenté à cause de la mauvaise récolte — et au riz brut, lequel avait accusé

une vive régression en 1930. Les achats de fruits frais, de fruits du Midi, de laine et de graisses techniques ont moins augmenté. Pour plusieurs importations présentant une augmentation en quantité, on a enregistré des diminutions de valeur dues à la baisse générale des prix mondiaux.

A l'exportation, on observe un fléchissement à toute une série des plus importants articles. Les exportations d'animaux de boucherie et de trait, qui figurent à la première place, ont baissé de moitié par rapport au premier trimestre de 1930; les ventes de porcs ont particulièrement diminué. Comparativement à ladite période de l'année précédente, les exportations de farine ont également diminué de moitié. On constate de grandes régressions au froment, à l'orge, au sucre, aux viandes fraîches et préparées ou conservées, aux graines de trèfle et de luzerne. Parmi les articles industriels, les ventes d'ouvrages et demi-produits en fer ont fléchi notablement. Pour quelques articles d'exportation, on note une augmentation par rapport à l'année précédente. Tels sont surtout les volailles, le saindoux, les pommes de terre, les tissus de soie artificielle et les pelleteries préparées.

★

Az 1931. év első negyedében a behozatal értéke 142·9 millió pengőt tett, s az előző év első negyedének behozatalával összehasonlítva 55·1 millió pengővel kisebbedett. A kivitel értéke a tárgyalt időszakban 88 millió pengő csökkenéssel 130·4 millió pengőt tett. A külkereskedelmi mérleg tehát 12·5 millió pengő behozatali többletet eredményezett, a múlt év hasonló időszakában lebonyolódott külkereskedelem mérlegének 20·4 millió pengőt kitevő kiviteli többletével szemben. Külkereskedelmünk mind a behozatali, mind pedig kiviteli oldalon visszaesett, s a kivitel nagyobbarányú lepadása folytán a mérlegeredmény passzív egyenleggel zárult.

A behozatalban a legfontosabb áruk — néhány kivételével — általában nagy visszaesséssel szerepeltek. Első helyen kell megemlítenünk a nyers és megmunkált fa, továbbá a szén importjának hanyatlását. Ezen kívül a papíros és papírosárak, a gépek és készülékek, a textiliák, különösen a pamutszövetek, az ásványolaj, a vasárak, az üvegárak és az olajosmagvak külföldi beszerzése csappant meg. Néhány fontosabb cikkből azonban többet vásároltunk külföl-

dön, mint az előző évben. A nyers bőr és a műselyemfonál behozatala volt élénkebb, a rossz tengeri termés eredményeképpen tengeribehozatalunk erősödött, nyers rizsből, — amelynek behozatala az előző évben nagyon ellanyhult, — ezúttal nagyobb mennyiséget vásároltunk. Megemlíthetjük még a friss gyümölcs és a déli gyümölcs importjának kisebb emelkedését is. Végül a gyapjú-behozatal és a technikai zsíradékok külföldi beszerzése mutatott emelkedést. A világi piaci áraknak általános esése folytán számos cikknél a mennyiség gyarapodása mellett az értékösszeg csökkent.

A kivitelben is a legfontosabb áruk egész sora hanyatló forgalommal szerepelt. Az első helyen szereplő vágó- és igásállatok exportja felére esett vissza, s főleg a sertés-kivitel mutatott nagy csökkenést. Ugyanígy a liszt-kivitelünk is félakkora volt, mint az előző év első negyedében. Nagy visszaesés volt ezeken kívül főképpen a búza, az árpa, a cukor, a friss és elkészített hús, a lóhere- és lucernamag exportjában. Az ipari cikkek közül a vasárak és vasfélgyártmányok kivitele csappant meg nagyobb mértékben. Egyes exportcikkeink az általános hanyatlás mellett is nagyobb mennyiségben kerültek külföldre, mint az előző évben. Ezek a cikkek főleg a baromfi, a disznósír, és a burgonya, a fontosabb ipari cikkek közül a műselyemszövet és a kikészített prémbőr.

1. A külkereskedelmi forgalom hónapok szerint

Le commerce extérieur, par mois.

Hónap Mois	1930			1931		
	Behozatal Importations	Kivitel Exportations	Behozatali (-) v. kiv. (+) többlet - Excéd. d'importations (-) ou d'exportations (+)	Behozatal Importations	Kivitel Exportations	Behozatali (-) v. kiv. (+) többlet - Excéd. d'importations (-) ou d'exportations (+)
	millió pengő — millions de pengős					
I.	67·5	79·5	+ 12·0	44·3	39·7	— 4·6
II.	61·3	60·4	— 0·9	42·9	40·8	— 2·1
III.	69·2	78·5	+ 9·3	55·7	49·9	— 5·8
I—III.	198·0	218·4	+ 20·4	142·9	130·4	— 12·5

Az 1. számú kimutatás a külkereskedelmi mérleg havi eredményeit az előző évi eredményekkel összehasonlítva tünteti fel. A behozatal a folyó év első negyedének mindhárom hónapjában kisebb volt, mint

az előző évben. A behozatali forgalom hanyatlása januárban volt a legnagyobb, a következő hónapokban az előző év hasonló hónapjaihoz viszonyítva, a csökkenés kisebbedő irányt követett. A kivitelnél is a tárgyalt negyedév minden hónapjában jóval kevesebb árut helyeztünk el külföldön, mint tavaly. A legnagyobb csökkenést januárban látjuk, viszont az előző évi januári kivitel rendkívül erőteljes volt, s azért mutatkozik a szembetűnő csökkenés. Februárban a múlt évi februári kivitelhez képest már jóval kisebb volt a különbség, míg márciusban a hanyatlás ismét erősödött. A mérlegeredmény a folyó év első három hónapjának mindegyikében kedvezőtlenebb volt, mint a múlt évben. Az idei forgalom mérlege ugyanis állandóan passzívummal zárult, míg a múlt évben csak egy hónap mérlege mutatott egész csekély passzívumot, a másik két hónap forgalma aktív eredménnyel végződött.

A behozatalt a legfontosabb áruk és árucsoportok szerint a 2. A) sz. tábla részletezi. A behozatalban a legfontosabb áruk közül a nyers és megmunkált fa részesedett legnagyobb arányban, amennyiben a nyers és megmunkált fa értéke az egész behozatal értékének 9·75%-át tette. Az importált nyers és megmunkált fa mennyisége a folyó év első három hónapjában az előző év hasonló időszakával összehasonlítva 3·8 millió métermázsáról 2·2 millió métermázsára apadt le, értéke pedig az előző évi 19·6 millió pengővel szemben 13·9 millió pengőt tett. A fabe hozatal visszaesése legnagyobb mértékben a tűzifánál jelentkezett, de a gömbfa és a bárdolt fa importja ugyancsak nagy mennyiséggel esett vissza, míg a fűrészelt fa behozatalában csak egészen csekély volt a csökkenés. A tűzifaimport hanyatlása általában az összes származási országoknál mutatkozott, leginkább azonban Cseh-Szlovákiánál. A szerződésen kívüli állapot következtében a cseh-szlovákiai fabe hozatal jelentéktelen mennyiségre zsugorodott össze, s csak a gömbfánál mutatkozott említésreméltó behozatal. Az elmaradt cseh-szlovákiai fabe hozatal pótlása főleg romániai áruval történt. Ez leginkább a bárdolt és fűrészelt fánál tűnik ki.

A szénbe hozatal mennyisége 2·4 millió métermázsáról 2·2 millió métermázsára szállt le, értékben pedig közel egy millió pengővel csökkent. A visszaesés a pírshén-

nél mutatkozott, míg a kőszénbe hozatal némi emelkedést ért el.

A textiliák importja az előző két évben bekövetkezett visszaesés után ebben az esztendőben is nagy hanyatlást mutatott. A behozott pamutszövetek értéke 10·9 millió pengőről 4·8 millió pengőre esett vissza, a gyapjuszövetek értéke pedig az előző évi 8·6 millió pengővel szemben 4·7 millió pengő volt. A selyem- és félselyemszövetek külföldi beszerzése csak kisebb mértékben csökkent. Ha figyelembe vesszük a textilnyersanyagoknál és ennek révén a textilárúknál bekövetkezett áreséseket is, akkor is a textilanyagok importjának visszaeséséből a fogyasztás nagy hanyatlására kell következtetnünk. Ezt igazolják még a nyersanyagok és félgyártmányok importadatai is. A behozott pamutfonalak értéke 4·1 millió pengőről 2·6 millióra, a gyapjúfonalak értéke pedig 2·8 millió pengőről 1·5 millió pengőre csökkent. A selyemfonalaknál, — ahol legnagyobb mértékben a műselyemfonalak részesednek, — a mennyiségi emelkedés mellett az értékösszegben visszaesés mutatkozott. Ennek oka főképpen abban rejlik, hogy a műselyemfonalak részesedése jóval nagyobb volt, mint a múlt esztendőben. A textilnyersanyagok adatainak összehasonlításánál a nagy áresések miatt nem az értékösszegeket, hanem a mennyiségeket tartjuk célszerűbbnek összehasonlítani. A nyers pamut importja az előző évi 38 ezer métermázsával szemben 32 ezer m.-mázsa, a nyers juta pedig 25 ezer m.-mázsával szemben 19 ezer métermázsa volt. A nyers gyapjúbe hozatal ugyan megerősödött, azonban a gyapjuszövetek és fonalak behozatalánál mutatkozó hiányt távolról sem pótolja.

A külföldi származású papirosból két millió pengővel kisebb értékű behozatalunk volt, mint az előző év első három hónapjában. Ez év első negyedében a behozott papiros és papirosárak értéke 7 millió pengőt tett. A továbbfeldolgozásra szolgáló papirosanyag ez év első negyedévi behozatalának értéke már meghaladta az egy millió pengőt. A különböző papirosfajtákból az újságy-nyomópapiros, továbbá a szivarka- és selyempapiros kivételével lényegesen kevesebbet importáltunk, mint tavaly.

Az ásványolajimport 552 ezer métermázsáról lesüllyedt 343 ezer métermázsára, s értékben a csökkenés megközelítette a 4 millió pengőt. A nyers ásványolaj és ás-

2. Magyarország külkereskedelmi forgalma az 1930. és 1931. évek január—március hónapjaiban.
Commerce extérieur de la Hongrie en janvier—mars 1930 et 1931.

A) Behozatal — A) Importations.

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése <i>Désignation des marchandises, respectivement des groupes de marchandises</i>	Egység - Unité	Mennyiség q-ban, db-ban v. párokban <i>Quantité en q, en pièces ou en paires</i>		Érték ezer P-ben <i>Valeur en milliers de p.</i>		Az összérték %ában <i>En % de la valeur totale</i>	
		1930	1931	1930	1931	1930	1931
		I. — III.					
Nyers és megmunkált fa — <i>Bois brut et ouvré.</i>	q	3,758.498	2,230.009	19.620	13.934	9.91	9.75
Szén — <i>Charbon</i>	"	2,351.999	2,171.961	9.354	8.520	4.72	5.96
Papiros és papirosáruk — <i>Papier et articles en papier</i>	"	169.332	155.950	9.085	7.082	4.59	4.96
Nyers bőr — <i>Peaux brutes</i>	"	20.936	32.354	4.757	6.152	2.40	4.30
Gépek és készülékek — <i>Machines et appareils.</i>	"	25.714	18.578	7.364	5.866	3.72	4.10
Nyers pamut — <i>Coton brut</i>	"	38.310	32.022	8.506	5.268	4.30	3.69
Selyem és selyemfonál — <i>Soie et fils de soie</i>	"	4.230	5.575	6.360	5.081	3.21	3.56
Pamutszövet — <i>Tissus de coton</i>	"	13.840	6.927	10.883	4.828	5.50	3.38
Gyapjuszövet — <i>Tissus de laine</i>	"	3.816	2.694	8.575	4.733	4.33	3.31
Nyers dohány — <i>Tabac brut</i>	"	8.594	6.729	6.396	4.558	3.23	3.19
Déligyümölcs — <i>Fruits du Midi</i>	"	117.973	119.784	4.680	4.162	2.36	2.91
Nyers fémek — <i>Métaux bruts</i>	"	38.767	36.494	5.104	3.993	2.58	2.79
Ásványolaj — <i>Huiles minérales</i>	"	552.071	343.348	7.590	3.905	3.83	2.73
Pamutfonál és -cérna - <i>Fils de cot. et fils à coudre de cot.</i>	"	7.126	4.962	4.103	2.554	2.07	1.79
Kikészített bőr — <i>Peaux préparées</i>	"	2.478	1.680	3.862	2.117	1.95	1.48
Vasáruk — <i>Ouvrages en fer</i>	"	25.049	8.489	3.600	2.072	1.82	1.45
Villamosgépek és készülékek — <i>Machines et appareils électriques</i>	"	¹⁾ 3.610	²⁾ 2.998	3.713	2.043	1.87	1.43
Tengeri — <i>Maïs</i>	"	810	150.968	13	1.688	0.01	1.18
Nyers kávé — <i>Café brut</i>	"	8.086	6.986	2.203	1.563	1.11	1.09
Gyapjúfonál — <i>Fils de laine</i>	"	4.024	2.204	2.817	1.535	1.42	1.07
Friss gyümölcs — <i>Fruits frais</i>	"	19.487	20.756	1.311	1.471	0.66	1.03
Prémbőr kikészített — <i>Pelletteries apprêtées</i>	"	100	185	468	1.291	0.24	0.90
Selyem- és félselyemszövet (gaze is) — <i>Tissus de soie et de mi-soie (même gazes)</i>	"	172	155	1.375	1.195	0.69	0.84
Nyers juta — <i>Jute brut</i>	"	24.756	19.040	2.135	1.176	1.08	0.82
Nyers rizs — <i>Riz brut</i>	"	18.078	28.381	825	1.060	0.42	0.74
Vasúti kocsik — <i>Wagons pour chemins de fer</i>	"	³⁾ 12.082	⁴⁾ 6.131	2.175	1.059	1.10	0.74
Üveg és üvegaruk — <i>Verres et verreries</i>	"	22.755	9.029	1.939	1.033	0.98	0.72
Kaucsukáruk — <i>Articles en caoutchouc</i>	"	2.113	1.887	1.323	1.012	0.67	0.71
Vasérc — <i>Minerais de fer</i>	"	1,087.746	631.145	2.284	1.005	1.15	0.70
Olajos magvak — <i>Graines oléagineuses</i>	"	38.082	17.649	1.965	977	0.99	0.68
Kátrányfestőanyagok — <i>Substances colorantes dérivées du goudron</i>	"	1.810	1.408	1.423	900	0.72	0.63
Lóhere- és lucernamag — <i>Graines de trèfle et de luzerne</i>	"	6.250	6.245	579	899	0.29	0.63
Technikai zsiradékok — <i>Graisses techniques</i>	"	7.021	11.033	674	803	0.34	0.56
Gyapjú — <i>Laine</i>	"	2.601	3.471	1.166	731	0.59	0.52
Összesen — <i>Total</i>	db unités	28.924	18.526	148.227	106.266	74.85	74.34
	q	8,398.316	6,097.227				
Egyéb áruk — <i>Autres marchandises</i>	db	150.615	129.725	49.795	36.680	25.15	25.66
	pár	56.040	13.723				
	q	1,502.254	1,243.605				
Behozatal összesen — <i>Importations totales.</i>	db unités	179.539	148.251	198.022	142.946	100.00	100.00
	pár	56.040	13.723				
	q	9,900.570	7,340.832				

¹⁾ Ezenkívül 28.924 db és 195 folyóméter — *En outre, 28.924 unités et 195 mètres courants.*

²⁾ Ezenkívül 18.526 db és 52 folyóméter. — *En outre, 18.526 unités et 52 mètres courants.*

³⁾ 31, ⁴⁾ 16 db — *unités.*

ványolajtermékek importja egyaránt visszahanyatlott, azzal a különbséggel, hogy míg a nyers ásványolajnál a visszaesés 22%-ot tett, az ásványolajtermékek importja az előző évi behozatalhoz képest 85%-kal kisebbedett. A külföldi ásványolajtermékek

beszerzésének nagy csökkenése nagyrészt a belföldi olajfinomítás nagymértékű kiterjesztésével függ össze. A nyersolaj behozatalának csökkenése azzal magyarázható, hogy a múlt esztendőben rendkívül nagy mennyiségű nyersolaj érkezett az országba,

B) Kivitel. — B) Exportations.

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése <i>Désignation des marchandises, respectivement des groupes de marchandises</i>	Egység - Unité	Mennyiség q-ban, db-ban vagy párokban <i>Quantité en q. en pièces ou en paires</i>		Érték ezer P-ben <i>Valeur en milliers de pengős</i>		Az összérték %ában <i>En % de la valeur totale</i>	
		1930	1931	1930	1931	1930	1931
		I—III.					
Vágó- és igásállatok — <i>Animaux de boucherie et de trait</i>	db lètes	118.064	56.420	41.886	19.275	19.18	14.78
Ebből — <i>Dont</i> : Szarvasmarha — <i>Bêtes à cornes</i>	"	27.923	18.204	19.441	12.518	8.90	9.60
Sertés — <i>Porcs</i>	"	70.696	13.303	17.549	2.979	8.04	2.28
Ló — <i>Chevaux</i>	"	8.908	5.389	4.510	3.004	2.06	2.30
Juh — <i>Moutons</i>	"	10.533	19.505	385	771	0.18	0.39
Baromfi — <i>Volaille</i>	q	¹⁾ 43.573	⁴⁾ 49.294	11.210	10.372	5.13	7.95
Ebből — <i>Dont</i> : Élő baromfi — <i>Volaille vivante</i>	"	²⁾ 10.684	⁵⁾ 13.299	2.559	2.626	1.17	2.01
Leölt baromfi — <i>Volaille tuée</i>	"	³⁾ 32.889	⁶⁾ 35.995	8.651	7.746	3.96	5.94
Búza — <i>Froment</i>	"	787.571	505.877	19.568	7.418	8.96	5.69
Tojás — <i>Oeufs</i>	"	47.699	47.326	6.982	6.629	3.20	5.08
Liszt — <i>Farine</i>	"	503.614	258.303	19.547	6.392	8.95	4.90
Villamosgépek és készülékek — <i>Machines et appareils électriques</i>	"	⁷⁾ 7.345	⁸⁾ 6.818	4.922	5.529	2.25	4.24
Selyem- és félselyemszövet (gaze is) — <i>Tissus de soie et de mi-soie (même gazes)</i>	"	787	1.449	2.330	4.681	1.07	3.59
Toll — <i>Plumes</i>	"	5.726	5.572	3.693	3.126	1.69	2.40
Disznózsír, szalonna — <i>Saindoux, lard</i>	"	17.618	21.544	3.284	3.084	1.50	2.36
Rozs — <i>Seigle</i>	"	240.687	246.184	3.601	2.856	1.65	2.19
Prémbőr, kikészített — <i>Pelletteries apprêtées</i>	"	686	1.234	1.849	2.676	0.85	2.05
Vasúti kocsik — <i>Wagons pour chemin de fer</i>	"	⁹⁾ 35.474	¹⁰⁾ 15.760	3.657	2.192	1.67	1.68
Bor — <i>Vin</i>	"	72.722	69.893	3.903	2.181	1.79	1.67
Gépek és készülékek — <i>Machines et appareils</i>	"	13.979	11.842	2.529	2.053	1.16	1.57
Friss és elkészített hús — <i>Viande fraîche et prép.</i>	"	16.829	8.543	4.155	1.899	1.90	1.46
Burgonya — <i>Pommes de terre</i>	"	76.753	197.536	461	1.826	0.21	1.40
Pamutszövet — <i>Tissus de coton</i>	"	2.750	2.780	2.436	1.783	1.12	1.37
Lóhere- és lucernamag — <i>Graines de trèfle et de luzerne</i>	"	14.413	8.972	2.275	1.744	1.04	1.34
Maláta — <i>Malt</i>	"	41.587	44.183	1.934	1.662	0.89	1.27
Vasárúk — <i>Ouvrages en fer</i>	"	33.612	26.588	1.960	1.636	0.90	1.25
Női- és leányfelsőruházat — <i>Vêtements pour dames et j. filles</i>	"	170	318	950	1.597	0.44	1.22
Vasúti gőzmozdony — <i>Locomotives à vapeur pour chemin de fer</i>	"	—	¹¹⁾ 7.589	—	1.552	—	1.19
Cukor — <i>Sucre</i>	"	267.058	73.708	9.045	1.462	4.14	1.12
Árpa — <i>Orge</i>	"	128.370	75.806	2.716	1.446	1.24	1.11
Nyers bőr — <i>Peaux brutes</i>	"	7.141	7.926	2.198	1.406	1.01	1.08
Vasfélgyártm. — <i>Demi-produits en fer</i>	"	219.547	83.937	4.782	1.396	2.19	1.07
Szén — <i>Charbon</i>	"	766.731	689.946	1.625	1.304	0.74	1.00
Kikészített bőr — <i>Peaux préparées</i>	"	2.317	1.647	1.435	959	0.66	0.74
Olajosmagvak — <i>Graines oléagineuses</i>	"	39.739	39.168	1.410	937	0.65	0.72
Szalma — <i>Paille</i>	"	158.710	170.892	794	854	0.36	0.65
Szalámi és kolbász — <i>Salami et saucisses</i>	"	2.472	1.762	1.230	794	0.56	0.61
Vaj, természetes — <i>Beurre naturel</i>	"	4.338	2.174	1.761	754	0.81	0.58
Összesen — <i>Total</i>	db unités q	145.003	312.916	170.128	103.475	77.91	79.33
	q	3,560.018	2,684.571				
Egyéb áruk — <i>Autres marchandises</i>	db unités pár paires q	33.822	11.370	48.241	26.968	22.09	20.67
	q	22.005	12.725				
	q	1,719.043	733.461				
Kivitel összesen — <i>Exportations totales</i>	db unités pár paires q	178.825	324.286	218.369	130.443	100.00	100.00
	q	22.005	12.725				
	q	5,279.061	3,418.032				

¹⁾ 3,611.564, ²⁾ 1,045.067, ³⁾ 2,566.497, ⁴⁾ 4,244.251, ⁵⁾ 1,316.299, ⁶⁾ 2,927.952 db. — *volailles*. — ⁷⁾ Ezenkívül 26.939 db — *En outre, 26.939 unités*. — ⁸⁾ Ezenkívül 256.496 db. — *En outre 256.496 unités*. — ⁹⁾ 373 db, amelyből 297 db (23.833 q) 1.439 ezer pengő értékben jótételti szállítás — 373 wag., dont 297 (23.833 q) d'une valeur de 1.439 mille pengős comme réparations en vertu du traité de paix. — ¹⁰⁾ 113 db, amelyből 94 db (8.197 q) 652 ezer pengő értékben jótételti szállítás. — 113 wag., dont 94 wag. (8.197 q) d'une valeur de 652 mille pengős comme réparations en vertu du traité de paix. — ¹¹⁾ Ebből 6.038 q 1.389 ezer pengő értékben jótételti szállítás. — Dont 6.038 q d'une valeur de 1.389 mille pengős comme réparations en vertu du traité de paix.

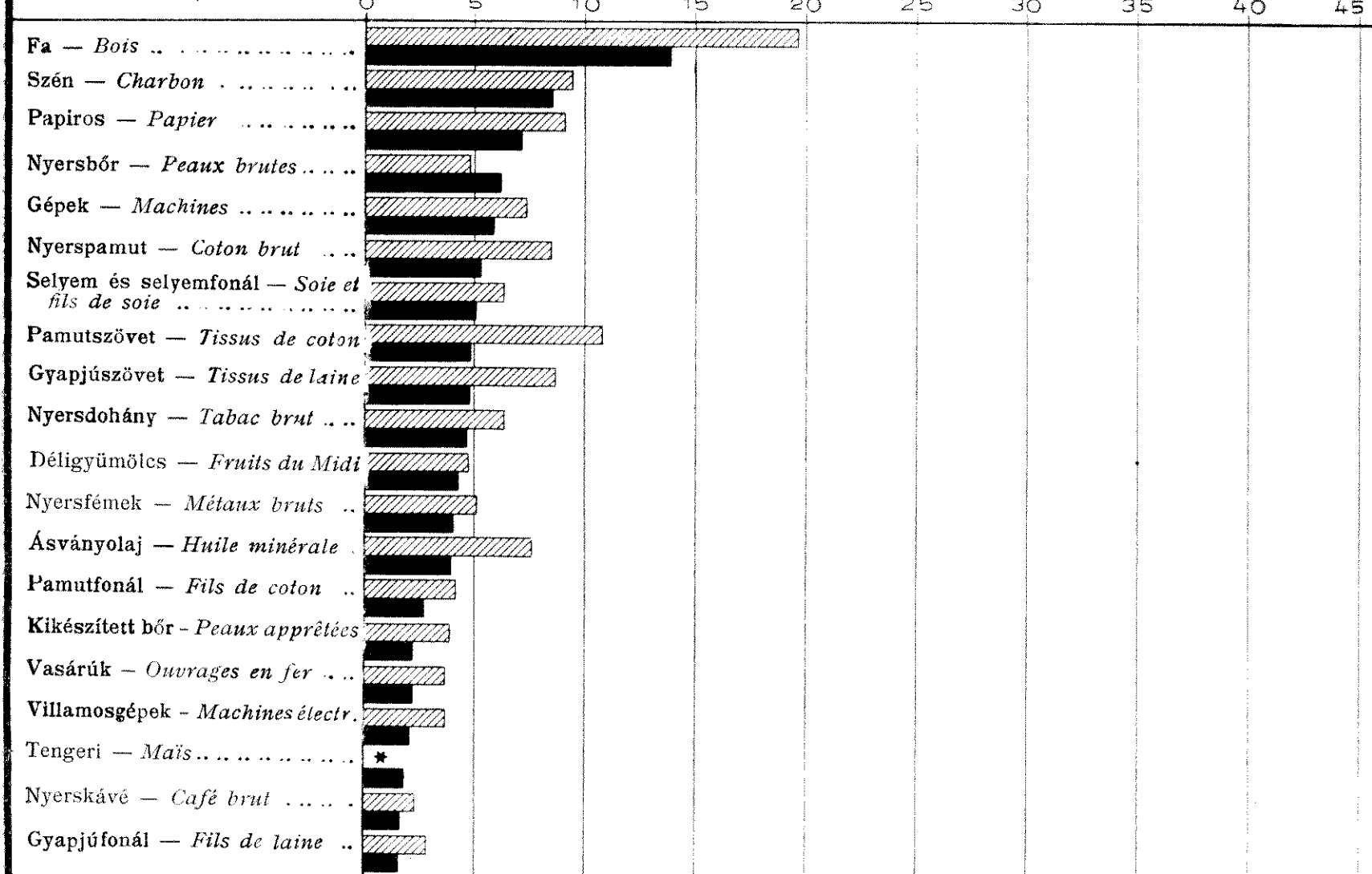
A FONTOSABB ÁRÚK FORGALMÁNAK ALAKULÁSA.

Commerce ext. des marchandises importantes.

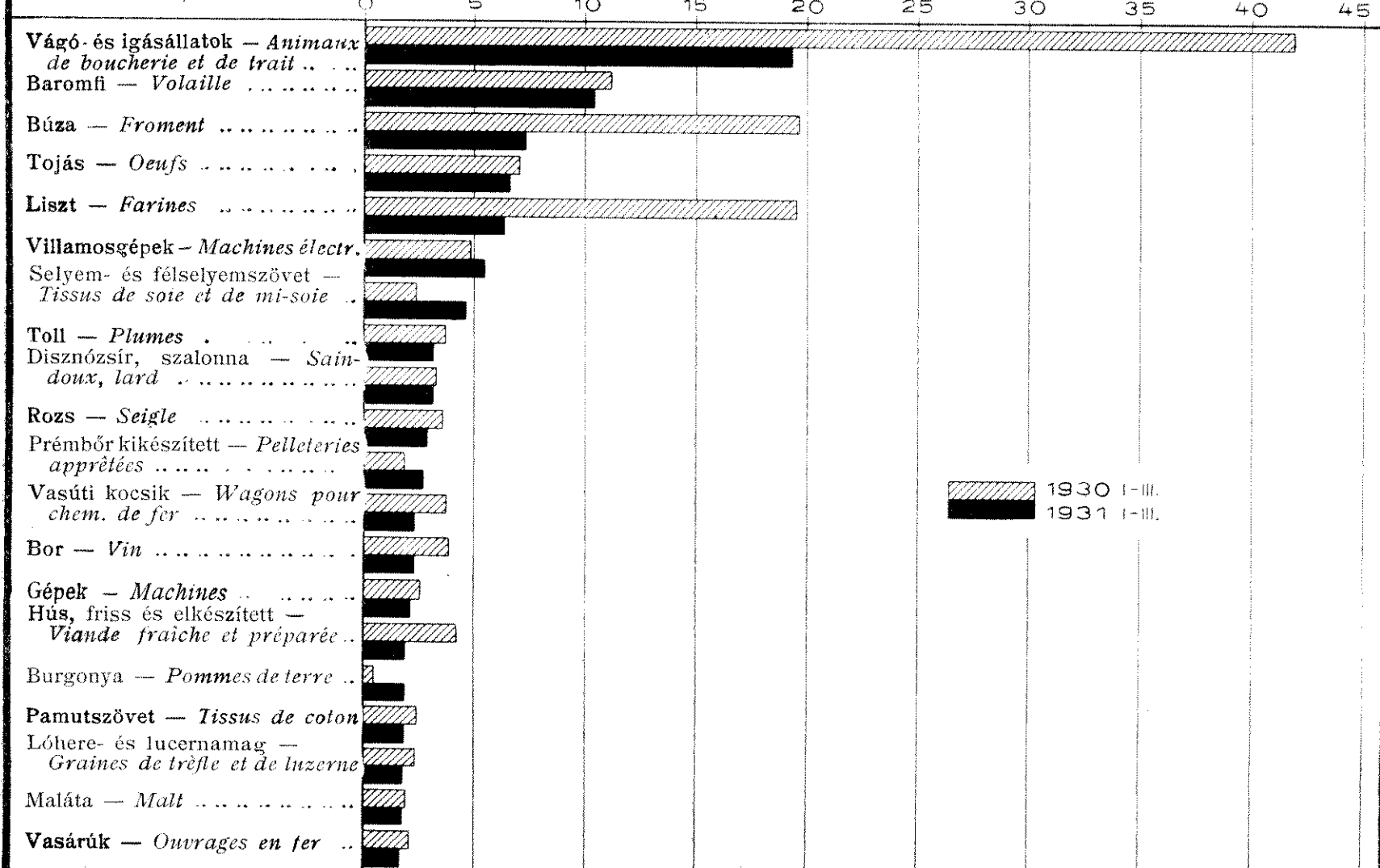
1930 I - III, 1931 I - III.

Millió pengőben. En millions de pengős.

Behozatal. Importations.

Kivitel. Exportations.

▨ 1930 I-III.
■ 1931 I-III.

amelynek feldolgozása erre az évre is áttolódott, s így a folyó évben kevesebb nyersolajra volt szükség.

A gépek és készülékek csoportjában szereplő fontosabb árukból a fémmegmunkáló gépek kivételével általában kevesebbet vásároltunk külföldön, mint az előző évben. A folyó év első negyedében behozott gépek értéke 5·9 millió pengőt tett, másfél millió pengővel kevesebbet, mint az előző év hasonló időszakában. Legnagyobb mértékben a textilipari gépek importja csökkent, de jelentős mértékben kisebbedett a talajművelő gépek és a traktorok behozatala is.

A behozott járművek értéke 2·5 millió pengő értéket képviselt, s a múlt évi behozatal értékéhez viszonyítva a felére esett vissza. Nagymértékű visszaesés mutatkozott a javításra behozott vasúti kocsiknál, továbbá az automobiloknál.

A vasárak importjának értékében mutatkozó másfélmillió pengős csökkenés legnagyobb részét a kovácsolt vascsövek összehozatalára vezethető vissza. Ezenkívül az összes fontosabb vasárakból kevesebbet importáltunk, főképpen a vaspléhedényekből, csőkapcsolókból, közúti kocsitengelyekből és a különböző öntött vasárakból, a vasúti kerekek behozatala pedig teljesen megszűnt.

A vassfélgártmányok értéke félmillió pengőre szállt le, de már az elmúlt év első negyedében is alig haladta meg a háromnegyed millió pengőt. Különösen a rúdvas importja csappant meg, s az előző évi behozatalnak a felét tette ki. A vasdrót behozatala is csak félmillió volt, mint az előző évben. Legkevésbé hanyatlott a vaslemezek importja.

A nyersvas külföldi beszerzése az előző évnek a felét sem érte el, s 55 ezer m.-mázsáról 23 ezer m.-mázsára szállt le. A vasérc mennyisége is jelentősen visszaesett, s az előző évnek 60 százalékát tette.

A behozott nyersfémek mennyisége nem sokkal maradt alatta az előző évnek, azonban a különböző fémek részesedési aránya megváltozott. Az ólomimportban számottevő visszaesés, a horgany és alumínium behozatalában pedig kisebb csökkenés mutatkozott. Ezzel szemben erősödött a réz, az ón és a nikkel behozatala.

Az importált nyers bőr mennyisége jelentékenyen gyarapodott, s az egész behozatalban való részesedési aránya az előző évi 2·4 százalékról 4·3 százalékra nőtt. A mennyiségi adatok szerint a nyersbőrbehozatal

21 ezer métermázsáról 32 ezer métermázsára emelkedett, a növekedés értéke pedig megközelítette a másfélmillió pengőt. Az emelkedésben legnagyobb része volt a festés céljára behozott báránybőrnek, míg a marhabőrnel és a lóbőrnel csak kisebb gyarapodás mutatkozott, a borjúbőr importja pedig kisebbedett.

A kikészített bőrök értéke 3·9 millió pengőről leesett 2·1 millió pengőre. A fontosabb bőrfajtáknál általában hanyatlás mutatkozott, egyedül a borjufelsőbőrnel volt jelentéktelen emelkedés. A kikészített prémhbőrök értéke az előző évi alig félmillió pengőről 1·3 millió pengőre szökken fel.

Az üvegárak csoportjában nagy visszaesés volt mind az öblösüvegnél, mind pedig a táblaüvegnél. Az előző évhez viszonyítva az importált üvegárak értéke közel a felére esett vissza, s csak kevéssel volt több egy millió pengőnél.

A külföldi nyersdohányból érték szerint 1·8 millió pengővel kevesebbet vásároltunk, mint a múlt évben. A nyers rizs behozatala 18 ezer métermázsáról 28 ezer métermázsára gyarapodott, s a behozatal értéke valamivel több, mint egy millió pengőre emelkedett. A déli gyümölcs mennyisége kisebb mértékű emelkedéssel szerepelt, az értékben azonban főleg a narancs áresésének következtében félmillió pengős visszaesés volt. A déli gyümölcsök közül a citrom, narancs, gesztenye és az arachiddió forgalma nőtt, a többi fajta déli gyümölcs importja pedig ellanyhult. A kávé behozatala 8 ezer métermázsáról 7 ezer métermázsára szállt le.

Az olajosmagvak mennyisége több mint a felére zuhant vissza, a mákbehozatal egészen megszűnt, a lenmag, továbbá a napraforgómag és tökmag importja jelentéktelenné zsugorodott össze, ezzel szemben a koprahbehozatal 30 százalékkal emelkedett.

A kedvezőtlen tengeritermés miatt a f. év első negyedében 150 ezer métermázsas tengerit szereztünk be Romániából és Jugoszláviából.

A kivitelnek a legfontosabb áruk és árucsoportok szerint való megoszlását a 2 B) sz. táblázat tünteti fel.

A legfontosabb kiviteli cikkek közül ez évben is a vágó- és igásállatok csoportja állott az első helyen, bár az export a múlt évi nagy fellendülés után rendkívül erősen visszahanyatlott. A Cseh-Szlovákiába irányuló kivitel a szerződéses viszony fel-

homlása óta teljesen megszűnt, az Ausztriába irányuló kivitel pedig ellanyhult. Az exportált szarvasmarha mennyisége 28 ezer darabról 18 ezer darabra, a sertések száma pedig 71 ezer darabról 13 ezer darabra esett vissza. Ló-kivitelünk is elgyengült, s csupán a kisjelentőségű juh-kivitel erősödött meg. A kivitt vágó- és igásállatoknak az egész kivitelhez viszonyított arányszáma 19·2%-ról 14·8%-ra esett le. Az állatkivitel hanyatlásából származó értékvesztés 22·6 millió pengőt tett, mert az előző évi 41·9 millió pengővel szemben ez évben az állatkivitelből befolyt értékösszeg csak 19·3 millió pengő volt. Az értékösszeg csökkenését azonban az állatárak esése is fokozta.

Baromfikivitelünk 44 ezer métermázsáról 49 ezer métermázsára növekedett, s a kivitt baromfiért az év első negyedében 10·4 millió pengőt vettünk be, holott az előző évi kisebb kivitel értékeredménye 11·2 millió pengő volt. A baromfiárak esése idézte elő a változást. A tárgyalt időszakban a kiszállított baromfiért bevett értékösszegeből 2·6 millió pengő esett az élő baromfira, 7·8 millió pengő pedig a leölt baromfira. Az élő baromfi legnagyobb részét a csirke tette ki, míg a leölt baromfinak 76 százaléka volt a csirke, a többi részét pedig főleg a lúd és a pulyka tette ki.

Az állati termékek közül a tojás kivitele ugyanazon a színvonalon maradt, mint tavaly, a baromfitoll kivitele pedig kisebb mértékben csökkent. A friss és elkészített hús kiviteli mennyisége a felére esett vissza, aminek főoka a friss sertéshús és baconszalonna kivitelének nagyfokú visszaesése. A zsírkivitel mennyisége emelkedett, azonban az árak esése miatt a befolyt értékösszeg kisebbedett. Vajkivitelünk múlt évi kedvező alakulása megváltozott, amennyiben csak félannyi vajjatadtunk el a külföldnek, mint az elmúlt év hasonló időszakában. A szalámiexport is gyengébben sikerült, mint az elmúlt évben, s értéke az egymillió pengő alá esett.

A búzakivitel mennyisége a folyó év első három hónapjában az előző év első negyedévi 788 ezer métermázsáról 506 ezer métermázsára süllyedt, az értékösszeg pedig 19·6 millió pengőről 7·4 millió pengőre esett le. Az értékösszegek összehasonlításánál a búzaárak nagymértékű esése erősen kidomborodik. Búzakivitelünk az osztrák piacon meggyengült, a cseh-szlo-

vákiai kivitel jelentéktelenné vált, a többi rendeltetési országnál pedig általában hanyatlott, március havában azonban Belgiumban, Franciaországban és Algirban sikerült nagyobb mennyiségű búzát eladnunk. Rozskivitelünk egészen csekély emelkedése mellett a kiszállított rozs értéke a lemorzsolódott árak miatt 3·6 millió pengőről 2·9 millióra szállt le. A rozsnek jelentős részét Ausztriába szállítottuk. A takarmányneműek kedvezőtlen termése miatt a tengeri és zab exportja teljesen leolvadt, s az árpa kivitele is mélyen leszállt.

Liszt-kivitelünk a felére esett le, s értékben az esés még nagyobb a lisztárak alacsonyabb alakulása miatt. A liszt legnagyobb részét az osztrák piacon helyeztük el, a többi néhány országban, ahová még lisztet szállítottunk, csak kisebb mennyiségeket sikerült eladnunk. A kivitt liszt mennyisége 258 ezer métermázsát tett 6·4 millió pengő értékben.

Burgonyából közel 2 millió pengő értékű exportot bonyolítottunk le az előző évi félmillió pengő értékű kivitellel szemben. Az emelkedés egész összege az Olaszországba irányuló szállításokra esett. Vöröshagymakivitelünk az előző évi gyenge export után fellendült, s megkétszereződött. A félmillió pengős export legnagyobb hányada Németországra és Ausztriára jutott. A külföldi babértékesítés mennyiségben kétszeres eredményt adott, az értékesítési viszonyok rosszabbodása miatt azonban a babért kapott értékösszeg alig változott. Főleg az olaszországi export megerősödése érdemes az említésre. Lóhere- és lucernamagkivitelünk megcsappant, s értéke az előző évi 2·3 millió pengőről 1·7 millió pengőre szállt le. A visszaesés a lóheremagnál mutatkozott, míg a lucernamag mennyisége valamivel növekedett. A kivitt lóheremagnak több mint a fele éppen úgy, mint az elmúlt évben, a külföldről tisztításra behozott és tisztítás után újból kiszállított áru volt.

A külföldre vitt bor mennyisége nem sokkal kisebbedett, a befolyt értékösszeg azonban közel a felére süllyedt, s 2·2 millió pengőt tett. A cseh-szlovákiai export teljes elmaradásáért és az ausztriai export elgyengüléséért kárpótlást nyújtottak Svájc, Franciaország, Belgium és Lengyelország nagyobb mértékű borvásárlásai.

A cukorkivitel rendkívül nagy hanyatlással 267 ezer métermázsáról 74 ezer mé-

termázsára szállt le, értékben pedig 9 millió pengőről másfél millió pengőre. A januári export még kissé élénkebb forgalmat mutatott, a februári és márciusi kivitel azonban teljesen ellanyhult. Főleg a brit-indiai szállítmányok csappantak meg.

A kiszállított szesz mennyisége a felétette az előző évinek, s leapadt 18 ezer métermázsára, értékben pedig 729 ezer pengőre. Rendkívül nagy mértékben megcsappant a svájci kivitel, valamint kisebbedett a német szabad kikötőkbe szállított mennyiség is, míg egyes más országokba nagyobb tételeket szállítottunk, mint az előző esztendőben, de ezek nem voltak jelentősek.

A maláta külföldi elhelyezése mennyiségben kissé javult, értékben azonban kedvezőtlenebb volt, mint tavaly. A kiszállított 44 ezer métermázsa malátának felét Svájc vásárolta meg, s főleg ez a piac emelte ezévi exportunkat.

A nyersdohány mennyisége 7 ezer métermázsáról 6 ezer métermázsára esett vissza, a befolyt értékösszeg pedig majd a felére zuhant le. A magyarországi dohány legnagyobb vásárlói ez évben Franciaország és Belgium voltak.

Az olajosmagvak exportmennyisége alig változott, értéke azonban 1·4 millió pengőről az egymillió pengő alá süllyedt. Ezúttal is az olajosmagvak legnagyobb tételét a napraforgómag tette ki.

A bőrértékesítés is sokkal kedvezőtle-

nebb volt, mint a múlt évben. A nyers- és kikészített bőrök exportértékét a mennyiséggel összehasonlítva erősen kidomborodik az árak alacsonyabb alakulása. A nyersbőrök közül a friss marhabőr exportja gyengült, a juh- és báránybőr forgalma pedig erősödött. A kikészített bőrök közül a talpbőr és talpbőrhulladék kivitele csappant meg. A kikészített prémbőrök exportja ez évben is nőtt, s bár a kivitt mennyiség megkétszereződött, az értékeredmény jóval kisebb arányban emelkedett.

A vasszékelygyártmányokból 84 ezer métermázsát adtuk el a külföldnek, az előző évi 220 ezer métermázsával szemben. A vasszékelygyártmányok összes tételei zuhanásszerűen estek vissza és pedig a legnagyobb mértékben a bugavas és a vaslemez. A vasárak forgalmában csak kisebb visszaesés mutatkozott, főleg a drótszegek, öntöttvascsövek, csavarok és a különböző vasszerkezetek kivitelének kisebbedése miatt, míg egyes vasárak külföldi elhelyezése eredményesebb volt, mint a múlt évben. Ezek közül leginkább a kovácsolt vascsövek, a vasúti kocsitengelyek és a tüskésdrót exportjának fellendülése érdemes az említésre.

A gépek és készülékek külföldi elhelyezésében kisebb csökkenés állt be. Elsősorban a cséplőgépek, majd pedig a különböző motorok exportja gyengült meg, ezzel szemben újból megerősödött a gőzka-

3. Magyarország külkereskedelmi forgalma gazdasági ágak és rendeltetés szerint az 1930. és 1931. évek január—március hónapjaiban.

Commerce extérieur de la Hongrie, suivant les branches et la destination, en janvier—mars 1930 et 1931.

A nyersanyagok, félgyártmányok és gyártmányok megnevezése <i>Désignation des matières premières, des demi-produits et des articles fabriqués</i>	Behozatal — <i>Importations</i>				Kivitel — <i>Exportations</i>			
	1930		1931		1930		1931	
	I—III.							
	Érték <i>Valeur</i> 1.000 P	Az összérték %ában <i>En % de la valeur tot.</i>	Érték <i>Valeur</i> 1.000 P	Az összérték %ában <i>En % de la valeur tot.</i>	Érték <i>Valeur</i> 1.000 P	Az összérték %ában <i>En % de la valeur tot.</i>	Érték <i>Valeur</i> 1.000 P	Az összérték %ában <i>En % de la valeur tot.</i>
I. Élelmezési és élvezeti cikkek <i>Artic. alimen., boissons, tabac, etc.</i>	22.131	11·17	17.950	12·56	97.821	44·79	54.447	41·74
II. Elő állatok — <i>Animaux sur pied</i>	37	0·02	38	0·03	44.890	20·56	22.172	17·00
III. A mezőgazdaság és ipar segédanyagai — <i>Matières auxiliaires de l'agriculture et de l'industrie</i>	21.386	10·80	17.997	12·59	19.212	8·80	6.701	5·14
IV. Ipar — <i>Industrie</i>	154.468	78·01	106.961	74·82	56.446	25·85	47.123	36·12
Összes áruforgalom <i>Total</i>	198.022	100·00	142.946	100·00	218.369	100·00	130.443	100·00
Ebből — <i>Dont</i> :								
Nyersanyagok — <i>Matières premières</i>	78.083	39·43	61.110	42·76	131.611	60·28	75.611	57·96
Félgyártmányok — <i>Demi-produits</i>	44.388	22·42	35.598	24·90	14.886	6·81	10.099	7·75
Gyártmányok — <i>Articles fabriqués</i>	75.551	38·15	46.238	32·34	71.872	32·91	44.733	34·29

4. Magyarország külkereskedelmi forgalmának megoszlása országok szerint az 1930. és 1931. évek január—március hónapjaiban.

Répartition du commerce extérieur de la Hongrie, suivant les pays, en janvier—mars 1930 et 1931.

Szarmazási, illetőleg rendeltetési országok <i>Pays de provenance et de destination</i>	Behozatal — <i>Importations</i>				Kivitel — <i>Exportations</i>				Behozatali (—), ill. kiviteli (+) többlet <i>Excédent d'im- portations (—) ou d'export. (+)</i>	
	1930		1931		1930		1931		1930	1931
	I—III.								I—III	
	1,000.000 P pengős	0/0	1,000.000 P pengős	0/0	1,000.000 P pengős	0/0	1,000.000 P pengős	0/0	I—III	
									1,000.000 P — pengős	
Ausztria — <i>Autriche</i>	24.4	12.32	16.2	11.34	65.8	30.13	36.5	27.99	+ 41.4	+ 20.3
Cseh-Szlovákia — <i>Tchéco-Slov.</i>	42.7	21.57	16.3	11.41	37.1	16.99	5.5	4.22	— 5.6	— 10.8
Románia — <i>Roumanie</i>	18.9	9.55	16.2	11.34	7.8	3.57	3.8	2.91	— 11.1	— 12.4
Jugoszlávia — <i>Yougoslavie</i>	10.0	5.05	8.9	6.23	11.2	5.13	9.3	7.13	+ 1.2	+ 0.4
Németország — <i>Allemagne</i>	37.9	19.14	34.2	23.93	25.5	11.68	19.8	15.18	— 12.4	— 14.4
Svájc — <i>Suisse</i>	4.6	2.32	3.3	2.31	7.9	3.62	11.0	8.44	+ 3.3	+ 7.7
Olaszország — <i>Italie</i>	10.2	5.15	10.1	7.07	24.3	11.12	10.9	8.36	+ 14.1	+ 0.8
Franciaország — <i>France</i>	4.8	2.43	4.9	3.43	1.9	0.87	5.6	4.30	— 2.9	+ 0.7
Belgium — <i>Belgique</i>	1.8	0.91	1.5	1.05	1.2	0.55	3.4	2.61	— 0.6	+ 1.9
Németalföld — <i>Pays-Bas</i>	4.3	2.17	2.6	1.82	1.6	0.73	1.1	0.84	— 2.7	— 1.5
Nagy-Britannia (Irországgal) <i>Grande-Bretagne (Irlande comprise)</i>	6.3	3.18	6.4	4.47	8.8	4.03	9.4	7.21	+ 2.5	+ 3.0
Svédország — <i>Suède</i>	0.5	0.25	0.3	0.21	0.3	0.14	0.6	0.46	— 0.2	+ 0.3
Lengyelország — <i>Pologne</i>	7.0	3.54	5.8	4.06	3.1	1.42	1.7	1.30	— 3.9	— 4.1
Bulgária — <i>Bulgarie</i>	3.5	1.77	2.9	2.03	1.1	0.50	1.2	0.92	— 2.4	— 1.7
Görögország — <i>Grèce</i>	0.9	0.45	0.3	0.21	1.8	0.82	1.0	0.77	+ 0.9	+ 0.7
Törökország — <i>Turquie</i>	2.9	1.46	2.0	1.40	1.8	0.82	0.8	0.61	— 1.1	— 1.2
Amerikai Egyesült Államok — <i>États-Unis d'Amérique</i>	9.9	5.00	5.8	4.06	1.0	0.46	1.0	0.77	— 8.9	— 4.8
Egyéb országok — <i>Autres pays</i>	7.4	3.74	5.2	3.63	16.2	7.42	7.8	5.98	+ 8.8	+ 2.6
Összesen — Total	198.0	100.00	142.9	100.00	218.4	100.00	130.4	100.00	+ 20.4	— 12.5

zánok kiszállítása és megemlíthető még az emelőgépek nagyobb mértékű exportja. Az elektrotechnikai cikkek közül az elektromotorok és villamos izzólámpák mennyisége megcsappant, a villamos számtárlók azonban nagyobb mennyiségben hagyták el az országot, mint tavaly.

Végül meg kell még említenünk a műselyemszövetek fellendülő exportját, amelynek az értéke az év első negyedében közeljárt az 5 millió pengőhöz.

A külkereskedelmi forgalomnak nyersanyagok, félgyártmányok és gyártmányok szerinti való megoszlását a 3. sz. táblázat tünteti fel. Az 1931. év első három havában a behozatal általános visszaesése miatt a múlt év azonos időszakához viszonyítva, mind a nyersanyagok, mind pedig a félgyártmányok és gyártmányok értékösszegei csökkentek. A csökkenés azonban nem volt egyenlő arányú, amint az a százalékos megoszlásból kitűnik. A nyersanyagok és félgyártmányok aránya ez évben maga-

sabb volt, míg a gyártmányok aránya kisebbedett. A nyersanyagok nagy áresésének következtében az értékadatok az összehasonlításra kevésbé alkalmasak, mint a mennyiségi adatok. A legfontosabb nyersanyagok mennyiségi importadatait vizsgálva, azt látjuk, hogy a nyersanyagok közül a nyersbőr, gyapjú, nyers rizs, déli gyümölcs, friss gyümölcs és tengeri mennyisége emelkedett, a többi nyersanyag behozatala visszahanyatlott. A félgyártmányok importjának növekedését leginkább a műselyemfonál, a technikai zsíradékok és a kikészített prémbőr behozatalának emelkedése idézte elő, míg a többi félgyártmány behozatala csökkent. A nyersanyagok és félgyártmányok arányszámának emelkedését főleg annak a körülménynek tudhatjuk be, hogy a gyártmányok nagyobb mértékű visszaesése a nyersanyagok és félgyártmányok arányszámát növelte. A gyártmányok részesedési arányának lecsüllyedéséből a gyártmányok behozatalá-

nak általános hanyatlása tükröződik vissza.

A kivitelben a részesedési százalék a nyersanyagoknál csökkent, míg a félgyártmányok és gyártmányok aránya nőtt. A nyersanyagok részesedésének kisebbedése a mezőgazdasági cikkek kisebb exportjának és újabb áresésének a következménye. A nyersanyagok értékének nagyarányú csökkenése idézte elő, hogy a félgyártmányok és gyártmányok arányszáma növekedett, holott értékben ezeknél a cikkeknel is visszaesés mutatkozott. Különösen nagyarányú volt a visszaesés a gyártmányoknál.

A külkereskedelmi forgalomnak származási és rendeltetési országok szerint való alakulását a 4. számú táblázat tünteti fel. A behozatalban az összes származási országok alacsonyabb értékösszegekkel szerepeltek, mint az előző évben, kivéve Franciaországot és Nagy-Britanniát. Azonban e két országnál is egészen jelentéktelen értéknövekedés mutatkozott. A százalékos részesedés szerint Németország állt az első helyen, közel 24 százalékkal. Ezután Cseh-Szlovákia, Ausztria és Románia következnek egymáshoz közel álló százalékszámokkal és pedig valamivel a 11 százalék fölött. Cseh-Szlovákia aránya a szerződéses viszony megszűnése következtében az előző év első negyedévi 21·6 százalékról leszállt 11·4 százalékra. Ennek tulajdonítható, hogy a származási országok egész soránál emelkedő százalékszámot látunk, holott a forgalom ezeknél az országoknál is — a fentebb említett két ország kivételével — csökkent.

A kivitelben az egyes rendeltetési országok értéadatai Svájc, Franciaország, Belgium, Nagy-Britannia és néhány kevésbé jelentős exportpiacunk kivételével mindenütt csökkentek. Legnagyobb volt a csökkenés Cseh-Szlovákiánál, de rendkívül jelentős hanyatlás mutatkozott az Ausz-

triába, Németországba és Olaszországba irányuló exportunknál is. A százalékos részesedés szerint Ausztria állt az első helyen közel 28 százalékkal, utána Németország következik 15 százalékkal, majd Svájc és Olaszország valamivel a 8 százalék fölött. Cseh-Szlovákia a múlt év első negyedévi második helyről mélyen leesorult, amennyiben arányszáma 17 százalékról 4·2 százalékra szállt alá. Romániába irányuló kivitelünk a felére esett vissza. Mint már a rendeltetési országok értékeidatáinál említettük, felemlítésre érdemes emelkedés Svájc, Franciaország, Belgium és Nagy-Britannia felé irányuló kivitelünknel mutatkozott, amit a részesedési arányszámok is kifejezésre juttatnak.

Külkereskedelmi mérlegünk, amely az előző évben hat országgal szemben zárult aktív eredménnyel, ebben az évben kilenc országnál mutatott kiviteli többletet. Ausztriánál az aktívum 41·4 millió pengőről leszállt 20·3 millió pengőre, Olaszországnál 14·1 millió pengőről 0·8 millió pengőre, Jugoszláviával és Görögországgal szemben az előző évi jelentéktelen aktívum még kisebb lett, míg Svájcnál és Nagy-Britanniánál az aktívum emelkedett. Franciaországgal, Belgiummal és Svédországgal lebonyolított árucserénk az előző évi passzív eredménnyel szemben ez évben aktív volt, az aktivitás azonban nem volt számottevő.

A passzív forgalmú országok közül Cseh-Szlovákiánál a behozatali többlet 5·6 millió pengőről 10·8 millió pengőre nőtt, Németországgal és Romániával szemben csak kisebb emelkedés mutatkozott. Növekedés volt még Lengyelországnál, míg a németalföldi és bulgáriai árucserénk passzív eredménye kisebbedett. Megemlítendő még az Amerikai Egyesült Államokkal lebonyolított forgalmunk passzív egyenlegének közel a felére való visszaesése.

Meszlényi Emil dr.

Magyarország külkereskedelmi forgalma egyes országokkal.

Le commerce de la Hongrie avec différents pays.

Magyarország és Ausztria külkereskedelmi forgalma.

Le commerce de la Hongrie avec l'Autriche.

Magyarország és Ausztria közt a legrégebbi idők óta jelentős árucseré bonyolódik le. Már a legrégebbi időkben is a magyar marhák felhajtása látta el a bécsi húspiacot. Kezdetben a lábönhajtott jószág után a Győr—bécsi országutat „mészárosok útjának” is hívták. S bár nem lehet célunk itt történelmi visszapillantásokkal terhelni az egyébként is igen szétágazó és terjedelmes gondolatkört: de a jelen és a legközelebbi múlt vizsgálata megköveteli az egész kérdésnek bizonyos távlatba való beállítását. A természet által adott egymásra utaltsági tényezőkön kívül a történelmi fejlődés is erősen hozzájárult a két ország forgalmának minél intenzívebbé tételéhez. Ausztria virágzó ipara akkor fejlődött ki, mikor Magyarország a mezőgazdaság belterjesebbé tételének kezdetén állott s így a gyarapodó városias népesség ellátásához mind nagyobb mértékben járulhatott hozzá. A magyar kivitel Ausztriába a kiegyezés korszakában erősen fejlődött, lépést tartva azzal a lendülettel, amely az összforgalom értékét másfél milliárdról négy milliárdra, sőt olykor fölé is emelte. A magyar kivitelnek a világháborút megelőző lustrumban átlag 76—79 százaléka talált Ausztriában elhelyezést (ideértve Bosznia-Hercegovinát és Triesztet is), míg behozatalunknak 73—77 százaléka származott onnan.

Ausztria behozatalában viszont a magyar áruk részesedése 54—56, a kivitelben pedig 60—62 százalékot jelentett. Természetesen a világháború által okozott területi és politikai megrázkódtatások gyökeres változásokat hoztak sok téren; hiszen az a terület, amelyet akkor Ausztriának nevezünk, ma hat különböző állam politikai fennhatósága alatt áll, míg az akkori Magyarbirodalom hét darabra szakadt. Ezek ellenére sem szűnt meg azonban az egymásra utaltság oly foka, amely külkereskedelmi szempontból mindkét országot a közös problémák egész sorának megoldására készíti.

A magyar behozatal számára Ausztria minden nehézség dacára is egyike a legfontosabb államoknak, hiszen 1928-ban is 16 százalékon felül és még 1930-ban is csaknem 12 százalék erejéig származott innen a behozatalunk, míg 30 százalék körüli arányával a magyar kiviteli cikkek legfontosabb piacának maradt meg.

Természetesen Ausztria forgalmában Magyarország nem játszik ilyen nagy szerepet. Az utolsó három év alatt a behozatalban emelkedő tendenciával 8—11, míg a kivitelben csökkenő tendenciával 8·5—6·5 százalékos arányszámmal szerepelünk. Természetesnek mondottuk ezt a jelenséget: egyrészt azért, mert a forgalomban az osztrák közvetítő kereskedelem nagy szerepet játszik s így

a Magyarországból Ausztriába feladott küldemény igen gyakran egy harmadik országban kerül fogyasztásra; ezt a további utat azonban a magyar statisztika már nem kísérheti nyomon. Másrészt természetes tünet azért is, mert az osztrák külkereskedelem sokkal szélesebb horizontú, mint a magyar. Ezt mutatja a következő összeállítás, mely az osztrák, illetve a magyar forgalom területi megoszlásának adatait szemlélteti.

Ausztria forgalmának területi megoszlása 1930-ban.

Állam	Bevitel	%	Kivitel
Magyarország	10·5		6·5
Németország	21·1		17·6
Balkán	11·6		14·7
Egyéb Európa	43·3		51·6
Tengerentúl	13·5		9·6
Összesen	100·0		100·0

Magyarország forgalmának területi megoszlása 1930.

Állam	Bevitel	%	Kivitel
Ausztria	11·80		28·23
Észak és ny. Európa	59·16		41·67
Kelet és dél	21·87		26·34
Tengerentúl	7·17		3·79
Összesen	100·00		100·00

Az osztrák külkereskedelem az 1930. évben.

Mint hogy az 1930-as év mindkét országban a válság jegyében folyt le, szükséges, hogy néhány szóval ismertessük a legutolsó esztendő külkereskedelmének általános alakulását Ausztriában. (A magyar külkereskedelem alakulása ismeretes az olvasó előtt, úgy hogy erre kitérni felesleges.) Az osztrák gazdasági élet az utolsó öt esztendő alatt egy konjunktúra cikluson ment át, amely a fogyasztókra a vámemelési törekvések folytán igen súlyos időszak volt. Az 1926. évi válság után kis felélénkülés mutatkozott, amely a külkereskedelmi forgalom értékében beállott 21 százalékos növekedésben nyilvánult meg. 1930-ban új visszaesés következett. Az a jelenség, hogy 1930-ban az osztrák behozatal értéke valamivel alacsonyabb, mint a megelőző, 1926-os válságévben, részben az import legnagyobb részét tevő mezőgazdasági termények és termékek árának csökkenésére vezethető vissza. Az export növekedése viszont részben az ipar racionalizálására, részben pedig a világforgalomban általánosan fellépő lassú, de elkerülhetetlen fejlődésre mutat. A mérleg passzivitásának csökkenése csak igen kismértékű s arra mutat, hogy a folytonos vámemelési igyekezet megfosztotta az osztrák külkereskedelmet rugalmasságától. Néhány jelentős globális adatot (millió schillingekben) itt adunk:

	1926	1927	1928	1929	1930
Összforgalom	4.590	5.283	5.567	5.537	4.617
Behozat. többlet	1.100	1.086	1.067	1.099	851

A két ország áruforgalma.

Tekintsük át ezek után az egyes áruk forgalmát a legutóbbi év adatai alapján.

1. Ausztria és Magyarország külkereskedelmi forgalma a nemzetközi árulajstrom csoportosításában összehasonlítva, 1930-ban százalékban.

Commerce extérieur de l'Autriche et de la Hongrie en 1930, suivant les catégories de la nomenclature internationale, %.

Kategória Catégories	Behozatal Importations		Kivitel Exportations	
	Ausztria Autriche	Magyarország Hongrie	Ausztria Autriche	Magyarország Hongrie
I. Élő állat — <i>Animaux vivants</i>	8.3	0.13	1.3	22.06
II. Élelmiszer és ital <i>Objets d'alimentation et boissons</i> .	22.6	7.23	3.2	43.74
III. Nyersanyag és félgyártmány — <i>Matières brutes ou simplement préparées</i>	27.8	45.23	22.2	11.99
IV. Gyártmány — <i>Produits fabriqués</i> .	39.9	47.41	71.8	22.21

2. Főcsoportokon belül az egyes áruk forgalma.¹⁾

Commerce de différentes marchandises.¹⁾

Kategória Catégories	Behozatal Importations		Kivitel Exportations	
	Ausztria Autriche	Magyarország Hongrie	Ausztria Autriche	Magyarország Hongrie
Gabona — <i>Céréales</i>	127.836	1.464	2.516	112.237
Főzelék és gyümölcs — <i>Légumes et fruits</i> .	42.281	19.347	14.945	20.331
Szesz — <i>Boissons spiritueuses</i> . .	—	—	495	5.131
Bor — <i>Vins</i> . .	15.548	113	109	14.606
Fa — <i>Bois</i> . . .	14.595	93.865	149.413	4.412
Cement — <i>Ciment</i>	1.108	33	358	1.178
Nyers vas — <i>Fer brut</i>	7.746	3.193	8.444	58
Kőolaj — <i>Pétrole</i>	48.888	33.092	—	—
Nyersbőr — <i>Peaux brutes</i>	26.270	24.851	24.330	7.194
Szén — <i>Charbon</i>	152.223	48.722	2.105	8.223
Textiliák — <i>Textiles</i>	202.901	99.374	210.448	26.874
Papír papíráruk <i>Papier et ouvrages en papier</i>	22.214	38.514	84.682	2.011
Gépek és készülékek — <i>Machines et appareils</i>	59.324	33.638	50.881	18.969
Vill. gépek és készülékek — <i>Machines électriques</i> .	38.150	13.308	68.356	23.352

¹⁾ érték 1.000 pengőben. — *Valeur en milliers de pengős.*

Az osztrák gabonabehozatal mennyiségileg emelkedést mutat, jóllehet ez nem a szükséglet növekedését jelenti, hanem pusztán a vámemelések és a mezőgazdaságot védő intézkedések előszelére végrehajtott fedező vásárlások következménye. Így az a különös helyzet is előállott, hogy míg az év folyamán a gabonaárak világparitásban estek, addig Ausztriában átmenetileg emelkedés is mutatkozott. Ausztria termelése búzából évi 3.5, rozsból 5 millió mázsa. A belső fogyasztásra a termelés csak 44, illetve 78 százalék erejéig nyújt fedezetet. Az osztrák búzaimportnak körülbelül a felét fedezi Magyarország, egynegyedét Jugoszlávia és egy újabb negyedét az északamerikai termőterületek. A rozsbévitelben Magyarország 60 százalékig részesedik: emellett még Cseh-Szlovákia játszik szerepet. Búzálisztból Magyarország 70 százalék felett látja el az osztrák piacot, itt még a tengerentúli verseny nem érvényesül. Ebből a három cikkből Ausztria felvevőképessége kenyérmagvakra átszámítva összesen 5 millió mázsa, viszont Magyarország kivihető feleslege 7 és fél millió mázsára tehető. Itt tehát nemcsak hogy a jelenlegi átlag 60%-os részesedésénél nagyobb teret foglalhatnánk el, hanem az osztrák igények teljes kielégítése után még mindig maradna más piacokra szoruló készletünk.

Igen fontos volna a magyar mezőgazdaságra, ha gyümölcs- és zöldségtermelésünk nagyobb mértékben találna elhelyezést az osztrák piacon. Ausztria felvevőképessége ezekben a cikkekben igen nagy. A válságos 1930-as évben is több mint 50 millió schilling értékben vásárolt a külföldről összesen körülbelül 2 millió mázsa mennyiségben. (Déli gyümölcsökön kívül.) A magyar kivitel értéke viszont körülbelül 8 millió pengő volt, tehát Ausztria felvevőképességének csak egyötödrészét használtuk ki. Természetesen figyelembe kell venni azt, hogy Ausztria ezekben a cikkekben nagyrészt primórt vásárol, amiben a magyar gyümölcskereskedelem versenyképtelen. Legfontosabb és legtöbb kilátással kecsegtető cikk a csemegeszőlő. Ebből Ausztria felvevőképessége 120.000 mázsa körül van, amiből Magyarország a legutóbbi évben 36 százalékot fedezett, míg Olaszország csak 32-öt, Jugoszlávia pedig 14-et. A konyhakerti termények közül ki kell térnünk a burgonya kérdésére. Ausztria termelése ebben a cikkben ma igen nagy. A háború előtti években csak 16 millió mázsa volt a mai területen, úgy hogy voltak évek, amikor csak Magyarországból több, mint 1 millió mázsa importra szorult. A háború után a mezőgazdasági autarchiára való törekvés ezen a téren érte el legnagyobb sikereket egyikét. A termelés ma már 25—26 millió mázsa, úgy hogy az import a legutolsó évben 440 ezer mázsáig szorult le. Ennek Magyarországra természetesen káros következményei van-

nak, mert ma csak a primőr árunak van tere, s csaknem 80 százalék erejéig az olasz behozatal dominál. Mialatt tehát Ausztria burgonyaimportáló államból exportálóvá alakul át, addig Magyarország vevő helyett benne lassan versenytárssal áll szemben. Az osztrák igények magas volta az oka annak is, hogy vöröshagymában csak import-szükségletük felét, 50 ezer mázsát tudjuk ellátni, jóllehet export céljaira rendelkezésre álló feleslegünk az ő szükségletüknek kétszerese. Az osztrákok azonban az olasz és egyiptomi hagymát vásárolják nagy mérvben.

Mint ismeretes, a magyar bortermelés nem áll arányban az eladási lehetőségekkel. Még 1930-ban is csak 312 ezer mázsát sikerült eladnunk külföldön, ami termelésünknek alig jelenti tíz százalékát. Várhatunk-e e téren Ausztriától segítséget? Alig. Elsősorban: az osztrák termelés emelkedő irányzatú az 1913-as és 1928-as szüreti eredmények között 100 ezer hektoliternyi növekvés van. A piac felvevőképessége 400 ezer hektoliter. Magyarország az utóbbi években minden igyekezet mellett sem tudott egy 150 ezer hektoliteres színvonalig felemelkedni. Legerősebb versenytársunk itt Olaszország, ahonnan évek óta a bevitel 35—40%-a ered, de a görög és spanyol nehéz borok is komoly versenyt támasztanak.

Messze vezetne a forgalom minden jelentősebb tételét hasonló részletességgel áttekinteni, éppen ezért az állatok és állati termékek tárgyalására térünk át.

A magyar élőállatkivitel az utóbbi években rohamos előretörést mutat. Ezzel szemben az osztrák behozatal mindjobban visszatükrözi azt a törekvést, amely a behozatalnak minden áron való visszaszorítására irányul. Az osztrák felvevőképesség ma 110—120 ezer darab szarvasmarhára s 6—7 ezer darab növendékmarhára és borjúra becsülendő. A szarvasmarhaimportnak Magyarország a legutolsó évben csak 37 százalékát tudta ellátni, míg a román és jugoszláv bevitel együtt csaknem 55 százalékot ért el. Meg kell jegyezni, hogy a vágásra behozott élő szarvasmarhán kívül Ausztriának igen jelentős — évi 300 ezer mázsára tehető — a friss és fagyasztott hús behozatala is, ebből Magyarország csak tizenegynéhány százalékot szolgáltat, míg fele lengyel, egyharmada pedig román és jugoszláv eredetű, a számottevő tengerentúli import mellett.

Ausztria évek óta nagy erőfeszítéseket tesz, hogy a szarvasmarhaimportnál lényegesen fontosabb sertésbehozatalt leszorítsa. Az utóbbi évben azonban a túlkínálat folytán olyan esés állott be a disznóhúsban, hogy a fogyasztás nagy érdeklődéssel fordult e felé a cikk felé és az import súlyban még emelkedett. Az osztrák behozatal 737 ezer darab volt 881 ezer mázsa súlyban. Ebből a mennyi-

ségből 515 ezer darab 110 kg-on felül volt és ennek ismét több, mint a fele zsírsertés. Itt Lengyelország részesedése igen magas: a legutóbbi évben 41 volt de elérte már a 66 százalékot is. Magyarország a sorban Jugoszlávia mögé szorul, egyes években Románia is megelőzi. Ennek ellenére, minthogy Ausztria zsírsertésfelvevő-képessége egymagában nagyobb mint Magyarország egész (legfeljebb 250 ezer darabra menő) kivitele, a további fejlődés lehetősége nincs kizárva. Ausztria évente 100—150 ezer mázsa disznózsírt vásárol, ennek azonban állandóan több mint 90 százaléka származik az Amerikai Egyesült Államokból. Semmi kilátás sincs arra, hogy itt versenytársként léphessünk fel.

A ló- és juhkivitelben Magyarország igen nagy szerepet játszik. Vágóló-exportunkat teljes egészében Ausztria veszi fel, de ez a 10—11 ezer darab az ő importjának még mindig csak egyharmadát teszi s így a lengyel és jugoszláv állatok számára is bőven marad hely a piacon.

Az állatok és állati termékek során végül meg kell emlékeznünk a baromfi kérdéséről is. Magyarország összexportja élő és leölt baromfiból az utóbbi években 220 ezer mázsa felett volt, amiből Ausztria csak 84 ezer mázsát vett meg, egész felvevőképessége aránylag igen csekély lévén: 1930-ban összesen 120 ezer mázsa volt, 1929-ben pedig még a 90 ezer mázsát sem érte el. Bár különösen az élő baromfiban Magyarország legnagyobb szállítója, azért a jugoszláv és román áru is vevőre talál. A magyar tojaskivitel összesen 130 ezer mázsa, de az osztrák piac kapacitása nem sokkal nagyobb, mint 140—170 ezer darab. Részesedésünk a bevitelben csak egynegyed rész, szemben Lengyelországgal, amelyik a forgalomnak csaknem felét és Jugoszláviával, amelyik a forgalomnak egyhatodát látja el. Nem különösen jelentős cikk, de megemlíthető itt a toll. Ez az árunk újabban kiszorul Ausztriából és nagyobb mértékben keres a német piacon elhelyezést. Ausztria csak 5—7 ezer mázsát tud felvenni; a magyar áru mellett a csehországi játszik nagy szerepet.

A magyar mezőgazdasági kiviteli cikkek főbbjeinek áttekintése után nézzük most már a forgalom kérdését Ausztria kivitele szempontjából is. A kérdésnek ez a része bonyolultabb, mert ha Magyarországot nagy általánosságban agrárállamnak minősíthetjük is, Ausztriát nehéz ugyanilyen általánosítással mint ipari országot jellemezni: sem szénnel, sem ásványolajjal nem rendelkezik, s behozatalának a 40 százalékát teszi a gyártmányoké. Éppen ezért külkereskedelmi forgalmának igen jelentős részét azok a nyersanyagok teszik, amelyek az ipari termelés fenntartására szükségesek. Ezeknek értéke az összbehozatalban 1929-ben 30, 1930-ban pedig 27 százalékot jelentett. Ausztria az ipari nyersanyagok közül csak fával és vassal rendelke-

zik, viszont erős szénbehozatalra van utalva. Tehát míg másutt az érc keresi fel a széntermelő helyet, itt a szénnek kell az érchez vándorolni. Az osztrák szénbehozatal évente 50—60 millió mázsára is felmegy. Természetesen Magyarország itt csak a barnaszénellátásában játszik szerepet.

Az osztrák nyersanyagkivitel legfontosabb cikke a fa. Ennek exportja 1929-ről 1930-ra mennyiségben 18, értékben pedig 22 százalékkal csökkent. Az osztrák fa nem tud megállni abban a versenyben, amelyet egyrészt a lengyel és a balti eladások, másrészt főleg az orosz fadumping támaszt. Magyarország faellátásában Ausztria nem játszik kiemelkedő szerepet. A legutolsó évben alig 8 százalékát adta közel 20 millió mázsás szükségletünknek, míg Cseh-Szlovákia és Románia részesedése 38—38 százalék volt. Ebből a tényből azonban nem lehet az osztrák fa minőségére következtetni; fuvardíjkülönbségek miatt versenyképesebb a régi Magyarország területéről szállított és részben úsztatott fa mint a stájer és karintiai erdősegekből származó áru. Az osztrák nyersanyag- és félgyártmánykivitel többi tételei általában sem jelentősek — hiszen ennek a csoportnak a fakivitel 60 százalékát jelenti — magyar vonatkozása pedig alig van.

Ránk nézve érdekesebb az osztrák ipari kivitel kérdése. Az általános kép itt is lehangoló. A visszaesés a gyártmányok kivitelénél az utolsó esztendőben átlagban 17 százalék, textiliáknál pedig 36 százalék. A minket legjobban érdeklő papíripar számára is válságot jelentett ez az év, hosszú konjunkturális virágzása után. Ma már odafejlődött a helyzet, hogy az osztrák papírbehozatal értékben egynegyedét teszi a kivitelnek s az érdekeltségek védvám létesítését tartják szükségesnek. A magyar papír és papirosipar utóbbi években tapasztalt nagy fejlődése egyes cikkekben a magyar piacról is mintha ki tudná szorítani a külföldi árut. Behozatalunk értéke az utolsó két év alatt 40 millióról 34 millióra esett vissza, s ebben a megcsökkent mennyiségben is az osztrák eredetű áru részesedése 48-ról 43 százalékra ment vissza. Még élénkebben látjuk magunk előtt a megváltozott helyzetet akkor, ha azt mondjuk, hogy az osztrák származású papiros és papirosáruból 1928-ban 441 millió mázsát, 1930-ban pedig már csak 393 millió mázsát fogyasztottunk. Ausztriának erős vetélytársa a cseh és a német papíripar. Az előbbi 33, az utóbbi 14 és fél százalékát adta mult évi behozatalunknak.

Nem szabad elhallgatnunk, hogy ez alatt az idő alatt az osztrák papirosbehozatal részesedése osztrák eredetű összbehozatalunkban megnőtt. Ez azonban arra vezethető vissza, hogy más árucikkek, főleg a textiliák még nagyobb mértékben teret vesztek. Így a pamutszövetbehozatal mennyisége és értéke az utolsó három év alatt több mint 50 százalékkal esett, ugyanígy a gyapjuszöveteké s legerősebben a pamutfonálé. A pamutfonál és cérnabehozatalunk összértéke 1928-ban 31 millió, 1930-ban 16 millió pengő értékű volt. Ennek 1928-ban 37 százaléka, 1930-ban már csak alig 15 százaléka volt osztrák eredetű. Pamutszövetek és gyapjuszövetek terén legnagyobb szállítónk eddig Cseh-Szlovákia volt. Nem lehetetlen azonban, hogy azon a területen, amelyet az erősen fejlődő magyar textilipar meghagy, a vámháború folytán kiürülő cseh pozíciókat az osztrák ipar fogja megszállani. Gyapjuszövetekben mindenesetre igen erős még a német és az angol verseny is; előbbi összes behozatalunk értékének 16, utóbbi 12,5 százalékát látta el. Ugyancsak nagy mértékben szorul ki a piacról az osztrák áru a selyem és felselyemszöveteknél. A selyem és selyemfonalak terén viszont fejlődést tapasztalunk, Ausztria részesedését, mely 20 százalék fölött van, csak Németország mulja felül. Ugyancsak jelentős exportot bonyolít le Ausztria kikészített bőrből Magyarország felé. Bár az eladott mennyiség és érték az utóbbi években csökkent, a forgalomban való részesedés aránya állandó marad, úgy a magyar összbehozatalban, mint az osztrák viszonylatban.

Az osztrák nehézipar szintén számottevő tényező a magyar piacon. Természetes, hogy Németország helyzetét nem befolyásolhatja, hiszen a behozott gépek és készülékek több, mint fele származik onnan, de azért 10—12 százalékos részesedésével közvetlenül utána következik.

A felsorolt adatok, ha csak nagy általánosságban is, de bizonyos fokig képet tudnak nyújtani arról a sokágú kapcsolatról, amely a két ország kereskedelme és egész gazdasági élete között fennáll. Ez a kapcsolat mindkét ország egész struktúrájának egyik legjelentősebb és legmegalapozottabb adottsága s bár elképzelhetők újabb csoportosulások Európában, amelyek ezt az egymásra utaltságot és következményeit módosíthatják, de bizonyos, hogy sem meggyengíteni, még kevésbé pedig megszüntetni nem lehet.

Sibelka-Perleberg Artúr dr.

A rádióvevőberendezések Magyarországon 1930-ban.

Les postes récepteurs de T. S. F. en Hongrie en 1930.

Résumé. Le nombre des abonnés au *Rádió Hírmondó* (Nouvelles par T. S. F.) s'étant en 1930 accru de 41.342, celui des postes s'élevait à la fin de l'année à 307.909, accusant une augmentation de 15.5% contre 58.1% en 1929. Le nombre des postes de Budapest a augmenté de 12.3%; celui de province, encore plus (+ 17.3%).

En 1930, il y avait en moyenne en Hongrie 354.6 postes par 10.000 habitants (contre 307.8 en 1929). Dans les comitats, cette proportion s'est élevée de 205.5 à 243.1; dans les villes autonomes, de 773.3 à 820.7.

★

A rádió előfizetőinek két év óta tartó erősírási szaporodása az 1930. év folyamán alaposan alábbhagyott. A rádióhírmondó hallgatóinak az 1928. és 1929. években tapasztalható szokatlanul nagyarányú szaporodása — mint arra már az illető évek adatainak ismertetésekor rámutattunk — a réginél jóval nagyobb hatótávolságú leadóállomás üzembehelyezésének volt a következménye. A szaporodás mértékében való visszaesés pedig jórészt arra vezethető vissza, hogy az ország lakossága a nagyerejű leadóállomás jobb vételi lehetőségét biztosító előnyeit már az első időben igyekezett kihasználni, ami a lakihegyi állomás működésének első éveiben, 1928-ban és 1929-ben, az évenként újonnan jelentkező előfizetők számának szokatlanul erős megnövekedésével járt. E mellett valószínűnek látszik az is, hogy az előfizetők évi szaporulatában észlelhető visszaesés előidézésében része van a nehéz gazdasági viszonyoknak is, melynek következtében igen sokan nem képesek a megállapított havi járulékot megfizetni.

Ezek a körülmények játszottak közre abban, hogy a rádióhírmondó előfizetői az 1930. évben mindössze 41.342 főt kitevő szaporulatot mutatnak, ami még a felét sem éri el az előző évi növekedésnek. Az év folyamán belépett új hallgatókkal 1930. év végén a rádióvevőberendezések száma 307.909-re emelkedett. Az évi szaporulat tehát 15.5%-nak felel meg (1929-ben 58.1%). Abban az esetben, ha az ország egyes területrészeit tekintjük, ismét azt ta-

pasztaljuk, hogy a vidéken levő rádiósok száma erősebben gyarapodott a fővárosban lakókéznál. A Budapesten levő berendezések 12.3%-os növekedésével szemben ugyanis az ország egyéb részein üzemben tartott vevőberendezések száma 17.3%-kal emelkedett. Az erősebb arányú növekedés folytán a fővárosban és vidéken használatban levő rádióberendezések területi megoszlásában a vidék javára ismét bizonyos eltolódás jelentkezik, ami ismét csökkentette azt a nagy különbséget, mely a rádió szempontjából még néhány év előtt Budapest és az ország egyéb részei között fennállott. A rádióknak a vidéken való fokozatos térhódítását, illetőleg területi megoszlását az alábbi adataink mutatják:

Év	Budapest % - an	Vidék % - an
1925 . . .	52.2	47.8
1926 . . .	51.9	48.1
1927 . . .	48.5	51.5
1928 . . .	38.5	61.5
1929 . . .	36.1	63.9
1930 . . .	35.1	64.9

Az előfizetők számának havonkénti növekedése természetesen szintén jóval alatta marad az előző évben elért szaporodásnak. A helyzet az elmúlt évvel annyiban megegyező, hogy a legnagyobb gyarapodást a tárgyalt évben is január hó mutatja fel.

1. A rádióvevőberendezések engedélyeseinek száma Magyarországon.

Nombre des concessionnaires des postes de T. S. F. en Hongrie.

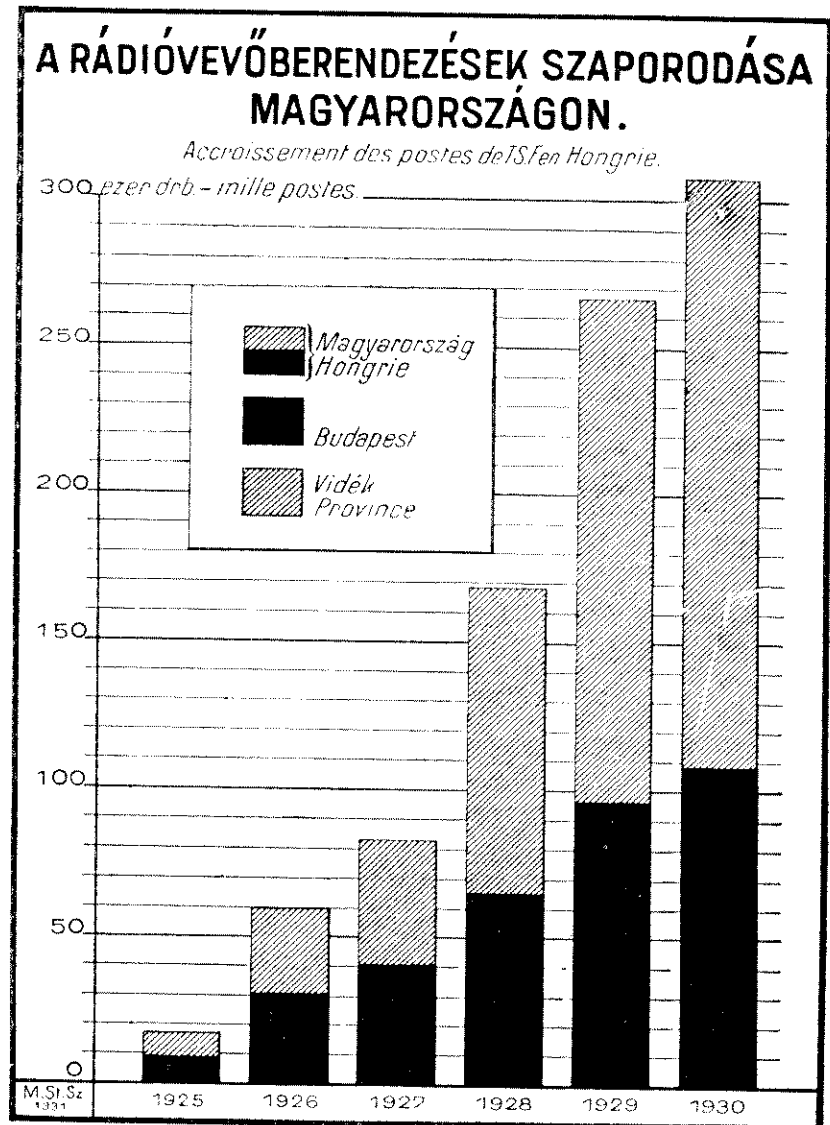
Időpont Époque	Engedélyesek száma Nombre des concessionnaires		
	Budapesten à Budapest	vidéken en province	Összesen Total
1925. XII.	8.834	8.093	16.927
1926. XII.	30.877	28.652	59.529
1927. XII.	40.408	42.906	83.314
1928. XII.	64.920	103.633	168.553
1929. XII.	96.347	170.220	266.567
1930. I.	99.760	177.051	276.811
II.	102.222	182.650	284.872
III.	104.084	185.809	289.893
IV.	105.128	187.263	292.391
V.	105.305	187.633	292.938
VI.	105.325	187.969	293.294
VII.	104.778	187.516	292.294
VIII.	104.247	188.417	292.664
IX.	104.269	189.343	293.612
X.	104.811	191.693	296.504
XI.	106.640	195.795	302.435
XII.	108.161	199.748	307.909

amikor a rádió előfizetői kerekén 8000-rel szaporodtak. A rádióra nézve mindig a nyári hónapok voltak a legkritikusabbak, melyekben rendszerint alaposan meg szokott csappanni az újonnan jelentkező előfizetők száma. Ez a visszaesés az 1930. év folyamán olyan erős volt, hogy július hó folyamán nemhogy emelkedett volna a rádió hallgatóinak száma, hanem az előző, június hónapoz viszonyítva a létszám éppen ezer fővel csökkent. A rákövetkező hónapban igen gyenge, szám szerint 370-et kitevő növekedés indul meg, mely az év végéig állandóan emelkedik, úgyhogy december hóban az emelkedés már 5000-et tett.

Az évi növekedést a törvényhatóságok szerint tekintve, a vármegyékben az év folyamán 16,7%-kal, a tj. városokban pedig a rádióvevő berendezések 14,1%-kal emelkedtek. A vármegyékben egyébként Abauj-Torna vm. képviselte a minimumot, 174-et kitevő növekedéssel, a maximum pedig természetesen legnagyobb vármegyénkre, Pest-megyére esett, ahol 8.651-gyel szaporodott a rádió előfizetőinek a száma. A tj. városoknak ez alkalommal is Budapest ad jelentőséget, ahol a növekedés egymagában 11.814 volt, míg a legkisebb 225-öt kitevő szaporodás Bajára esett. E változások után az év végével az ország területén üzemben lévő készülékeknek 55,3%-a (1929-ben 54,8%) a vármegyékben, 44,7%-a (1929-ben 45,2%) a tj. városokban volt elhelyezve.

A rádió elterjedtségének megítélésére legalkalmasabb, ha az előfizetőket az egyes területrészek lakosainak számával vetjük össze. A lélekszámhoz való viszonyítás szerint az ország területén minden 10.000 lakosra átlag 354,6 vevőberendezés esett (1929-ben 307,8). A vármegyékben az arány 205,5-ről 243,1-re, a tj. városokban pedig 773,3-ról 820,7-re javult.

Az egyes vármegyéket külön tekintve, a lélekszámmal való egybevetés némileg más képet mutat, mint az előző évben. Az élen lévő megyéket nézve természetesen továbbra is Pest vm. áll első helyen, ahol minden 10.000 lakos közül átlag 531,0 tartozott a rádió előfizetői sorában (1929-ben 505,3). A második hely is változatlanul Komárom-Esztergom megyéé, melynek arányszáma 350,0-ról 406,8-ra nőtt. Ezután megbomlik a sorrend s az eddigi ötödik helyéről Fejér vm. került előre 290,3-et kitevő arányával (1929-ben 220,9). A továbbiakban ismét változatlan a helyzet, amennyiben a Fejér vm. által megelőzött két vármegye, Jász-Nagy-

kun-Szolnok és Békés vm. jön egymásután sorra, ahol az előbbiben minden 10.000 lakosra átlag 284,1 (1929-ben 239,0), az utóbbiban pedig 265,7 (1929-ben 225,9) rádióvevőberendezés jutott. A két utolsó helyet ebben az évben is Szatmár-Ugocsa-Bereg és Abauj-Torna vm. foglalta el 58,8-at (38,0), illetőleg 70,0-ot (48,5) kitevő arányával. A törvényhatósági városoknál is csak kisebb változások fordultak elő. Közülük Budapest helyzete továbbra is kiemelkedő, melynek minden 10.000 lakosa közül átlag 1.076,5-nek volt rádiója (1929-ben 1038,4). A továbbiakban Székesfehérvár (821,0, 1929-ben 670,7) és Győr (637,9, 1929-ben 532,8) következik, mely az eddig harmadiknak következő Baja helyét foglalta el. Az utolsó helyen ez alkalommal is 305,4-et (1929-ben 218,8) kitevő arányával Miskolc áll, melynek lakosai a köztudomás szerint rossz vételi viszonyok miatt idegenkednek rádióberendezés felállításától.

A legtöbb rádió előfizetővel bíró községeknek, mondhatjuk a rádió gócpontjainak viszonyaiban a rádióberendezések számát tekintve nagyjában változatlan a helyzet. A lélekszámhoz való viszonyítás azonban a talvalytól némely helyen meglehetősen nagy eltérést mutat. Ennek oka abban rejlik,

2. A rádióvevőberendezések törvényhatóságok szerinti megoszlása.

Répartition des postes de T. S. F. par comitats et villes autonomes.

Törvényhatóság <i>Comitats et villes autonomes</i>	Kiadott engedélyek. — <i>Concessions accordées</i>									
	szám szerint — <i>nombre</i>					10.000 lakosra esett <i>proportion pour 10.000 habitants</i>				
	1926	1927	1928	1929	1930	1926	1927	1928	1929	1930
	<i>év végén — à la fin des années ci-dessus</i>									
Vármegyék — <i>Comitats</i>										
Abaúj-Torna	58	80	237	471	645	6·2	8·5	24·8	48·5	70·6
Bács-Bodrog	67	168	993	1.466	1.678	6·6	16·4	96·2	140·9	156·2
Baranya	245	376	1.220	2.223	2.693	9·8	15·0	48·3	87·5	107·8
Békés	647	1.269	4.514	7.587	8.773	19·7	38·3	135·2	225·9	265·7
Bihar	162	337	1.005	1.774	2.140	9·3	19·2	56·5	98·8	121·8
Borsod, Gömör és Kishont	253	529	1.202	2.312	3.035	8·7	18·1	40·7	77·3	102·4
Csanád, Arad és Torontál	221	517	1.857	3.097	3.346	12·3	28·7	102·0	168·8	192·0
Csongrád	247	429	1.955	3.023	3.333	16·2	27·9	125·8	193·3	224·5
Fejér	964	1.244	3.221	5.485	6.695	40·0	51·1	131·0	220·9	290·3
Győr, Moson és Pozsony .	409	645	1.217	1.776	2.130	25·9	40·4	76·0	108·5	137·8
Hajdu	166	258	1.099	1.749	2.049	9·1	14·0	58·9	93·0	114·9
Heves	666	1.137	3.097	5.392	6.281	22·0	35·5	95·8	165·5	198·5
Jász-Nagykun-Szolnok . .	1.312	2.006	5.718	10.146	11.705	31·8	48·1	135·7	239·0	284·1
Komárom, Esztergom . . .	830	1.351	3.966	6.518	7.283	45·9	74·0	212·8	350·0	406·8
Nógrád, Hont	522	928	2.716	4.488	5.116	23·7	41·8	121·0	198·1	229·6
Pest-Pilis-Solt-Kiskun . .	15.771	21.397	40.960	64.027	72.678	127·7	171·7	325·6	505·3	531·0
Somogy	506	832	2.400	4.384	5.584	13·2	21·5	61·7	112·2	144·9
Sopron	272	400	664	1.070	1.262	18·1	26·4	43·3	69·1	88·0
Szabolcs, Ung	321	582	1.288	2.502	3.482	8·5	15·2	33·0	63·1	88·2
Szatmár, Ugocsa és Bereg	54	105	444	596	880	3·6	7·0	28·8	38·0	58·8
Tolna	370	717	2.877	4.827	5.535	13·5	25·9	103·4	172·7	205·7
Vas	569	921	1.609	2.504	3.333	19·7	31·7	54·8	84·5	121·2
Veszprém	511	875	2.645	4.408	5.145	20·6	35·0	104·7	173·0	211·3
Zala	428	668	1.717	3.043	4.083	11·6	17·9	45·7	80·3	111·8
Zemplén	133	233	527	1.121	1.490	8·9	15·5	34·5	72·5	101·9
Vármegyei törvényhatóságok, összesen — <i>Total</i>	25.704	38.004	89.148	145.989	170.374	37·2	54·5	126·6	205·5	243·1
Városok <i>Villes autonomes</i>										
Baja	117	201	715	1.109	1.334	61·1	105·1	373·9	581·0	477·4
Budapest	30.877	40.408	64.920	96.347	108.161	332·5	435·6	699·3	1038·4	1076·5
Debrecen	547	810	2.098	3.385	4.407	51·0	75·0	192·8	309·5	375·4
Győr	397	675	1.697	2.753	3.252	77·6	131·6	329·5	532·8	637·9
Hódmezővásárhely	95	205	987	1.800	2.080	15·3	32·9	158·1	287·6	345·6
Kecskemét	242	400	1.699	2.699	3.039	31·1	51·0	214·0	337·0	382·2
Miskolc	196	353	702	1.294	1.877	33·5	60·1	119·2	218·8	305·4
Pécs	255	455	1.058	1.881	2.474	54·1	96·5	224·2	398·2	400·3
Sopron	406	621	880	1.277	1.608	111·9	170·2	239·8	346·8	448·1
Szeged	368	657	3.218	5.354	5.959	29·8	52·9	257·5	426·5	441·0
Székesfehérvár	325	525	1.431	2.679	3.344	82·2	132·5	360·3	670·7	821·0
Városi törvényhatóságok összesen. — <i>Total</i>	33.825	45.310	79.405	120.578	137.535	218·0	287·8	509·9	773·3	820·7
Összesen — <i>Total général</i>	59.529	83.314	168.553	266.567	307.909	70·4	97·8	196·0	307·8	354·6

hogy az 1929. évi viszonyítás az illető év végére kiszámított népesség adatai alapján történt, míg a tárgyalt évben az 1930. évi népszámlálás előzetes eredményei használtak fel. Azokban a városokban, illetőleg községekben tehát, ahol a népesség kiszámításánál figyelembevehető természetes szaporodás és csak a népszámlálás alkalmával megállapítható tényleges szaporodás között

a vándorlások folytán nagy volt a különbség, a lélekszámhoz való viszonyítás eredménye jelentős eltérést mutat. A rádió gócpontjai között pedig, mint azt az előző években is láttuk, a főváros tözsomszédságában levő községek vannak az élen, melyekben köztudomás szerint a vándorlási különbség a legjelentősebb szokott lenni, ami a 10.000 lélekre eső arányszámot néhol meglehető-

3. A rádió gócpontjai.

Centres radiophoniques.

Város, illetőleg község <i>Villes et communes</i>	Rádiókészülé- kek száma <i>Nombre des appareils radiophoniques</i>	10.000 lélekre esett rádió <i>Proportion des radios pour 10.000 habitants</i>
	<i>à la fin de 1930 év végén</i>	
Budapest	108.161	1.077
Kispest	7.286	1.129
Ujpest	6.001	891
Szeged	5.959	441
Pesterzsébet	5.957	878
Rákospalota	4.551	1.060
Debrecen	4.407	375
Pestszentlőrinc	3.538	1.158
Székesfehérvár	3.344	821
Győr	3.252	638
Kecskemét	3.039	382
Pécs	2.474	400
Szolnok	2.445	631
Budafok	2.291	1.162
Hódmezővásárhely	2.080	346
Cegléd	1.995	534
Miskolc	1.877	305
Csepel	1.829	772
Békéscsaba	1.736	352
Rákosszentmihály	1.654	1.177
Sopron	1.608	448
Kaposvár	1.462	447
Vác	1.434	680
Szentes	1.394	424
Szombathely	1.378	385
Baja	1.334	477
Eger	1.256	414
Nyiregyháza	1.251	244
Sashalom	1.241	1.054
Orosháza	1.232	494
Esztergom	1.186	683
Pestújhely	1.139	1.007
Gyöngyös	1.137	534
Salgótarján	1.082	637
Makó	1.081	302
Kiskunfélegyháza	1.080	283
Kiskunhalas	1.045	363
Mezőtur	1.023	370

sen lerontotta. Legfeltűnőbb ez Pestszentlőrincnél, ahol 1929-ben a kiszámított népességhez való viszonyítás alapján 10.000 lakosra átlag 2.341 rádió esett, míg az 1930. évi népszámlálás előzetes eredményével való egybevetés, a tárgyalt évben 1.158-at eredményez. Ezért az 1929. évi lélekszám alapján kiszámított arányszámokkal való összehasonlítást mellőzzük, minthogy az elmondottak értelmében ezek arra nem alkalmasak. Az 1930. évi adatokból pedig ez alkalommal is azt állapíthatjuk meg, hogy továbbra is a Budapesttel szomszédos városokban és községekben volt a legtöbb híve a rádiónak. Ezek között is első, s így az ország területén aránylag legtöbb rádió volt

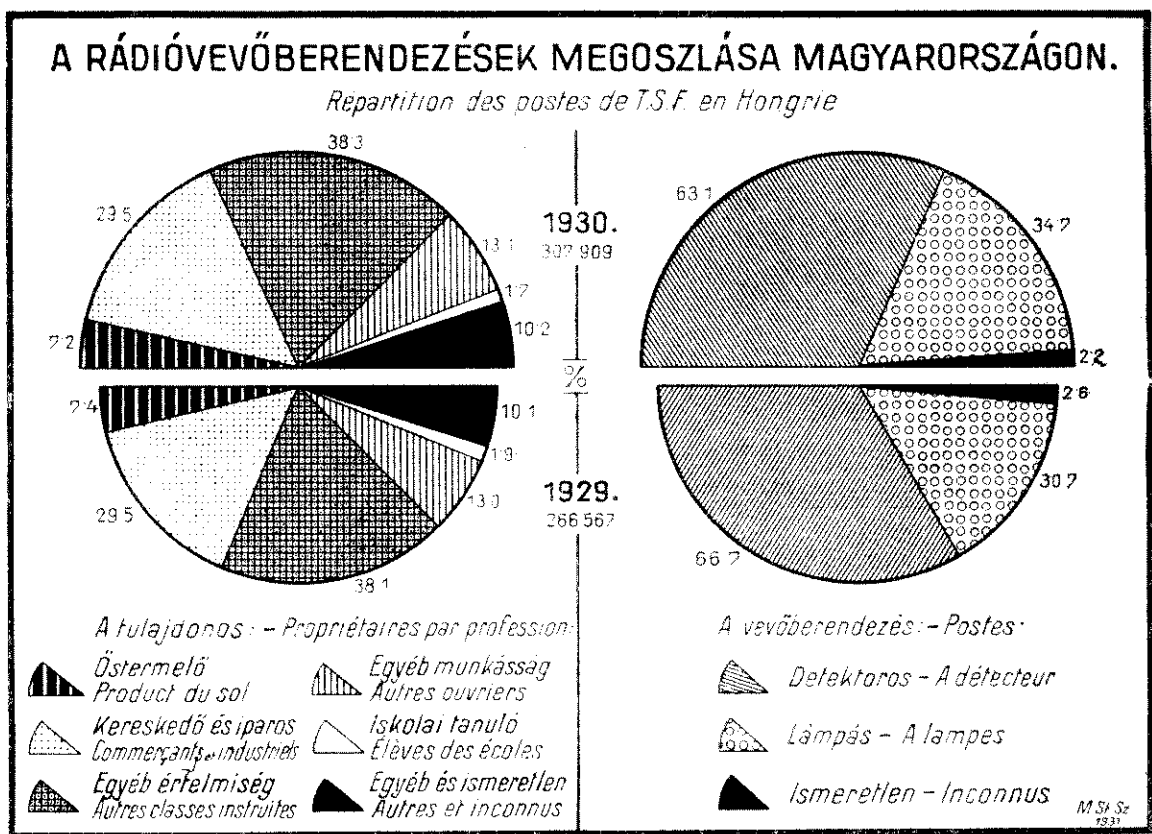
Rákosszentmihályon, ahol minden 10.000 lakos közül 1.177 tartozott a rádió előfizetői közé. Sorban következnek ezután Budafok 1.162-öt és Pestszentlőrinc 1.158-at kitevő arányukkal. Csak ezek után következik Budapest, melynek lakosai között — mint említettük — minden 10.000 lélekre átlag 1.077 vevőberendezés jutott.

A rádió előfizetőinek foglalkozás szerinti megoszlásáról, megfelelő rádióstatistikai felvétel híján, még mindig csak azokból a meglehetősen hézagossá adatokból szerezhettünk némi tájékozódást, melyeket a Posta-vezérigazgatóság a rádióberendezések felállítására beadott kérvények adataiból állított össze.

Az egyes foglalkozási csoportok közül számbelileg az egyéb értelmiség, valamint a kereskedők és iparosok kategóriájába tartozók érték el a legnagyobb szaporulatot. Az előbbieket száma kerekén 17.000-rel gyarapodva 118.033-ra nőtt, az utóbbiaké pedig 12.000-rel emelkedett s összesen 90.887-et tett. A többi foglalkozási ágba sorozottak évi gyarapodása jóval kisebb volt. Ezek közül is a legjobban megközelíti az elől említetknél látott növekedés mértékét az egyéb munkásság gyűjtőnév alá összefoglaltak szaporodása, kiknek száma csaknem 6000-rel emelkedve 40.251-re nőtt. Az év folyamán elért szaporodás az egyes foglalkozási ágak részesedésében nem igen okozott változást. A rádióhallgatók zöme, az előző évekhez hasonlóan az egyéb értelmiség csoportjába tartozott; ezek tették, az összes rádióelőfizetők 38,3%-át (1929-ben 38,1%). Második helyen a kereskedők és iparosok kategóriája következik, kiknek arányszáma változatlanul 29,5% maradt. Az egyéb munkásság elnevezés alá foglaltak 13,1%-kal (13,0%) voltak képviselve. Évek óta feltűnő az östermelők osztályába tartozóknak a rádióval szemben tanúsított részvétlensége. Az 1930. év folyamán is oly kevesen léptek be a rádió hallgatói közé, hogy a népességben elfoglalt arányszámukhoz képest eddig is feltűnően alacsony viszony számuk 7,2%-ra csökkent. Az elsoroltakon kívül iskolai tanuló volt az előfizetők 1,7%-a (1,9%); a nyilvános helyiségekre és az iskolákra kiadott engedélyeknek változatlanul 0,5, illetőleg 0,2%-a esett.

A rádióvevőberendezések nemét vizsgálva azt látjuk, hogy újabban a lámpás készülékek használata kezd tért hódítani. A csöves készülékek ugyanis erősebb gyara-

podásuk folytán az 1930. végén az ország területén levő berendezések 34,7%-át tették, míg az előző évi arányszámuk 30,6% volt. Viszont a kristálydetektoros készülékek országos viszony-száma 66,6%-ról 63,1%-ra szállott alá. Azok a készülékek pedig, melyeknek nemét nem sikerült megállapítani, az összes berendezések 2,2%-át tették (1929-ben 2,8%). A lámpás berendezéseket illetőleg azok általános térfoglalásáról beszélhetünk, amennyiben mind a fővárosban, mind pedig az ország-

ahol tudvalevőleg a leadóállomás közelsége folytán a detektoros vétel is kifogástalan, a csöves készülékek szaporodása minden bizonnyal arra vezethető vissza, hogy a közönség a rádióhallgatás kellemesebb és kényelmesebb módjára, a hangszóróvételre kezd áttérni, mely Budapesten is lámpás készüléket igényel. Természetes

4. A rádióvevőberendezések megoszlása Magyarországon 1930-ban.

Répartition des postes de T. S. F. en Hongrie en 1930.

A tulajdonos foglalkozása <i>Profession des abonnés</i>	A vevőberendezések közül — <i>Nombre des postes de T. S. F.</i>													Az összes au total	o/o
	a detektoros à détecteur (galène)	à lampes							az ismeretlen à appareil inconnu.	à antennes			Az összes au total		
		1	2	3	4	5	5-nél több plus de 5	az összes à lampes au tot.		külső extérieures	belső intérieures	külső és belső extérieures et intérieures			
k é s z ü l é k e k s z á m a															
Östermelés — <i>Product. du sol</i>	1930	15.433	1.194	1.622	2.191	827	323	109	6.266	520	21.760	407	52	22.219	7.2
	1929	14.023	1.033	1.289	1.640	705	336	104	5.107	701	19.456	322	53	19.831	7.4
Keresk. és iparos — <i>Commerçants et industriels</i>	1930	58.434	7.033	7.948	10.496	3.879	1.577	435	31.368	1.085	74.744	15.881	262	90.887	29.5
	1929	53.469	6.242	5.888	7.017	3.018	1.421	405	23.991	1.270	64.595	14.021	114	78.730	29.5
Egyéb értelmiség — <i>Autr. personnes instruites</i>	1930	64.907	8.341	11.672	19.141	7.249	3.323	1.223	50.949	2.177	92.895	24.485	653	118.033	38.3
	1929	60.503	7.190	8.928	13.159	5.766	3.044	1.095	39.182	1.883	80.574	20.691	303	101.568	38.1
Egyéb munkásság — <i>Autres ouvriers</i>	1930	31.558	2.447	2.294	1.798	577	231	95	7.442	1.251	34.079	6.120	52	40.251	13.1
	1929	28.007	1.880	1.507	1.200	422	164	75	5.248	1.303	29.074	5.448	36	34.558	13.0
Iskolai tanuló — <i>Élèves d'écoles</i>	1930	3.534	541	453	374	145	92	38	1.643	68	4.163	1.059	23	5.245	1.7
	1929	3.563	516	414	306	109	91	30	1.466	67	4.113	963	20	5.096	1.9
Iskola — <i>Ecoles</i>	1930	75	14	48	183	131	62	26	464	4	486	44	13	543	0.2
	1929	77	12	45	169	118	62	27	433	7	463	47	7	517	0.2
Nyilvános helyiség — <i>Etablissements publics</i>	1930	181	77	137	582	358	158	66	1.378	8	1.447	105	15	1.567	0.5
	1929	194	71	96	459	311	150	74	1.161	39	1.296	85	13	1.394	0.5
Egyéb és ismeretlen — <i>Autres et inconn.</i>	1930	20.045	1.788	1.856	2.313	818	318	199	7.292	1.827	23.103	5.976	85	29.164	9.5
	1929	17.663	1.261	1.302	1.464	643	292	157	5.119	2.091	19.091	5.732	50	24.873	9.4
Összesen — Total	1930	194.167	21.435	26.030	37.078	13.984	6.084	2.191	106.802	6.940	252.677	54.077	1155	307.909	100.0
	1929	177.499	18.205	19.469	25.414	11.092	5.560	1.967	81.707	7.361	218.662	47.309	596	266.567	100.0
Ebből Budapest — <i>Dont à Budapest</i>	1930	83.926	7.247	5.579	4.896	2.895	2.396	997	24.010	225	62.969	45.185	7	108.161	35.1
	1929	76.350	5.810	4.444	4.019	2.532	2.185	882	19.872	125	56.579	39.768	—	96.347	36.2

5. A rádióon közvetített előadások az 1929. és 1930. évben.

Auditions radiophoniques en 1929 et 1930.

A közvetítés tárgya — <i>Désignation</i>	A közvetített előadások <i>Auditions radiophoniques</i>			
	1929		1930	
	számszerint <i>nombre</i>	%	számszerint <i>nombre</i>	%
Cigányzene — <i>Musique de tziganes</i>	387	9·6	447	9·6
Dramai műfajok (színművek, énekes játékok, kabarétréfák) — <i>Genres dramatiques (comédies, pièces à chansons, représentations de cabarets)</i>	195	4·8	202	4·3
Énekkar — <i>Choeurs</i>	52	1·3	71	1·5
Felolvasás — <i>Conférences</i>	1.287	31·8	1.168	25·0
Filharm. és szimf. hangverseny — <i>Concerts philharm. et symphon.</i>	87	2·1	131	2·8
Gramofonhangverseny — <i>Concert de gramoph.</i>	227	5·6	254	5·4
Gramofon-opera a Studióból — <i>Opéras par gramoph., de la Studio</i>	7	0·2	5	0·1
Hangverseny szólistákkal — <i>Concerts avec solistes</i>	505	12·5	769	16·5
Hangverseny a Vigadóból — <i>Concerts de la Redoute</i>	24	0·6	13	0·3
Hangverseny a Zeneakadémiából — <i>Concerts de musique de la Haute École de Musique</i>	21	0·5	21	0·5
Házikvartett — <i>Quartettes</i>	136	3·4	109	2·3
Istentisztelet — <i>Services religieux</i>	112	2·8	139	3·0
Jazz-band — <i>Jazz-bande</i>	70	1·7	77	1·6
Kamarazene — <i>Musique de chambre</i>	51	1·3	32	0·7
Katonazenekari hangverseny — <i>Concerts de musique militaire</i>	158	3·9	176	3·8
Külföldi átvitelek — <i>Emissions de stations étrangères</i>	27	0·7	49	1·0
Különféle tanfolyamok — <i>Divers cours</i>	252	6·2	258	5·5
Könnyű és szórakoztató zenekari hangversenyek — <i>Concerts de musique légère</i>	182	4·5	315	6·8
Magyar nóta-est cigánykísérettel — <i>Chansons hongroises accompagnées de musique de tzigane</i>	56	1·4	64	1·4
M. kir. Operaház előadása — <i>Représent. de l'Opéra Royal Hong.</i>	52	1·3	52	1·1
Opera a Studióból — <i>Représent. d'opéra par la Studio</i>	3	0·1	2	0·1
Operaházi zenekar hangvers. — <i>Concerts de l'orchestre de l'Opéra</i>	111	2·7	211	4·5
Operaközvetítés külföldről — <i>Opéras par stations étrangères</i>	4	0·1	4	0·1
Operettelőadás a Studióból — <i>Représent. d'opérette par la Studio</i>	17	0·4	18	0·4
Különféle helyszíni közvetítés — <i>Diverses transmissions locales</i>	19	0·5	80	1·7
Összesen — Total	4.042	100·0	4.667	100·0

azonban, hogy a fővárosban továbbra is a detektoros készülékek voltak számottevő túlsúlyban, melyeknek aránya 77·6%-ot tett (1929-ben 79·2%). Vidéken a detektoros vevőberendezések az előző évi 59·4%-kal szemben 55·2%-kal szerepeltek. Az ismeretlen nemű berendezések aránya Budapesten 0·2% (0·2%), vidéken 3·4% (4·3%) volt. A lámpás berendezések között mind a fővárosban, mind pedig a vidéken a legáltalánosabb típust, a háromlángos készülékeket találjuk legnagyobb számmal képviselve; arányuk Budapesten 20·4%-ot (20·2%), vidéken 38·9%-ot (34·6%) tett.

A leadóállomások által kisugárzott elektromos hanghullámok felfogására szolgáló antennák között ez alkalommal is a szabadban felszerelt, külső antennák voltak a legnagyobb számmal (82·1%, 1929-ben 82·0%) képviselve. Különösen vidéken vannak a külső antennák nagyon elterjedve, ahol a vételi lehetőségek növelése végett, a berendezéseknek 95·0%-a (95·2%) működött

szabad antennával. A fővárosban viszont, melynek területén a helyi leadó vétele a villanyhálózat felhasználásával, vagy szobában elhelyezett antenna segítségével is lehetséges, a külső antennák mindössze 58·2%-kal (58·7%) voltak képviselve.

A lakihegyi leadóállomás az 1930. év folyamán összesen 4667 műsorszámmal szolgált a hallgatóságnak, ami 625-tel haladja meg az előző évit. A közvetítések közül a felolvasások, gramofónon leadott operák, a Vigadóból közvetített hangversenyek, továbbá a házikvartett, kamarazene és a Studióban rendezett operaelőadások számait kisebb-nagyobb mértékben csökkentették. Ezek között feltűnően redukálták a felolvasások számát, melyekből az előző évinél 119-cel kevesebbel szolgáltak a hallgatóságnak. Változatlan számmal szerepeltek a műsoron a Zeneiskolából közvetített hangversenyek, valamint a M. kir. Operaházból és a külföldről közvetített operaelőadások. A többi műsorszám mindegyikét szaporított-

ták. Legjobban — 264-gyel — növelték a szólisták közreműködésével rendezett hangversenyeket. A könnyűzene, köztudomás szerint nagy táborának kívánságait igyekeztek honorálni azzal, hogy az effajta zenekari hangversenyek számát 133-mal növelték. Az Operaház tagjaiból alakult zenekar 100 alkalommal, a cigányzene pedig 60 alkalommal szerepelt többször a mikrofon előtt, mint az előző évben. Ezek után a változások után az egyes műsorszámok arányaiban is némi eltolódás jelentkezik. Az erősen redukált felolvasások állanak továbbra is az első helyen, melyek az összes közvetítéseknek pontosan egy negyedrészt tették (1929-ben 31·8%). Utánuk az előző évihez hasonlóan, a jelentősen megnövelt szólistákkal rendezett hangversenyek következnek; e műsorszámok aránya 12·5%-ról 16·5%-ra nőtt. Ezek mellett a legtöbbször aránylag cigányzene szórakoztatta a rádió hallgatóságát; mely az összes közvetítéseknek vátozatlanul 9·6%-át tette.

A *hirdetett műsorok megváltoztatására* 10 esetben, vagyis két alkalommal többször került sor, mint az előző évben. A műsor-

változás oka gyanánt az előadók betegsége 4 esetben (1929-ben 5), az előadók másnemű elfoglaltsága pedig 6 alkalommal (1) szerepelt. A technikai berendezés tökéletességére mutat az a körülmény, hogy vonalhiba egy alkalommal sem kényszerítette a vezetőséget az előre hirdetett műsorok megváltoztatására.

Az *elmaradt közvetítések* száma 17 volt, vagyis 9-cel több, mint az előző évben. Itt a legtöbbször, számszerint 13-szor (1929-ben 4) a viharos időjárás akadályozta meg a műsorok leadását. Ezenkívül az előadók másnemű elfoglaltsága miatt és egyéb okok folytán 2—2 ízben maradtak el a hirdetett előadások (1929-ben —, ill. 1).

Megemlítendőnek tartjuk még, hogy a Statisztikai Hivatal az 1930. év folyamán egy alkalommal vette igénybe a rádió nagy nyilvánosságát. A népszámlálás ismertetése céljából hangzott el 1930. évi december hó 22-én dr. Mozolovszky Sándor miniszteri titkár előadása „Amit a népszámlálásról mindenkinek tudnia kell” címmel.

Várszeghy János dr.

A vasúti és hajózási vállalatok között lebonyolított átrakóforgalom az 1931. év január—március havában.

Transbordement de marchandises en janvier—mars 1931 entre les chemins de fer et les entreprises de navigation en Hongrie.

A hajózási statisztika újjászervezésével kapcsolatban felmerült a szüksége annak, hogy a vasúti és hajózási vállalatok között fennálló átrakóforgalomra nézve is megfelelő adatok álljanak rendelkezésre. Ez az adatgyűjtés 1931. év elejével indult meg s a meghatározott adatok beszolgáltatására az egyes vízi útvonalak kikötőiben rakodóvágánnyal rendelkező vasúti állomások köteleztettek. A legfontosabb vízi útvonalunkon, a Dunán ebből a szempontból 10 állomás jön tekintetbe és pedig: Adony, Baja-Dunapart, Budapest-Dunapart, Budapest-Kikötő, Budapest-Soroksári-út, Budafok, Győr, Komárom M. Á. V. és D. Sz. A. V., végül Mohács. A Dunán kívül még a Dráva mellett fekvő Dravasabolcs, valamint Barcs M. Á. V. és D. Sz. A. V., továbbá a Balaton partján levő Fonyód állomás szolgáltatja az idevonatkozó adatokat.

Az év első három hónapjában, amikor a vízi utak forgalma még meglehetősen csekély, nyolc vasúti állomáson bonyolítottak le átrakóforgalmat. Az átrakott áruk összes mennyisége 353.283 q-ra rúgott, mely a balatoni hajókról átrakott 6.253 q-tól eltekintve, teljes egészében a dunai forga-

lomra esett. Az egyes állomások közül legkiemelkedőbb volt Budapest-Dunapart forgalma; itt került a vízi, illetőleg vasúti járművekről átrakásra az egész árumennyiségnek csaknem kétharmada (58·7%).

Az év első negyedében átrakott áruk közül az egész mennyiségnek felét valamivel meghaladó része 55·7%-a vasútról hajóra került átrakásra, az áruk többi része pedig vízi úton érkezve, vasúton folytatta tovább az útját. A forgalom irányát tekintve az áruk legtekintélyesebb része (51·2%) külföldre volt irányítva s valamivel kisebb (39·2%) hányada pedig külföldről érkezett az ország területére. A belső forgalomban maradó áruk az egész mennyiségnek már csak 8·6%-át tették s az ország területén átmenő küldemények pedig mindössze 1·0%-kal szerepeltek.

Az átrakásra került áruk *nemét* tekintve, a szállítmányoknak körülbelül egynegyede (26·0%) különféle őrleményekből állott. Ezenkívül számottevőbb mennyiséggel voltak még képviselve a gabonaneműek (16·9%), a só (13·9%), valamint a nyersolaj-, benzín- és petróleumszállítmányok (9·0).

Átrakóforgalom az 1931. év január—március havában.

Transbordements en janvier—mars 1931.

A vízi útvonal, vasúti állomás és áruk megnevezése <i>Voies navigables, stations de chem. de fer, marchandises</i>	Az átrakott — <i>Quantité des marchandises transbordées</i>						
	összes <i>au total</i>	árúk közül — <i>dont</i>					
		a vasútról hajóra <i>de trains en bateaux</i>	hajóról vasútra <i>de bateaux en trains</i>	a belforga- lomban maradó transport <i>intérieur</i>	a külföldre irányított <i>expédiées à l'étranger</i>	a külföldről érkezett <i>venues de l'étranger</i>	átmenő <i>en transit</i>
		átrakott					
árúk mennyisége métermázsákban — <i>q métr.</i>							
1. Duna — Danube.	a) Állomások szerint — <i>Suivant les stations.</i>						
Adony	12.996	12.996	—	12.996	—	—	—
Baja Dunapart — <i>Baja, quai du Danube</i>	2.910	2.910	—	2.509	—	—	401
Budapest dunapart — <i>Bpest, quai du Danube</i>	207.389	111.827	95.562	—	111.827	95.562	—
Budapest kikötő — <i>Budapest, port</i>	76.253	43.732	32.521	—	43.732	29.449	3.072
Győr	6.118	1.983	4.135	153	1.830	4.133	2
Komárom	37.396	23.419	13.977	8.680	23.397	5.319	—
Mohács	3.958	39	3.919	—	39	3.919	—
Együtt — <i>Ensemble</i>	347.020	196.906	150.114	21.338	180.825	138.382	3.475
2. Balaton.							
Fonyód	6.263	—	6.263	6.263	—	—	—
A) Összesen — <i>Total</i>	353.283	196.906	156.377	30.601	180.825	138.382	3.475
b) Árúnemek szerint — <i>Par marchandises.</i>							
Gabona — <i>Céréales</i>	59.659	59.659	—	15.198	44.060	—	401
Orlemény — <i>Produits moulus</i>	91.845	87.650	4.195	480	87.170	4.195	—
Takarmány — <i>Fourrages</i>	1.687	1.687	—	—	1.687	—	—
Só — <i>Sel</i>	49.038	—	49.038	—	—	49.038	—
Erdőgazdaság termékei <i>Produits forestiers</i>	9.152	—	9.152	—	—	9.152	—
Növényi eredetű nyersanyagok és hulladékok — <i>Matières prem. végétales et déchets végét.</i>	14.963	2.575	12.388	—	2.575	12.388	—
Cement — <i>Ciment</i>	16.165	7.565	8.600	8.600	7.565	—	—
Nyersolaj, benzin, petroleum <i>Huile brute, benzine, pé- trole</i>	31.957	—	31.957	—	—	31.957	—
Vas és acél (nyers) — <i>Fer et acier (bruts)</i>	19.816	17.439	2.377	—	17.439	2.042	335
Vas és acél (megmunkált) <i>Fer et acier (ouvrés)</i>	17.562	15.318	2.244	57	15.318	2.187	—
Gyári termékek — <i>Produits fabriqués</i>	9.372	—	9.372	—	—	9.372	—
Egyéb — <i>Autres</i>	32.067	5.013	27.054	6.266	5.011	18.051	2.739
B) Összesen — <i>Total</i>	353.283	196.906	156.377	30.601	180.825	138.382	3.475

Könyvismertetések.

Chronique de livres.

Szél Tivadar dr.: Egészségügyi statisztika.

Dr Théodore Szél: Statistique de l'hygiène publique.

A Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat könyvtára. — CXXIV. kötet. Budapest, 1930. 461 lap.

Bibliothèque de la Société d'Édition Médicale de Hongrie. Volume CXXIV. Budapest, 1930. 461 pages.

Résumé. L'étude de M. Szél traite d'une façon extrêmement détaillée, parfois plus ample-ment que beaucoup d'ouvrages étrangers, la statistique de l'hygiène publique. La première partie de l'oeuvre est un exposé concis de la théorie de la statistique et surtout de la statistique sanitaire. La deuxième partie, d'une ampleur remarquable, abondant en données hongroises et internationales, traite en cinq chapitres la statistique des naissances, la biométrie, les maladies et les décès, l'accroissement de la population, les services et institutions de santé, et même les questions démographiques connexes. Illustré de nombreux graphiques instructifs, c'est un manuel complet et à la fois une très précieuse source statistique.

★

A statisztikai monografiák hosszú és változatos sora mellett a magyar statisztikai irodalom elméleti művekben, valamint a statisztika egy-egy ágának száanyagát elméleti alapon, rendszeresen feltáró munkákban aránylag még mindig szegényesnek mondható. Szél Tivadarnak, a magyar demografiai irodalom rendkívül tevékeny művelőjének új könyve tehát, mely az egészségügyi statisztika terjedelmes anyagával ismerteti meg az olvasót, nemcsak a magyar orvosi és társadalomegészségügyi, hanem a statisztikai irodalomban is hiányt pótló.

A könyv — mint szerző előszavában olvassuk — tulajdonképen az orvosok és orvostanhallgatók számára írt *tan- és kézikönyv*. Besztásának és tartalmának futólagos átpillantása azonban arról győz meg, hogy egyszersmind statisztikai *forrásmű* is, mely rendszerességével és a részletkérdésekig hatoló tárgyalási módszerével úgy a demografia és orvosi statisztika kérdései iránt érdeklődők, mint a hivatalos- és a magánstatisztika hivatásszerű művelői számára egyaránt gondolatébresztő olvasmány.

Szél könyve két részre: egy rövidebb elméleti és egy terjedelmes anyagi részre oszlik. Minthogy az orvosok és az orvostanhallgatók népes tábora, akiknek statisztikai ismereteit növelni a mű legelső feladata, ritkán jut abba a helyzetbe, hogy az eredményes statisztikai munkálkodás előfeltételét: az elméleti alapismereteket elsajátítsa, szerencsésnek kell mondanunk Szél eljárását, hogy t. i. egy-egy

kisebb elméleti tankönyvvel vetélkedő terjedelmű fejezetsorozatba sűrítette össze a statisztikai teória főbb tételeit. Ezáltal az orvosoknak is módot nyújt arra, hogy a statisztikai számok tanulságait hiánytalanul megértsék és a praxisban is megfelelően gyümölcsöztethessék. Szél könyvének komprimált elméleti fejezeteiben sem feledkezik meg arról, hogy műve egészségügyi statisztika; nagy gondot fordít a statisztika e nagy jövő és hihetőleg gyors fejlődés előtt álló, egyes részleteiben ma még kiépítetlen ágazata fogalmának, szerveinek, kiadványainak, történetének és irodalmának tömör felvázolására. Hogy pedig a statisztikai módszert és e módszer technikai, matematikai s logikai részét taglaló fejezeteiben a matematikai statisztika felsőbb régióiba is elvezet, ez könyvének inkább előnye, mint hátránya, mert eszmefuttatása az elvontabb szakaszok nélkül is kerek és érthető marad, viszont a finomabb matematikai módszerek feltárásával a statisztika legmodernebb kutató-irányzatában dolgozni törekvő statisztikusok elméleti ismeretkörének kibővítéséhez eredményesen járulhat hozzá.

Az anyagi rész terjedelme négyszáz oldalt is meghalad. E rövid ismertetés keretében nem lehet célunk az egyes fejezetek tartalmát, gyakorlati adatközléseit, tudományos megállapításait részletekbe menően venni bonckés alá. Tankönyvről lévén szó, úgy sem a detaileredmények és nem is az újszerűség, hanem elsősorban a *teljesség* és az *arányosság* adja meg Szél munkájának legfőbb értékét. Elégséges tehát, ha nagy vonásokban sorakoztatjuk fel a könyvben feldolgozott és rendszerbe foglalt bő anyagot.

Szerző az egészségügyi statisztika terrénumát öt részre osztotta fel. Az öt rész megnevezése azt igazolja, hogy műve több, mint egészségügyi statisztika, mert a demografia határterületére, a természetes népmozgalom legfontosabb elemeinek beható méltatására is kiterjeszkedik. A születési, a megbetegedési és elhalálozási statisztikának, a szaporodás adatainak megvitatása bármely demografiai kézikönyvben helyet foglalhatna, legfeljebb az orvosi ismereteket feltételező egyes részeit illetőleg kissé összevontabban. Csak a biometriai rész, valamint az orvosi közigazgatás gyakorlati szükségleteit szem előtt tartó „Közegészségügyi személyzet és intézmények“ c. (utolsó) fejezet anyaga fakad kizárólagosabban a társadalomegészségügyi tudományok köréből. A népességi és az egészségügyi adatoknak ez a célszerű keveredése biztosítja a mű

kettős értékét: úgy az orvos, mint a demografus számára.

A *születési statisztika* nagy fejezete a születés helyének, időszakonkinti gyakoriságának bemutatásán kívül kor, vallás, anyanyelv, foglalkozás stb. szerint is részletesen tagolja a natalitási anyagot. De megismertet a fiúszületési többlet, a halvaszületések, többes születések, elvetélések, törvénytelen születések adataival és a bennük rejlő törvényszerűségekkel, valamint a házassági termékenység és az egyke viselkedésével. Míg a születési arány aláhanyatlásának okait kutató fejezet a népesedéspolitika feladataira és jelentőségére is reátereli a figyelmet.

Terjedelemre ugyan jóval kisebb, mégis fokozott figyelemre tarthat számot a *biometriai rész* öt tanulságos fejezete. Mert a demografus munkája során éppen az egészséges ember testi és lelki életére vonatkozó adatokkal ismerkedhetik meg a legritkábban, holott mind a belső szervek működésének biometriája, mind az átöröklési, vagy az antropometriai statisztika az ismereteknek bőséges tárháza s napjainkban főleg a külföldön foglal el egyre előkelőbb helyet a tudományos kutatásban. A biometriai rész utolsó fejezete, a szellemi élet statisztikája a morálstatisztika tárgykörébe tartozik, de kompendiumszerű összefoglalása az orvoskutató szempontjából is becses.

Szél könyvének anyagi részét érthetően a harmadik, pathologiai főfejezet: a megbetegedési és az elhalálozási statisztika dominálja. A hivatalos népesedési statisztikának tudvalévőleg egyik leginkább kiépítésre szoruló ága a *morbiditási statisztikáé*. Ezen a téren a speciális orvosi kutatásoknak, klinikai statisztikáknak, valamint a társadalombiztosítási szervek adatgyűjtő tevékenységének is fontos szerep jut. Hogy *Szél* könyve az ilyen nem hivatalos statisztikai adatgyűjtések közül a megfelelően nagy anyagra támaszkodó megbízhatóbbak eredményeit szintén felöleli, a demografus szempontjából jelentékenyen emeli a mű értékét, az orvos szempontjából pedig egyenesen nélkülözhetetlen ismeretekre világít reá. Természetesen a megbetegedések és nyomorékkáváválások fejezetsorozatánál lényegesen bővebb a biztosabb és gazdagabb hivatalos adatgyűjtemények bázisára helyezkedő *mortalitási statisztikai rész*. Míg ugyanis a morbiditási fejezetek a betegségyűjtő pénztári megbetegedési adatoknak és a foglalkozási betegségeknek csupán bizonyos néprétegre vonatkozó adatain kívül az egész népességről csak egyes speciális betegségek és bajok (bejelentésre kötelezett fertőző betegségek, nemi betegségek, iszákosság következményei, vak-ság, siketnémaság, testi fogyatékos-ságok, elmebeteg-ségek) viselkedésére mutatnak reá, a mortalitási statisztika a népesség egészének halandósági viszonyairól számol be s 27 fejezete demografiai tekin-

tetben legalább is ugyanolyan részletes, mint a születési statisztikáé. Szerző itt kiterjeszkedik a halandósági viszonyoknak a népességi ismérvek (nem, kor, családi állapot, vallás, anyanyelv, műveltség stb.) szerinti részletezésére. Főleg a különböző életkorok halandósági viszonyainak specifikus tárgyalása rendkívül behatós; de még tartalmasabb és részletezettebb az egyes halálokok viselkedésének sokoldalú rajza: *Szél* külön fejezetekben veszi mélyreható vizsgálat alá a fontosabb betegségek által okozott haláleseteket. A mortalitási adatok boncolása során természetesen kitér egyéb szempontokra, így az éghajlati behatásoknak, az időszakok befolyásának, a lakás- és foglalkozási viszonyok és a halandóság alakulása közti összefüggéseknek bemutatására és ismerteti a halál- nomenklatúrát, halandósági táblát stb. A halandósági adatok után következő *szaporodási fejezet* kompendiumszerű rövidege mellett szintén egybefoglalja a fontosabb részleteket; a könyvet a *közegészségügyi személyzet és intézmények viszonyait* ismertető nyolc fejezet zárja be.

A felrajzolt keretben *Szél* hatalmas anyagot sorakoztat fel. Rendkívüli olvasottsága lehetővé tette, hogy a magyar és külföldi kutatások legfontosabb eredményeit szinte minden fejezetben röviden összefoglalhassa. Különösen értékes a mi szempontunkból a magyar orvosi statisztikai vizsgálatok tanulságainak egybetömörítése, de említésreméltó, hogy a magyar statisztikusok — élükön főleg *Kőrösy* — tudományszakunkban nem egyszer úttörő értékű munkálatait is behatóan méltatja; a könyv nagyobb fejezetei után következő *irodalmi összefoglalások* pedig a további kutatások lehetőségét nyitják meg. Munkájának megírását alapos előtanulmányok előzték meg — közülük nem egy éppen a Magyar Statisztikai Szemle hasábjain publikáltatott —, melyeknek eredményei (pl. a fiúszületési többlet és a többeszületések alakulása stb.) nemzetközi szempontból is figyelemre tarthatnak számot. Tanulságos, tömör *táblázatokban* nemcsak a magyar hivatalos és klinikai statisztika adatait sorakoztatja fel, hanem a hazai számanyagot nemzetközi táblázatokkal kerekíti ki, úgyhogy könyve az egyes jelenségek értékeléséhez nélkülözhetetlen összehasonlító statisztikai adatokat is közreadja. Gyakran fordul — a nemzetközi városi háttér megfestésével is — a magyar székesfőváros statisztikai adattárához. Bemutatja a legfontosabb *felvételi mintákat*, a gépi feldolgozásnál használatos kartonlapok néhány mintáját s a statisztikai módszer matematikai részét tárgyaló fejtegetései során a grafikai ábrázolás előnyeit tanulságos *térképek és grafikonok* közreadásával igazolja; a mű anyagi részében is számos grafikon és kartogramm segítségével könnyíti meg az adatok tanulságainak felismerését és megrögzítését. Módszertani megjegy-

zései a statisztika elméleti követelményeire hívják fel az olvasó figyelmét s ha a demografus itt-ott az anyag kombinatív adatokkal való továbbrészletezését is szükségesnek látná, érthető, hogy ennek a könyv megkötött terjedelme útját állta. Stílusa gördülékeny, a tanulságok levonásánál óvatosan utal a zavaró tényezőkre; talán csak ott, ahol az öngyilkosságok vallásfelekezeti szerinti megoszlását ismerteti (408. lap), hagyja el (két mondatban) a tankönyvben egyedül irányadó teljesen tárgyilagos hangot. Nagyon hiányzik viszont könyvéből az alfabetikus, indexszerű tárgymutató, valamint a táblázatok és rajzok mutatója, mert e nélkül a nagy anyag forrásműként való gyakorlati felhasználása nehézségekbe ütközik.

A magyar orvosi és statisztikai irodalom elsőrangú forrásművet nyert *Szél* átfogó tartalmú könyvében; sőt a mű anyagának teljességével és részletességével a külföldi egészségügyi statisztikai kézikönyvek mellett is kitűnően megállja a helyét, úgy-hogy — legalább a statisztikai tudománynak ebben az ágában — végre nem külföldi szerző műve az egyedüli tan- és kézikönyv Magyarországon. Kívánatos volna, hogy a magyar statisztikai irodalom a statisztika egy-egy másik ágát hasonló részletességgel feldolgozó művekkel mielőbb gazdagodjék s így valóra váljék *Buday* László nagy koncepciójú terve, aki elméleti tankönyvének folytatásaképpen túlkorán véget ért életének utolsó éveiben a statisztika egyes részeinek rendszeres feldolgozását is munkába vette, de a megkezdett nagy művet befejezni — sajnos — már nem tudta. *Th. L. dr.*

Juhos Lajos : Kisgazdaságok jövedelmi eredményei az 1929-ik évben.

Louis Juhos : Les revenus des petites exploitations agricoles en 1929.

Keszthely, 1930. 80 l.
Keszthely, 1930. 80 p.

Résumé. *En Hongrie, la plupart des produits agricoles sont fournis par de petits cultivateurs, possédant plus des deux tiers des terres labourables. Aussi, il est nécessaire de connaître les conditions de ces petites exploitations, pour rechercher les moyens propres à en développer la production. Jusque-là, on n'avait que des estimations à cet égard. On doit à M. Louis Juhos, professeur de l'Ecole supérieure d'agriculture de Keszthely, d'avoir dressé une statistique sur les comptes des petites exploitations rurales, et d'en avoir publié les premiers résultats. Nous attendons que, conformément à la promesse faite dans son ouvrage, il mette complètement en lumière la situation des petits cultivateurs hongrois.*

★

A mezőgazdasági kis- és nagyüzem között a főkülönbség abban van, hogy míg az utóbbi főként piacra termelő vállalkozás, addig az előbbi szá-

mára elsősorban a saját háztartásnak természetbeniekkel való ellátása a főcél s csak másodsorban jön számításba ennél a piac, mint ahogy a nagyüzemnél meg a saját háztartás szükséglete a másodrangú szempont. Ebből persze nem következik a piac ellátásában való kizárólagos szerepe a nagyüzemnek, hanem csupán az, hogy a nagyüzemben a gazdálkodás formája inkább fedi a vállalat közgazdasági fogalmát, mint a kisüzemben. Amiből viszont következik, hogy ott jelentősebb a tőke szerepe — az állóké éppúgy, mint a forgóké — ami pedig természetszerűleg vonja maga után eredményességük, jövedelmezőségük számontartását. Ezzel szemben a kisüzem főtényezője a munka, melynek eredményessége a viszonyok alakulásához mérten jól-rosszul az üzem eredményeinek különösebb nyilvántartása nélkül is ellátja a kisbirtokos családjának szükségletét s biztosítja az üzem fennmaradását is. Ez az oka főként a nagyüzem könyvebb hozzáférhetősége mellett annak, hogy a mezőgazdasági üzemek eredményeinek az agrárpolitika célkitűzései számára való feldolgozása a külföldön is először a nagygazdaságok számtartásaira támaszkodott, mint ahogy nálunk is az efféle kísérletek eleddig csak a nagyüzemek viszonyaiba igyekeztek bepillantást nyerni. Amint azonban a haladó élet behizonyította, hogy agrártermelésben az ipari koncentrációval ellentétes irányú üzemi elaprózódás az evolúciós folyamat, a külföldön nyomban megindult a kisgazdaságok üzemi viszonyainak kutatása. Vállvetett munkával — időt és fáradságot nem kímélve — igyekeztek a szakkörök és lelkes férfiak az e téren külföldön is felmerülő nehézségeket legyőzni és a kisgazdaságok számtartási rendszerének intézményes megszervezésével s a begyűjtött számtartási eredmények statisztikai feldolgozásával ma már cáfolhatatlanul tudnak rámutatni a kisüzemnek a nagyüzemmel szemben való közgazdasági fölényére és a köz érdekeit munkáló agrárpolitika tennivalóira.

A magyar kisüzemeknek a nyugatiakkal szemben való elmaradottságuk közismert, okai is tudott dolgok, de a hazai kis- és nagyüzemek egymáshoz való viszonya majdnem ismeretlen. Az üzemek kategóriák teljesítőképességének megítélésére, közgazdasági jelentőségük megállapítására nélkülözünk úgyszólván minden reális alapot. Az érdekképviselői próbálkozások megbízhatatlanok, a magánosok ezirányú kísérletei pedig inkább egy-egy üzem adataiból nyert, alig helytálló általánosítások s ezért elmondható, hogy jórészt sejtéseken, de legfőként érzelmi szemüvegeken keresztül végzett becslések alapján történt eddig minden párhuzamba állítása a hazai mezőgazdasági üzemek kategóriáknak, mely szembeállításokban az egyetlen reális alapot a hivatalos statisztika üzemekategóriáinként szolgáltatott termésátlagai jelentették csupán.

Ezért kell különösen örömmel és elismeréssel fogadni *Juhos* keszthelyi gazdasági akadémiai tanár első, eredménnyel is járó munkásságát, mellyel a honi mezőgazdaságban is mind nagyobb szerepet játszó kisgazdaságok üzemi viszonyainak feltárására számtartásuk megszervezését megindította, mely munkásságával végre a találgatások kétes értékű ösvényéről a statisztika megbízható útjára viszi az e kérdésben látni kívánót.

A töretlen úton való elindulását a szerzőnek a földművelésügyi miniszter és az Omge támogatta, azonban nem oly mértékben, mint azt az ügy fontossága megkívánta volna. Erre vezethető vissza azután az, hogy számtartásvezetésre felvett, illetve magát kötelezett 136 kisgazda közül az év végén csak 49 küldött jó számadást, míg gyengét 16, rosszat pedig 33. Összesen tehát 72 százalék tett eleget vállalt kötelezettségének s ez a szerző szerint jó eredmény és cáfolja a magyar gazdának sokat emlegetett számiszonyát, mert az, hogy a beküldött számadások nem voltak mind használhatók, nem írható az anyagi eszközök elégtelensége folytán kellő instrukciót nem nyerhetett gazdák rovasára.

A használatos számtartási rendszerek közül *Juhos Laur* professzornak — a svájci Paraszt-szövetség titkárának rendszerét alkalmazta, melynek előnye a többi felett egyszerűsége, könnyen áttekinthetősége. Ez a kisgazdák által is jól megérthető s mégis pontos adatokat szolgáltató számtartási rendszer háromféle számkönyvet használ és pedig egy teljes vagyonelejtárt, két pénztárkönyvet és egy háztartási naplót, melyeket még egy tartozások-követelések jegyzéke és egy állatnapló egészít ki. Ezeket a számkönyveket vezették egy éven keresztül a kijelölt kisgazdák, melyeket azután lezárás és feldolgozás céljából *Juhos* vezetése alatt álló központnak küldtek be, hol statisztikailag feldolgoztattak és gazdaságfejlesztési célokra — nevezetesen magángazdasági szempontokat szemmel tartó tanácsadás és agrárpolitikai iránymutatást szolgáló felhasználás céljaira előkészítették. A jelen munkában kapjuk *Juhos* úttörő munkásságának eredményeképpen a megszervezett kisgazdaságok 1929. évi számtartásainak statisztikai feldolgozását, miután előbb, a munka bevezetésében a szerző részletesen ismerteti a számtartási statisztika köz- és magángazdasági célját, jelentőségét és használatos módszereit, továbbá a gazdasági tanácsadás és az üzemi viszonyok ismerete közötti összefüggést és tájékoztatást nyújt az elébe tornyosult akadályokról, valamint az általa használt módszerről.

Helyszűke dacára is ideiktatunk néhányat a megvizsgált kisüzemek adataiból s megjegyezzük, hogyha ezek az üzemek csekély száma miatt megszemélt általánosításra nem is jogosítanak, a kis-

gazdaságok üzemi viszonyaira vonatkozólag mégis jelentősen bővítik ismereteinket.

A megvizsgált kisgazdaságok tőkeviszonyai a következőképp alakultak: Dunántúl az összes aktív tőkék 82·95%-a esett az alaptőkékre és 17·05%-a az üzemtőkékre, az épülettőke itt az összes tőkék 15·50%-át foglalta le; egy hold kultúrterületre eső összes tőkeérték pedig 1.859·33 pengőt képviselt. Az Alföld kisgazdaságainál az alaptőkék 88·21, az üzemtőkék 11·79, az épülettőkék 14·31%-kal szerepeltek, egy hold kultúrterület pedig 2.564·90 P értéket képviselt, az Északi dombosvidék kisüzemeinél pedig ezek az adatok 83·59, 16·41, 13·05, illetve 1.540·37. Egy kat. hold kultúrterületre eső nyershozam a Dunántúl 234·71, az Alföldön 309·49 és az Északi dombosvidéken 191·76, mely átlagok kivehetően csökkennek a kisüzemek egyes nagyságkategóriáinak növekedésével; a Dunántúl pl. az egy területegységre eső nyershozam 5—10, 10—20, 20—30, 30—40, 40—50, 50—100 holdas gazdaságokban 312·02, 253·29, 200·98, 195·07, 188·55, 191·31. Az őszyershozamból az állattartás nyershozama: Dunántúl 50·60, az Alföldön 43·41, az Északi dombosvidéken 38·15. Egy hold kultúrterületre eső termelési költség a Dunántúlon 304·55, az Alföldön 386·26, az Északi dombosvidéken pedig 265·70 pengő, mely összegnek 40·92, 39·96, illetve 41·02 százaléka a munkaköltség, ami a családtagok munkabérgényéből és az alkalmazottak béréből tevődik össze. Az előbbinek nagysága a birtoknagysággal természetesen csökken és legnagyobb a legkisebb kategóriánál, ami azt jelenti, hogy itt a munka nincs kihasználva. Érdekesek a saját fogyasztásra, valamint a piacra való termelésre vonatkozó vizsgálatok is; ezek szerint a megvizsgált kisgazdaságok őszyershozamának 58, 66 és 57 százaléka került piaci értékesítésre az országrészek fenti sorrendjében, országos átlagban pedig a vizsgálat alá vett kisgazdaságok termésének csak 40 százalékát tartják távol a piactól, ami bizonyoságul szolgál arra, hogy a kisgazda is mind nagyobb mértékben dolgozik piacra és éppen ezért értékesítésének megszervezése mind nagyobb jelentőségre emelkedik. A Dunántúl szemügyre vett kisgazdaságiban pl. a termelt búzából 52, zöldség-gyümölcsből 41, marhából 100, tejből 59, sertésből 53, baromfiból 62, tojásból 66 százalék került piaci értékesítésre.

Nem kevésbé érdekesek azok a vizsgálatok, melyek egyfelől a tiszta jövedelem megállapítását, a gazda és a családtagok munkabérgényének meghatározását célozzák, másfelől a gazdaságok pénztárforgalmáról, a gazdasági és háztartási kiadásokról adnak számot, mert ezekből egyrészt a kisgazdák hatalmas, munkateljesítményével arányban nem álló szomorú anyagi viszonyaiba nyerhetünk betekintést, másrészt táplálkozási, ruházko-

dási és kultúrszükségletük megismerésén keresztül magánéletükről tájékozódhatunk.

A magyar kiskgazdaságok üzemi viszonyainak megismeréséhez vezető úton a lelkes úttörő tehát legyőzte a legnagyobb, a kezdeti akadályokat, az ismertett tanulmány méltó bizonyítéka ennek, s mikor örömmel várjuk a tövises úton való előrehaladásról szóló újabb beszámolót, meg vagyunk győződve arról, hogy ennek az útnak további, a nemzet egyetemére igazán hasznot jelentő kitaposásához tántoríthatatlan akaraterő, lelkes optimizmus és a magyar paraszt intellektusába vetett rendíthetetlen hit épen olyan elengedhetetlen követelmény, mint az efféle tulajdonságokkal rendelkező lelkes férfiúnak a köz részéről való hatós anyagi támogatása. G. G.

Karner Károly dr.: A felekezetek Magyarországon a statisztika megvilágításában.

Charles Karner: Les confessions en Hongrie à la lumière de la statistique.

Theologiai tanulmányok. 14. sz. Debrecen, 1931. 129 oldal
+ 40 db táblázat-melléklet.
*Etudes théologiques. No 14. Debrecen, 1931. 129 pages
+ 40 tableaux.*

Résumé. *Offrant d'abondants documents statistiques tant sur les dernières années que sur l'avant-guerre, l'ouvrage traite, au point de vue démographique, les conditions des confessions en Hongrie, s'étendant particulièrement sur les mariages mixtes, sur les reversales relatives à la religion des enfants issus de ces mariages et sur les conversions. Il présente en outre les données mettant en lumière l'activité religieuse des Eglises et la situation des écoles entretenues par elles et résume, sous le rapport des confessions, les résultats des statistiques morales et criminelles.*

★

Karner Károly, a pécsi egyetem Sopronban székelő evangélikus hittudományi fakultásának rk. tanára hasznos munkára vállalkozott, amikor a felekezetek helyzetére vonatkozó magyar hivatalos statisztikai adatok egy csokorba szedését megkísérelte. Nem szükséges itt hosszasan méltatni hivatalos statisztikai adatgyűjtéseink vallásfelekezeti ágazatának gondosan tagolt rendszerét; csak leszögezzük azt, hogy e nélkül Karner könyve sem született volna meg. Az is közismert, hogy különösen népesedési statisztikánk bővelkedik a felekezetek helyzetére jellemző adatsorokban: természetesen más téren is elég szép anyag áll a kutató rendelkezésére. Hogy Karner a tudományosan leggyakrabban feldolgozott demografiai adatok összefoglalásánál nem áll meg, hanem egy lépéssel tovább megy, ez művének legelső értékelendő vonása. Szerző ugyanis a felekezetek egyházi és kulturális munkateljesítményét és a morál- és kriminálstatisztika tanulságait ismertető számeredmények össze-

hordására is nagy szorgalmat és gondot fordított. Munkájának második előrevetítendő előnyös sajátossága, hogy kutatásai körét — általában legalább — nem korlátozta csupán egy, vagy egyes felekezetekre.

Művében, mely eredetileg a Theologiai Szemle hasábjain publikáltatott, de önálló formában könyvszámba megy, a rövid bevezetés után a felekezetek népességi viszonyainak felvázolása áll az élen. Érdekes, hogy ennek a nagy főfejezetnek éppen az alapanyagot, a legfontosabb végszámokat összefoglaló első része, mely a felekezetek lélekszámalakulásába világít bele, aránylag a legvázaltszerűbb. Hiányzik például a népgyarapodás elemeinek beható taglalása, sőt az egyes felekezetek topografiai elhelyezkedésének jellemzésére kiragadott példák sora is hiányos, nem minden típusra vet fényt (itt-ott, pl. Vas vm. 1910. évi adatsorában sajtóhiba is eltorzítja a futólagos olvasó előtt a képet). Hogy pedig néhány város felekezeti megoszlásának adataiból a zsidóságé kimaradt, ez joggal hibáztatható, hiszen szerző célja az összes felekezetek, tehát nem egy vagy több kiválasztott felekezet viszonyainak statisztikai megismerése (ez a hiányosság későbbi fejtegetései során is néhol szembeszökik). Persze, az a kissé mostoha bánásmód, melyben szerző a rendszerint legszélesebb körben figyelmet ébresztő lélekszámadatokat részesítette, nem nagyon bántó, miután úgy a hivatalos forrásművek, mint a magyarországi felekezeti statisztika egyéb termékei szinte hiánytalanul megrajzolták már az egyes vallásfelekezetek erőeltolódásainak színdús képét. Jóval teljesebb az az adatfelsorolás, amely a felekezetek szaporodási viszonyainak eltéréseit szemlélteti; itt Karner néhány fontosabb hazai és külföldi tanulmány kritikai méltatása során valóban megszívlelendő gondolatokat tud felhozni a születések csökkenésének immár sajnos általános jelensége miatt nem egyszer pellengérré állított protestantizmus védelmére. A tanulmány népességi részében a legteljesebb figyelemre azonban — és pedig nemcsak a statisztikus, hanem az egyházkormányzatok figyelmére is — két további fejezet emelhet igényt: az egyik a vegyes házasságok és a reverzálisok kényes kérdéséhez nyúl hozzá, a másik az áttérések problémájának könnyen süppedékessé váló talaján vezet át. Az e két fejezetben összetömörített adatok eleddig tudtunkkal a legteljesebb rajzát adják a felekezeti békét sajnálatos módon gyakran megzavaró intézményeknek. Majd ügyesen kiválogatott, néhol mélyebbre hatoló adatok domborítják ki a felekezetek demografiájának legfőbb jellemvonásait. Szerző a közölt adatok terjedelméből kitűnőleg a legnagyobb jelentőséget egészen helyesen a foglalkozási adatoknak tulajdonítja, de hoz összeállításokat a műveltségi viszonyok jellemzésére, a budapesti rendes lakásoknak a családfő hitfeleke-

zete és a lakás nagysága szerint részletezett adataiból pedig a vagyoni helyzetre, vagy jobban mondva az életstandard különböző fokozataira próbál rámutatni. Még az anyanyelvi és felekezeti kombinatív adatok tanulságait is érinti munkája népszerűségében.

Újszerűbb és a felekezeti statisztika magyar irodalmának gazdagodása tekintetében is jelentősebb *Karner* tanulmányának második része: az egyes vallásfelekezetek *egyházi és kulturális szolgálatának* adatszerű leírása. Már a *szervezeti kérdések* számszerű összefoglalása is becses útmutatásokat tartalmaz az egyházpolitikus részére — itt és a továbbiakban értékes támpontokat kapunk többek között a baptisták szerepének pontosabb megítélésére —, viszont a kultúrpolitikust is érdekelheti az *iskolaügy* nagy horderejű kérdéskörének alapos átpillantása. Munkájának ebben a fejezetében a szerző nemcsak iskolafajonként vizsgálja a felekezeti oktatás szerepét és jelentőségét, hanem fokozott figyelmet szentel az állami és községi oktatás kérdésének; különösen az állami segélyezésnek a felekezeti oktatásügybe mélyen belevágó problémája köti le láthatólag figyelmét. S ha, mint evangélikus ember, nyomatékosan aláhuzza is a két protestáns egyháznak, főleg az evangélikusnak az iskolák fenntartásával kifejtett értékes kultúr munkáját, nem elfogult az állami kultúrpolitikával és a többi felekezet iskolafenntartó működésével szemben sem. Hogy a *szociális és karitatív tevékenység* méltatásának *Karner* tanulmányában sokkal kevesebb tér jut, ez az idevágó statisztikai alap keskenységével indokolható.

A munka harmadik része a *morál- és kriminalstatisztika* talaját szántja végig. Inkább csak összefoglalásképpen, mert szerző irodalmilag is alátámasztott, helytálló véleménye szerint az ebből a tárgykörből kibányászható adatok alapján még egy felekezet szellemi értékére sem szabad végleges ítéletet levonni. Viszont abban is igaza van, hogy az adatok óvatos kezelése mégis csak napfényre hozza az egyes vallásfelekezetek hívőinek népszerűségi törzsét, hitéletét stb. aláásó legsúlyosabb bajokat és sebeket. Ilyen meg gondolások után pedig úgy *a törvénytelen születésekről*, mint különösen *az elválásokról* felrajzolt s adott alkalommal egyháztörténeti, vagy irodalmi háttérbe is helyezett kép a felsorolt részletes adatokkal együtt jól tájékoztató. Hogy a válások alakulásának statisztikai ábrázolása az egyes felekezetek között bizonyos (bár lassú) kigyenlítődési folyamatra mutat, amit elsősorban a római katolikusok növekvő válási hányadosa idéz elő, ha nem is egészen új, de olyan megállapítás, melyre ismételtlen is érdemes felfigyelni. Szerző különben a protestantizmusra kedvezőtlenebb adatokat nyíltan feltárja, mert álláspontja szerint az emelkedő válási görbét a saecu-

larizmus aggasztó jelenségének kell tekinteni, ami ellen pedig *minden* felekezetnek küzdenie kell. (Tisztán elvi szempontokból ellenzi a vegyes házasságok intézményét is.) Kerek és kidolgozott fejezete még *Karner* könyvének az *öngyilkosságoké*; itt úgy az adatok bősége, mint a magyar irodalom néhány standard tanulmányának szakszerű megbeszélése, a külföldi irodalomból pedig *Füllkrug* műveinek áttekintése érdemel dícséretet. A tanulmány végén *a bűnügyi statisztika* nyersebb vonásokkal körvonalazott fejezete áll.

A mű fentiekben bemutatott fejezeteiben helyet foglaló *számanyag* (szövegek közti összeállítások és 40 táblázat-melléklet) eléggé messze visszatekintve öleli fel a háború előtti és az 1920 utáni adatokat. Ez a körülmény feltétlenül emeli a tanulmány forrásértékét, valamint az is, hogy a régi és a mai Magyarország adatainak megbeszélését néhol még nemzetközi táblázatok teszik színesebbé. Kétségkívül a kielégítően bőséges *számanyag*, melyre itt csak ráutalunk lehet, az egyik értéke *Karner* dolgozatának. De értékesek az adatokhoz fűzött reflexiók is, mert ezek során szerző általában megbízható és olvasott statisztikusnak bizonyul, habár anyagának mélyebbre tekintő analizisével néhol adós marad. Az egyházi szempontok kiemelése háttározottan tanulságos. Így a mű statisztikai irodalmunknak is hasznos gazdagodása s ha *Karner* eszmefuttatásából a protestáns nézőszög itt-ott erősebben kiütözik is, elvitathatatlan érdeme, hogy pártatlanságra való céltudatos törekvése még olyan helyeken is a legtöbbször eredményes marad, ahol a protestantizmus sérelmeit (nem ide tartozik annak felülbírálása, hogy vélt vagy indokolt sérelmeket-e) említi fel. Az a kielégítően objektív hang, melyet *Karner* például a reverzális- és áttérés-probléma kicsinyes küzdelmeinek ismertetésekor megüt, elaborátumának csak előnyére válhat. Ezt azért kívánjuk leszögezni, mert a vallásstatisztikai irodalomnak *a teljes* tárgyilagosságot vagy legalább az erre irányuló törekvést nélkülöző termékei, bármely oldalról fakadjanak is és alapjában véve bármennyire megérthető ideálokat szolgáljanak, céljukat azáltal téveszthetik el a legkönnyebben, hogy az összefogást veszélyeztetik s az amúgy is anynyira megcsonkított nemzeti erők sajnálatos szétforgácsolását eredményezhetik. *Th. L. dr.*

Czakó István dr.: A népszövetség szervezeti reformja.

Etienne Czakó: La réforme de l'organisation de la Société des Nations.

Különlenyomat a Külügyi Szemle 1931. VIII. évf. 2. számából. Dunántúl pécsi egyetemi könyvkiadó és nyomda r.-t. 1931. 11 oldal.

A Népszövetség, bármily nagy célok hívták is életre, ma még sok jogos kritika tárgya. Már évekkel ezelőtt adminisztrációjának nagyobb nyilván-

nossága, egyszerűsítése és meggyorsítása érdekében indultak meg reformmozgalmak. Újabban Olaszország kezdeményezésére a titkárság átszervezését, nevezetesen a főtitkári intézmény helyébe testület állítását szorgalmazzák.

A kis tanulmány szerint, melyről itt csak az igen figyelemreméltó statisztikai adatok szempontjából akarunk megemlékezni, a Népszövetség szervezetében nemcsak a főtitkári intézmény szorul reformra, hanem általános szervezeti reformra van szükség.

A szorosabb értelemben vett népszövetségi alkalmazottak száma 630, tagozódásuk a következők:

Főtitkárság	26
Politikai csoport	12
Információs „	48
Jogi „	23
Adminisztrációs csoport	12
Gyorsiroda csoport	6
Gépírók	53
Másolási iroda	31
Dokumentum hivatal	32
Telefon, posta stb.	22
Szerkesztőség	14
Kiadóhivatal	25
Fordítók	32
Könyvtár	18
Regisztrálóhivatal	28
Ellenőrzőhivatal	16
Altisztek	53
Latin-amerikai hivatal	8
Különleges szervezetek { Kisebbségi csoport	15
{ Közgazd. és pénzügyi csoport	50
{ Mandátum csoport	9
{ Közlekedési „	11
{ Egészségügyi „	43
{ Szociális és ópium csoport	17
{ Leszerelési csoport	14
{ Szellemi együttműk. csoport	6
{ Menekültügyi csoport	6

Összesen 630

Hozzá kell számítani ehhez a londoni, párisi, berlini, római és tokiói népszövetségi hivatalok állásait, négy levelezőt, ezekkel együtt 666 alkalmazottról van szó. Feltűnést keltő, hogy e 666 állásból 429 állást angol, francia és svájci származású egyének töltenek be. Az egyes államok részesedése, szembeállítva az államok tagdíjfizetési kvótájával, a következő:

	Évi tagdíjfizetési kvóta-egység (1 egység = Kb. 32.100 svájci ar. fr.)	Alkalmazottak száma
Svájc	17	183
Anglia	105	142
Franciaország	79	104
Olaszország	60	32
Németország	79	20
Belgium	18	14
Irország	3	13
Lengyelország	32	12
Hollandia	23	9
Ausztria	8	6
Kanada	35	6
Egyesült Államok (nem tag)	—	6

	Évi tagfizetési kvóta-egység (1 egység = Kb. 32.100 svájci ar. fr.)	Alkalmazottak száma
Cseh-Szlovákia	29	6
Jugoszlávia	20	6
Dánia	12	5
Spanyolország	40	5
Norvégia	9	5
Japán	60	4
Svédország	18	3
Magyarország	8	3
Románia	22	3
Kína	46	3
India	56	3
Lettország	3	2
Luxemburg	1	2
Litvánia	4	2
Uruguay	7	2
Új-Zéland	10	2
Oroszország (nem tag)	—	2
Finnország	10	2
Görögország	7	2
Perzsia	5	2
Portugália	6	2
Csile	14	2
Kolumbia	6	2
Kuba	9	2
Bulgária	5	1
Venezuela	5	1
Guatemala	1	1
Dél-Afrika	15	1
Siam	9	1
Arménia (nem tag)	—	1
Panama	1	1
Salvador	2	1
Bolivia	4	1
Dominika	1	1
Paraguay	1	1

Látható tehát, hogy az egyes államok tisztviselőkvótája a tagdíjkvótával egyáltalában nincs arányban. Éppígy nincs indokolva egyes államok nagy részesedése az államok lélekszámával, vagy területi nagyságával.

Hasonló a helyzet a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalnál. Ennek tisztviselői állampolgárság szerint a következőképen oszlanak meg:

Franciaország	95
Svájc	78
Anglia	72
Németország	20
Olaszország	19
Ausztria	5
Irország	5
Oroszország	5
Kanada	4
Hollandia	4
Lengyelország	4

Ezután következnek: Belgium, Japán, Spanyolország, Jugoszlávia 3—3, Cseh-Szlovákia, Dánia, Magyarország, India, Litvánia, Norvégia, Dél-Afrika 2—2, Argentina, Bulgária, Csile, Kína, Finnország, Görögország, Lettország, Luxemburg, Új-Zéland, Portugália, Románia, Svédország 1—1 tisztviselővel s végül a Hivatal egy tisztviselője nemzetiség nélküli.

Szerző Hevesi Pálnak, a Népszövetség e kérdés tanulmányozására kiküldött bizottsága magyar delegátusának álláspontját követve, kifogásolja a

két intézmény személyi strukturáját, mely az ügyek adminisztrációjában a közérdek háttérbeszorítását, egyes államok túlságos favorizálását eredményezi.

A M. kir. Közp. Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett munkák.

Ouvrages arrivés à la bibliothèque de l'Office central royal hongrois de statistique.

Nemzetközi vonatkozású művek és elméleti munkák. (*Publications d'intérêt international et de théorie générale.*) — *The statesman's year book. Statistical and historical annual of the states of the world*, 1931. Edited by M. Epstein. London.

Annuaire de la Société des Nations, 1930. Préparé sous la direction de Georges Ottlik. Société des Nations. Genève.

Die wirtschaftlichen Kräfte der Welt. 3. Auflage. 1930. Dresdner Bank. Berlin.

Comptes rendus de la deuxième conférence internationale en vue d'une action économique concertée. (Première session.) Tenue à Genève du 17 au 28 novembre 1930. Société des Nations. Genève.

Application de la convention internationale pour la simplification des formalités douanières. Signée à Genève, le 3 novembre 1923. Mesures prises par les gouvernements pour donner effet aux dispositions de la convention. Société des Nations. Genève.

Winkler, Dr. Wilhelm: *Statistisches Handbuch der europäischen Nationalitäten*. Wien. 1931.

Seydlitz'sche Geographie. Hundertjahr Ausgabe. Unter Mitwirkung von Wilhelm Wolz, hrsg. von K. Krause, R. Reinhard und K. Voppel. II. Band Europa. (Ohne Deutschland.) Breslau.

Surányi-Unger, Dr. Teo: *Die Entwicklung der theoretischen Volkswirtschaftslehre im ersten Viertel des 20. Jahrhunderts*. Jena. 1927.

Schickele, Dr. Rainer: *Die Weidewirtschaft in den Trockengebieten der Erde*. Jena. 1931. (Probleme der Weltwirtschaft. 53.)

Staatslexikon. Hrsg. Hermann Sacher. 5. Auflage. IV. Band: Papiergeld bis Staatsschulden. Freiburg in Breisgau.

Amerikai Egyesült Államok. — (*États-Unis.*) — *Statistical supplement to the „Electric light and power industry in the United States“*. Revised to January 1, 1931. National electric light association. New-York.

Ausztrália. (*Australie.*) — *Statistical view of hundred and one years' progress in Western Australia 1929 to 1929/30*. Government statist. office. Perth.

Public finance and accumulation, 1929/30. Government statist. office. Perth. (Statistical register. II/III.)

Local government and miscellaneous, 1929/30.

Government statist. office. Perth. (Statistical register. XI/XII.)

Bulgária. (*Bulgarie.*) — *Statistique du commerce du Royaume de Bulgarie avec les pays étrangers. Importations, exportations, entrepôt et transit, 1929*. Direction générale de la statist. Sofia.

Egyiptom. (*Egypte.*) — *Annuaire statistique judiciaire. Juridictions indigènes, chariehs, hasbys et mixtes, 1928/29*. Ministère de la justice. Le Caire.

Finnország. (*Finlande.*) — *Aperçu statistique de l'état des établissements d'instruction secondaire en Finlande, 1929/30*. Bureau central de statist. Helsinki. (Suomen virallinen tilasto. IX. 56.)

Post-och telegrafverket. Post-och telegrafstyrelsens berättelse, 1929. Post-och telegrafstyrelse. Helsinki. (Suomen virallinen tilasto. XIII. 45.)

Görögország. (*Grèce.*) — *Statistique du commerce de la Grèce avec les pays étrangers, 1923/1925*. Statist. générale de la Grèce. Athènes.

Japán. (*Japon.*) — *The annual report of Bureau of post office life insurance, 1929/30*. Department of communications. Tokio.

Lettország. (*Lettonie.*) — *Rigas Wohnungsverhältnisse nach der Zählung vom 11. Febr. 1930*. Riga. (Veröffentlichung des statistischen Amtes der Stadt Riga.)

Lengyelország. (*Pologne.*) — Kuhn, Walter: *Bevölkerungsstatistik des Deutschtums in Galizien*. Wien. 1930. (Schriften des Institutes für Statistik der Minderheitsvölker an der Universität Wien. 7.)

Nagy-Britannia. (*Grande-Bretagne.*) — *Statistical tables relating to british and foreign trade and industry. (1924-1930.) II. Part: Principal industries. Production and trade*. Board of trade. London.

Németbirodalom. (*Allemagne.*) — *Berufszählung, 1925. Die berufliche und soziale Gliederung des deutschen Volkes*. Textliche Darstellung der Ergebnisse. Statist. Reichsamt. Berlin. (Statistik des Deutschen Reichs. 408.)

Die Krankenversicherung, 1929 nebst vorläufigen Ergebnissen, 1930. Statist. Reichsamt. Berlin. (Statistik des Deutschen Reichs. 389.)

Industrielle Produktion. Sammlung produktionsstatistischer Ergebnisse bis zum Jahre 1930. Statist. Reichsamt. Berlin. (Sonderhefte zu Wirtschaft und Statistik. 8.)

Absatzregelung in der Fischerei. Vorträge, gehalten auf dem von der Preussischen Hauptlandwirtschaftskammer gemeinsam mit der Preishochschule des dänischen Landwirtschaftsrats veranstalteten Absatzlehrgang für Praktiker und Genossenschaftsführer in der Fischerei am 26. und 27. März 1931 in Berlin. Preuss. Hauptlandwirtschaftskammer. Berlin. (Veröffentlichungen. 37.)

Die Wahlen zum Preussischen Landtag, 1928 und die Zusatzwahlen im ehemaligen Freistaat Waldeck am 9. Juni 1929. II. Teil. Büro des Landeswahlleiters. Berlin. (Preussische Statistik. 293.)

Statistisches Jahrbuch deutscher Städte. Amtliche Veröffentlichung des Deutschen Städtetages. Bearb. vom Verband der Deutschen Städtestatistiker. 1931. Lief. 1. Jena.

Norvégia. (*Norvège.*) — *Finances des communes, 1928/9.* Statist. centralbyrå. Oslo. (Norges officielle statistikk. VIII. 149.)

Annuaire statistique de la ville d'Oslo, 1930. Bureau municipal de statist. Oslo.

Palesztina. (*Palestine.*) — *Granovsky, Dr. A.: Die Bodenfrage und der jüdischer Aufbau in Palestina.* Wien. 1931.

Spanyolország. (*Espagne.*) — *Estadística de salarios y jornadas de trabajo, 1914/1930.* Dirección general de trabajo. Madrid.

Svédország. (*Suède.*) — *Sjöfart.* Berättelse för år 1929. Kommerskollegium. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Domänverket, 1929. Kungl. domänstyrelse. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Vagnlastgodstrafiken å statens järnvägar, 1929. Bihang till Kungl. järnvägsstyrelsens berättelse om Statens järnvägar, 1929. (Sveriges officiella statistik.)

Lotsverket, 1930. Kungl. lotsstyrelse. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Folyóiratszemle.

Revue.

Budapesti Szemle (639. sz., Budapest 1931, m.). — *Nagy M.:* Gróf Tisza István 1905. évi pártprogram-tervezete. — (640. sz.). — *Raith T.:* A magyar közigazgatás racionalizálása.

Deutsches Statistisches Zentralblatt (23. évf. 3. f., Lipcse 1931, ném.). — *Landsberg:* A stabil népesség sajátosságai.

Giornale degli Economisti e Rivista di Statistica (46. évf. 3. sz., Róma 1931, ol.). — *Papi G. N.:* Az államkölcnök hatása a tőkepiacra. — *Porri V.:* Emlékezés Prato G. életére és műveire.

Journal of the American Statistical Association (26. köt. 173. sz., Washington 1931, ang.). — *Rorty M. C.:* A statisztika és a tudományos módszer. — *Watts R. E.:* A népesség sűrűségének befolyása a bűnözésre. — *LaRue France H.:* A normális és a tényleges munkaidő összehasonlítása a standard ipari foglalkozásoknál. — *Ferger W. F.:* A harmonikus közép természete és használata. — *Landau L.:* A lengyel statisztika szervezete. — *Hogg M. H.:* A létfenntartási index elváltozásai. — *Stephan F. F.:* A logaritmus-görbék felrajzolásánál a százalékos adatokra vonatkozó eltérő megállapítások. — *Wisniewski J. K.:* A Fisher-féle 353. sz. formula kiterjesztése három vagy több változásra. — (173. A. sz.). — *Davis R. E.:* Az Egyesült Államok automobil-pneumatik piacának ciklusai. — *Young W. H. és Tryon F. G.:* A megoszlási statisztika a szénpiac analizisénél. — *Crathorne A. R.:* A statisztikai módszertan alapszabályai. — *Carer H. C.:* A gyakorisági megoszlás fogalma és hasznossága. — *Newmann B. J.:* Az üresen álló

lakások adatainál a begyűjtés és tabellázás technikája. — *Carmichael F. L.:* Az üres lakások adatainak meghatározása és osztályozása elemzés céljára. — *Bushnell J. D.:* A lakásüresedési statisztikák analizálásának kérdése. — *Bodfish M. H.:* A lakásüresedési statisztika gyakorlati haszna. — *Durand D.:* Az Amerikai Statisztikai Társaságnak a nemzetközi statisztikához való viszonyáról tartott konferenciájának eredményei. — *Evans G. C.:* Egyszerű elmélet a gazdasági válságokról. — *Frisch R.:* Tapasztalati sorok dekompozíciója ciklikus és progresszív komponenseire. — *Hotelling H.:* Legutóbbi keletű javulások a statisztikai következtetések terén. — *Pollock H. M.:* Jóléti statisztika az Egyesült Államokban. — *Marshall L. C.:* Az elválások jogszolgáltatási statisztikai tanulmányozása. — *Copeland M. A.:* A nagykereskedelmi árak pontosabb megállapítására vonatkozó javaslatok. — *Miles F. C.:* Az árindexek használhatósága a gazdasági élet változásainak vizsgálatánál. — *Burgess R. W.:* A nagykereskedelmi árak általános struktúrája. — *Smith L. E.:* Az ipari részvények árszínvonalának indexe. — *King I. W.:* Részvényárfolyamok, osztalékok és a jövedelem összefüggéseinek elemzése. — *Goldenweiser E. A.:* A bankstatisztika fejlődése. — *Burgess R. W.:* A pénzpiac statisztikájának fejlődése. — *Wright S.:* Statisztikai módszerek a biológiában. — *Kelley L. T.:* Statisztikai módszerek alkalmazása pszichológiai kérdéseknél. — *May M. A.:* A személyi megbízhatóság tanulmányozása statisztikai módszerek segítségével. — *Toops H. A.:* A statisztika szerepe az egyetemi igazgatásban. — *Phillips F. M.:* Statisztikai adatok meghatározásának, közlésének

és felhasználásának egyöntetűsége. — *Chapin F. S.*: A Social Science Abstracts díszbédjén bemutatott értekezések összefoglalása. — *van Kleeck M.*: A szövetségi munkanélküliségi számlálás. — *Wright S.*: Az evolúció statisztikai elmélete. — *Schilt J.*: A csillagok fényereje. — *Shewhardt W. A.*: Statisztikai módszer alkalmazása a technikában. — *Bean L. H.*: A mezőgazdaság helyzete és hatása az üzleti életre 1931-ben. — *Warren F. G. és Pearson F. A.*: A nagykereskedelmi index havi értékei az Egyesült Államokban 135 évre visszamenőleg. — *Karpf M. J.*: A szociális munkások részére rendezett szociális statisztikai oktatás összefoglaló eredményei.

Journal of the Royal Statistical Society (94. köt. 1. rész, London 1931, ang.). — *Stamp, Sir J.*: A nemzeti vagyon. — *Gordon A. P. L.*: A totalizatórfogadások statisztikája. — *Bowley A. L.*: A Nemzetközi Statisztikai Intézet. — *Sandral D. M.*: A nép különböző rétegeinek megadóztatása.

Kwartalnik Statystyczny (8. köt. 1. f., Varsó 1931, lengy.-fr.). — *Radlicz H.*: A centrografikus módszer és alkalmazása Lengyelország területére. — *Szturm de Sztrem E.*: Észrevételek a centrografikus módszerről. — *Szule S.*: Lengyelország halandósági táblái. — *Szule S.*: A születési adatok téves bevallása Lengyelországban. — *Drzadzynska H.*: Varsó népessége 1792-ben. — *Heinrich G.*: Az általános népszámlálás és a népszámlálási törvény Lengyelországban. — *Trzeinski W.*: Lidzbark város számokban. — *Bornstein H.*: A nyilvános elemi iskolák könyvtárai. — *Piekalkiewicz J.*: A Nemzetközi Statisztikai Intézet 19. ülése Tokióban.

Le Musée Social (38. évf. 4. sz., Páris 1931, fr.). — *Maguene P.*: A gazdasági válság és szociális visszahatásai.

Mezőgazdasági Közöny (4. évf. 4. sz., Budapest 1931, m.). — *Hantos E.*: Intézkedések az agrárválság megoldására. — *Jacobsen A. P.*: Az egyes üzemágak jövedelmezőségének megállapítása.

Miskolci Jogászélet (7. évf. 3-5. sz., Miskolc 1931, m.). — *Schneller K.*: Borsod vármegye népszaporodása 1920-tól 1930-ig.

Munkaügyi Szemle (5. évf. 5. sz., Budapest 1931, m.). — *Szeibert J.*: Szociális vonatkozások a legújabb magyar törvényalkotásokban. — *Holub J.*: Építési takarékpénztár létesítése, az öregségi biztosítási ágazat tartalékalapjának segítségével. — *Heller J.*: A kártalanított foglalkozási betegségek körének kiterjesztéséről. — *Batiz D.*: A gümőkór, különös tekintettel az ipari tényezőkre.

Nation und Staat (4. évf. 8. f., Bécs 1931, ném.). — *Truhart H.*: Népszövetség és kisebbségi követelések. — *Jakubowicz R.*: A zsidók népesség és szociálstatisztikájához.

Népegészségügy (12. évf. 9. sz., Budapest 1931, m.). — *Sz. Liebermann L.*: A villamos-

áram, mint életveszedelem. — *Országh O.*: A tuberkulózis gyógykezelését szolgáló intézmények igénybevétele Magyarországon. — *Keller L.*: Észrevételek Johan professzornak az 1930. évi II. tisztifőorvosi értekezleten tartott referátumára. — *Kiss E.*: Pestisjárványok pusztításai Debrecenben. — *Johan B.*: A III. tisztifőorvosi értekezlet. — (10. sz.). — *Vogel M.*: Tanulságok a szembetegségek iskolai statisztikájából. — *Horváth D.*: A kútvíz megjavítása. — *Szél T.*: A „Népegészségügy“-ben közölt fertőző és hevenyfertőző betegségek, valamint ez utóbbiakban történt elhalálozások 1921-1929. évi átlag-statisztikája. — *Kiss E.*: Pestisjárványok pusztításai Debrecenben.

Notiziario Demografico (4. évf. 8. sz., Róma 1931, ol.). — Észrevételek a VI. olasz népszámlálásról. — A nemek demografiai egyensúlya. — Németország népmozgalma 1930 első három negyedében. — Hollandia népmozgalma 1930-ban. — Svájc népmozgalma 1930-ban. — Portugália népmozgalma 1930-ban. — Chile népmozgalma 1930-ban. — A Dél-Afrikai Unió népmozgalma 1930-ban. — Moszkva népessége. — Történelem-demografiai tanulmányok. — Az öngyilkosságok okairól. — Ausztria vándorlási mozgalmi.

Recueil Mensuel de l'Institut International du Commerce (11. évf. 21. köt. 1. sz., Brüsszel 1931, fr.). — *Ansiaux M.*: Az aktuális gazdasági depresszió. — (2. sz.). — *Lescure J.*: A gabona-krízis.

Revue de l'Institut de Sociologie (11. évf. 1. sz., Brüsszel 1931, fr.). — *Labriola A.*: Nyomor és kapitalizmus a szocialista felfogásban.

Revue Internationale du Travail (23. köt. 3. sz., Genf 1931, fr.). — *Butler H. B.*: A gazdasági krízis szociális visszahatása Észak-Amerikában. — *Matthaei L. E.*: A gépkultúra fejlődése és térhódítása a mezőgazdaságban. — Anket a családi pénzügyekről 1926-1927-ben Japánban. — A kereset és a munkaidő a szállókban, éttermekben és hasonló üzemekben Nagy-Britanniában 1929-ben. — (4. sz.). — *Matthaei L. E.*: A krízis néhány hatása a mezőgazdasági munkások helyzetére. — *Woytinsky W.*: A kollektív szerződések egy új statisztikája Németországban. — A munkások és munkásnők munkabérei különböző országokban.

Statistische Nachrichten (9. évf. 2. sz., Bécs 1931, ném.). — Az 1930. gazdasági év. — (3. sz.). — Bécs szövetségi főváros 1931. évi előzetes költségvetése. — A szövetségi költségvetés 1931-re. — A mezőgazdasági termékek nagykereskedelmi árai Bécsben 1930-ban. — Az 1930 június 14-i üzemi számlálás első eredményei. — Az idegenforgalom Ausztriában 1930-ban. — (4. sz.). — Az 1927-1929-i osztrák fizetési mérleg. — A házasságkötések Ausztriában 1929-ben.

Társadalomtudomány (11. évf. 1-2. sz., Budapest 1931, m.). — Kornis Gy.: A szellemi munka válsága. — Laky D.: Az értelmiség válságának gazdasági és társadalmi háttere. — Szandtner P.: Az értelmiségi magyar ifjúság jövője.

Városi Szemle (16. évf. 6. sz., Budapest 1930, m.). — Wildner Ö.: Várostudományi tanulmányok, különös tekintettel a nagyvárosokra. — A lakáskeresők megszámlálása Münchenben. — A berlini közlekedési balesetek helyszerinti megoszlása. — (17. évf. 1. sz. 1931.). — Viola R.: Városépítési tapasztalatok és műszaki igazgatás a külföldi nagyvárosokban. — Bicskei J.: A Budapesti Helyi-érdekű Vasutak és a székesfőváros. — Lovik K.: London közlekedési vállalatának köztulajdonba vétele. — Ferenczi I.: A vándormozgalmak és a városok. — A berlini közlekedési balesetek. — A lakásprobléma a német nagyvárosokban. — Amerika villamosvasutai 1929-ben. — A berlini forgalom. — (2. sz.). — Krisztics S.: Az olasz fasizmus közigazgatási rendszere. — Zelovich K.: Nagyvárosok közlekedése. — A városi közigazgatás mechanizálása.

Vierteljahrshefte zur Statistik des Deutschen Reichs (39. évf. 4. f., Berlin 1930, ném.). — A szén-, vas- és kohóipari termelés 1929-ben.

Wirtschaft und Statistik (11. évf. 6. sz., Berlin 1931, ném.). — A német vasipar 1929-ben. — A megélhetési költségek a fontosabb országokban 1930-ban. — A munkanélküliség külföldön. — A tőzsde 1930-ban. — A népmozgalom a német nagyvárosokban s a 15.000-nél több lakosú közsé-

gekben 1930-ban. — Tengerentúli ki- és bevándorlás 1930-ban. — A rokkantbiztosítás 1929-ben és 1930-ban. — (7. sz.). — A szappanipar a Németbirodalomban. — A német vámhozadék 1930-ban. — A birodalmi vasút személyforgalma 1930-ban. — A 10.000-nél több lakosú községek (a Hansavárosok nélkül) és községzövetségek adósságai 1930 szeptember 30-án és december 31-én. — A betétek a német takarékpénztárakban 1930-ban. — (Mell.). — A községi közigazgatás kiadásai és bevételei a Németbirodalomban az 1928-29. költségvetési évben. — (8. sz.). — A német élelmiszer és élvezeti cikk-külkereskedelem. — A föld- és község hitelintézetek 1930-ban. — (9. sz.). — A német elektromosáram-gazdálkodás 1925-től 1930-ig. — A világkereskedelem 1930 negyedik negyedében és 1930-ban. — Értékpapír kibocsátások és külföldi kölcsönfelvételek 1930-ban. — A települési mozgalom 1929-ig.

Zeitschrift des Preuss. Statistischen Landesamts (70. évf. 1. r., Berlin 1931, ném.). — Quante P.: A keresők a porosz nagyvárosokban az 1925 júniusi foglalkozási számlálás adatai szerint. — Schulz E.: A Porosz Statisztikai Hivatal tapasztalatai az 1925 június 16-i foglalkozási számlálásnál, különös tekintettel a gépes számlálási eljárásra. — Simon: A válások Poroszországban 1923-tól 1929-ig. — Simon: A születések csökkenésének megítélése. — Az idegenforgalom Poroszországban 1928-29-ben. — A termés Poroszországban 1929-ben. — A népmozgalom a porosz nagyvárosokban 1929-ben. — Rákhalálozások Poroszországban 1923-27 alatt a daganat helye szerint. — A Poroszországban 1928-ban elhaltak haláloklai.

◎ E G Y É B ◎

A Német Statisztikai Társaság stettini ülése.

La séance de Stettin de la Société Allemande de Statistique.

Résumé. *La séance annuelle de la Société Allemande de Statistique se tint cette année à Stettin; elle y fut précédée de la Conférence de la Fédération des Statisticiens Municipaux Allemands, dont les séances durèrent deux jours. Des séances annuelles des associations statistiques des autres pays, ces réunions allemandes diffèrent en ce que, ordinairement, des membres et invités étrangers y prennent également part, ce qui leur donne un certain caractère international, et augmente l'importance des débats. Cette année, la Hollande, la Hongrie, la Suisse, sur*

la Tchéco-Slovaquie et quelques pays baltes s'y firent représenter.

La séance annuelle de la Société Allemande de Statistique a été présidée par M. Frédéric Zahn, président de l'Office de statistique de la Bavière. Le professeur Sigismond Schott, directeur du Bureau municipal de statistique de Mannheim, a lu une communication intitulée „La dynamique des nombres statistiques“; M. Roelsle, conseiller supérieur du gouvernement, a fait une conférence sur „Le baromètre sanitaire“ et M. Frédéric Zahn, sur „Le trafic intérieur et la statistique.“

Ces communications ont été suivies d'une discussion approfondie et très instructive.

La Conférence de la Fédération des Statisticiens Municipaux Allemands s'occupa surtout des rapports des commissions. M. Kessner, directeur du Bureau de statistique de la ville de Stuttgart, y fit une conférence sur les avantages et inconvénients des registres et listes des différents systèmes électoraux et M. Stabel, directeur du Bureau municipal de statistique de Ludwigshafen, sur les grandes agglomérations urbaines.

★

Szemlénk az utóbbi években rendszeresen közölni szokta a Német Statisztikai Társaság üléseinek lefolyását,¹⁾ amit megmagyaráz az a szoros barátságos viszony, amely a két társaság között fennáll és amely személyes kapcsolatokban is nyer kifejezést. A Német Statisztikai Társaságnak u. i. három beválasztott magyar tagja is van, akik az utóbbi években rendszeresen megjelentek a Német Statisztikai Társaság évenként különböző városokban tartott ünnepi ülésein.

Az idén a Német Statisztikai Társaság Stettinben tartotta meg évi ünnepi ülését. Magyar részről ezúttal — sajnos — csak e sorok írója vehetett részt ezen az ülésen. Rendszeresen képviselve vannak azonban a szomszédos országok statisztikusai is, ami a kongresszusnak bizonyos mértékben nemzetközi jelleget ad és tárgyalásainak, határozatainak mélyrehatóbb jelentőséget biztosít. Magyarországon kívül ezúttal Hollandia, Svájc, Cseh-Szlovákia és egy-két balti állam is volt képviselve.

A Német Statisztikai Társaság üléseivel rendszeresen kapcsolatban szoktak megtartatni a Német Városi Statisztikusok Szövetségének évi ülései is. Ezúttal is így volt. A társaság május 21-én tartott ülését megelőzte 19-én és 20-án a városi statisztikusok értekezlete.

A Német Statisztikai Társaság ülésén, amelyen Zahn Frigyes dr., a bajor orsz. statisztikai hivatal elnöke elnökölt, a következő tárgyak kerültek szőnyegre:

1. Schott Zsigmond dr. professzor a mannheimi városi statisztikai hivatal igazgatója „a statisztikai számok dinamikájá”-ról értekezett. A mélyen járó szellemesség-

gel és derüs humorral is átszótt előadásában Schott dr. azt vizsgálta, hogy a statisztikus praktikus munkája szempontjából milyen jelentőséget kell tulajdonítani a metodikai és ismeretteória vizsgálatoknak, amelyeket különböző oldalokról mint követelményt állítottak fel az utolsó években. Az ilyen vizsgálatnak az eredménye természetesen bizonyos szubjektív színezetet kap, úgyhogy erre vonatkozólag bizonyos vezérfonalakat felállítani alig lehetséges. Az előadónak az a nézete, hogy az elmélet és a gyakorlat közötti laza összefüggés, amelyet mindig panasznak, eltűnőben van, azonban a statisztikai csoportképződés a gyakorlatban csak igen szerény mértékben igazodik az elmélet követelményeihez. Szerinte nem lehet megakadályozni azt, hogy a statisztikai csoportképződések logikus különbségei egymással ellentétes érdekek szolgálatában dinamikus ellentétekké ne váljanak. A statisztikus mint olyan betölti feladatát, ha bizonyos esetekben számainak súlyát és hatóképességét az olvasónak behatóan megmagyarázza.

2. Az ülés másik tárgya volt Roesle dr. főkörmánytanácsosnak „Egészségi barométer” c. alatt tartott előadása, melynek menete nagyjából a következő volt:

A népesség egészségi állapotának megítélése a halálozási statisztika alapján csüörtörtököt mond az 5 és 60 életévek között, mert ebben a korban a halandóság és annak időbeli változásai olyan kicsinyek, hogy az egészségi állapot változásai e korhatáron belül rendszerint alig jutnak kifejezésre. Ezzel szemben ki lehet mutatni az egészségi állapot változásait a betegedések gyakorisága útján (morbidity) az iskolaköteles korban és a kereső korban. A morbiditási statisztika szerkesztésének azonban nagy technikai és metodikai nehézségek állják útját.

Az eddigi morbiditási statisztikák részint egyszeri felvételek, részint folyamatosak. Az előbbieket bizonyos betegek vagy fogyatékosok számáról adhatnak felvilágosítást meghatározott időpontban, az utóbbiak ellenben a betegek mozgalmáról meghatározott időegység alatt.

Az egészségi állapot megítélése nem történhetik a hasonló időegységek alatt előfordult betegségi esetek száma alapján, mint-hogy ezeknek a megállapítása egészen különböző faktoroktól függhet, hanem csak az egészségesek száma alapján, vagyis a bizonyos időegység alatt sem meg nem betegedett, sem szerencsétlenül nem jártak szá-

¹⁾ V. ö. Magyar Statisztikai Szemle 1928. évf. 1228 l., 1929. évf. 680 l., 1929. évf. 1122 l., 1930. évf. 644 l.

mának figyelembevételével. Az egészségseknek e részeseését a megfigyelt összegben „egészségi index“-nek lehet nevezni, minthogy ez az egészséget pozitív értelemben mutatja, vagyis emelkedik akkor, ha a betegek száma csökken.

Az „egészségi index“ számításának előfeltétele azonban, hogy a betegeknek statisztikai felvétele, tehát egyéni morbiditási statisztika készüljön. Egy ilyen statisztikánál szükséges, hogy a betegeket csoportosítsuk a szerint, hogy a megfigyelési időszak alatt egyszer, vagy többször betegedtek meg. Különböző népességi csoportok, vagy nemek egészségi indexének összehasonlítására alkalmasabb a biológiai, mint az általános egészségi index, mert az előbbi azokat az egyéneket is egészségesekeknek tekinti, akik nem betegedtek meg, hanem csak balesetet szenvedtek. Az „egészségi index“ helyes értékelése megköveteli még a betegségi napok átlagos számának a megállapítását is, ami egy-egy betegre esik, mert csak a két szám változásainak összehasonlítása teszi lehetővé az egészségi index változásainak és jelentőségének az értékelését az egészségi állapot szempontjából.

3. A harmadik előadást a társaság elnöke, Zahn Frigyes dr. tartotta „Belső forgalom és statisztika“ c. alatt. Gondolatmenete a következő volt:

A belső forgalom vagy piac (Binnenmarkt) terjedelme az egyes országokban nagyobb, mint a külső forgalomé, azonban sokkal kevésbé ismerjük, mert a belső forgalmat sokkal kevésbé lehet megfogni hasonló éles megfigyelési eszközzel, mint a külkereskedelmi forgalmat. A belső forgalom különleges bel- és külpolitikai jelentősége azonban megköveteli, hogy a statisztika a belső forgalommal is behatóan foglalkozzék.

A belső forgalom megállapítása bizonyos fokig lehetséges, még pedig a piac különböző vonatkozásaiban: munkapiac, áru-piac, tőkepiac, a szállítás teljesítményei, hírszolgálat és elszállásolás. A vizsgálatoknak ki kell terjedni

a) a belső piac szerkezetére, annak tárgyi és helyi vonatkozásaiban;

b) a belső piac „volumen“-jének elhatárolására, a külső piac volumenjével szemben.

A belforgalom szerkezetének megismerésére vonatkozólag a statisztikának a következő részei állnak rendelkezésre:

a) munkapiac: kormegoszlás, foglalkozási statisztika, a belső és időszaki vándor-

lás statisztikája, kínálat és kereslet munkakerők tekintetében;

b) áru-piac: foglalkozási és üzemstatisztika, termelési statisztika, a vásárcsarnokok statisztikája, hetivásárok, marhavásárok, vásárstatisztika (Messe-Statistik);

c) tőkepiac: (takaréktőke és beruházási tőke) kibocsátási statisztika, mérleganalízis, tőkebefektetések statisztikája;

d) forgalmi teljesítmények: a vasút, hajózás, posta üzemi statisztikája, a közúti forgalmi és idegenforgalmi statisztika.

A belső piac helyi vonatkozásai részint az előbb felsorolt statisztikai módszerek segítségével foghatók meg, egyébként még a vasúti és hajózási áruforgalmak statisztikájával és a postának irányítás szerint kidolgozott statisztikájával.

A belső piacnak volumenjét a külső piaccal szemben a következő adatok alapján lehet elhatárolni:

a) munkapiac: a ki- és bevándorlás statisztikája, a határforgalom statisztikája, az időszaki forgalom statisztikája (ingaforgalom — Pendelverkehr);

b) áru-piac: a termelési és kiviteli statisztika szembeállítása; a termelési statisztikában a bel- és külföldi leadás megkülönböztetése, az értékforgalomban szintén a bel- és külföldi elhelyezés megkülönböztetése, a belföldi áruforgalom eredményeinek összehasonlítása a kiviteli statisztikával, a kifizetett bérösszegek magasságának összevetése a termelés nagyságával, a kivitel értékének kiszámítása a lakosság egy-egy fejére, stb.;

c) tőkepiac: kibocsátási statisztika;

d) forgalmi teljesítmények: az idevágó üzemstatisztika, amennyire bel- és külföld szerint megkülönböztethető.

A belső piac pontos statisztikai felvétele metodikailag lehetséges, gyakorlatilag azonban a rendelkezésre álló statisztikai alapok hiányosságának nehézségeibe ütközik. Előadó szerint tehát ezeket a statisztikai alapokat kell megfelelőleg fejleszteni és kiépíteni.

A tartalmas előadásokhoz számos hozzászólás történt, amelyek a kérdéseket egyéb oldalakról is megvilágították és igen tanulságos eszmecserékre adtak alkalmat.

Amint már előzőleg megemlítettük, a Német Statisztikai Társaság ülését megelőzte a Német Városi Statisztikusok Szövetségének értekezlete, amely május 19-én és 20-án folyt le. Ez az értekezlet főképpen a különböző kiküldött bizottságok tárgyalásából állott, amelyekre ezúttal szándékosan több idő fordított. A programmon csupán két előadás szerepelt, dr. Kessnernek,

a stuttgarti városi statisztikai hivatal igazgatójának előadása „a különböző választási regiszterek és listák előnyeiről és hátrányairól“, továbbá dr. Stabelnek, Ludwigshafen város statisztikai hivatala igazgatójának előadása, aki „a városi nagy településekről“ értekezett.

Mindkét ülés igazán magas tudományos nívón állott úgy a résztvevők, mint az előadások tekintetében és bár — talán a távolság és a gazdasági viszonyok mostohasága miatt — kevésbé volt látogatott, mint az előző ülések, tudományos jelentőség és a statisztika metodikájának előhaladása szempontjából egyáltalán nem maradt az előzők mögött.

Ami az ülések külsőségeit illeti, meg kell

említenem, hogy Stettin városa előzőeken állott a kongresszus rendelkezésére és a két intézmény üléseinek határpontján, május 20-án este fogadást rendezett a kongresszus tagjainak tiszteletére a „Konzerthaus“ termekben. Maga a város várakozáson felüli látványosságul szolgál, középkori belvárosával, gyönyörű modern külsővárosaival és óriási forgalmú kikötőjével, amely a Keleti tengernek, a Balti tengert is ideszámítva, a legnagyobb kikötője. Legszebb látványossága azonban Stettinnek gyönyörű temetője, amely valóságos erdőben és ligetben van elhelyezve, a kertművészetnek olyan csodáival, amely a szemlélőt bámolatba ejti.

Kovács Alajos dr.

Névmagyarosítások az 1930. évben.

Les magyarisations de noms en 1930.

Résumé. En Hongrie, par suite de mariages contractés avec des personnes d'origine étrangère, un très grand nombre de Hongrois — environ 30% — ont un nom non hongrois (voir Revue Hongroise de Statistique, 1930, No 3, p. 228), et les magyarisations de noms de famille sont assez fréquentes, quoique insignifiantes par rapport au nombre des habitants ayant un nom étranger.

En 1930, 1.454 individus, dont 378 budapestois, ont été autorisés par le ministre de l'Intérieur à magyariser leur nom; on voit à cet égard une régression par rapport au chiffre de 1929 (2.251). Parmi les habitants ayant obtenu l'autorisation en 1930, 100 avaient un nom de physionomie hongroise, 589 un nom allemand, 684 un nom slave, 81 un nom d'autre origine étrangère; et la plupart (1.088) en étaient catholiques romains, tandis que les israélites, qui formaient autrefois la majorité des personnes ayant changé leur nom, ne figuraient dans le chiffre de 1930 que dans la proportion de 5%.

La plupart (42,2%) des habitants ayant changé leur nom appartenaient à la classe intellectuelle.

★

A Szemle múlt évi 3. számában közöltük az 1927—1929. években történt névváltoztatások adatait. Mődunkban van most folytatólag az 1930. év folyamán történt névváltoztatásokról beszámolni. Az 1930. évben a belügyminiszter összesen 1454

egyénnek engedte meg a névváltoztatást. Az előző évhez képest, amikor a névváltoztatók száma 2251 volt, meglehetősen nagy csökkenés mutatkozik. Nem tudjuk, hogy tényleg a névváltoztatást kérők száma apadt-e meg ennyire, vagy a belügyminisztérium bírálja el szigorúbban a névváltoztatási kérelmeket, mindenesetre sajnálatos, hogy ez a mozgalom, amely hivatva volna a magyar társadalom külső arculatát előnyösen megváltoztatni, nem ölt nagyobb méreteket. Említett cikkünkben kimutattuk, hogy az ország mai területén a magyar lakosságból kb. két milliónak van idegen hangzású neve, a mostani arányú névváltoztatás tehát alig segít a bajon.

A névváltoztatások helyi megoszlása szerint most is a városok járnak elől jó példával. Szám szerint természetesen Budapest vezet 378 esettel, majd Pécs következik 62 és Sopron 57 névváltoztatással. *Sopron városban általában szépen fejlődik ez a mozgalom, az utolsó 4 év folyamán a névváltoztatók száma, akik itt majdnem kizárólag mind névmagyarosítók, így növekedett: 9, 14, 30 és 57.* A megyei városok közül Esztergom, Kaposvár, Kispeszt, Nyíregyháza majd Vác tűnik ki 20-on felüli esettel. A vármegyék közül, nem számítva ide a megyei városokat, természetesen a legnagyobb Pestmegyében volt a legtöbb névváltoztatási eset: 83, utána Nógrád következik 56, majd Somogy 32 és Bács-Bodrog 30 esettel.

Ezuttal már kevesebb azoknak az eseteknek a száma, amikor a változtatás ma-

gyar hangzású névről magyar névre történt. Ilyen eset csak 100 fordult elő, 589 esetben német, 684 esetben szláv és 81 esetben egyéb idegen hangzású név vált magyarrá. Érdekes tehát, hogy míg az előző három évben a német nevéek domináltak, most inkább szláv hangzású nevekkel bírók vették igénybe a névmagyarosítást.

A névváltoztatók vallás szerinti megoszlása a következő volt: róm. katolikus 1088, görög-kat. 47, ref. 81, ágostai 125, görögkeleti 22, unitárius 7, izraelita 70, egyéb és ismeretlen vallású 14. Az előző évekhez képest változás annyiban mutatkozik, hogy az izraeliták aránya, amely az előző három évben még csak 1·4%-ot tett, most már közel 5%-ra emelkedik, ami már majdnem eléri a népszámlálási arányt.

Foglalkozás szerint az őstermeléshez tar-

tozott 134, az ipar-forgalomhoz 292, a közszolgálat- és szabadfoglalkozáshoz 613, a véderőhöz 68, napszámos volt 18, tőkés és nyugíjas 49, házi cseléd 3, egyéb foglalkozású 44, végül foglalkozás nélküli és ismeretlen foglalkozású 233. Feltűnik az értelmiségi foglalkozásúaknak előtérbe nyomulása. Az előző 3 év átlagában csak 28·4%-a a névváltoztatóknak tartozott ebbe a foglalkozási csoportba, most pedig 42·2%. Viszont az őstermelés csoportjába az előbbi 3 év átlaga szerint 22·7% tartozott, 1930-ban pedig az őstermelők aránya alig több mint 9%. Azt hisszük, hogy összefüggésben van ez a jelenség a tömeges vitézzé avatások beszüntetésével s úgy látszik, a mozgalom most már megint csak a régi keretekben, túlnyomóan az intelligencia körében folytatni.

K. A. dr.

Magyar Statisztikai Társaság.

Société Hongroise de Statistique.

A Társaság kiadványai. — *Publications de la Société.*

Le „Journal de la Société Hongroise de Statistique“, périodique paraissant entièrement en français dans l'édition de la Société Hongroise de Statistique, a, depuis notre dernière communication relative à ce sujet (Revue Hongroise de Statistique, année VIII, 1930, p. 469—470), publié quelques nouveaux numéros. Nous énumérons ci-dessous le titre français des importantes études parues dans ces numéros, en nous bornant à faire remarquer que, puisque en dehors de ses buts scientifiques, ce périodique sert aussi à informer l'étranger, il ne se borne pas, outre les études, à analyser, dans sa large rubrique bibliographique (revue des livres et périodiques), les produits littéraires statistiques et connexes hongrois; bien au contraire, le Journal rend également compte des événements statistiques, et publie annuellement un rapport détaillé sur la situation démographique et économique du pays. Tout récemment, les articles et communications du Journal ont été augmentés aussi par des graphiques et cartes statistiques et une série spéciale de graphiques présentant la situation actuelle et d'avant-guerre de la Hongrie. Une nouvelle rubrique, insérée pour la première fois dans le No 1 de 1931, fait la critique des ouvrages statistiques ou touchant la statistique, parus sur la Hongrie à l'étranger. — Voici les principaux articles et études publiés dans les récents numéros du Journal:

A Magyar Statisztikai Társaság kiadásában teljesen francia nyelven megjelenő „Journal de la Société Hongroise de Statistique“ című folyóiratnak legutolsó közlésünk (M. Stat. Szemle VIII. évfolyam, 1930, 469—470. l.) óta néhány újabb száma került ki sajtó alól. Az ezekben a számokban publikált nagyobb tanulmányok francia címét alább egyenkint is felsoroljuk s itt csak azt jegyezzük meg, hogy miután a folyóirat tudományos alapcéljai mellett a külföld informálását is szolgálja, a tanulmányokon kívül nemcsak a magyar statisztikai és rokonirodalom fontosabb termékeiről számol be bő könyv- és folyóiratszemle rovatában, hanem megemlékezik a statisztikai vonatkozású eseményekről és évente részletes helyzetrajzot közöl az ország népességi és gazdasági viszonyairól. Újabban a Journal cikkeit és közléseit grafikonok és statisztikai térképek is tarkítják; külön grafikonsorozat ábrázolta ezenkívül Magyarország háború előtti és mai helyzetét. Az 1931. évfolyam 1. számában megindított új rovat pedig a külföldön Magyarországról megjelent statisztikai tárgyú, vagy statisztikai vonatkozású műveket veszi bonckés alá. — A „Journal“ újabban megjelent számai a következő fontosabb tanulmányokat és cikkeket tartalmazzák:

A „Journal de la Société Hongroise de Statistique“ legújabb számainak fontosabb cikkei:

Articles importants parus dans les récents numéros du „Journal de la Société Hongroise de Statistique“.

VIII. (1930.) évf. 1—2. szám: Balás Károly: La question „Quo vadis“ dans la démographie moderne. — Kovács Alajos: La nouvelle division administrative de la Yougoslavie. — Szél Tivadar: Les tables de mortalité de la Hongrie. — Gortvay György: La situation sociale et les conditions de travail de la femme active en Hongrie. — Konkoly Thege Gyula: Enseignements du changement du mouvement du commerce extérieur en Hongrie en 1929. — Tagán Galimdsán: La monnaie russe pendant et après la guerre mondiale.

VIII. (1930.) évf. 3. szám: Fossati Eraldo: Le problème économique de la Hongrie actuelle. — Kenéz Béla: La politique agraire en Europe avant et après la guerre. — Szigeti Gyula: La balance des paiements de la Hongrie en 1929. — Elekes Dezső: La méthode et les résultats de la statistique internationale et hongroise de la production des livres. — Dobrovits Sándor: L'organisation de

l'Office Central Royal Hongrois de Statistique et du Conseil Général de Statistique.

VIII. (1930.) évf. 4. szám: Fellner Frigyes: L'Institut International de Statistique à Tokio. — Kovács Alajos: Le recensement de la population de 1930 en Hongrie. — Schneller Károly: La population standard. — Szabó Béla: La statistique des maladies vénériennes en Hongrie.

IX. (1931.) évf. 1. szám: Dobrovits Sándor: Aloys Szabóky † (1873—1931). — Thirring Gusztáv: La diminution des naissances et l'allure récente du mouvement de la population en Hongrie. — Kovács Alajos: Les résultats préliminaires du recensement de la population en Hongrie. — Szádeczky-Kardoss Tibor: Le mouvement des salaires industriels à Budapest depuis la guerre. — Elekes Dezső: La crise économique mondiale, éclairée par la statistique.

Kisebb közlemények.

Petites communications.

Külföldi statisztikai társaságok.¹⁾

Sociétés de statistique de l'étranger.

American Statistical Association.

Az Amerikai Statisztikai Társaság évről évre az Egyesült Államok más és más városában megrendezett közgyűlései során 1930 telén Clevelandba látogatott el. Itt folyt le Rorty C. Malcolm elnök vezetése alatt 1930 december 29—31-én a Társaság 92. évi közgyűlése. A közgyűlés ezúttal is konferenciaszerűen zajlott le s látogatottságát növelte, hogy négy szakosztálya párhuzamosan folyó előadói üléseinek némelyike társasülés volt Amerika legelőkelőbb közgazdasági, társadalomtudományi stb. egyesületeivel. A mi fogalmaink szerint szinte túlzottan tartalmas tárgyrenden több mint 70 gondosan előkészített előadás szerepelt, amelyeket tartalmas vita követett. A tudományos munka örvendetes elmélyülését jelzi, hogy az aktuális gyakorlati problémák mellett ezúttal inkább elméleti kérdések — köztük matematikai statisztikai problémák — domináltak s különösen érdekes előadásorozat foglalkozott a statisztikai módszer szerepével és alkalmazásának lehetőségeivel más tudomány-szakták körében. Az elhanyagolt előadások nagyobb-

részben a Társaság *negyedévi folyóiratának*, a „Journal of the American Statistical Association“-nak „Papers and Proceedings...“ c. közel 300 oldalas külön füzetében jelentette meg (a Journal 1930. évi rendes számának terjedelme 504 oldal), kisebb részben pedig az egyesület „Annals of Mathematical Statistics“ c. másodfolyóiratában publikáltatnak. Az általánosabb érdekű elaborátumoknak címe tehát a Szemle folyóiratszemle rovatában található meg; csupán, hogy képet adjunk a kongresszus-számba menő közgyűlés előadaskörének változatos-ságáról, a szakosztályok egyes üléseinek *összefoglaló tárgymegjelöléseit* iktatjuk ide: Statisztikai módszertan. Tömegészlelés és reprezentatív módszer a népszámlálás és a népmozgalmi statisztika terén. A szociális statisztikai oktatás. Pontosabb definíciót igénylő statisztikai fogalmak. Társadalmi jelenségek észlelése statisztikai vizsgálat révén. A statisztika alkalmazása a természettudományokban. Statisztikai módszerek és alkalmazásuk a biológiában, pszichológiában, közoktatásügyi és politikai tudományokban. Egyesületi statisztika. Különböző iparágak statisztikája. A munkanélküliség és a foglalkoztatottság mérése. Nagykereskedelmi árindexek. A kötvénypiac analízise és prognózisa. A pénzügyi statisztika fejlődése. Az 1930. évi depresz-

¹⁾ L. még Magyar Statisztika Szemle 1928. (VI.) évf. 1239. l., 1929. (VII.) évf. 222., 337., 714., 1122 l., 1930. (VIII.) évf. 62., 146., 344., 858., 946. l., 1931. (IX.) évf. 73. és 392. l.

szió. Beszámoló 1930-ról és prognózis 1931-re. Üzleti ciklusok analízise stb. — Az Amerikai Statisztikai Társaságnak a nemzetközi statisztikához való viszonyát megvitató szűkebb körű értekezés a nemzetközi statisztikai szervek szerepéről is világos képet rajzolt s itt merült fel a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek az Egyesült Államokban tartandó ülészakának gondolata. — A közgyűlés napirendje természetesen az *egyesületi ügyekre* is kiterjeszkedett. A bizottságok és a más társaságokkal kooperáló egyéb egyesületi szervek munkajelentéseinek meghallgatása után *alapszabálmódosítást* is eszközölt a tagok egyeteme: e szerint a Társaság igazgatótanácsát jövőben az elnök, az alelnökök, a titkár, a pénztáros, az előző évi alelnökök és az előző két évi elnökök alkotják, az alelnökök száma pedig (de csak a következő közgyűléstől kezdve) hatról nyolcra emelkedik. A közgyűlésen megejtett választások után a *tisztikar* a következőképen alakult meg: elnök *Ogburn W. F.*; alelnökök¹⁾ *Belcher R. D.*, *Carver C. H.*, *Mackintosh A. W.*, *Wright S.*,

¹⁾ A Magyar Statisztikai Szemle 1930. (VIII.) évfolyamának 345. lapján megjelölt munkakörben.

Stewart W. W. és *Tryon G. F.*; titkár-pénztáros: *King W. I.*, szerkesztő: *Ross A. F.*, utóbbi kettő hosszabb idő óta állandó irányítója az egyesület életének és törekvéseinek. A *tagok száma* 1930 december 1-ig 2066-ról 2267-re emelkedett, a *tiszteletbeli tagok* száma pedig a közgyűlés határozata folytán kettővel: *Fisher A. Ronald* (Rothamsted) és *Wicksele D. S.* (Lund) neves statisztikusokkal szaporodott meg. Említést érdemel még, hogy az Amerikai Statisztikai Társaságnak new-yorki központjával együtt *11 helyi szerve* (Austin, Boston, Chicago, Cleveland, Columbus, Los Angeles, New-York, San-Francisco, Detroit, Pittsburgh, Washington) az 1930-as év folyamán összesen 54 ülést rendezett, amelyek közül a new-yorki ülések átlagos látogatottsága 192 fő volt; továbbá, hogy *Willcox W. F.*-nek, a Nemzetközi Statisztikai Intézet alelnökének javaslatára a közgyűlés az igazgatótanácsot utasította arra, hogy amennyiben az Intézet a f. évi madridi után következő ülészakát akár Kanadában, akár az Egyesült Államokban tartaná meg, az ülést az Intézet vezetőségével karöltve készítse elő, amiből arra is következtethetünk, hogy egy ilyen amerikai kongresszus valóban napirenden van.

Néhány nagyobb község lélekszámának alakulása a Cseh-Szlovákiához csatolt területen.

Formation du nombre d'habitants dans quelques communes plus importants annexées à la Tchécoslovaquie.

Az 1930. évi cseh-szlovák népszámlálás előzetes eredményei alapján már ismertettük a Szemlében¹⁾ a felvidéki *városok* népességi számának alakulását. Ezeket az adatokat még a kétezernél népesebb *községek* érdekesebb lélekszámeredményeivel egészíthetjük ki. Ami annál tanulságosabb, mert míg az idegen elemekkel részben mesterségesen megnövelt népességű városok lakosszáma általában jelentékenyebben emelkedett, addig a nagyobb *községek* sorában kedvezőtlenebb adatokkal is találkozunk. Figyelmet érdemelnek ezek az adatok azért is, mert a Felvidék városainak nagyobb részét a cseh uralom óta csupán községi rangfokozat illeti meg.

Hogy a cseh „iparpártoló“ politika nem mért egyenlő mértékkel szerte az elcsatolt törvényhatóságok területén, ezt Korompának közismerten rosszra fordult helyzete és szembeszökően nagy lélekszámcsökkenése ékesen mutatja. De más jellemző példát is lehet találni egy-egy nagyobb település kedvezőtlenebb gazdasági sorsára:

	Lélekszám		Tényleges szap. v. fogyás (—) % 1921—1930
	1921	1930	
Korompa	5.575	4.272	— 23·4
Ruttka	6.807	6.717	— 1·3
Selmec-és Bélabánya	13.264	13.292	0·2
Nyitrabánya	9.796	10.448	6·7
Besztercebánya	10.587	11.321	6·9

Nem egyenletes a fejlődés a tízezer fölötti népesebb többi községben sem; viszont körükben a tényleges gyarapodás arányszáma itt-ott feltűnően magasra szökik fel. Nagyságszerinti sorrendben haladva a felvidék nagyobb községeinek népesedési viszonyairól az alábbi adatok nyújtanak felvilágosítást:

	Lélekszám		Tényleges szaporodás % 1921—1930
	1921	1930	
Komárom	17.715	21.137	19·3
Beregszász	13.846	19.026	37·4
Huszt	11.835	17.897	51·2
Zsolna	12.073	17.473	44·7
Rózsahegy	14.220	15.668	10·2
Losonc	12.417	15.449	24·4
Pozsonyligetfalu	4.282	14.196	231·5
Igló	11.608	12.889	11·0
Léva	10.343	12.552	21·4
Pöstyén	9.321	12.046	29·2
Trencsén	10.411	11.796	13·3
Nagymihály	8.864	11.688	31·9
Zólyom	8.917	11.217	25·8
Nagyszöllős	9.248	11.049	19·5
Gúta	9.676	10.827	11·9
Kőrösmező	9.401	10.615	12·9

A külvárosias fejlődés tipikus példája Pozsonyligetfalué, melyet a cseh statisztika a pozsonyi

¹⁾ V. ö. 1931. (IX.) évf. 337—338. l.

agglomerációhoz is hozzászámít s melynek lélekszáma amerikaias ütemben szökött magasabbra.

A cseh-szlovák idegenforgalom alakulása.

Le mouvement des touristes en Tcheco-Slovaquie.

A cseh-szlovák hivatalos statisztika most publikálta az ország egyes tartományainak, városainak és fürdőhelyeinek Magyarországot is közelebbről érdeklő idegenforgalmi statisztikáját. Minthogy Cseh-Szlovákiában az idegenforgalmi statisztikai adatgyűjtés még nincs egyöntetűen kiépítve, adatai nem foglalhatók egybe s némi óvatossággal kezelendők.

Prága idegenforgalma és a cseh-szlovák fővárosban megfordult magyarok száma a következő képet mutatja:

Év	Összes idegenek száma	Külföldi száma	A külföldiek közül magyarországi szám	%
1924	325.599	56.321	2.231	4.0
1925	354.040	64.440	3.053	4.7
1926	362.701	61.317	2.662	4.3
1927	443.991	84.864	3.807	4.5
1928	671.683	108.865	4.327	4.0
1929	605.967	114.802	4.264	3.7
1930	678.967	106.587	3.944	3.7

A város belföldi idegenforgalma 1930-ban kulminált 572.380-nal (minimuma 1924-ben: 269.278). A külföldiek közül a legtöbb: 41.015 (38.5%) német, 16.264 (15.3%) osztrák; 11.372 származott Európa „egyéb“ államaiból, 9.501 az Egyesült Államokból, 5.941 Lengyelországból, 4.473 Angliából stb.

Prága és a fürdőhelyek nélkül a tulajdonképeni Csehországban 1,036.331 idegen fordult meg (ebből 3.215 magyarországi), Morvaországban 408.444 (1.856 magyarországi) és Sziléziában 188.973 (622 magyarországi).

Szlovákiából 18 város és község adatait foglalja össze a cseh statisztika, a *Ruténföldről* pedig 4 városét, illetve községét. A *Felföld* idegenforgalmának adatait itt foglaljuk össze:

Év	Összes idegenek száma	Külföldi száma	A külföldiek közül magyarországi szám	%
<i>Szlovákia:</i>				
1925	.	27.868	18.593	66.7
1926	210.034	26.787	17.528	65.5
1927	210.582	22.914	14.992	65.4
1928	233.313	29.913	18.782	62.8
1929	242.930	32.581	20.527	63.0
1930	274.014	46.916	25.950	55.3
<i>Kárpátorusszia:</i>				
1925	.	6.593	3.757	57.0
1926	42.053	6.895	3.745	54.3
1927	37.681	8.426	5.437	64.5
1928	37.437	8.582	5.329	62.1
1929	32.771	7.356	4.560	62.0
1930	42.574	9.597	6.165	64.2

A fontosabb helyi adatok közül említésreméltó, hogy az idegenek száma 1930-ban Pozsony váro-

sában 81.323 (5.121 magyarországi), Kassán 46.766 (4.409 magyar), Munkácson 16.514 (2.532 magyar), Ungvárt 14.267 (1.319 magyar), Eperjesen 9.239 (1.339 magyar), Komáromban 9.127 (1.695), Lóncon 6.839 (1.000 magyar), Érsekújvárt 5.299 (2.107 magyar), Párkányban 5.070 (3.994 magyar), Beregszászban 4.842 (2.019 magyar) volt. Csupán a külföldiekhez viszonyítva a Magyarországról származó idegenek aránya a Felvidék több városában 80%-nál többet ért el.

A fürdőhelyek statisztikája szerint 1930-ban 252.540 állandó (ebből 141.000 külföldi, akik közül 11.614 volt magyarországi) és 350.956 átutazó idegen fordult meg bennük. Nagyobb forgalmukkal kiemelkedtek a következő fürdőhelyek:

	Állandó idegenek száma	Átutazó idegenek száma
Karlsbad . . .	63.932	42.748
Marienbad . . .	39.379	25.000
Pöstyén . . .	18.177	5.159
Franzensbad . .	16.976	28.714
Trencsénteplic .	10.531	16.521

Jóval kisebb a tátrai fürdőhelyek forgalma, melyek közül Tátralomnic áll az élen 3.597 állandó és 6.596 átutazó idegennel. Viszont az eltöltött éjszakák száma szerint a Tátrában Új-Tátrafüredé (65.570) az elsőség.

A világ réztermelése.

La production mondiale du cuivre.

A réztermelés 1930-ban erősen visszaesett. Míg 1929-ben 1,947.372 tonna volt a világtermelés, az 1930. évi termelés csak 1,576.740 tonnát tett. Figyelembe veendő azonban, hogy az 1929. évi adat rekord volt a háború után.

Az 1931. év elején a kitermelés csökkenése folytatódott, ami kitűnik a következő adatokból:

	tonna
1924 havi átlag	114.388
1925 " "	119.926
1926 " "	125.211
1927 " "	129.786
1928 " "	145.746
1929 " "	162.281
1930 " "	131.395
1931 I. hó	112.530
" II. "	109.703

A nagy csökkenést elsősorban a világtermelésnek ma is csaknem felét — régebben több mint felét — szolgáltató Egyesült Államok erős restrikcója okozta. Itt ez év februárjában a termelés csak 47 ezer tonnát tett, míg 1928-ban 80, 1929-ben 89, 1930-ban pedig 65 ezer tonna volt a havi termelés átlaga. Nagy mértékben korlátozták Csilének, a másik fő réztermelő országnak termelését is. Az európai termelés 1920-ban megtartotta korábbi színvonalát. (A Nemzetközi Statisztikai Intézet adatai.)

A világ horganytermelése.*La production mondiale du zinc.*

A horgany (cink) termelése, épúgy mint a többi fémeké, 1930-ban csökkent.

A Nemzetközi Statisztikai Intézet adatai szerint a világtermelés 1929-ben 1,453.320 tonna volt, míg 1930-ban becslés szerint, az 1,4 millió tonnát nem érte el. A fő horganytermelő ország közül csupán Lengyelország és Kanada tudta az 1930. év folyamán termelését növelni, de a folyó év elején ezekben az országokban is visszaesés észlelhető. A legnagyobb termelő, az Egyesült Államok havi adatai szembevetően jelzik az utóbbi hónapok termelésének erős ellanyhulását:

	tonna
1928 havi átlag	46.841
1929 " "	47.481
1930 " "	38.134
1931 I. hó	29.504
" II. "	26.819
" III. "	29.328

Még kedvezőtlenebb a helyzet Nagy-Britanniában, ahol az utolsó három évnek 4 ezer tonnát meghaladó havi átlagával szemben 1931 januárban csak 1.901, februárban 2.614 tonna volt a termelés.

Az orosz petróleumtermelés előretörése.*L'essor de la production russe de pétrole.*

A Szovjet Unió petróleumtermelése évről évre rohamosan növekszik. A termelés ütemét különösen az utolsó néhány évben sikerült fokozni. A termelési adatok — ezer barrelben — a következők:

1924 havi átlag.	3.535
1925 " "	4.075
1926 " "	4.804
1927 " "	5.967
1928 " "	6.707
1929 " "	7.893
1930 " "	9.951
1930 I. hó	8.843
" II. "	7.985
" III. "	9.627
" IV. "	10.322
" V. "	10.881
" VI. "	10.392
" VII. "	11.217
" VIII. "	11.538
" IX. "	11.573
" X. "	12.105
" XI. "	12.140
" XII. "	12.615

Szembevetően, hogy a legutolsó évben is minő tervszerűséggel fejlesztették a kitermelést.

Az utolsó évben egyébként csupán Romániában növekedett a termelés, ahol az előző évek 2,0—2,5 millió barreles havi átlagával szemben újabban némelyik hónapban a termelés a 4 millió barrelt is meghaladta. A főtermelő Egyesült Államok 1930-ban csak 75 milliós havi átlagot ért el az 1929. évi 84 millió barrellel szemben. (Népszövegség: Bulletin Mensuel de Statistique.)

A világ hajóépítése.*La construction mondiale de navires.*

A világ építés alatt álló kereskedelmi hajóinak bruttó tonnatartalma a Lloyd's Register adatai szerint a következő volt:

1928. XII. hó végén	2.618	ezer tonna
1929. III. " "	2.838	" "
VI. " "	2.838	" "
IX. " "	2.817	" "
XII. " "	3.111	" "
1930. III. " "	3.266	" "
VI. " "	3.058	" "
IX. " "	2.569	" "
XII. " "	2.326	" "

Az adatok szerint az 1929 végéig erősödő hajóépítkezés az 1930. év végére ellanyhult. A főbb országok építés alatt levő hajóinak tonnatartalma 1930 végén ez volt:

Nagy-Britannia	909	ezer tonna
Egyesült Államok	232	" "
Németország	218	" "
Olaszország	180	" "
Franciaország	174	" "
Németalföld	160	" "
Svédország	146	" "

Magasan vezet az Egyesült Államok, pedig építkezései egy év alatt csaknem felére csökkentek.

A termelési indexek csökkenése.*La diminution des indices de la production.*

A termelésben 1930-ban és a folyó évben tapasztalható depresszióra jellemző a termelés általános indexeinek alakulása. Az indexeket 1928 = 100 alapon az Egyesült Államokra vonatkozóan a Federal Reserve Board, Németországra vonatkozóan az Institut für Konjunkturforschung, Franciaországra vonatkozóan pedig a francia statisztikai hivatal számította ki.

	Egy. Áll.	Németország	Franciaország
1929	107,2	101,8	109,4
1930	87,4	84,3	110,2
1931. I.	73,9	68,5	104,7
II.	77,5	70,2	104,7
III.	79,3	71,1	103,9

Az indexek azt mutatják, hogy 1928-hoz képest 1929-ben emelkedő tendencia mutatkozott. 1930-ban azonban — Franciaország kivételével — a termelés erősen aláesett. Az Egyesült Államok és Németország indexe az 1930. év folyamán jóformán hónapról hónapra csökkent, 1931. januárban azonban mindkét államban mélypontját érte el. Franciaország termelési indexe a múlt év második felétől csökkent rohamosabban, de még 1931. márciusi mélypontján sem szállt az 1928. évi alapszint alá.

A csődök számának nemzetközi alakulása.*Le nombre des faillites en différents pays.*

A csődök számának nemzetközi adatai beszédesen tükrözik a gazdasági válság általános elmélyülését. Az országok legnagyobb részében az 1930. év adata magasabb, mint a megelőző évé, az emelkedés sokhelyütt igen jelentős. A csődök száma a Népszövetség közlése szerint havi átlagban volt:

	1927	1928	1929	1930
	h a v i á t l a g			
Egyesült Államok	1.689	1.698	1.642	2.009
Olaszország	952	1.029	1.076	1.316
Németország	475	665	821	945
Franciaország	689	684	726	756
Cseh-Szlovákia ¹⁾	244	222	293	432
Nagy-Britannia	381	365	345	369
Németalföld	293	263	227	256
Délafrikai-Unió	109	116	141	214
Svédország	227	213	219	207
Kanada	153	170	181	200
Új-Zéland	72	85	69	81
Lengyelország	17	24	43	68
Finnország	29	24	43	61
Norvégia	108	85	69	60
Ausztria	52	49	48	58
Svájc	56	52	52	52
Jugoszlávia	88	76	89	50
Magyarország²⁾	29	33	37	40
Egyiptom	36	33	35	36
Dánia	57	47	35	32

¹⁾ Egyességekkel.

²⁾ Ama csődök is, amelyeket kényszeregyességi eljárás előzött meg.

Az 1929. évi adattal szemben 1930-ban némi csökkenést csupán Svédország, Norvégia, Jugoszlávia és Dánia mutat. Az 1930. évi havi adatai azt tanúsítják, hogy az év vége felé a helyzet általában súlyosbodott. Az 1931. év első hónapjaiban pedig a csődök terén vezető államokban a havi adatok még tovább növekedtek. 1931 januárjában az Egyesült Államok 3.122 csődöt mutat ki, ami rekordadat.

Helyreigazítás. *Schneller* Károly Szemlénk múlt évi decemberi számában, „*A standard népesség*“ címmel közzétett dolgozatában, az 1061. oldalon, az első oszlopban, alulról a 2. sorban lévő hibás (1920-as) évszámnak s a hozzáfűzött reflexióknak törlését kéri. *Huberrel*, a francia statisztikai hivatal igazgatójával ugyanis időközben levélváltás útján megállapítottuk, hogy *Bunle* standardszámításainak alapja öt európai állam — Franciaország, Anglia, Német-, Olasz- és Svédország — nem 1920. évi, hanem 1910—11. évek körüli össznépeességének kormegoszlása volt. Így tehát a téves 1920-as évszámhoz fűzött az a kritika, hogy *Bunle* standard alapválasztása „hibás lett volna azért, mert a háború után a népesség összetétele nem-hogy normális, de a lehető legszabálytalanabb volt“, természetesen szintén törlendő. *Bunle* 1920-as évszámának sajtóhiba voltát *Huber* a „*Bulletin de la statistique générale de la France*“ legközelebbi számában szintén közölni fogja, egyben azt is, hogy a *Bunle*-féle dolgozatban egyéb — a tipusnépeesség kormegoszlására vonatkozó — sajtóhibák is voltak.

Különféle. — Divers.

Az 1930 december 1-én foganatosított népszámlálás szerint *Portugália* népességének száma 6,660.852 fő; ebből 6,196.020 a szárazföldön, 464.832 a szigeteken számláltatott meg.

*

Előzetes adatok szerint a házasságkötések 1930. évi száma a *Németbirodalomban* 562.491, aránya ezer lélekre 8·7, (1929-ben 9·2); az elveszületések száma 1,126.829, aránya 17·5‰ (1929-ben 17·9‰), a halálozások száma 710.905, aránya 11·1‰ (1929-ben 12·6‰). A természetes szaporodás száma az 1929. évi 341.496-ról 415.924-re, ezer lélekre eső aránya 5·3-ról 6·4-re emelkedett, viszont a termékenység arányszámok csökkentek.

*

Ausztriában az ezer lélekre számított 1930. évi népmozgalmi arányszámok (zárójelben az előző évi adatok) a következőképpen alakultak: Házasság-

kötések 7·7 (7·7); elveszületések 16·8 (16·7); halálozások 13·5 (14·5); természetes szaporodás 3·3 (2·2). A Magyarországtól elcsatolt részen, Burgenland szöv. államban ezer lakosra jutott 1930-ban 7·3 házasságkötés (1929-ben 7·4), 23·5 elveszületés (23·9), 14·2 halálozás (15·3); a természetes szaporodás ezreléke 9·3 (8·6) s ezzel Burgenland a második helyen áll az osztrák szövetséges államok sorában (az első Karintia 10·3‰-kel).

*

A *mezőgazdasági vásárlóképesség* a német Konjunktúrakutató Intézet közlése szerint a múlt év folyamán Németországban, Franciaországban, Angliában és Közép-Amerikában 10—15%-kal, az Egyesült Államokban, Brit-Indiában 15—20%-kal, Olaszországban, Cseh-Szlovákiában, Lengyelországban és Braziliában 20—25%-kal, Ausztráliában, Holland-Indiában, Japánban, Kínában és Egyiptomban 25—30%-kal, Kanadában, Argentínában és Spanyolországban 30—40%-kal csökkent.

Összefoglaló helyzetjelentés.

Résumé de la situation en Hongrie.

Népmozgalom. — Munkapiac. — Termelés. — Kereskedelem és közlekedés. — Áralakulás. — Pénz és hitel. Gazdasági jelzőtábla.

Mouvement de la population. — Marché du travail. — Production. — Commerce et transports. — Formation des prix. — Monnaie et crédit.

Tableau économique.

Mouvement de la population. En avril 1931, on a célébré 5562 mariages, 996 de plus qu'au même mois de l'année précédente. La proportion des mariages a été de 7·8 pour 1.000 habitants.

On a enregistré 16917 nés-vivants, soit 2178 de moins qu'au mois d'avril 1930; ainsi la proportion des naissances n'a été que de 23·8 pour 1.000 habitants.

Il y a eu 13.391 décès, soit 1.614 de plus qu'au mois d'avril de l'année précédente. La proportion des décès a été de 18·8 pour 1.000 habitants. Le nombre des décès de nourrissons a été de 2.883. Ce nombre est presque égal au chiffre correspondant d'avril 1930, mais si on tient compte de la diminution du nombre des nés vivants, on constate une augmentation considérable des décès de nourrissons. La proportion des décès de nourrissons a été de 17·0 pour cent nés vivants.

L'accroissement naturel a été de 3.526 âmes, 3.792 de moins qu'en avril 1930.

Des décès causés en avril 1931 par les maladies infectieuses, nous mentionnons seulement ceux dus à la tuberculose. Celle-ci a causé 2.010 décès (2·8 pour 1.000 âmes).

Marché du travail. En raison de la régression de l'activité industrielle, la situation du marché du travail a continué à s'aggraver en avril 1931. Au lieu de présenter l'amélioration saisonnière habituelle, le nombre des chômeurs inscrits aux syndicats ouvriers a augmenté de 0·3% comparativement au mois précédent et de 33·9% par rapport à avril 1930. Les chômeurs de Budapest représentaient 59·4% de ceux de la Hongrie, et les chômeurs de province, 40·6%. Par rapport au mois précédent, le chômage a particulièrement augmenté dans l'industrie de l'habillement (56·0%), parmi les employés d'hôtels et de restaurants (42·5%) et dans l'industrie du bois (9·0%). On a enregistré une légère amélioration dans le bâtiment (6·7%) et dans l'alimentation (1·4%). Les Offices de placement ont placé en moyenne 19·3% des chômeurs ayant demandé du travail; cette proportion a été de 18·5% à Budapest et de 21·4% en province.

Production. Les chiffres relatifs à avril font ressortir l'accroissement de la dépression économique, la production ayant accusé des régressions dépassant bien les diminutions saisonnières. La production de lignite (527 mille tonnes) présentait une diminution de 11·1% sur le mois précédent et de 6·5% sur le mois correspondant de 1930. Pour le minerai de fer, la scorie de fer et la fonte à raffiner, on constate une régression encore plus forte. Comparativement au mois précédent, la production de minerai de fer a diminué de 18·4% et par rapport au mois correspondant de 1930, de 58·8%. Comparativement aux mêmes mois, la production de la fonte à raffiner a accusé une diminution de 18·1%, respectivement de 48·7%. Celle de l'énergie électrique a continué à augmenter, dépassant de 12·8% le chiffre correspondant d'avril 1930. La production de l'énergie électrique pour moteurs a également augmenté (+ 8·1%).

Commerce et transports. En avril 1931, les importations ont représenté 57·1 millions de pengős et les exportations 40·5 millions, de sorte que la balance du commerce extérieur s'est soldée par un excédent d'importations de 16·6 millions de p. Comparativement au mois correspondant de 1930, la valeur des importations a fléchi de 22·8% et celle des exportations, de 44·1%.

A l'importation, on constate une régression pour toutes les catégories d'articles. Au poste le plus important — bois bruts et ouvrés — on voit une régression de 2·6 millions de pengős (30%). Les achats de papier et articles de papier ont diminué de 1·2 million de p. (33%); ceux d'huiles minérales, de 1·1 million (de plus de 45%). Les importations de textiles présentent le même tableau, surtout celles de tissus de laine et de coton.

Les exportations ont fléchi encore plus considérablement. Comparativement à avril 1930, les exportations d'animaux de boucherie et de trait ont diminué de 9 millions et ½, soit plus de 55%. La majeure partie de cette diminution a eu lieu à l'exportation de bêtes à cornes et de porcs. Les exportations de farine ont moins diminué en quantité, mais plus quant à leur proportion; en valeur, elles ont fléchi de 3·2 millions, soit de 58%. Les ventes

de froment ont présenté une forte diminution; elles ont à peine représenté un demi-million de pengős, accusant une diminution de 94% sur celles d'avril 1930, dont la valeur était de 7 millions de pengős. On ne voit un accroissement — d'ailleurs peu considérable — qu'à quelques postes, notamment aux machines électriques, ainsi qu'aux pelleteries apprêtées dont l'exportation progresse de plus en plus.

Pour le trafic des chemins de fer, en avril 1931 on a enregistré une augmentation saisonnière, dépassant celle du mois correspondant de l'année précédente. Malgré cela, le trafic a été bien au-dessous de celui d'avril 1930, à laquelle la quantité des marchandises transportées a été inférieure de 12·8% et le nombre des voyageurs, de 10·4%.

Formation des prix. Les produits agricoles, qui étaient en hausse depuis le début de 1931, n'ont plus augmenté en avril. Mais puisque le prix n'en a pas diminué, l'indice de l'agriculture et de l'élevage était stationnaire (84). A l'exception de l'indice des „autres industries“, qui a baissé de 2 points, les composants de l'indice des prix de gros n'ont pas présenté de changement essentiel; l'indice général est descendu de 94 à 93.

Les indices du chauffage, de l'éclairage et de l'alimentation ayant quelque peu baissé, l'indice du coût de la vie a accusé une légère diminution.

Monnaie et crédit. Les dépôts d'épargne placés dans les 12 principaux établissements de crédit de Budapest et à la Caisse d'épargne postale ont continué à augmenter en avril dernier et à la fin du mois ils s'élevaient à 679·4 millions de pengős, dépassant les chiffres correspondants enregistrés jusqu'ici. Mais les dépôts en compte courant ont été inférieurs de 47·0 millions de p. à ceux de la fin de mars 1931.

La situation de la Bourse de Budapest a continué à s'aggraver. Le nouvel indice officiel des actions, que nous avons introduit dans le tableau économique, montre nettement la régression de l'ampleur des transactions, et la dépression croissante de la Bourse ressort encore plus des chiffres relatifs au mouvement de la Bourse. En avril 1931, il n'a été vendu que 136 mille actions contre 171 mille au mois précédent et 399 mille en avril 1930. Le montant des livraisons et acceptations n'a été que de 5·7 millions de pengős et le montant des transactions (8·3 millions de p.) a été inférieur aux chiffres correspondants enregistrés jusqu'ici.

Les données concernant la sécurité de crédit n'ont pas accusé de changement essentiel en avril dernier. Cependant, le nombre des insolvabilités a été très élevé, surtout par rapport à la seconde moitié de 1930.

Népmozgalom. Magyarországon az 1931. év április havában 5.562 házasságot kötöttek, 996-tal többet, mint az 1930. év áprilisában. Az 1.000 lélekre számított házassági arány 7·8.

Az élveszületések száma 16.917, az előző év ugyanezen hónapjával való összehasonlításban 2.178-cal csökkent s így az e havi születési arány csak 23·8-at ért el.

Elhaltak 13.391-en, 1.614-el többen, mint a múlt év április havában. Az e havi halálozási arány 18·8 (1.000 lélekre). Az elhaltak számában benne foglaltatnak a csecsemőhalottak is 2.883-at tevő számukkal. Ez a szám ugyan csaknem egyezik a tavalyi év negyedik hónapjában elhalt csecsemők számával, de ha figyelembe vesszük az élveszületésekben jelentkező csökkenést, tulajdonképpen jelentékeny csecsemőhalálozási emelkedést kell megállapítanunk. A havi csecsemőhalálozási arány 100 élveszülöttre 17·0.

A havi természetes szaporodás mindössze 3.526 lélek, 3.792-vel kevesebb, mint az 1930. év április hónapban.

A fertőző betegségben elhaltak közül csak a tuberkulózisban meghaltakat emeljük ki. Számuk a most tárgyalt hónapban 2.010 volt, ami 1.000 lélekre számítva 2·8-as aránynak felel meg.

Munkapiac. Az ipari tevékenység további összezsugorodása április hónapban erősen éreztette hatását a munkapiacra, melynek helyzete tovább rosszabbodott. A munkanélküliség szokásos idényszerű enyhülése így tehát ebben a hónapban elmaradt, sőt a szakszervezetek által kimutatott munkanélküliek száma az előző hónappal szemben 0·3%-kal tovább emelkedett. A múlt év azonos hónapjával szemben pedig az emelkedés 33·9%-ot tesz. A munkanélküliek 59·4%-a Budapestre, 40·6%-a pedig vidékre esett. Az előző hónappal szemben különösen a ruházati ipar (56·0%) a szálloda és éttermi alkalmazottak (42·5%) s a faipar (9·0%) helyzete súlyosbodott. Csekély mérvű javulás jelentkezik az építőiparban (6·7%) s az élelmezési iparban (1·4%). A hatósági munkaközvetítők április havában, országos átlagban a munkakeresők 19·3%-át juttatták munkaalkalomhoz. A munkához jutott munkakeresők aránya a fővárosban 18·5%, a vidéken 21·4% volt.

Termelés. Az április havi termelési adatok a gazdasági depresszió kimélyülését jelzik, amennyiben azokban jóval az idényszerű kereteket meghaladó esések észlelhetők. Barnaszénből 11·1%-kal (527 ezer tonna) termeltünk kevesebbet, mint az előző hónapban és 6·5%-kal kevesebbet, mint a múlt év azonos hónapjában. Sokkal nagyobb arányú visszaesés mutatkozik a vasérc és vassalak, továbbá a finomításra való nyersvas termelésében. A vasérc-termelés áprilisban az előző hónaphoz képest 18·4%-kal, múlt év azonos hónapjához képest pedig

Gazdasági jelzőtábla.

Megnevezés	Egység	1929	1930	1929		január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	június Juin	
		átlag Moyenne		nov. Nov.	dec. Déc.							
Népmozgalom.												
1	Házasságkötés	szám	6.414	6.412	12.708	5.276	5.834	8.837	5.681	4.566	7.707	5.665
2	Házasságkötés 1000 lélekre	"	9.0	8.9	18.0	7.2	7.9	13.2	7.7	6.4	10.5	8.0
3	Élveszülött	"	17.410	17.901	14.318	14.060	16.048	16.160	19.629	19.095	18.880	16.978
4	Élveszülött 1000 lélekre	"	24.4	24.9	20.3	19.2	21.8	24.2	26.7	26.9	25.6	23.9
5	Halálozás	"	12.588	11.093	10.525	10.926	11.272	10.067	11.849	11.777	11.617	10.673
6	Halálozás 1000 lélekre	"	17.6	15.4	14.9	14.9	15.3	15.1	16.1	16.6	15.8	15.0
7	Egy éven aluli elhalt	"	3.168	2.754	2.384	2.278	2.369	2.097	2.632	2.811	2.724	2.875
8	Egy éven aluli elhalt 100 élveszülöttre	"	18.2	15.4	16.6	16.2	14.8	13.0	13.4	14.7	14.4	16.9
9	Gümőkórban elhalt	"	1.521	1.381	1.028	1.153	1.402	1.412	1.846	1.917	1.819	1.475
10	Gümőkórban elhalt 1000 lélekre	"	2.13	1.92	1.46	1.58	1.94	2.12	2.51	2.70	2.47	2.08
11	Természetes szaporodás	"	4.822	6.808	3.793	3.134	4.776	6.093	7.780	7.318	7.263	6.305
12	Természetes szaporodás 1000 lélekre	"	6.8	9.5	5.4	4.3	6.5	9.1	10.6	10.3	9.8	8.9
13	Kivándorolt	"	753	512	690	517	540	515	1.170	537	678	560
14	Visszavándorolt	"	52	83	69	113	37	50	63	70	66	74
Munkapiac.												
Társadalmi biztosítás:												
15	Kötelezőleg bizt. tagok átl. létszáma	1.000	1.044.1	983.7	1.064.2	1.019.8	956.5	957.1	968.6	987.3	1.011.5	1.010.7
Munkanélküli:												
16	Szociáldem. szakszervezeti összesen	szám	15.322	21.339	15.910	19.181	21.533	21.309	21.016	20.139	19.875	18.960
17	Szociáldem. szakszervezeti Budapesten	"	8.039	11.133	8.250	9.559	10.250	10.678	10.469	10.440	10.237	9.818
18	Ker. szoc. szakszervezeti Budapesten	"	852	951	1.033	1.107	1.161	1.120	983	906	857	829
19	Szakszervezeti munkanélküli együtt	"	16.174	22.290	16.943	20.288	22.694	22.429	21.999	21.045	20.732	19.789
Hatósági munkaközvetítés:												
20	Munkahely	szám	7.080	6.095	4.926	5.274	11.432	9.613	10.713	13.406	14.307	13.454
21	Munkakereső	"	15.173	16.696	16.376	17.041	47.850	47.323	43.333	43.342	38.342	40.359
22	100 munkahelyre esett munkakereső	"	223	274	332	323	419	492	404	323	268	300
23	Munkaközvetítés	"	4.772	4.608	3.619	4.113	10.032	8.194	8.912	10.454	11.287	10.436
24	100 munkahelyre esett közvetítés	"	68.0	75.6	73.5	77.9	87.8	85.2	83.2	78.0	78.9	77.3
Felajánlott órabér:												
25	Bádogos	Pengő	0.81	0.72	0.80	0.79	0.77	0.66	0.55	0.68	0.68	0.84
26	Asztalos	"	0.66	0.61	0.60	0.64	0.67	0.62	0.75	0.66	0.61	0.66
27	Szabó	"	0.55	0.54	0.55	0.54	0.51	0.58	0.54	0.59	0.55	0.52
28	Kőműves	"	0.85	0.80	0.83	0.75	—	0.86	—	0.78	0.83	0.76
29	Napszámos	"	0.50	0.45	0.51	0.45	0.46	0.43	0.44	0.49	0.49	0.46
30	Gyári munkásnő	"	0.32	0.25	0.27	0.27	0.25	0.26	0.27	0.26	0.26	0.26
31	Napszámosnő	"	0.43	0.38	0.38	0.39	0.40	0.36	0.39	0.40	0.38	0.42
Termelés.												
32	Kőszén	1.000 q	687.9	676.3	730.2	657.3	695.9	764.9	690.9	671.6	690.4	668.5
33	Barnaszén	"	5.869.9	5.145.1	6.618.5	6.666.4	6.723.7	5.444.8	4.687.9	4.516.2	4.355.2	4.140.3
34	Vasérc és vassalak	"	215.3	131.0	224.3	170.7	179.4	126.5	120.9	148.9	128.8	134.0
35	Finomításra való nyersvas	"	306.6	214.4	356.6	267.3	272.2	188.0	193.2	231.5	195.6	227.1
36	Szesz	1.000 hl.	36.6	34.1	87.3	78.6	59.7	43.2	38.1	29.7	14.3	3.9
37	Cukor	1.000 q	212.5	196.6	858.0	641.5	17.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Budapest szfv. Elektromos Művei:												
38	Villamosáram	1.000 kw. óra	17.904	18.733	21.282	21.864	22.746	19.032	18.632	16.865	16.714	15.011
39	Motorikus célra elosztott áram	"	7.011	7.396	7.509	6.725	6.766	7.203	7.402	6.796	6.940	7.461
40	Magánvilágítási célra elosztott áram	"	6.661	6.836	7.310	9.308	10.073	9.456	8.640	6.828	6.122	5.266
41	Elektromosáramfogyasztók	1.000	—	—	208.8	211.2	212.4	213.3	214.0	214.6	214.5	215.9
Kereskedelem és közlekedés.												
Külkereskedelem:												
42	Behozatal összesen	1.000.000 P	88.6	69.4	82.3	84.7	67.5	61.3	69.2	74.0	73.4	63.5
E b b ő l:												
43	Szén	1.000 q	1.550.2	1.031.1	1.824.5	1.752.1	1.042.0	639.4	671.6	567.6	579.7	774.3
44	"	1.000 P	5.972	4.031	7.187	6.916	4.062	2.582	2.701	2.266	2.313	3.057
45	Nyers és megmunkált fa	1.000 q	2.270.0	1.625.6	2.196.0	1.766.3	1.334.8	1.115.3	1.308.4	1.354.8	1.516.7	1.370.6
46	"	1.000 P	10.999	7.772	8.637	7.257	5.479	5.938	8.203	8.752	9.206	7.630
47	Gépek és készülékek	q	12.636	9.969	8.690	8.812	8.291	7.654	9.772	8.311	9.362	9.873
48	"	1.000 P	3.584	2.803	3.326	3.772	2.518	2.147	2.699	2.695	3.484	2.836
49	Pamutzövet	q	5.749	5.026	4.344	4.354	4.231	4.715	4.894	4.722	5.090	4.946
50	"	1.000 P	4.759	3.880	3.557	3.573	3.294	3.537	4.051	3.650	3.741	3.497
51	Nyerspamut	q	10.969	12.182	14.536	18.650	17.896	9.124	11.290	13.562	10.236	10.580
52	"	1.000 P	2.732	2.431	4.013	5.055	4.502	1.647	2.357	2.939	2.162	2.149
53	Papiros és papirosárak	q	66.537	64.139	70.984	77.543	65.555	45.762	58.010	67.856	59.697	60.860
54	"	1.000 P	3.665	3.210	3.997	4.044	3.369	2.484	3.232	3.598	3.145	2.824
55	Ásványolaj	1.000 q	173.6	207.2	159.2	157.5	243.3	96.1	212.6	171.9	274.9	179.3
56	"	1.000 P	2.516	2.758	2.375	2.225	3.220	1.388	2.982	2.513	3.630	2.062

Tableau économique.

1 9 3 0						1 9 3 1				Unité	Désignation	
július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril			
Mouvement de la population.												
3.027 4·1	4.744 6·4	5.401 7·6	7.993 10·8	12.220 17·1	5.277 7·1	6.939 9·4	8.070 12·1	3.738 5·1	5.562 7·8	nombre	Mariages	1
18.408 25·0	18.992 25·8	19.688 27·7	18.282 24·7	16.501 23·1	16.150 21·8	18.249 24·6	16.962 25·4	18.375 24·9	16.917 23·8	"	Mariages pour 1.000 habitants	2
11.221 15·2	11.229 15·3	10.394 14·6	10.919 14·7	10.653 14·9	11.452 15·5	12.983 17·5	13.113 19·6	14.016 19·0	13.391 18·8	"	Nés vivants	3
3.317 18·0	3.306 17·4	2.907 14·8	2.877 15·7	2.413 14·6	2.719 16·8	3.122 17·1	3.061 18·0	2.959 16·1	2.883 17·0	"	Nés vivants pour 1.000 habitants	4
1.272 1·72	1.151 1·56	968 1·36	999 1·36	1.118 1·57	1.199 1·62	1.423 1·92	1.517 2·27	1.903 2·58	2.010 2·82	"	Décès	5
7.187 9·8	7.763 10·5	9.294 13·1	7.363 10·0	5.848 8·2	4.698 6·3	5.266 7·1	3.849 5·8	4.359 5·9	3.526 5·0	"	Décès pour 1.000 habitants	6
368 92	433 97	442 89	385 109	319 136	199 117	237 100	117 56	172 141	162 82	"	Décédés au-dessous d'un an	7
										"	Décédés au-dessous d'un an pour 100 nés viv.	8
										"	Décès par tuberculose	9
										"	Décès par tuberculose pour 1.000 habitants	10
										"	Accroissement naturel	11
										"	Accroissement naturel pour 1.000 habitants	12
										"	Émigrés	13
										"	Émigrés revenus dans le pays	14
Marché du travail.												
Assurances sociales :												
985·5	984·2	995·2	995·1	989·3	963·5					1.000	Membres assurés obligatoirement, eff. moyen	15
Chômeurs :												
19.081	21.013	22.252	22.914	23.333	24.648	26.191	27.089	27.092	27.129	nombre	Syndicats social-démocrates de Hongrie	16
9.833	11.329	12.025	12.289	12.735	13.493	14.497	15.292	15.420	15.689	"	Syndicats social-démocrates de Budapest	17
920	847	874	999	975	935	953	965	996	1.042	"	Syndicats chrétiens soc. de Budapest	18
20.001	21.860	23.126	23.913	24.308	25.583	27.144	28.054	28.088	28.171	"	Chômeurs syndiqués au total	19
Offices de placement :												
14.324	11.493	12.034	12.143	10.027	13.708	10.198	10.856	13.351	12.362	nombre	Offres d'emploi	20
39.578	37.581	40.588	44.757	47.069	52.978	48.156	52.905	55.248	53.525	"	Demandes d'emploi	21
276	326	337	369	469	386	472	487	413	433	"	Demandes pour 100 offres d'emploi	22
11.767	9.442	9.708	10.145	8.286	12.430	8.831	9.486	11.395	10.323	"	Placements	23
82·1	82·1	80·7	83·5	82·6	90·7	86·6	87·2	86·1	83·5	"	Placem. pour 100 offres d'emploi	24
Salaires horaires offerts :												
0·70	0·79	0·68	0·67	0·74	—	0·67	0·68	0·66	0·66	pengős	Ferblantiers	25
0·71	0·59	0·55	0·59	0·60	0·55	0·59	0·63	0·60	0·53	"	Menuisiers	26
0·53	0·53	0·54	0·52	0·50	0·49	0·49	0·50	0·49	0·47	"	Tailleurs	27
0·83	0·92	0·77	0·76	0·81	0·60	0·87	0·79	0·78	0·73	"	Maçons	28
0·44	0·46	0·46	0·46	0·43	0·42	0·45	0·46	0·43	0·44	"	Journaliers	29
0·24	0·24	0·29	0·23	0·24	0·24	0·28	0·24	0·22	0·21	"	Ouvrières de fabrique	30
0·35	0·34	0·44	0·36	0·37	0·37	0·46	0·44	0·32	0·45	"	Journalières	31
Production.												
663·5	548·5	664·4	693·7	672·8	690·4	664·1	581·4	675·1	642·0	1.000 q	Houille	32
4.365·0	4.455·3	5.278·8	6.193·5	5.803·0	5.777·4	5.603·1	4.878·5	4.750·0	4.222·8	"	Lignite	33
134·4	119·6	120·2	148·6	102·8	107·3	85·8	89·2	75·1	61·3	"	Minerai de fer et scorie de fer	34
224·5	205·7	218·1	243·6	175·9	196·8	162·4	164·7	145·0	118·8	"	Fonte à raffiner	35
3·1	4·1	29·3	53·7	75·6	55·2	41·6	32·0	23·6		1.000 hl	Alcool	36
0·0	3·4	114·0	903·3	909·9	410·7	0·0	0·0	0·0	0·0	1.000 q	Sucre	37
Usines d'électricité de la ville de Budapest :												
15.746	16.207	18.514	20.937	21.189	23.205	23.005	20.412	21.123	19.017	1.000 kw.-h.	Energie électrique	38
7.389	7.943	7.810	7.814	7.664	7.561	7.166	6.878	6.739	7.347	"	Energie él. distribuée comme force motrice	39
4.384	3.898	4.870	5.719	7.616	9.158	10.778	9.978	9.275	7.925	"	Energie él. distribuée pour éclairage privé	40
216·5	217·6	218·6	219·6	222·1	223·5	224·0	224·1	224·3	224·2	1.000	Consommateurs d'énergie électrique	41
Commerce et transports.												
Commerce extérieur :												
70·7	70·5	77·7	72·7	65·1	67·3	44·3	42·9	55·7	57·1	1.000.000 p	Importations totales	42
D o n t :												
1.118·7	1.404·4	1.636·5	1.563·8	1.266·1	1.110·4	749·2	651·3	771·5	711·8	1.000 q	Charbon	43
4.365	5.475	6.622	6.091	4.852	4.327	2.916	2.568	3.036	2.660	1.000 p	Bois bruts et ouvrés	44
1.836·7	2.376·3	2.612·3	2.001·4	1.613·6	1.069·3	542·7	651·5	1.039·3	1.017·6	1.000 q	Machines et appareils	47
8.571	9.831	10.774	8.135	6.253	4.502	2.615	4.177	7.149	6.135	1.000 p	Tissus de coton	50
14.546	10.735	8.593	6.724	8.639	16.998	4.907	5.032	8.639	6.166	q	Coton brut	51
4.258	2.780	2.462	2.225	2.680	2.821	1.840	1.945	2.080	1.953	1.000 p	Papier et articles de papier	54
5.285	5.459	5.944	5.715	3.948	5.553	1.666	2.313	2.947	1.791	q	Huile minérale	55
3.716	4.019	4.479	3.863	2.660	3.784	1.170	1.542	2.116	1.329	1.000 p		56
12.096	7.780	10.548	11.699	18.268	13.100	10.623	10.383	11.016	9.618	q		
2.207	1.424	2.045	2.079	3.339	2.327	1.717	1.743	1.808	1.530	1.000 p		
61.263	58.939	60.794	80.860	66.706	83.313	64.120	31.429	60.410	56.274	q		
3.190	3.320	3.121	3.350	3.171	3.711	2.685	1.670	2.731	2.414	1.000 p		
221·3	160·4	314·1	198·2	206·1	207·4	190·2	100·7	52·6	151·7	1.000 q		
2.659	2.483	4.027	2.931	2.539	2.645	2.198	1.176	535	1.373	1.000 p		

Megnevezés	Egység	1929	1930	1 9 2 9		1 9 3 0					
		átlag <i>Moyenne</i>		nov. <i>Nov.</i>	dec. <i>Déc.</i>	január <i>Janvier</i>	február <i>Février</i>	márc. <i>Mars</i>	április <i>Avril</i>	május <i>Mai</i>	június <i>Juin</i>
57 Vasárak	q	10.599	6.546	11.469	10.003	10.115	7.752	7.182	7.639	5.828	7.163
58	1.000 P	1.518	1.117	1.814	1.445	1.222	1.209	1.170	1.427	1.085	1.176
59 Nyers fémek	q	17.339	14.612	14.049	12.700	14.463	10.552	13.752	10.210	16.935	15.988
60	1.000 P	2.423	1.687	1.686	1.554	2.048	1.371	1.685	1.354	2.077	1.877
61 Gyapjuszövet	q	1.617	1.336	1.444	1.030	1.044	1.380	1.392	1.022	804	813
62	1.000 P	2.746	2.446	2.425	1.562	2.180	3.266	3.130	2.189	1.621	1.516
63 Kivitel összesen	1,000.000 P	86.5	75.9	122.7	120.4	79.5	60.4	78.5	72.4	85.0	75.9
E b b ő l:											
64 Búza	1.000 q	405.0	289.2	410.7	382.2	254.5	157.5	375.6	301.9	435.3	255.8
65	1.000 P	10.530	6.140	10.269	9.554	6.617	3.938	9.013	7.094	10.448	6.139
66 Liszt	1.000 q	223.5	197.4	348.2	296.8	216.3	93.0	194.3	138.9	203.7	232.1
67	1.000 P	8.861	6.909	13.673	11.932	8.200	3.647	7.700	5.609	8.031	9.310
68 Szarvasmarha	drb	7.432	13.940	10.680	9.388	8.311	7.800	11.812	15.652	20.313	18.511
69	1.000 P	5.113	9.490	7.410	6.553	5.897	5.353	8.191	10.789	14.377	12.837
70 Sertés	drb	22.761	20.708	53.889	50.384	31.328	19.950	19.418	16.677	18.483	18.173
71	1.000 P	6.230	4.777	12.933	11.966	7.443	5.160	4.946	4.138	4.147	4.032
72 Cukor	1.000 q	101.2	89.041	248.8	242.5	177.3	54.6	35.1	30.5	73.7	51.8
73	1.000 P	3.413	2.497	8.351	8.133	6.030	1.856	1.158	975	2.359	1.657
74 Baromfi	q	12.296	18.509	24.356	41.309	17.689	14.539	11.345	10.387	6.471	8.750
75	1.000 P	3.408	4.023	7.055	10.430	4.693	3.704	2.814	2.478	1.801	2.038
76 Vasfélgártmányok	1.000 q	100.8	71.246	141.9	77.7	59.9	79.1	80.5	92.8	77.4	58.5
77	1.000 P	1.981	1.452	2.713	1.676	1.249	1.199	1.834	1.947	1.691	1.246
78 Nyersdohány	q	11.382	8.773	22.170	9.644	889	354	5.944	13.529	13.515	4.731
79	1.000 P	1.503	1.230	3.459	1.504	142	57	1.022	2.300	2.298	804
80 Disznósír	q	2.877	6.983	5.284	5.121	5.867	7.247	4.504	4.592	4.902	3.803
81	1.000 P	593	1.208	1.023	964	1.117	1.329	838	886	894	632
82 Toll	q	2.470	1.862	2.642	3.241	2.125	1.616	1.985	2.093	1.485	807
83	1.000 P	1.887	1.216	1.909	2.481	1.418	1.050	1.225	1.328	1.100	642
84 Behozatali (—) v. kiviteli (+) többlet	1,000.000 P	-2.1	+6.5	+40.4	+35.7	+12.0	-0.9	+9.3	-1.6	+11.6	+12.4
Máv. és kezelésében lévő Hév.:											
85 Szállított áru	1.000 t.	1.982	1.684	2.495	1.833	1.350	1.231	1.458	1.481	1.748	1.519
86 Árutonna-kilométer	1,000.000 km	233	195	300	237	171	152	177	177	204	172
87 Megrakott teherkocsi	1.000	123.1	111.4	152.4	114.0	88.4	82.6	100.1	99.6	116.8	104.0
88 Szállított utas	1.000	7.471	6.977	7.636	7.560	6.583	6.098	6.506	6.410	7.042	7.554
89 Utaskilométer	1,000.000 km	218	201	219	217	182	169	180	193	199	213
Postaforgalom:											
90 Levélküldemény	1.000 db	37.156	36.880	38.238	38.961	35.757	35.050	35.799	36.708	38.174	35.628
91 Csomagküldemény	"	1.072.8	1.032.5	1.110.8	1.250.4	975.1	924.3	1.035.8	1.063.1	1.037.2	949.5
92 Postautalvány	1.000 db	838.6	901.3	879.6	946.6	896.3	858.2	877.3	915.8	949.9	976.1
93	1,000.000 P	144.7	150.4	158.2	156.1	148.2	146.3	131.0	148.3	158.4	130.9
94 Távirat	1.000 db	340.1	309.6	334.9	320.3	280.1	254.4	296.9	295.4	308.7	329.1
95 Helyközi beszélgetés	1.000	420	391.0	440	389	371	341	375	371	403	398
96 Távbeszélő főállomás	szám	—	—	76.593	76.913	77.170	77.644	78.020	78.366	79.069	79.441
97 Rádióvevőberendezés	1.000	—	—	257.5	266.6	276.8	284.9	289.9	292.4	292.9	293.3
Gépjárműállomány:											
98 Gépjárműállomány Budapesten	szám	—	—	15.426	15.274	15.239	15.320	15.420	15.468	15.599	15.751
99 Gépjárműállomány Magyarországon	"	—	—	29.514	29.417	29.363	29.406	29.511	29.684	29.994	30.345
E b b ő l:											
100 Személykocsi	"	—	—	13.396	13.293	13.243	13.286	13.292	13.367	13.483	13.569
101 Teherkocsi	"	—	—	4.380	4.401	4.400	4.408	4.392	4.406	4.434	4.489
102 Egyéb gépkocsi	"	—	—	1.349	1.358	1.357	1.354	1.362	1.374	1.384	1.393
103 Motorkerékpár	"	—	—	10.389	10.365	10.363	10.358	10.465	10.537	10.693	10.894
Áralakulás.											
Nagykereskedelmi árindex:											
104 Összes áruk átlaga	1913 = 100	121	96	107	107	106	104	100	96	96	94
105 Mezőgazdaság és állattenyésztés	"	116	85	97	97	95	93	88	83	84	82
106 Gyarmatárak	"	144	137	138	138	138	138	138	138	138	138
107 Malomipar és cukoripar	"	106	97	104	103	105	101	101	98	98	97
108 Egyéb ipar	"	134	125	132	132	131	130	129	126	126	124
109 Agrár olló	"	86.2	67.8	73.5	73.5	72.5	71.5	68.2	65.9	66.7	66.1
Megélhetési index:											
110 Összesen lakbérrel	1913 = 100	117.4	106.3	112.1	112.5	112.4	111.2	111.4	109.6	107.1	104.8
111 Összesen lakbér nélkül	"	127.1	112.6	120.2	120.7	120.6	119.0	119.3	116.9	113.6	110.6
112 Élelmezés	"	124.1	105.1	113.7	114.5	114.7	113.1	113.2	110.0	105.8	102.4
113 Ruházat	"	132.0	126.8	130.9	130.9	130.9	130.9	130.9	130.3	130.3	127.5
114 Fűtés, világítás	"	135.8	130.9	138.1	138.1	136.0	133.1	134.6	133.1	130.8	129.4
115 Lakás	"	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3
Nagykereskedelmi árak:											
116 Búza, tiszavidéki 78 kg-os	P/q	23.89	19.53	23.90	23.95	24.60	24.55	23.80	22.60	23.43	20.63
117 Rozs, pestvidéki elsőrendű	"	18.35	10.26	15.70	14.83	13.05	11.68	11.45	10.65	11.85	10.15
118 0-ás liszt	P/kg	0.40	0.39	0.42	0.42	0.44	0.41	0.42	0.41	0.41	0.41
119 2-es "	"	0.38	0.36	0.39	0.39	0.42	0.39	0.39	0.38	0.38	0.37
120 6-os "	"	0.28	0.23	0.27	0.26	0.28	0.25	0.26	0.24	0.24	0.23

						1931				Unité	Désignation	
július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril			
6.990	8.095	5.118	4.637	4.546	3.801	2.989	2.091	3.409	3.557	q	Articles en fer	57
1.127	1.216	1.034	975	978	807	616	758	649	739	1.000 p		58
15.950	16.624	13.366	15.104	15.035	17.385	11.848	9.772	14.869	14.933	q	Métaux bruts	59
1.746	1.954	1.206	1.539	1.532	1.859	1.480	1.044	1.468	1.508	1.000 p		60
1.139	2.416	2.225	1.572	1.014	1.246	724	915	1.055	649	q	Tissus de laine.	61
1.849	4.173	3.913	2.296	1.407	1.876	1.100	1.682	1.951	1.181	1.000 p		62
60·5	76·1	76·4	86·6	86·9	72·2	39·7	40·8	49·9	40·5	1,000.000 p	Exportations totales	63
106·2	378·8	268·3	236·8	434·3	268·8	118·3	108·7	278·8	30·0	1.000 q	Dont :	
2.556	7.956	4.830	4.026	6.901	4.167	1.775	1.740	3.903	451	1.000 p	Froment	64
58·4	199·8	230·7	275·9	274·8	252·5	95·6	77·5	85·2	90·1	1.000 q	Farine	66
2.030	7.049	7.553	8.476	8.405	6.970	2.266	1.931	2.195	2.353	1.000 p		67
16.572	15.911	15.167	17.027	13.206	7.007	6.179	5.960	6.065	9.465	tête	Bêtes à cornes	68
11.567	10.713	9.728	11.235	8.481	4.714	4.383	4.159	3.975	5.945	1.000 p		69
16.758	23.193	24.310	22.401	21.492	16.317	5.572	4.188	3.543	1.529	tête	Porcs	70
3.664	4.983	5.458	4.866	4.801	3.691	1.298	925	756	346	1.000 p		71
24·9	17·2	26·3	182·4	220·2	174·2	42·5	13·8	17·4	9·6	1.000 q	Sucre	72
796	549	841	4.844	5.149	3.740	839	275	349	190·5	1.000 p		73
8.815	11.528	19.938	29.190	38.037	45.420	21.293	15.352	12.649	5.549	q	Volaille	74
1.973	2.479	4.423	5.873	7.165	8.833	4.558	3.158	2.655	1.151	1.000 p		75
39·3	47·7	80·2	107·5	104·7	29·3	13·8	21·8	48·3	34·9	1.000 q	Demi-produits en fer	76
951	1.102	1.609	1.914	1.620	564	262	288	736	545	1.000 p		77
642	1.001	2.022	11.053	42.806	8.787	465	127	5.520	19.035	q	Tabac brut	78
104	160	324	1.768	4.794	984	52	14	618	2.094	1.000 p		79
5.068	5.635	9.877	11.666	12.256	8.630	6.129	7.544	7.871	2.379	q	Saindoux	80
775	986	1.695	1.952	2.008	1.379	937	1.068	1.079	307·2	1.000 p		81
1.236	1.375	2.212	2.448	2.806	2.296	1.171	2.735	1.666	1.897	q	Plumes	82
856	853	1.499	1.758	1.615	1.357	577	1.611	938	802	1.000 p		83
-10·2	+5·6	-1·3	+13·9	+21·8	+4·9	-4·6	-2·2	-5·8	-16·6	1,000.000 p	Excédent d'importat. (-) ou d'exportat. (+)	84
Chemins de fer de l'Etat et lignes d'intérêt local gérées par l'Etat:												
1.563	1.845	2.044	2.417	2.139	1.418	1.066	1.009	1.245	1.291	1.000 t.	Marchandises transportées	85
181	215	231	278	249	171	129	117	150	154	1,000.000 km	Tonnes kilom.	86
107·6	119·7	129·5	153·0	137·8	96·8	79·3	72·9	89·4	92·1	1.000	Wagons à marchand. chargés	87
7.045	7.703	7.492	6.757	6.938	6.660	5.635	5.618	6.099	6.180	1.000	Voyageurs transportés	88
212	232	226	197	202	194	164	164	178	187	1,000.000 km	Kilomètres-voyageurs	89
Trafic postal:												
37.308	36.512	37.676	39.126	36.892	37.925	32.926	30.933	32.231	31.492	1.000 unités	Correspondances	90
1.013·0	981·7	1.066·0	1.131·1	1.024·2	1.188·6	894·8	828·2	975·1	895·6	"	Colis	91
939·5	768·6	855·3	980·0	852·2	946·3	899·5	828·3	845·6	846·6	1.000 unités	Mandats-poste.	92
152·3	165·8	150·2	170·3	151·2	151·5	140·4	133·8	120·0	131·6	1,000.000 p		93
346·5	376·0	337·6	329·1	288·9	272·8	242·4	224·9	298·0	250·8	1.000 pièces	Télégrammes	94
443	438	427	431	357	337	317	298	329	334	1.000	Conversations interurbaines	95
79.487	79.963	80.420	80.711	80.827	80.731	80.584	80.337	80.095	79.813	nombre	Principaux postes de téléphone	96
292·3	292·7	293·6	296·5	302·4	307·9	314·7	319·8	322·3	323·3	1.000	Postes de T. S. F.	97
Effectif des véhicules à moteur:												
15.778	15.853	15.833	15.735	15.647	15.316	15.196	15.115	15.174	15.217	nombre	Véhicules à moteur à Budapest	98
30.544	30.773	30.890	30.751	30.634	30.305	29.924	29.869	29.940	30.032	"	Véhicules à moteur en Hongrie	99
D o n t:												
13.623	13.738	13.734	13.625	13.557	13.394	13.161	13.163	13.188	13.228	"	Automobiles pour personnes	100
4.502	4.521	4.552	4.553	4.554	4.493	4.428	4.427	4.416	4.406	"	Camions automobiles	101
1.394	1.394	1.399	1.390	1.382	1.377	1.418	1.386	1.385	1.387	"	Autres automob.	102
11.025	11.120	11.205	11.183	11.141	11.041	10.917	10.893	10.951	11.011	"	Motocyclettes	103
Formation des prix.												
Indice des prix de gros:												
99	93	92	94	92	90	91	92	94	93	1913 = 100	Moyenne de l'ensemble des marchandises	104
88	81	80	83	80	78	79	80	84	84	"	Agriculture et élevage	105
138	138	138	138	133	133	133	133	133	133	"	Denrées coloniales	106
100	96	92	91	91	91	91	93	97	98	"	Minoterie et industrie sucrière	107
124	122	122	122	120	119	117	118	116	114	"	Autres industries	108
71·0	66·3	65·6	68·0	66·7	65·5	67·5	67·8	67·8	72·4	"	„Ciseaux agricoles“	109
Indice du coût de la vie:												
106·0	105·2	105·3	102·7	100·0	99·7	98·8	99·0	100·2	99·7	1913 = 100	Au total, y compris le loyer	110
112·2	111·1	111·3	107·8	104·4	104·0	102·7	103·0	104·6	103·9	"	Au total, non compris le loyer	111
104·6	103·3	103·5	99·6	95·8	95·0	93·5	94·1	96·3	95·7	"	Alimentation	112
127·5	127·5	127·5	122·5	117·8	117·8	116·1	116·1	116·1	116·1	"	Vêtement	113
129·4	128·6	128·6	128·6	128·6	129·4	129·4	129·4	129·4	128·0	"	Chauffage et éclairage	114
86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	"	Logement	115
Prix de gros:												
19·68	16·65	15·38	14·98	14·25	13·83	14·03	14·88	15·90	15·30	1 q, en pengós	Froment de la rég. de la Tisza, de 78 kg	116
11·60	9·65	8·03	7·90	8·25	8·85	10·15	11·00	12·20	13·90	"	Seigle de 1er ordre, de la rég. de Pest	117
0·42	0·38	0·36	0·35	0·35	0·34	0·32	0·32	0·33	0·32	1 kg, en pengós	Farine No 0	118
0·39	0·35	0·33	0·32	0·31	0·30	0·29	0·29	0·30	0·30	"	„ No 2	119
0·24	0·22	0·21	0·20	0·20	0·20	0·20	0·22	0·25	0·26	"	„ No 6	120

Megnevezés	Egység	1929	1930	1 9 2 9		1 9 3 0					
		átlag Moyenne		nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	június Juin
121 Tengeri, dunántúli származású	P/q	23.03	13.54	13.73	13.25	13.25	12.85	11.93	11.75	11.80	13.55
122 Marhahús, elsőrendű, hátulja	P/kg	2.40	2.21	2.30	2.32	2.28	2.18	2.10	2.10	2.22	2.24
123 Borjú	P/kg élő súly	1.52	1.43	1.66	1.80	1.61	1.54	1.45	1.36	1.43	1.44
124 Sertés, fiatal nehéz, 300 kg-on felül	P/kg	1.65	1.35	1.43	1.47	1.59	1.69	1.62	1.44	1.29	1.12
125 Sertézsír	P/kg	2.06	1.72	1.71	1.73	1.77	1.88	1.87	1.81	1.86	1.50
126 Tojás, friss teatojás	P/1.440 db	203.19	153.95	237.60	237.60	154.80	124.80	118.56	129.00	136.00	131.68
127 Borjúbőr	P/kg	2.39	2.20	2.30	2.45	2.40	2.45	2.35	2.10	2.10	2.10
128 Marhabőr	"	1.36	1.23	1.25	1.45	1.35	1.20	1.25	1.25	1.28	1.25
129 Nyersgyapjú	"	2.35	1.62	2.00	2.00	2.00	2.00	2.00	1.60	1.60	1.55
130 Nyers pamut, amerikai	"	2.82	2.10	2.64	2.62	2.47	2.40	2.47	2.46	2.44	2.11
131 Barnaszén, hazai	P/q	3.00	3.22	3.31	3.31	3.31	3.31	3.30	3.11	3.11	3.11
132 Kőszén, porosz	"	6.13	5.88	6.40	6.40	6.30	6.10	6.10	5.90	5.90	5.90
133 Vörösréz	P/kg	2.34	1.66	2.20	2.15	2.25	2.20	2.25	1.70	1.65	1.55
134 Ólom	"	0.71	0.57	0.68	0.68	0.68	0.67	0.60	0.60	0.58	0.58
135 Ón	"	7.96	4.89	6.50	6.50	6.50	6.20	6.20	6.20	5.50	5.00
Pénz és hitel.											
136 Állami bevételek bruttó eredménye	1,000.000 P	—	—	92.4	85.3	72.5	79.4	61.9	68.5	92.1	106.0
137 Állami kiadások bruttó előirányzata	"	—	—	92.0	84.6	76.8	83.9	72.5	68.0	80.2	70.8
138 A pengő zürichi árfolyama	100 P = s. fr.	90.52	90.29	90.22	90.20	90.54	90.60	90.23	90.20	90.325	90.285
139	100 s. fr. = P	110.47	110.75	110.84	110.86	110.45	110.38	110.83	110.86	110.71	110.76
Magyar Nemzeti Bank:											
140 Jegyforgalom	1,000.000 P	—	—	472.7	500.6	476.2	441.4	431.2	463.7	440.9	449.4
141 Leszámitolt váltók és előlegek	"	—	—	321.7	329.5	293.4	226.8	224.6	248.1	219.6	233.8
É r c k é s z l e t:											
142 Arany	1,000.000 P	—	—	162.7	162.7	162.7	162.6	162.6	162.6	162.6	162.6
143 Deviza és valuta	"	—	—	41.3	39.1	18.3	25.4	7.6	10.2	18.8	32.1
144 Összesen	"	—	—	212.2	209.7	190.9	198.4	180.8	183.1	191.3	205.8
145 Ércfedezeti arány	%	41.3	46.8	42.4	41.0	42.3	45.5	45.8	45.1	49.2	46.7
146 Leszámitolási kamatláb	"	7.67	6.03	7.50	7.50	7	6.5	6	6	5.5	5.5
147 Elsőrendű üzleti váltók kamattétele	"	8.95	7.05	9.12	9.12	8.75	8.12	7.67	7.37	6.93	6.75
148 Betéti kamatláb 3 havi lekötésre	"	7.23	5.36	7	7	6.5	6	6	5.50	5.5—5	5
149 Betéti kamatláb lekötés nélkül	"	5.29	4.10	5	5	4.75	4.25	4.25	4	4	4
Betétállomány:											
T a k a r é k b e t é t:											
150 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	55.1	55.4	56.8	61.1	63.3	63.4	61.8	62.8
151 12 legnagyobb bpesti pénzintézetnél	"	—	—	529.7	546.2	557.5	565.1	566.8	568.2	572.0	583.6
152 Összesen	"	—	—	584.8	601.6	614.3	626.2	630.1	631.6	633.8	646.4
F o l y ó s z á m l a b e t é t:											
153 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	89.7	92.9	91.3	80.1	77.1	82.0	88.0	84.5
154 12 legnagyobb bpesti pénzintézetnél	"	—	—	749.1	718.7	732.3	736.2	717.6	703.9	703.3	703.4
155 Összesen	"	—	—	838.8	811.6	823.6	816.3	794.7	785.9	791.3	787.9
B e t é t e k e g y ü t t:											
156 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	144.8	148.3	148.1	141.2	140.4	145.4	149.8	147.3
157 12 legnagyobb bpesti pénzintézetnél	"	—	—	1.278.8	1.264.9	1.239.8	1.301.3	1.284.4	1.272.1	1.275.3	1.287.0
158 Összesen	"	—	—	1.423.6	1.413.2	1.437.9	1.442.5	1.424.8	1.417.5	1.425.1	1.434.3
159 A 35 legn. vidéki pénzint. betétállománya	"	—	—	—	148.8	149.7	150.7	151.4	151.9	152.0	155.9
Tőzsde:											
160 Részvényindex (Új feld.)	1926 = 100	144.4	119.9	130.8	130.9	139.3	132.5	130.9	126.8	123.1	119.5
161 Eladott részvény	1.000 db	546.0	307.5	504.2	304.8	360.6	466.4	260.8	390.4	266.2	225.6
162 Tőzsdei forgalom összege	1,000.000 P	40.9	19.8	34.6	20.8	20.3	33.5	17.9	20.0	16.9	12.6
163 Szállítások és átvételek összege	"	26.8	13.2	23.2	13.7	14.3	22.3	11.2	13.6	11.2	8.9
Hitelbiztonság:											
164 Új fizetéseképtelenség Magyarországon	szám	185.5	206.8	218	296	365	224	259	231	185	203
165 Csőd	"	19.2	18.4	19	22	17	24	39	20	19	21
166 Magán- és kényszeregyesség	"	166.3	188.4	199	274	348	200	220	211	166	182
167 Új fizetéseképtelenség Budapesten	"	49.6	58.2	37	91	101	56	78	69	40	41
168 Magán- és kényszeregyesség (aktíva)	1.000 P	6.757	6.621	6.718	13.197	12.646	6.519	11.149	7.323	5.349	4.986
169 Magyarországon (passzíva)	"	10.631	10.740	11.074	21.291	21.323	10.651	18.383	10.647	8.025	8.372
170 Magán- és kényszeregyesség (aktíva)	"	3.294	3.069	1.831	7.767	7.171	3.147	6.007	2.075	2.733	1.878
171 Budapesten (passzíva)	"	5.102	5.177	3.046	12.371	12.081	5.443	10.428	3.227	4.068	3.286
172 Óvatolt váltók Magyarországon	szám	14.041	12.905	16.471	16.849	14.994	12.466	13.657	13.618	12.975	12.779
173	1.000 P	10.186	8.491	11.926	12.067	10.253	7.972	8.102	8.263	8.624	7.322
174 Óvatolt váltók Budapesten	szám	4.823	4.752	5.643	5.703	5.186	4.620	5.266	5.100	4.867	4.590
175	1.000 P	4.287	3.335	4.730	5.576	3.756	2.915	3.161	3.403	3.934	2.660
176 Zálogfelvétel Budapesten	1.000 tétel	172	182	185	180	192	176	184	194	197	189
177	1.000 P	4.422	4.805	4.966	4.788	5.077	4.779	4.923	5.100	5.409	5.135
178 Zálogálladék Budapesten	1.000 tétel	—	—	858	859	906	929	946	965	982	1.008
179	1.000 P	—	—	24.800	24.849	25.784	26.375	27.002	27.699	28.409	29.105
180 Kényszerárverésre került Budapesten	tétel	6.219	9.130	6.411	4.682	7.621	7.150	6.818	7.942	8.445	8.694

						1931				Unité	Désignation	
július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril			
17.50	15.78	14.03	14.33	13.50	12.15	13.35	14.30	14.60	15.10	1 q, en pengős	Maïs, de Transdanubie	121
2.30	2.30	2.30	2.30	2.08	2.08	1.98	1.86	1.80	1.63	1 kg, en pengős	Viande de boeuf, Ire qual., partie postér.	122
1.20	1.36	1.42	1.45	1.47	1.43	1.42	1.38	1.16	0.99	1 kg de poids f	Veau	123
1.28	1.27	1.19	1.24	1.23	1.23	1.16	1.16	1.23	1.17	vif, en p. \	Porcs, jeunes, lourds, au-dessus de 300 kg	124
1.65	1.73	1.70	1.65	1.64	1.55	1.40	1.36	1.46	1.40	1 kg, en pengős	Saindoux	125
126.00	155.52	186.22	199.22	200.00	185.60	185.00	150.00	95.00	93.92	1440 pièces, en p.	Oeufs frais à thé	126
2.00	2.10	2.30	2.20	2.20	2.10	2.10	2.00	1.90	1.90	1 kg, en pengős	Cuir de veau	127
1.25	1.25	1.20	1.20	1.18	1.15	1.10	1.10	1.15	1.15	"	Cuir de boeuf	128
1.55	1.55	1.40	1.40	1.40	1.40	1.40	1.40	1.40	1.40	"	Laine brute	129
2.08	1.87	1.74	1.81	1.76	1.63	1.71	1.84	1.75	1.66	"	Coton brut, américain	130
3.11	3.11	3.31	3.31	3.31	3.31	3.31	3.31	3.31	3.11	1 q, en pengős	Lignite, indigène	131
5.80	5.70	5.70	5.70	5.70	5.80	5.80	5.80	5.80	5.60	"	Houille, prussienne	132
1.50	1.45	1.30	1.25	1.45	1.40	1.25	1.35	1.30	1.25	1 kg, en pengős	Cuivre	133
0.55	0.52	0.52	0.52	0.52	0.52	0.51	0.52	0.47	0.43	"	Plomb	134
4.50	4.00	3.80	3.80	3.80	3.20	3.50	3.75	3.50	3.00	"	Étain	135
Monnaie et crédit.												
47.6	86.9	66.2	63.3	85.1	74.2	58.2	77.6	.	.	1,000.000 p	Résultat brut des recettes de l'État . . .	136
74.3	94.0	80.6	75.6	84.5	77.5	74.8	85.2	70.4	.	"	Dépenses prévues de l'État, brutes . . .	137
90.25	90.23	90.23	90.20	90.26	90.23	90.275	90.575	90.615	90.525	100 p = fr. s.	} Cours du pengő à Zurich	138
110.80	110.83	110.83	110.86	110.79	110.83	110.77	110.41	110.36	110.47	100 fr. s. = p		139
Banque Nationale de Hongrie :												
466.2	439.7	429.6	499.5	439.4	469.1	446.0	399.6	384.5	406.0	1,000.000 p	Circulation des billets	140
202.7	197.8	188.5	298.8	252.9	297.7	265.1	243.4	257.6	263.3	"	Effets escomptés et avances	141
Encaisse métallique :												
162.6	162.6	162.6	162.6	162.6	162.6	162.7	148.0	125.7	111.8	1,000.000 p	Or	142
43.1	41.7	24.8	14.2	26.9	33.6	13.8	27.0	25.0	46.8	"	Devises et monnaies	143
217.9	216.5	198.3	185.3	199.6	206.4	188.7	187.8	164.5	173.0	"	Total	144
51.0	50.6	51.1	40.9	49.3	43.8	47.1	49.8	45.4	45.9	%	Proportion de la couvert. métallique . .	145
5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	"	Taux d'escompte	146
6.63	6.37	6.37	6.38	6.50	6.75	6.75	6.75	6.75	6.25	"	Taux d'effets de commerce de premier ordre	147
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	"	Taux d. dép. ne pouv. être ret. qu'au bout de 3 mois	148
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	"	Taux de dépôts libres (ret. à volonté) . .	149
Effectif des dépôts :												
Dépôts d'épargne :												
65.5	69.9	70.9	70.5	71.8	72.6	74.1	77.9	72.2	72.5	1,000.000 p	A la Caisse d'épargne postale	150
589.5	591.6	587.5	540.0	546.6	559.0	578.1	593.4	601.5	608.9	"	Aux 12 princip. établ. de crédit de Bpest	151
655.0	661.5	658.4	610.5	618.4	631.6	652.2	671.3	673.7	679.4	"	Total	152
Dépôts en compte courant :												
88.1	90.6	84.9	84.8	77.7	88.7	83.4	73.8	58.6	43.7	1,000.000 p	A la Caisse d'épargne postale	153
728.3	761.1	742.7	720.2	737.5	728.2	707.4	737.1	723.2	691.1	"	Aux 12 princip. établ. de crédit de Bpest	154
816.4	851.7	827.6	805.0	815.2	816.9	790.8	810.9	781.8	734.8	"	Total	155
Ensemble des dépôts :												
153.6	160.5	155.8	155.3	149.5	161.3	157.5	151.7	130.8	116.2	1,000.000 p	A la Caisse d'épargne postale	156
1.317.8	1.352.7	1.330.2	1.260.2	1.284.1	1.287.2	1.285.5	1.330.5	1.324.7	1.298.0	"	Aux 12 princip. établ. de crédit de Bpest	157
1.471.4	1.513.2	1.486.0	1.415.5	1.433.6	1.448.5	1.443.0	1.482.2	1.455.5	1.414.2	"	Total	158
156.6	155.9	155.9	150.3	149.3	154.2	148.1	148.9	154.2	151.7	"	Eff. des dép. des 35 princip. établ. de c. de prov.	159
Bourse :												
117.9	113.9	111.6	109.3	107.1	106.4	107.3	109.9	106.4	102.6	1926 = 100	Indice d'actions (nouv. système)	160
323.2	199.2	243.9	415.8	235.9	301.5	282.3	232.1	170.6	136.2	1.000 act.	Actions vendues	161
22.7	11.8	18.6	33.3	13.4	16.6	20.5	16.2	14.3	8.3	1,000.000 p	Montant du mouvement de la Bourse . .	162
15.3	8.4	12.3	21.4	8.7	11.2	13.0	10.8	9.6	5.7	"	Montant des livraisons et des acceptations	163
Sécurité de crédit :												
185	121	120	185	163	241	253	173	216	220	nombre	Nouvelles insolvabilités en Hongrie . . .	164
15	12	15	14	10	15	14	9	13	20	"	Failites	165
170	109	105	171	153	226	239	164	203	200	"	Concordats privés et judiciaires	166
61	38	33	56	56	70	74	57	51	55	"	Nouvelles insolvabilités à Budapest . . .	167
5.322	3.560	3.504	6.787	4.457	7.855	6.841	7.336	4.582	9.516	1.000 p	Concord. privés et judiciaires } actifs	168
9.057	5.844	5.314	10.268	7.647	13.344	12.281	10.478	7.599	13.460	"	en Hongrie } passifs	169
2.600	1.854	988	2.282	2.875	3.220	3.063	1.778	1.949	3.087	"	Concord. privés et judiciaires } actifs	170
4.138	2.973	1.805	4.329	4.892	5.459	6.309	3.265	3.292	5.133	"	à Budapest } passifs	171
12.488	12.020	13.079	13.577	11.467	11.737	11.399	10.260	11.594	12.119	nombre	} Lettres de change protestées en Hongrie	172
8.625	8.266	10.166	8.587	7.358	8.359	8.759	7.654	8.255	7.652	1.000 p		173
4.625	4.502	5.067	5.134	3.928	4.139	3.904	3.544	3.914	4.442	nombre	} Lettres de change protestées à Budapest	174
3.591	3.521	4.292	3.205	2.352	3.226	2.736	2.410	2.595	2.562	1.000 p		175
194	174	176	178	166	161	176	155	166	176	1.000 reconn.	} Engagem. aux monts-de-piété de Bpest	176
5.126	4.687	4.585	4.628	4.122	4.087	4.228	3.896	4.021	4.160	1.000 p		177
1.021	1.018	1.010	981	968	942	946	940	936	944	1.000 reconn.	} Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	178
29.470	29.518	29.401	28.593	27.886	26.875	26.360	25.859	25.493	25.354	1.000 p		179
11.426	10.788	9.455	10.076	10.853	10.295	14.509	13.338	12.091	12.404	reconnais.	Enchères aux monts-de-piété de Budapest	180

58·8%-kal csökkent. A finomításra való nyersvas-termelés 18·1%-os, illetve 48·7%-os hanyatlást tüntet fel. Az elektromosáramtermelés irányzata még mindig emelkedő. A termelt áram mennyisége 12·8%-kal haladta meg a mult évit. A motorikus célra elosztott áram mennyisége is 8·1%-kal emelkedett.

Kereskedelem és közlekedés. Magyarország behozatalának értéke 1931 április hónapjában 57·1 millió pengő volt, míg a kivitelé 40·5 millió. Külkereskedelmi mérlegünk tehát ebben a hónapban 16·6 millió pengő behozatali többlettel zárult. Az előző év ugyanezen hónapjához képest, a behozatal értéke 22·8, a kivitelé viszont 44·1 százalékkal esett vissza.

A behozatalban általában minden árucsoportnál visszaesést látunk. Így behozatalunk legnagyobb tétele a nyers és megmunkált fa 2·6 millióval, 30 százalékkal esett vissza, a papiros és papirosáruké 1·2 millióval, azaz 33 százalékkal, az ásványolaj-import pedig 1·1 millióval, több mint 45 százalékkal. A textiliák behozatalánál ugyanazt a képet látjuk; különösképen áll ez a gyapjuszövetre és a pamutszövetre

A kivitel visszaesése még jelentősebb. A vágó és igásállatok csoportja a mult évről ez év áprilisára 9 és fél millióval, tehát több mint 55 százalékkal hanyatlott. A visszaesés legnagyobb része a szarvasmarha és sertés kivitelre esik. Mennyiségileg kisebb, de százalékban még nagyobb lisztkivitelünk csökkenése. Ennek értéke 3·2 millióval, azaz 58 százalékkal szorult vissza. Búzakivitelünk szintén erősen háttérbe szorult, mert míg a mult év áprilisában 7 millió pengő értékben sikerült ezt a külföldön elhelyezni, addig ez év áprilisában az eladások értéke alig érte el a félmillió pengőt, ami 94 százalékos visszasesést jelent. Emelkedést csak egyes cikkek mutattak, azok is csak igen szerény mértékben, így villamosgépeink, továbbá a külföldön mindjobban teret nyerő kikészített prémbőr.

A külkereskedelmi forgalom nagyarányú visszaesése dacára az április havi vasúti forgalom idényszerűleg megélnékült. Ez az élénkülés erőteljesebb, mint volt a mult évben. A vasúti forgalom

azonban még így is jóval a mult évi nívó alatt mozog. A szállított áru mennyisége 12·8 százalékkal, az utasok száma pedig 10·4 százalékkal kisebb, mint volt az előző esztendő azonos hónapjában.

Áralakulás. A mezőgazdasági termékek árának az év eleje óta tartó javulása áprilisban megállott, visszaesés azonban nem következett be, így a mezőgazdasági és állattenyésztési index változatlanul 84 maradt. A nagykereskedelmi árindex többi komponensei sem mutatnak lényeges változást az „egyéb ipar“ indexétől eltekintve, mely áprilisban 2 pontot esett. Ennek eredményeképpen az átlagos indexszám 94-ről 93-ra ment vissza.

A létfenntartási költségek indexe árnyalatilag hanyatlott, amelyet a fűtés és világítás, továbbá az ételmezés csoportindexeinek csekélyebb mértékű esése okozott.

Pénz és hitel. A 12 legnagyobb budapesti pénzintézetnél és a Postatakarékpénztárnál elhelyezett takarékbetétek április folyamán tovább emelkedtek s a hó végén 679·4 millió pengővel érték eddigi legmagasabb állásukat. A folyószámlabetétek összege azonban kedvezőtlenül alakult s 47·0 millió pengővel volt kevesebb, mint március végén.

A tárgyalt hó folyamán a tőzsdei helyzet tovább romlott. Az újonnan készített hivatalos részvényindex is, melynek adatait beillesztettük a gazdasági jelzőtáblába, világosan jelzik azt a hanyatlást, mely leginkább a tőzsdei forgalom szűkülésében jut kifejezésre. A tőzsdei forgalomra vonatkozó adatok a részvényindexnél is élesebben jelzik a mindinkább kimélyülő depressziós folyamatot. Áprilisban mindössze 136 ezer darab részvény került eladásra a március havi 171 ezerrel, illetve a mult évi 399 ezerrel szemben. A szállítások és átvételek összege áprilisban mindössze 5·7 millió pengő volt, a tőzsdei forgalom teljes összege pedig 8·3 millió pengővel érte el eddigi legalacsonyabb állását.

A hitelbiztonságra vonatkozó adatok nem szenvedtek lényegesebb változást. A fizetéképtelenségek száma azonban még mindig igen magas, különösen a mult év második felének adataihoz viszonyítva.